ANGELA GRAMA-TOMIȚĂ
LIVIA STATE
LILIANA NICOLAESCU-ONOFREI
DORIN ONOFREI

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

VI

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII

Angela GRAMA-TOMIȚĂ, Livia STATE,
Liliana NICOLAESCU-ONOFREI, Dorin ONOFREI

Limba și literatura ROMÂNĂ

Manual pentru clasa a VI-a

Ediția a III-a, actualizată

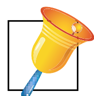
CARTIER
educațional

Cuprins

Unitatea 1

Cartea mea de căpătâi

Literatură

AMINTEŞTE-ŢI!

1. Care a fost prima carte pe care ai citit-o? Expune pe scurt subiectul ei.

2. Ce carte ai citit recent? Care este cartea ta preferată? De ce?

3. Explică sensul expresiei „carte de căpătâi"? Poţi numi astfel cartea ta preferată? De ce?

Grigore Vieru (1935-2009) – scriitor român, autor al multor volume de versuri care cuceresc prin lirism şi profunzime. Cărţi pentru copii: *Trei iezi* (1970), *Albinuţa* (1975) ş.a.

Viaţa cuvintelor

Carte: din greacă *chartēs* – „foaie de hârtie", lat. *charta* – „foaie de papirus, hârtie", de aici: „foaie scrisă, operă", apoi: „carte". De la acest termen provin cuvintele: *carte, hârtie, hartă, cartă.*

Legământ
de Grigore Vieru

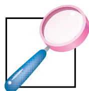
Lui Mihai Eminescu

Ştiu: cândva la miez de noapte
Ori la răsărit de soare
Stinge-mi-s-or ochii mie
Tot deasupra cărţii Sale.

Am s-ajung atunce, poate,
De mijlocul ei aproape,
Ci să nu-mi închideţi cartea
Ca pe recile-mi pleoape.

S-o lăsaţi aşa deschisă,
Ca băiatul meu ori fata
Să citească mai departe
Ce n-a reuşit nici tata.

Iar de n-au s-auză dânşii
Al străvechii slove bucium,
Aşezaţi-mi-o ca pernă
Cu toţi codrii ei în zbucium.

OBSERVĂ!

4. **Explică, cu ajutorul dicționarului, sensul cuvintelor** *slovă, bucium.*

5. **Marchează, prin semne convenționale, structura lexemului** *străvechi.* **Formează familia lexicală a cuvântului de bază.**

6. **Propune:**

a) câte un sinonim pentru cuvintele *știu, recile, băiatul, să citească, așezați, zbucium;*
b) câte un antonim pentru cuvintele *noapte, stinge, deasupra, închideți, recile.*

7. **Construiește enunțuri care să demonstreze diferite sensuri ale cuvântului** *carte.*

8. **Motivează scrierea cu majusculă a cuvântului** *Sale.*

9. **Argumentează utilizarea semnului de punctuație „două puncte" (:) în prima strofă.**

10. **Explică utilizarea cratimei în ortogramele:** *stinge-mi-s-or, am s-ajung, nu-mi închideți, așezați-mi-o.*

11. **Unește secvențele din prima coloană cu denumirea figurii de stil corespunzătoare din coloana a doua:**

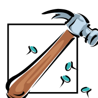
Recile pleoape	epitet
Băiatul… ori fata	inversiune
Străvechii slove	comparație
Așezați-mi-o ca pernă	enumerație

12. **Explică semnificația contextuală a versurilor:**

a) „Stinge-mi-s-or ochii mie
Tot deasupra cărții Sale."

b) „Am s-ajung atunce, poate,
De mijlocul ei aproape."

c) „Iar de n-au s-auză dânșii
Al străvechii slove bucium."

APLICĂ!

13. **Care sunt versurile ce confirmă că scrierile lui Eminescu sunt cărți de căpătâi pentru Grigore Vieru?**

14. **Interpretează rolul antitezei** *la miez de noapte/la răsărit de soare* **în raport cu ideea de perenitate a operei eminesciene.**

15. **Documentează-te și pregătește o comunicare cu tema:** *Eminescu și Vieru – mari poeți ai neamului nostru.*

Varia

În noaptea de 15 spre 16 ianuarie 2009, pe când se întorcea din orașul Cahul, unde participase la o ceremonie de comemorare a lui Mihai Eminescu, Grigore Vieru a suferit un grav accident de circulație, în urma căruia, peste două zile, a încetat din viață. Astfel s-a împlinit, într-un fel, premoniția din poezia-testament *Legământ*: ochii poetului s-au stins deasupra cărții lui Eminescu.

16. Chestionează trei colegi cu privire la lecturile lor recente și completează în caiet tabelul propus.

Numele colegului	Titlul cărții	Autorul	Editura	Opinia colegului despre carte
...	...	...	...	...

17. Citește cu atenție. Cum e definită cartea în acest fragment?

„Cartea este, fără îndoială, un obiect; dar în ce scop? Obiect de artă, marfă, mijloc de comunicare, instrument de lucru, gândire conservată sau hârtie la kilogram? Ea este produsul unui individ și al unei societăți, partea cea mai bună și cea mai rea din om. Ea participă la evenimente, le resimte sau le provoacă. Ea este reflectare, motor și judecător al istoriei. Prietenă sau dușman, cartea are toate calitățile unei persoane morale. Această complexitate ține de faptul că, în ciuda aparențelor, litera sa este vie și esența sa se confundă cu viața însăși: ea înglobează toate bogățiile și, totodată, poartă toate contradicțiile. Creată de om, ea reflectă universul și pune în mișcare lumea."

(Albert Flocon, *Universul cărților*)

18. Cum înțelegi expresiile:

- cartea – obiect de artă;
- cartea – marfă;
- cartea – mijloc de comunicare;
- cartea – instrument de lucru;
- cartea – gândire conservată?

19. Ce tipuri de cărți s-ar potrivi fiecăreia dintre definițiile de mai sus? Exemplifică.

Viața cuvintelor

Buciumul este un instrument muzical confecționat din scoarță de tei ori din lemn, folosit de păstorii români din munții împăduriți pentru semnalizare și comunicare și pentru ghidarea oilor și a câinilor. În trecut, el a servit și ca mijloc de semnalizare în războaie, așa cum citim în *Scrisoarea III* a lui Mihai Eminescu: „Codrul clocoti de arme, și de zgomot, și de bucium". Buciumul devenea uneori și vestitor al morții, anunțând cu tristețe și jale în cele patru zări plecarea cuiva în altă lume. Este un instrument care apare adesea în versuri la Eminescu și la Vieru.

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

20. Formulează definiția proprie pentru *carte*. Argumentează-o.

21. Poate fi cartea prieten sau dușman? De ce?

22. Explică afirmația: *„Cartea este reflectare, motor și judecător al istoriei"*. (A. Flocon)

23. Citește. Ești de acord cu autorul citatelor? Discută apoi în grup cu colegii. La ce concluzie ați ajuns?

a) „Sigur că cititul e una din marile bucurii ale vieții și printre puținele vicii care nu trebuie pedepsite. Dar eu nu l-aș separa, nici măcar din rațiuni de demonstrație, de învățătură. A citi înseamnă a învăța."

(Nicolae Manolescu)

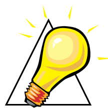
b) „La ce sunt bune cărțile? Îmi vine să răspund: la totul și la nimic. Poți trăi foarte bine fără să citești. Milioane de oameni n-au deschis niciodată o carte. A vrea să le explici ce pierd e totuna cu a explica unui surd frumusețea muzicii lui Mozart."

(Nicolae Manolescu)

24. Lucru în perechi. Împreună cu colegul/colega, aduceți argumente în sprijinul afirmațiilor:

a) *Cititul este o bucurie a vieții.*
b) *Cititul este un viciu care nu trebuie pedepsit, ci încurajat.*
c) *A citi înseamnă a învăța.*

CREEAZĂ!

25. Numește câteva edituri din Republica Moldova și din alte țări. Ce colecții de carte ale editurilor autohtone cunoști? Documentează-te în librărie sau la bibliotecă și prezintă succint cele aflate.

26. Ce cărți crezi că ar putea fi produse de o editură cu denumirea: „Columb", „Silva", „Melc-Codobelc", „Antiqua", „Start"?

27. Ce titluri de carte ar putea fi incluse în colecțiile: „Evrica", „Vechi civilizații", „Logos", „Roza vânturilor"?

28. Ce denumiri ai propune pentru:

- o editură care produce exclusiv cărți pentru copii?
- o colecție de literatură științifico-fantastică?
- o editură care se specializează în editarea manualelor de istorie?
- o colecție de cărți despre viața animalelor sălbatice?

29. Dezvoltă enunțul: *Cartea este un obiect de cultură,* **aplicând tehnica *6 De ce*? Redactează varianta finală, dându-i forma unui text coerent.**

1. De ce cartea este un obiect de cultură?

....
(răspunde într-un enunț)

2. De ce ....?

....
(răspunde într-un enunț)

3. De ce ....?

....
(răspunde într-un enunț)

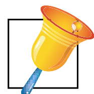
Etc.

Viața cuvintelor

Termenul **cultură** este un împrumut recent și este de origine latină. În latină, cuvântul *cultura*, care provine de la verbul *colere* „a cultiva, a îngriji; a respecta, a onora", are semnificațiile de „cultivare, îngrijire; respectare, onorare", dar și de „dezvoltare, educare" a personalității. Sensul de „latură intelectuală a civilizației" apare abia în epoca modernă, pe la începutul secolului al XIX-lea, iar cel de „tradiții și realizări colective ale unui popor" este atestat, pentru prima oară, în 1867.

Elemente de limba română

RECAPITULARE

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Citește fragmentul și identifică semnele anotimpului descris.**

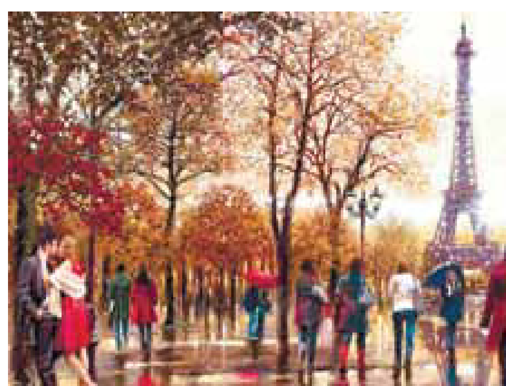
„Toamna e o primăvară stranie a frunzelor verzi. În lumina soarelui, frunzișul pădurii nu e stins, dimpotrivă, e aprins. Pe crengi nu se veștezesc frunze, ci înfloresc lumini. Copacii sunt pajii soarelui. Când apune, ei îi poartă pe crengi trena de lumini crepusculare și, cu un foșnet grav, pădurea pare că urmează evlavioasă soarele, care coboară orbitor treptele haotice ale întunericului.

Iarba e încă verde, dar frunzele au îngălbenit. O frunză căzând de pe creangă rămâne întinsă pe iarbă și-mi pare că toamna își lipește de vară obrazul ei suferind.”

(Ionel Teodoreanu)

Isaak Levitan. *Toamna de aur*

Richard MacNeil. *Turnul Eiffel*

2. **Consultă un dicționar și stabilește sensul cuvintelor:** *paj, trenă, crepuscular, evlavioasă, haotice.*

3. **Formulează trei întrebări referitoare la text care să înceapă cu:**

- Ce……..?
- Unde ……..?
- Cum………..? și adresează-le unui coleg.

OBSERVĂ!

4. **Copiază din text câte cinci cuvinte monosilabice și plurisilabice. Precizează clasa morfologică în care se înscriu cuvintele selectate.**

5. **Selectează termeni ce aparțin câmpului lexical al cuvântului** *toamnă.*

6. **Găsește sinonime pentru cuvintele** *straniu, grav, orbitor.*

7. **Propune antonime pentru cuvintele** *lumină, stins, a apune, a coborî, a cădea, a lipi.*

8. **Explică sensul secvențelor:**

- Copacii sunt pajii soarelui.
- …ei îi poartă pe crengi trena de lumini crepusculare…
- …toamna își lipește de vară obrazul ei suferind…

APLICĂ!

9. **Aranjează în ordine alfabetică lexemele din enunțul următor:** *O frunză, căzând de pe creangă, rămâne întinsă pe iarbă.*

10. **Desparte în silabe următoarele cuvinte:** *soarelui, dimpotrivă, înfloresc, evlavioasă, crepusculare, haotice, obrazul.*

11. **Formează familia lexicală a cuvintelor** *frunză, lumină, verde.*

12. **Determină ce parte de vorbire este fiecare cuvânt din enunțul de la ex. 9 după modelul:**

- *O* – articol nehotărât;
- *Frunză* – …

13. **Marchează, prin semne corespunzătoare, structura morfologică a cuvintelor** *primăvară, frunziș, înfloresc, evlavioasă, au îngălbenit.*

14. **Identifică în enunțul din exercițiul 9 substantivele și precizează gradul lor de articulare. Indică genul, numărul și cazul substantivelor.**

15. **Extrage din text trei verbe la modul indicativ și precizează timpul, persoana și numărul lor.**

16. **Demonstrează, în enunțuri, valorile morfologice ale cuvântului o: articol nehotărât, pronume personal, numeral.**

17. **Identifică pronumele personale din text și include-le în enunțuri proprii.**

18. **Marchează, prin semne convenționale, părțile de propoziție din următoarele enunțuri:**

a) Toamna e o primăvară stranie a frunzelor verzi.
b) Copacii sunt pajii soarelui.
c) Iarba e încă verde, dar frunzele au îngălbenit.

19. **Alcătuiește propoziții, respectând următoarea structură:**

a) Subiect + Atribut + Predicat verbal + Complement circumstanțial de loc.
b) Complement circumstanțial de timp + Subiect + Predicat nominal.
c) Subiect multiplu + Predicat nominal.
d) Complement circumstanțial de mod + Predicat verbal + Complement circumstanțial de loc.

20. **Amintește-ți regulile de punctuație învățate în clasa a V-a. Scrie câte un exemplu pentru a ilustra utilizarea virgulei în cazul:**

1) părților de propoziție multiple (omogene):
   a) subiecte;
   b) nume predicative;

c) atribute;
d) complemente;

2) adresărilor;
3) interjecțiilor;
4) părților de propoziție sau al propozițiilor introduse prin cuvintele *dar, iar, însă, ci, deci, așadar;*
5) propozițiilor coordonate prin juxtapunere (fără conjuncții).

CREEAZĂ!

21. **Propune cât mai multe adjective potrivite pentru substantivul** *toamna:*

Toamna
1.
2.
......

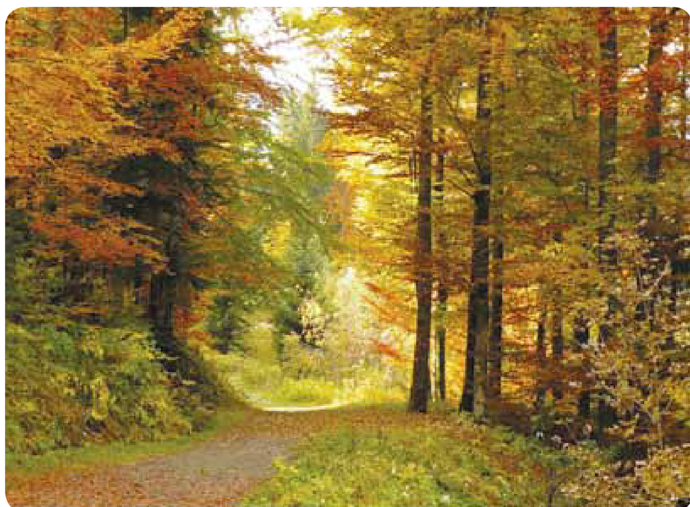

22. **Alcătuiește un** *cinquain*, **utilizând două dintre adjectivele propuse în exercițiul de mai sus.**

23. **Redactează un text scurt (1/2 pagină) cu tema:** *Toamna în orașul/satul meu*, **utilizând adjectivele propuse anterior.**

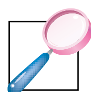
24. **Lucru în perechi. Alcătuiți un careu de cuvinte încrucișate astfel încât pe verticală să obțineți cuvântul** *toamna.*

25. **Lucru în echipă. Elaborați un colaj cu tema:** *Culorile toamnei.* **Puteți folosi fotografii, desene, obiecte reale.**

LIMBA ROMÂNĂ, LIMBĂ EUROPEANĂ

OBSERVĂ!

1. Examinează tabelul și răspunde la întrebări:

- Câte limbi oficiale sunt în Uniunea Europeană?
- De câți ani limba română este una dintre limbile oficiale ale Uniunii Europene?
- În 1958, șase țări au devenit fondatoare ale Uniunii Europene: Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg și Țările de Jos. Câte limbi au devenit oficiale în acel an? Cum crezi, de ce?

Denumirea limbilor oficiale ale Uniunii Europene	Anul din care această limbă este o limbă oficială a Uniunii Europene
neerlandeză, franceză, germană, italiană	1958
daneză, engleză	1973
greacă	1981
portugheză, spaniolă	1986
finlandeză, suedeză	1995
cehă, estonă, maghiară, letonă, lituaniană, malteză, poloneză, slovacă, slovenă	2004
bulgară, irlandeză, română	2007
croată	2013

2. Deși, la 31 ianuarie 2020, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord s-a retras din Uniunea Europeană, limba engleză a rămas limbă oficială în cadrul Uniunii. De ce crezi că e așa?

APLICĂ!

3. Documentează-te și află:

a) Câte state intră în componența Uniunii Europene?

b) De ce numărul de state nu coincide cu numărul de limbi oficiale? Ce state au aceleași limbi oficiale?

4. **Informează-te în ce state limba română are statut de limbă oficială. Dar în ce state ale lumii există un număr semnificativ de vorbitori de limba română? Structurează informația aflată într-un tabel sau într-o schemă și prezint-o colegilor.**

5. **Din 1990, în Republica Moldova este celebrată, la 31 august, sărbătoarea națională *Limba Noastră cea Română*. Documentează-te cu privire la acest subiect și prezintă colegilor o informație despre modul în care se sărbătorește aceasta pe plan național (ce manifestări culturale au loc, de obicei, și în ce locuri sunt organizate). Poți afla aceste informații din mass-media sau întrebând rudele și cunoștințele mai în vârstă.**

Marea Adunare Națională din 27 august 1989.

Grigore Vieru la Marea Adunare Națională.

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

6. **De ce este important să comunicăm corect în limba română?**

7. **Ce sfaturi ai putea da cuiva care dorește să-și îmbunătățească exprimarea în limba română? Structurează 3-5 sfaturi, aducând argumente. Poți începe cu:** *Citește cât mai mult în limba română, deoarece ....*

8. **Proiect de grup: Pentru a celebra în instituția voastră sărbătoarea *Limba Noastră cea Română* și a aduce un omagiu limbii române, elaborați un proiect de concurs privind promovarea lecturii.**

a) Discutați și stabiliți ce tip de concurs ați propune (poetic – recitarea unor poezii despre limbă și Patrie; dramatic – înscenări ale unor fragmente de povești populare românești; altceva).
b) În funcție de tipul de concurs ales, stabiliți criteriile de apreciere.
c) Decideți cine trebuie să facă parte din juriu.
d) Obțineți sprijinul profesorilor pentru organizarea concursului.

9. **Citește textul. Ce informație nouă ai aflat? Răspunde la întrebarea de la sfârșitul textului.**

La inițiativa Consiliului Europei, în fiecare an, la data de 26 septembrie, începând cu anul 2001, este celebrată Ziua Europeană a Limbilor. Se consideră că în lume sunt vorbite peste 7000 de limbi, dintre care aproximativ 225 sunt limbi europene.

Mai mult de jumătate din populația Pământului este bilingvă sau plurilingvă, adică vorbește sau înțelege două sau mai multe limbi. Conform unui sondaj din 2006, mai mult de jumătate din cetățenii europeni declarau că, în afară de limba lor maternă, vorbesc și o limbă străină, iar mai mult de 25% afirmau că vorbesc chiar două limbi străine.

Dar tu câte limbi vorbești, în afară de limba maternă?

10. Curiozități. Limbile vorbite de persoane celebre.

Cântăreața Shakira vorbește limbile engleză, spaniolă, portugheză, italiană și arabă.

Liderul sud-african Nelson Mandela vorbea limbile xhosa, engleză și afrikaans.

Actrița Natalie Portman vorbește limbile engleză, japoneză, germană, spaniolă și ebraică.

Ce limbi crezi că vorbește fotbalistul Mohamed Salah, având în vedere țara lui de origine și cluburile sportive pentru care a jucat?

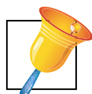

CREEAZĂ!

11. Lucru în perechi. De ce este important să cunoaștem o limbă străină sau chiar mai multe? Discută cu colegul/colega și prezentați câteva argumente privind avantajele oferite de cunoașterea mai multor limbi pentru dezvoltarea personală a fiecăruia dintre noi.

12. Lucru în grup. Folosind surse din internet, aflați cum au sărbătorit elevii din diferite țări Ziua Europeană a Limbilor, în diferiți ani. Discutați în grup și propuneți o listă de 3-5 activități interesante care ar putea fi organizate pe 26 septembrie în școala voastră.

TEXTUL ARGUMENTATIV (I)

AMINTEȘTE-ȚI!

1. Amintește-ți și descrie:

a) o situație în care, discutând un subiect oarecare cu cineva dintre prieteni, ai avut la început o altă opinie, iar apoi ai acceptat opinia prietenului/prietenei;

b) o situație în care ai reușit să-ți convingi prietenul/prietena să-ți accepte părerea.

2. Ce anume te-a ajutat să-ți convingi prietenul/prietena?

Viața cuvintelor

Neologismul **argument** „mijloc de dovadă", utilizat în sfere precum filosofia, matematica, teoria comunicării, provine din latină: *argumentum* „povestire, subiect", dar și „dovadă, demonstrare, încheiere logică". Termenul latin, folosit încă din Antichitate în domeniile retoricii și filosofiei, își are originea în verbul *arguere* „a arăta, a dezvălui", dar și „a respinge, a acuza".

OBSERVĂ!

3. Citește cu atenție. Care este opinia bunicului lui Creangă despre știința de carte?

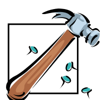
„– Nu-i rău, măi Ștefane, să știe și băietul tău oleacă de carte, nu numaidecât pentru popie, cum chitește Smaranda, că și popia are multe năcăfale, e greu de purtat. Și decât n-a fi cumsecade, mai bine să nu fie. Dar cartea îți aduce și oarecare mângâiere. Eu, să nu fi știut a ceti, de mult aș fi înnebunit, câte am avut pe capul meu. Însă deschid *Viețile sfinților* și văd atâtea și atâtea și zic: «Doamne, multă răbdare ai dat aleșilor tăi». Ale noastre sunt flori la ureche pe lângă cele ce spune în cărți. Ș-apoi, să fie cineva de tot bou, încă nu este bine. Din cărți culegi multă înțelepciune și, la dreptul vorbind, nu ești numai așa, o vacă de muls pentru fiecare. Băietul văd că are ținere de minte și, numai după cât a învățat, cântă și citește cât se poate de bine."

(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

4. Găsește și transcrie argumentele prezentate de bunic în sprijinul opiniei sale.

5. Formulează această opinie cu cuvinte proprii și prezintă 1-2 argumente suplimentare.

APLICĂ!

6. **Documentează-te cu privire la unul dintre subiectele de mai jos. Solicită și opinia părinților sau a unor persoane mai în vârstă:**

a) timpul de activitate la calculator pentru copii;
b) ce fel de cărți/reviste trebuie să citească elevii din clasa a VI-a;
c) jocurile copiilor de 11-13 ani.

7. **Roagă-i pe respondenți să prezinte 2-3 argumente în favoarea opiniei exprimate, completând tabelul:**

Subiectul:	Respondentul 1	Respondentul 2
Opinia exprimată:	…	…
Argumentul 1:	…	…
Argumentul 2:	…	…
…	…	…

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

8. **Care este opinia ta în privința temelor de mai sus?**

9. **Completează un tabel similar și compară opinia ta cu cea a persoanelor chestionate. Ce ai observat?**

10. **Comentează similitudinile sau diferențele observate. Cum crezi, de ce au apărut acestea?**

CREEAZĂ!

11. **Privește imaginile de mai jos și numește domeniul de activitate prezentat. Propune câte un titlu adecvat fiecărei imagini:**

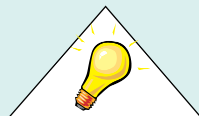
12. Alege una dintre temele propuse, completând-o conform propriilor preferințe:

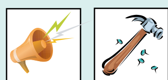
a) Sportul X este cel mai spectaculos.
b) Muzica Y este cea mai valoroasă.
c) Filmul Z este cel mai interesant.

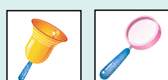
Pregătește-te pentru a scrie un text argumentativ pe subiectul ales. Organizează-ți ideile, completând tabelul.

Algoritm pentru elaborarea unei argumentări simple	
Algoritmul	Formule de argumentare
1. Formulează punctul tău de vedere.	*Consider că… (sunt de părere că…)*
2. Prezintă argumentul principal pe care îl poți aduce în sprijinul punctului de vedere emis.	*Susțin acest lucru pentru că…*
3. Gândește-te și enumeră două-trei motive pentru care argumentul pe care l-ai prezentat poate fi considerat foarte important.	*Cred că am dreptate, deoarece a) …, b) …, c) …*
4. Interpretează motivele, prezentând considerații proprii.	*Când afirm că a)…, mă bazez pe faptul că…*
5. Încearcă să anticipezi ce ar putea spune un oponent, o persoană care nu este de acord cu tine și răspunde la aceste posibile obiecții.	*Cineva mi-ar putea reproșa că…, dar eu cred că…*
6. Formulează concluzia.	*În concluzie, pot spune că…*
7. Formulează un îndemn final pentru a atrage ascultătorii de partea ta.	*De aceea, vă invit să… (vă îndemn să…), fiindcă…*

13. Redactează varianta finală a textului, respectând algoritmul propus.

Revista mea. Invitație la Proiect

- **Îți place să călătorești în lumea cărților?**
- **Ai încercat vreodată să scrii o poezie?**
- **Ai vrea să-ți scrii amintirile din copilărie ca Ion Creangă?**
- **Dacă ai avea ocazia să întâlnești o personalitate marcantă din zilele noastre, ai vrea s-o intervievezi?**
- **Ai dorit vreodată să semeni cu un personaj îndrăgit?**
- **Vrei să înveți a scrie un articol pentru o revistă?**
- **Vrei să înveți a-ți argumenta eficient ideile?**
- **Vrei să-i poți convinge pe cei din jur să ți se alăture atunci când ai dreptate?**
- **Vrei să înveți a face multe alte lucruri utile?**

Invitație la Proiect

Atunci te invităm să participi la acest proiect, în care vei elabora împreună cu colegii tăi o revistă. Te vom ajuta, pe parcursul unui an, să concepi și să creezi diverse texte care îți vor fi de folos ca să-ți pui în valoare cunoștințele, abilitățile și creativitatea.

Înarmează-te cu multă răbdare, folosește-ți fantezia, apelează la ingeniozitate, exersează-ți talentul, propune idei originale și, la sfârșitul anului, vei ține în mâini prima ta revistă literară.

În anumite etape, ajungând la paginile cu titlul generic *Revista mea,* vei elabora anumite tipuri de texte, descoperind, pas cu pas, structura unei reviste, iar la sfârșitul anului vei propune cele mai reușite materiale pe care le-ai creat pentru revista comună a clasei.

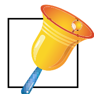
Mult succes!

Autorii

Unitatea 2

Cartea – obiect de cultură

Literatură

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Recapitulând cunoștințele acumulate la lecțiile de istorie, amintește-ți ce materiale au fost folosite în secolele trecute în calitate de suport pentru scrierea cărților.**
2. **Ce știi despre revistele și cărțile electronice?**
3. **Citește cu atenție textul *Cartea de-a lungul veacurilor*. Completează, pe baza lui, tabelul:**

v	+	?
Informații din text care îmi erau deja cunoscute	Informații noi pentru mine	Lucruri despre care aș vrea să aflu mai multe
...	...	...

Varia

Letopiseț – scriere istorică veche cu caracter narativ, în care înregistrarea evenimentelor se făcea pe ani, în ordine cronologică.

Tăbliță cuneiformă din Mesopotamia, a. 2360 î. H.

Cartea de-a lungul veacurilor

de Dorin Onofrei

Ca orice produs al activității conștiente a omului, cartea a parcurs o lungă cale de evoluție. Forma în care o vedem în bibliotecile noastre – un număr de foi tipărite strânse laolaltă într-un volum – constituie doar una dintre posibilitățile ei. Modul de confecționare a cărții și aspectul sub care se prezintă ea reflectă nivelul tehnic al societății care o produce, precum și calitatea materialului pe care aceasta îl are la dispoziție.

Cea mai mare parte a cărților Antichității s-au pierdut pentru totdeauna, deoarece fuseseră scrise pe materiale perisabile: piei, lemn, țesături, frunze. Unele însă au străbătut prin negura vremurilor până la noi și se înfățișează în muzee ochilor noștri așa cum arătau ele cu mii de ani în urmă.

Cele mai vechi cărți pot fi considerate tăblițele cuneiforme din Mesopotamia și sulurile de papirus din Egipt. „Cărțile” civilizației mesopotamiene, care, în lipsa altor materiale, au fost scrise pe tăblițe de lut, au scăpat adesea de la distrugere datorită durabilității lor. Dar cititul unei asemenea cărți nu este o operație prea comodă. Imaginează-ți că cineva ți-a recomandat o carte bună. Apuci

Varia

***Aventurile lui Huckleberry Finn*:** roman al scriitorului american Mark Twain (pseudonim al lui Samuel Langhorne Clemens) (1835-1910), una dintre cărțile clasice ale literaturii pentru copii.

îndată brațele tărăboanței și te duci ață la bibliotecă. Acolo, plin de răbdare, îți aștepți rândul, ferindu-ți degetele picioarelor de cărucioarele altor abonați ai bibliotecii, și, când ajungi la masa bibliotecarei, o saluți respectuos cu ochii pe bicepșii ei proeminenți și zici:

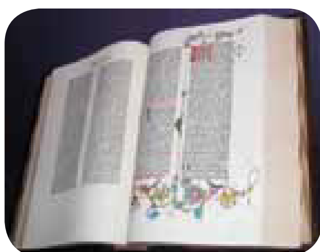
– Doamnă Voinicu, aș vrea să citesc *Aventurile lui Huckleberry Finn.*

Sutra de diamant

Bibliotecara dispare printre stelaje și reapare peste câteva minute cu o coșcogeamite cutie, pe care o pune cu grijă în tărăboanță, apoi, respirând zgomotos, îți spune:

– Să știi că lipsesc tăblițele a treizecea și a treizeci și una, de când Nică a lui Ștefan a Petrei a încercat să prindă muște. Fii atent la drum, să nu mi-o aduci cioburi, ca pe *Cei trei mușchetari*!

Biblia lui Gutenberg

Necazuri mari. Vechii egipteni, în schimb, au creat un suport pentru scriere cu adevărat practic, chiar dacă mai puțin durabil: papirusul. Cartea gata se prezenta sub forma unui sul înfășurat pe un baston de lemn sau, uneori, de fildeș, iar textul era dispus în coloane perpendiculare pe axul ruloului, compuse din 24-45 de rânduri. Lungimea medie a ruloului era de 10 metri, iar lățimea – de 30 cm, deși existau și „cărți de buzunar" late de 5 cm, și papirusuri cu lungimea de zeci de metri. Cititorul trebuia să țină cartea cu mâna dreaptă și s-o înfășoare cu mâna stângă.

Regulamentul unei biblioteci ateniene, sec. II d. H.

Grecii și romanii au împrumutat de la egipteni atât materialul pentru scris, cât și modul de prezentare a cărții: sulul de papirus. Termenul prin care era desemnat acesta în Roma antică este *volumen* (din *volvere* „a rula, a înfășura"), de unde provine cuvântul *volum*, iar coloanele textului se numeau în latină *paginae* și, prin tradiție, astfel le zicem și noi paginilor cărților. În cărțile grecești și romane, cuvintele nu erau despărțite, scrierea fiind continuă. Pentru a marca un alineat, scribii puneau o liniuță de unire între ultimul cuvânt dintr-un alineat și primul cuvânt din alineatul următor, și aceasta este originea termenului, folosit și în română, *paragraf*, căci acea liniuță purta numele de *paragraphos*.

Evanghelia cu învățătură. Tipăritură a diaconului Coresi, 1580-1581

În lumea greco-romană existau adevărate edituri, unde mai mulți copiști lucrau la multiplicarea operelor scriitorilor, iar noutățile editoriale erau anunțate prin foi volante, adevărate buletine pentru bibliofili. Cărțile ajungeau apoi în librării, *bibliopola*, existente în toate orașele mari, de unde luau

Varia

În secolul al II-lea î.H., regii Egiptului elenistic, dorind să susțină Biblioteca din Alexandria, care era în concurență cu Biblioteca din orașul Pergam, în Asia Mică, au interzis exportul de papirus. Atunci, cei din Pergam și-au amintit că, încă în secolul al V-lea î.H., grecii preluaseră de la perși obiceiul de a scrie pe piei de oi și de capre, numite *diphtera*. Ei au perfecționat metoda de prelucrare a acestui material și au început să-l folosească pentru cărți. Cu timpul, această „hârtie din piele" a căpătat denumirea de **pergament**, după numele orașului care a dezvoltat noua tehnologie.

calea bibliotecilor, particulare sau publice, cum era faimoasa *Alexandrina*, muzeu și bibliotecă din Alexandria, care poseda aproape un milion de volume.

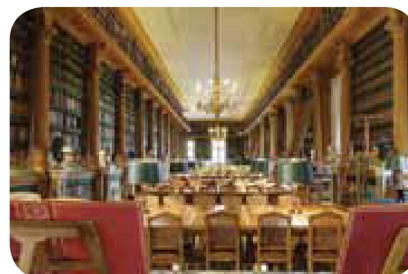
Din secolul al IV-lea, cartea scrisă pe papirus a intrat într-o perioadă de declin, fiind înlocuită treptat de cartea de pergament. Pergamentul, care se fabrica din piele de vițel, de capră, de oaie etc., a luat locul papirusului mai cu seamă datorită apariției și consacrării unui nou tip de carte, *codexul*, cu file legate, altfel spus, cartea așa cum o cunoaștem noi.

Varia

Tablete cuneiforme: tăblițe de argilă, care conțin texte ale unor popoare orientale antice (sumerieni, akkadieni, elamiți, asirieni etc.) notate într-un sistem de scriere ce folosea semne în formă de cuie imprimate cu un stilet pe lutul umed.

Odată cu apusul civilizației antice, dispare și modul de producere și difuzare a cărții. Timp de opt secole, cuvântul scris se mută din atelierele copiștilor în scriptoriile mănăstirilor. Doar muncii călugărilor medievali învățați îi datorăm continuitatea culturală care leagă epoca modernă de civilizația antică.

De cea mai mare importanță pentru istoria cărții este civilizația chineză. China a fost cea care a dăruit lumii hârtia, un suport ieftin și practic pentru scris; apariția hârtiei a dus la înlocuirea scrierii de mână prin imprimarea cu ștampila. Pe o planșă de lemn era sculptat în relief un text sau un desen, apoi se aplica cerneala cu o pensulă. După ce pe planșă era așezată o foaie de hârtie, fiind apăsată cu un rulou, părțile în relief ale lemnului lăsau pe hârtie o copie a imaginii sculptate. Cea mai veche carte imprimată prin această metodă simplă de tipărire, numită tehnică tabelară, este o colecție de aforisme, *Sutra de diamant*, datată din 11 mai 868. Chinezii au inventat și caracterele mobile, care însă n-au putut înlocui niciodată în China imprimarea tabelară, din cauza multitudinii semnelor grafice pe care le are scrierea hieroglifică chineză: numărul acestora se ridică la câteva zeci de mii!

Biblioteca Mazarini

La începuturile tipăririi cărților în Europa stă figura lui Johann Gutenberg, un bijutier din orașul german Mainz. Invenția lui consta din trei elemente: forme pentru turnarea literelor dintr-un aliaj de plumb, cerneală „lipicioasă" și un teasc adaptat pentru tipărit. Pentru a imprima o carte, erau suficiente doar vreo trei sute de caractere mobile variate, care cuprindeau literele majuscule și minuscule, cifrele, semnele de punctuație etc. Marea lucrare a lui Gutenberg, a cărei apariție este

socotită drept punct de pornire pentru tipărirea cărților, a fost monumentala ediție în limba latină a *Bibliei* din anul 1456.

Către anul 1500, în Europa existau deja 1700 de teascuri tipografice și fuseseră tipărite circa 40 de mii de titluri de carte, care însumau aproape 20 de milioane de volume. Inventarea tiparului deschidea calea spre epoca numită mai apoi Renașterea.

Așezarea lamelor de papirus

Viața cuvintelor

Papirus: cuvântul grecesc *papyros* provine de la un termen egiptean care înseamnă „a regelui", adică „planta regală"; de la el derivă denumirea hârtiei în multe limbi europene: germ. *Papier,* fr. *papier,* engl. *paper.*

perisabil, *adj.* – care se strică ușor, supus alterării, dispariției.
proeminent, *adj.* – care iese în relief, reliefat, accentuat.
scrib, *s.m.* – aici: persoană care redactează sau copiază acte, cărți etc.
bibliofil, *s.m.* – persoană care iubește, cunoaște și colecționează cărți rare și prețioase.
scriptoriu, *s.n.* – încăpere într-o mănăstire, în care se copiau manuscrise.

OBSERVĂ!

4. **Analizează tabelul completat. Care dintre rubrici este cea mai „bogată"?**

5. **Compară tabelul tău cu cel al colegului/colegei. Ați descoperit similitudini? Dar diferențe? Discutați-le.**

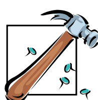
6. **Selectează cuvintele necunoscute și explică sensul lor cu ajutorul unui dicționar.**

7. **Explică ortogramele:** *s-au pierdut, imaginează-ți, fii atent, dintr-un.*

8. **Care este deosebirea dintre lexemele** *aliniat* **și** *alineat***? Include-le în enunțuri proprii.**

9. **Explică sensul secvențelor:**

- *au străbătut prin negura vremurilor;*
- *te duci ață;*
- *a intrat într-o perioadă de declin;*
- *a dăruit lumii.*

APLICĂ!

10. **Răspunde la întrebările următoare.**

- Din ce cauză s-a pierdut cea mai mare parte a cărților Antichității?
- Unde au apărut tabletele cuneiforme? Dar sulurile de papirus?
- Care este originea cuvintelor *volum*, *pagină*, *paragraf*?

- Cum se numea noul tip de carte legată? Pe ce material era scrisă?
- Care este meritul călugărilor medievali în evoluția cărții?
- Ce rol a jucat civilizația chineză în istoria cărților?
- Care sunt elementele invenției lui Johann Gutenberg?

11. **Formulează alte trei întrebări și adresează-le colegilor de clasă.**

12. **Rescrie, din primul alineat, o definiție a cărții. Compar-o cu cea din DEX.**

13. **Identifică, în prima parte a textului, un pasaj ironic și comentează-l.**

14. **Ce personaje ai recunoscut? Numește operele literare în care apar acestea.**

15. **Alcătuiește planul simplu de idei al textului.**

16. **Care au fost civilizațiile de mare importanță pentru istoria cărții? Argumentează pe baza textului.**

17. **Ce fel de cărți ai în biblioteca ta (în biblioteca familiei)?**

18. **La următoarea vizită la o librărie sau la bibliotecă, alcătuiește liste separate care să cuprindă cel puțin câte 10 titluri de cărți:**

a) care ar putea fi recomandate unor oaspeți de peste hotare doritori să cunoască mai multe despre țara noastră;
b) care ar putea fi recomandate pentru lectură în vacanță sau în clipele de răgaz;
c) care ar putea conține informații utile pentru tine, ajutându-te să te descurci mai bine la disciplinele studiate în clasa a VI-a;
d) care i-ar putea fi de folos unei familii moderne;
e) care crezi că nu ar prezenta, în general, niciun interes.

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

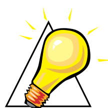
19. **Cum crezi, de ce tocmai un bijutier a inventat tiparul modern? Ce calități profesionale l-au ajutat?**

20. **Care este cea mai costisitoare carte pe care ai văzut-o vreodată în librării? Descrie această carte și expune-ți opinia: ce anume determină costul ei?**

21. **Cum vor arăta, după părerea ta, cărțile secolului următor?**

22. **Vor exista oare biblioteci în viitor? Cum vor arăta ele? Argumentează-ți opinia.**

23. **Dacă ai avea posibilitatea să cumperi o singură carte, ce ai alege: un dicționar, un atlas, o enciclopedie, un ghid de călătorie prin Europa, un roman polițist, o carte de versuri, un manual de istorie, un album de artă italiană, un roman de dragoste, o revistă auto, un roman SF sau ...? Argumentează-ți opțiunea.**

CREEAZĂ!

24. **Apelând la surse de referință (enciclopedii, dicționare, manuale de istorie, internet etc.), selectează și prezintă o scurtă informație despre:**

a) primele cărți tipărite în limba română;
b) inițiatorul tipăririi cărților în limba română;
c) prima revistă românească.

25. **Folosind fragmentul din *Amintiri din copilărie* (pag. 14) în calitate de model și sursă de inspirație, scrie un text argumentativ cu titlul:** *Nu-i rău să știi carte*, **care să fie adresat:**

a) unui prieten/unei prietene;
b) unor elevi din clasa I;
c) unei persoane care nu știe carte.

STRUCTURA CĂRȚII: CUPRINSUL, PREFAȚA, POSTFAȚA

Cuprinsul

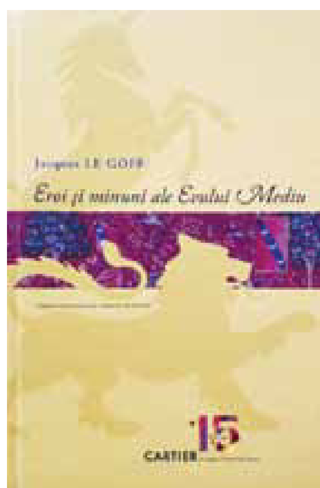
26. **Examinează cuprinsul acestui manual. Ce informație îți oferă? Cum îl utilizezi?**

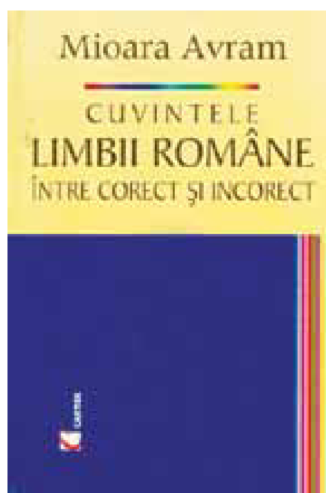
27. **Cu ce ai compara cuprinsul? Alege o singură variantă. Motivează-ți alegerea.**

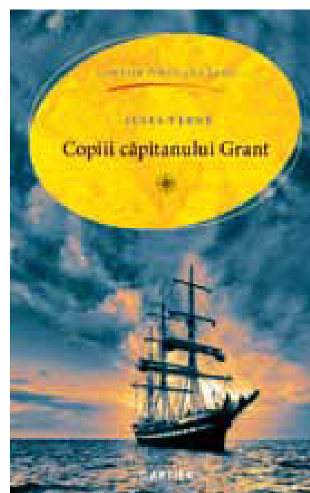
- un ghid de călătorie;
- o hartă;
- bara de navigare a unei pagini web;
- versiunea ta.

28. **Examinează fragmentele de cuprins ce corespund cărților de mai jos. Compară-le din punctul de vedere:**

- al informației pe care o oferă cu privire la conținutul lucrării;
- al gradului în care îți suscită interesul de cititor;
- al ingeniozității autorului;
- al elementelor comune (dacă există).

CUPRINS

CUPRINS

CUPRINS

29. **Examinează cu multă atenție cuprinsul cărții Mioarei Avram și încearcă să faci, pe baza acestuia, o presupunere referitoare la conținutul lucrării. Notează-ți ideile în caiet. Mai târziu vei avea ocazia să verifici ipotezele emise.**

30. **Cercetează cuprinsul mai multor cărți din biblioteca ta personală sau din cea școlară. Care dintre ele nu au cuprins? De ce?**

Nota bene!

Cuprins, sumar – listă a capitolelor, a părților etc. ale unei cărți, ale unei reviste, plasată la începutul sau la sfârșitul acesteia; tablă de materii.

Prefața. Postfața

31. **Enumeră sinonimele cuvântului *prefață*. Folosește dicționarul de sinonime dacă e nevoie.**

32. **Examinează mai multe cărți din biblioteca ta personală ori din biblioteca școlii care să aibă prefețe. Cine sunt semnatarii acestora? Ce denumiri sunt folosite pentru ele? Completează tabelul de mai jos cu informația colectată de tine referitoare la cel puțin alte trei cărți care au prefață.**

Titlul și tipul cărții	Autorul (autorii) cărții	Ce denumire poartă prefața?	Cine o semnează?
Bonne route!, manual de limba franceză	Pierre Gibert ș.a.	Prefață la ediția în limba română	Editura Sigma
Sânge și trandafiri, monografie istorică	Ovidiu Pecican	Cuvânt-înainte	Ovidiu Pecican
...	...	...	...

33. **Pe baza exercițiilor de mai sus, formulează singur definiția prefeței. Compar-o cu cea de la rubrica** *Nota bene!*

34. **Citește fragmentele. Determină care dintre acestea este extras din:**

- *Prefață la poveștile mele* de Ion Creangă;
- Prefața la *Cuvintele limbii române între corect și incorect* de Mioara Avram.

a) „Nu am iluzia că această carte va face să dispară toate greșelile incriminate, dar dacă le va reduce numărul măcar la unii vorbitori cititori, ea își va fi atins scopul de a fi utilă; în cultivarea limbii, politica pașilor mărunți este bine-venită. Aș vrea cu deosebire ca această carte să-i determine pe cititori să dea mai multă atenție normelor limbii noastre, să nu-i folosească oricum cuvintele, la întâmplare și după ureche, și să-și aleagă cu spirit critic modele demne de urmat."

b) „Iubite cetitoriu,

Multe prostii ăi fi cetit de când ești.

Cetește, rogu-te, și ceste și, unde-i vedè că nu-ți vin la socoteală, iè pana în mână și dă și tu altceva mai bun la ivală, căci eu atâta m-am priceput și atâta am făcut. Autoriul"

Nota bene!

Prefața este un text introductiv adresat..., având un caracter..., care precedă o operă literară sau științifică. În ea, autorul operei (sau...) dă lămuriri cu privire la... sau... și face unele aprecieri în legătură cu opera (ori cu autorul ei).

35. **Care dintre fragmentele de prefețe de mai sus:**

- oferă mai multe detalii referitoare la conținutul lucrării?
- te incită să citești lucrarea?

Argumentează-ți răspunsul.

36. **Ce fel de lucrare crezi că este cartea Mioarei Avram? Compară-ți ideile de acum cu presupunerile tale inițiale făcute pe baza cuprinsului.**

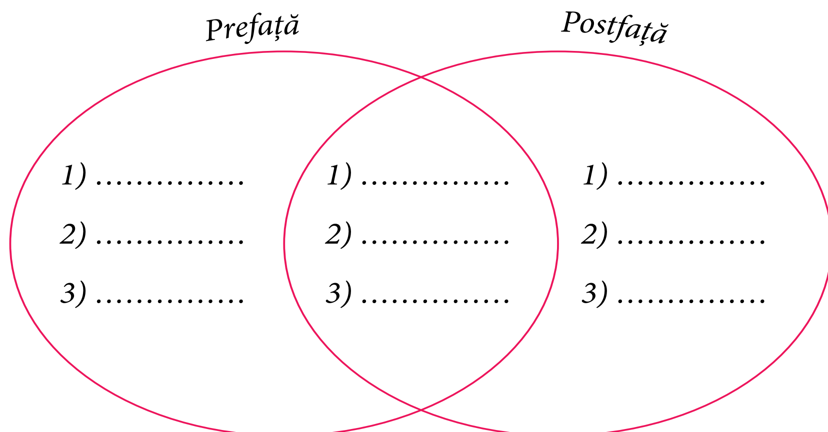
37. **Citește definiția postfeței. Compar-o cu definiția prefeței și analizează deosebirile dintre prefață și postfață din punctul de vedere al:**

- plasării față de textul de bază al lucrării;
- conținutului (informația oferită);
- semnatarului.

Nota bene!

Postfață – cuvânt de încheiere sau comentariu explicativ adresat cititorilor și plasat la sfârșitul unei cărți, de multe ori semnat de către altcineva decât autorul cărții.

38. **Găsește în bibliotecă o carte reală, care are atât prefață, cât și postfață. Completează o diagramă Venn, analizând conținutul lor.**

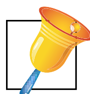

Nota bene!

Diagrama Venn este o tehnică de organizare grafică a informației care te ajută să compari două texte, personaje, noțiuni etc., care au asemănări și deosebiri.

ELEMENTE DE FONETICĂ ȘI ORTOGRAFIE

Corespondența sunet - literă

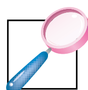
AMINTEȘTE-ȚI!

1. Transcrie tabelul în caiet. Câte litere, câte sunete și câte silabe are fiecare cuvânt?

Cuvinte	Cărțile	ne	pot	schimba	viața
Litere					
Sunete					
Silabe					

2. Alege enunțul care îți place cel mai mult și analizează-l într-un tabel similar.

a) Lectura este un exercițiu al minții. b) Ghidat de cărți, călătorești oriunde.

OBSERVĂ!

3. Citește cuvintele. Precizează din câte sunete și din câte litere este alcătuit fiecare dintre ele.

a) carte, formă, frunză, hârtie, bibliotecă, cititor, activ;

b) antichitate, ochi, mușchetari, veche, ghid, evanghelie, expoziție, examen.

Îndrumar de gramatică

În limba română, în general, **unui sunet îi corespunde o literă**. Deci, de cele mai multe ori, numărul sunetelor unui cuvânt pronunțat este egal cu numărul literelor aceluiași cuvânt scris: *tablă, cretă, penar.*

Dar există și cuvinte în care numărul sunetelor este mai mare decât numărul literelor: *axă, excepție, exemplu.*

De asemenea, există și cuvinte în care numărul literelor este mai mare decât numărul sunetelor: *gheață, ghimpe, chipiu, cheie.*

Diftongul. Triftongul. Hiatul

Îndrumar de gramatică

- **Diftongul** este grupul de sunete format dintr-o vocală și o semivocală, pronunțate în aceeași silabă: *soare, ceață, ou, cotei, careu.*
- **Triftongul** este grupul de sunete format dintr-o vocală și două semivocale, pronunțate în aceeași silabă: *aripioară, leoaică, maiou.*
- **Hiatul** apare între două vocale alăturate, pronunțate în două silabe diferite.

4. Citește. Transcrie pe coloane cuvintele:

Aliaj, alineat, automobil, aeroport, ciob, cafea, ceai, creație, inimioară, tărăboanță, foaie, floare, lăcrimioară, leoarcă, lucrau, noapte, piață, rulou, totdeauna, ursoaică, variat.

Cuvinte care conțin diftongi	Cuvinte care conțin triftongi	Cuvinte care conțin vocale în hiat
...	...	...

5. Continuă tabelul de la exercițiul 4, transcriind din textul *„Cartea de-a lungul veacurilor”* câte cinci cuvinte (la orice formă gramaticală) care să conțină diftongi, triftongi sau vocale în hiat.

APLICĂ!

6. Amintește-ți și completează regula:

Silaba este formată dintr-o ... sau dintr-un grup de ... care conține o ... .
Silaba se pronunță printr-un singur efort expirator.

7. Cum se despart cuvintele în silabe? Folosindu-ți cunoștințele din clasele anterioare, stabilește regulile conform cărora au fost împărțite în silabe cuvintele de mai jos:

Exemple	Reguli
mu-zeu, te-mă, spi-rit, spa-țiu, cu-rent, cre-deau	Două vocale alăturate trec în silabe diferite.
flu-ent, po-et, po-em, pi-an	Un diftong și un triftong se despart de vocala sau de diftongul precedente.
ca-iet, bă-iat, foa-ie, ploa-ie, îndoa-ie, le-oai-că, du-ioa-să	Două, trei sau patru consoane alăturate între vocale se despart după prima consoană.
Con-strucție, ab-stract, por-tret, mân-dru, sec-tor, vec-tor, pic-tor, vâr-stă	O consoană între două vocale trece la silaba următoare.

8. Împarte în silabe cuvintele. Explică regula folosită în fiecare caz.

Activ, afluent, altceva, analfabet, astmatic, arctic, bunăstare, cândva, constructor, distincție, extremă, filtru, funcție, inegal, jertfă, lingvist, locțiitor, muzee, oblon, răbdare, respiră, scoică, simptom, transport, turneu.

Nota bene!

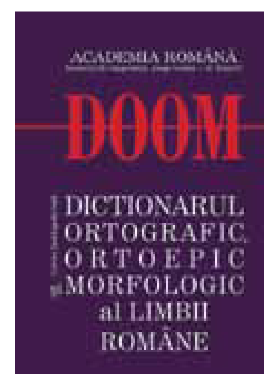
Excepții:

- Dacă în grupul de două consoane cea de-a doua este *l* sau *r*, iar prima este *b, c, d, f, g, h, p, t, v*, despărțirea în silabe se face înaintea întregului grup: *a-tlet, a-gra-fă, ca-blu, ca-dru, co-vrig, a-tlas, pa-tru, ta-blă, si-glă.*
- În cazul grupurilor de consoane *lpt, mpt, ncș, nct, ncț, rct, rtf, stm, ndv* despărțirea se face după a doua consoană din grup: *sculp-tor, punc-taj, sand-viș* etc.

Accentuarea corectă a cuvintelor

Îndrumar de ortoepie

Normele actuale ale limbii române (DOOM 2 – *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*) recomandă **o singură variantă** de accentuare a unor cuvinte precum *áripă, avárie, caractér, călúgăriță, dóctoriță, dumínică, súntem, súnteții* ș.a.
La unele cuvinte se acceptă **două variante** de accentuare: *anóst/ánost, ántic/antíc, gíngaș/gingáș, hatmán/hátman, íntim/intím, jílav/jiláv, profésor/profesór, tráfic/trafíc.*

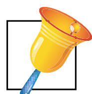
9. Citește, accentuând corect cuvintele. Consultă DOOM 2, în caz de necesitate.

Adică, fenomen, lozincă, miros, regizor, sever, șervet, unic.

10. Unele cuvinte se scriu la fel, dar se accentuează diferit, având înțelesuri diferite. Ilustrează în enunțuri sensurile lor.

Ácele/acéle, compánie/companíe, cópii/copíi, éra/erá, nódul/nodúl, tórturi/tortúri, vésela/veselá.

SITUAȚIA DE COMUNICARE

AMINTEȘTE-ȚI!

1. Amintește-ți o conversație recentă la telefon. Transcrie lista de mai jos și marchează informațiile referitoare la interlocutor pe care le poți descoperi fără a-l vedea.

Discutând cu o persoană pe care nu o vezi, poți afla dacă aceasta este:

• bărbat ori femeie	da ☐	nu ☐
• tânără ori bătrână	da ☐	nu ☐
• înaltă ori scundă	da ☐	nu ☐
• veselă ori tristă	da ☐	nu ☐
• liniștită ori speriată	da ☐	nu ☐
• calmă ori enervată	da ☐	nu ☐
• mulțumită ori supărată	da ☐	nu ☐
• bogată ori săracă	da ☐	nu ☐
• sinceră ori mincinoasă	da ☐	nu ☐
• odihnită ori obosită	da ☐	nu ☐
• prietenoasă ori amenințătoare	da ☐	nu ☐

2. Compară rezultatele obținute cu cele ale colegului/colegei. Aveți aceleași păreri? Există și diferențe de opinii? Discutați diferențele, prezentând argumente în sprijinul părerii proprii. Fii pregătit să accepți părerea colegului/colegei, dacă argumentele ți se par convingătoare.

OBSERVĂ!

3. Discută cu colegul/colega despre ultima carte citită de el/ea. Pune-i întrebări cu privire la:

- titlul cărții, autorul ei, editura la care a apărut;
- tema cărții;
- personajele principale și cele secundare (dacă e o carte de literatură artistică);
- cele mai interesante momente ale cărții;
- opinia colegului/colegei despre carte;
- recomandările colegului/colegei.

4. Răspunde, la rândul tău, la întrebările adresate ție.

5. Lucru în perechi. Analizați imaginile și răspundeți la următoarele întrebări:

a) în ce relații par să fie persoanele din fotografii?

b) care este dispoziția lor, starea lor de spirit?

c) ce s-a întâmplat cu ele înainte de momentul surprins în fotografie? Ce se poate întâmpla după aceasta?

Nota bene!

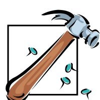
Comunicarea permite stabilirea unei relații între persoane, între obiecte sau între persoane și obiecte. Ea desemnează acțiunea de a comunica (informații, date, idei, sentimente etc.) sau rezultatul acestei acțiuni.

Comunicarea interpersonală implică în mod obligatoriu minimum două persoane care realizează un schimb de idei într-o **situație de comunicare.**

6. **Împreună cu colegul/colega, alcătuiți un dialog potrivit pentru situația de comunicare dintr-o fotografie, la alegere. Prezentați-l. Colegii vor trebui sa ghicească imaginea corespunzătoare.**

APLICĂ!

7. **Lucrând în pereche cu colegul/colega, redactați un dialog, la alegere, urmând algoritmul propus:**

- examinați replicile de început și de sfârșit;
- atribuiți o identitate persoanelor care discută (nume, vârstă, ocupație);
- completați dialogurile cu minimum 5 replici, apoi citiți-le pe roluri.

a) A. Aș vrea să vă vorbesc despre fiul dumneavoastră.
B. Îmi pare rău, mă grăbesc. Poate, altă dată.
...
B. Vă mulțumesc mult. Voi ține seama de sfatul dumneavoastră.

b) A. Nu vrei să mergem la cinema?
B. Cu plăcere. E cumva un film nou?
...
B. Atunci, mai bine mergem saptămâna viitoare.

c) A. Spune-mi, te rog, ce teme ni s-au dat azi la română?
B. Trebuia să vii la ore.
...
B. Îmi pare rău, n-am știut. Așteaptă un pic să-mi iau agenda.

d) A. Nu-mi place muzica pe care o ascultă nepotul meu.
B. Cred că nici lui nu-i place muzica pe care o ascultăm noi.
...
B. Aș vrea să o văd și pe asta.

8. **Împreună cu colegii, apreciați care dintre dialogurile prezentate a avut cele mai interesante și mai neașteptate replici.**

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

9. **Lucru în perechi. Discută cu colegul/colega și faceți o listă de recomandări pentru a putea comunica eficient. Referiți-vă la:**

- modul de exprimare;
- vocabularul folosit;
- formularea întrebărilor;
- modul de a răspunde la întrebări;
- modul în care trebuie ascultat partenerul de comunicare;
- comportamentul general în timpul comunicării.

10. **Prezentați recomandările voastre colegilor. Ascultați recomandările lor. Notați-le pe cele noi.**

11. **Stabiliți care sunt recomandările pe care le respectați deja în cadrul comunicării cu ceilalți și care sunt recomandările la care trebuie să mai lucrați.**

CREEAZĂ!

12. **Discută cu 3-5 persoane de vârste diferite (părinți, frați, surori, alte rude, prieteni, cunoștințe), pentru a afla:**

a) cât de frecvent conversează persoana respectivă cu altcineva;

b) cu cine anume preferă să discute;

c) despre ce îi place să discute cel mai mult.

Completează pe baza discuției un tabel:

Persoana	Vârsta	Cât de des conversează cu altcineva	Cu cine anume preferă să discute	Despre ce îi place cel mai mult să discute
...	...	...	...	...

13. **Prezintă într-un text scurt rezultatele obținute, comparând preferințele pentru discuție ale acestor persoane.**

Folosește algoritmul:

- *Introducere*: expune scopul acestui text (ce vrei să comunici).
- *Cuprins*: expune rezultatele discuției, comparând preferințele persoanelor intervievate (ce asemănări și ce diferențe ai remarcat, ce te-a impresionat, ce ți s-a părut neobișnuit etc.).
- *Încheiere*: expune concluziile la care ai ajuns (în ce măsură le place persoanelor respective să discute, în ce măsură se aseamănă sau se deosebesc preferințele lor în domeniul temelor de discuție).

Nota bene!

La redactarea textului, respectă regulile de **așezare în pagină:**

- lasă în partea stângă a foii o margine de doi centimetri;
- lasă cel puțin un rând de la exercițiul ori textul precedent;
- ai grijă ca titlul să fie plasat deasupra textului, la mijlocul rândului;
- ai grijă ca introducerea și încheierea să ocupe cel mult câte un paragraf;
- nu uita să introduci orice idee nouă cu alineat.

RAFTUL DE CĂRȚI: EXPERIENȚA LECTURII

14. Alcătuiește o listă de 10 cărți preferate.

15. Compară lista ta cu cea a colegului. Ai remarcat unele coincidențe? Discutați despre preferințele comune.

16. Citește textul. Găsește pasajele în care autorul descrie cum își făcea lecturile. Ce ți se pare mai interesant în felul lui de a citi?

„În anii în care am lucrat la spitalul St. Thomas, am parcurs în mod sistematic literatura engleză, franceză, italiană și latină. Am citit multă istorie, puțină filozofie și numeroase cărți de știință. Curios cum eram, aveam prea puțin răgaz să reflectez asupra celor citite; abia așteptam să termin o carte, ca să încep o alta. Pentru mine era de fiecare dată o aventură: porneam să citesc o carte celebră cu aceeași emoție cu care un tânăr serios s-ar bate pentru echipa sa ori o fată frumoasă s-ar duce la o serată dansantă. Din când în când, ziariști în căutare de subiecte mă întreabă care a fost momentul cel mai palpitant din viața mea. Dacă nu mi-ar fi rușine, le-aș putea răspunde că a fost momentul când am început să citesc *Faust* de Goethe. Niciodată n-am pierdut cu desăvârșire acest simțământ și chiar astăzi mi se întâmplă ca, la primele pagini ale unei cărți, inima să-mi bată mai repede. Pentru mine, lectura este o formă de odihnă, așa cum pentru alții este conversația sau jocul de cărți. Mai mult decât atât; pentru mine, lectura e o necesitate și, dacă se întâmplă să-mi lipsească fie cât de puțin, devin irascibil...

Și cu toate că am citit atât de mult, nu sunt un bun cititor. Citesc încet, fără să sar un rând. Îmi vine greu să las o carte fără s-o termin, oricât ar fi de slabă și oricât m-ar plictisi. Pot să număr pe degete cărțile pe care nu le-am parcurs din scoarță în scoarță. Pe de altă parte, puține sunt cele pe care le-am citit de două ori. Știu foarte bine că adesea nu le pot sesiza întreaga valoare de la prima lectură, dar prin faptul că mi-au dăruit tot ceea ce eram în stare să-mi însușesc din ele la vremea aceea, deși poate că am uitat detaliile, ele rămân ca un spor de bogăție...

În tinerețe, de câte ori impresia mea privind o carte se deosebea de cea a unor critici cu autoritate, nu șovăiam să conchid că eu mă înșelam. Nu știam de câte ori acceptă criticii păreri convenționale și nici nu-mi trecea prin minte că ar putea vorbi cu atâta siguranță despre ceea ce cunosc prea puțin. A trebuit să treacă mult până să-mi dau seama că singurul lucru care conta pentru mine la o operă de artă era părerea mea despre ea. Acum am dobândit oarecare încredere în propria mea judecată, căci am observat că ceea ce simțeam instinctiv acum patruzeci de ani față de scriitorii pe care-i citeam pe atunci și ceea ce nu voiam să iau în seamă pentru că nu coincidea cu opinia curentă este acceptat astăzi de mai toată lumea...

Dar singurul lucru important într-o carte este sensul pe care-l are pentru tine; poate avea înțelesuri diferite și mai adânci pentru critic, dar așa, prin mâna a doua, sensurile îți scapă. Eu nu citesc o carte de dragul cărții, ci de dragul meu. Nu e treaba mea s-o judec, ci să absorb din ea tot ce pot, așa cum amoeba absoarbe o părticică dintr-un corp străin...

Nu merită să citești o carte decât dacă-ți place."

(W. Somerset Maugham, *Despre lectură*)

17. Cum înțelegi afirmațiile?

a) *pentru mine, lectura este o formă de odihnă;*
b) *pentru mine, lectura e o necesitate;*
c) *și cu toate că am citit atât de mult, nu sunt un bun cititor.*

18. W.S. Maugham califică lectura unei cărți drept „aventură". Cum înțelegi acest lucru?

19. Descrie propriul tău mod de a citi. Cum l-ai caracteriza? De ce?

20. Ce reprezintă lectura pentru autorul textului? Dar pentru tine?

21. Cum crezi, din ce cauză era tentat Maugham să renunțe la propria părere despre o carte în favoarea opiniei diferite a unor critici cu autoritate?

22. Ești de acord cu fraza de încheiere a textului? Argumentează.

23. Comentează afirmațiile:

- „Singurul lucru important într-o carte este sensul pe care-l are pentru tine."
(W.S. Maugham)
- „Cărțile își au soarta lor."
(Terentianus Maurus)
- „Cărțile pe care lumea le consideră imorale sunt cele care îi arată propria josnicie."
(Oscar Wilde, *Portretul lui Dorian Gray*)

24. Ce afinități există între opinia despre lectură și cărți a lui Francis Bacon și opinia lui Maugham?

„Unele cărți sunt făcute pentru a fi gustate, altele pentru a fi înghițite,
și un mic număr sunt făcute pentru a fi mestecate și digerate."

(Francis Bacon)

25. Obișnuiești să faci fișe de lectură? Da/nu? De ce?

26. Examinează fișa de lectură de mai jos. Care sunt elementele ei principale? Care parte din ea ți se pare mai importantă? De ce?

recto

Autor: *William Somerset Maugham*
Titlu: *„Despre lectură"*
Volum: *„Bilanț"*
Locul și anul apariției, editura: București, *Univers*, 1982

verso

Rezumat (note de lectură):
Lectura este simultan aventură, odihnă, necesitate. A nu ști să sari anumite pasaje, precum și a nu reveni asupra celor citite reprezintă minusuri. Pentru Maugham, opinia personală despre opera de artă este mai importantă decât părerile convenționale. La o carte sunt esențiale sensul pe care-l are pentru cititor și plăcerea pe care i-o aduce.
Cuvinte-cheie: *lectură, carte, literatură, emoție, odihnă, bogăție, propria judecată, plăcere.*
Aprecieri personale:
Chiar dacă judecățile emise vin din partea unei autorități cum este Somerset Maugham, acestea nu sunt decât păreri personale, cu valoare strict individuală. Sunt de acord că unele pasaje nu merită să fie citite, pe când altele îți aduc ceva nou ori de câte ori revii la ele.

27. **Comentează aprecierile personale făcute în fișa prezentată mai sus. Ce ai fi notat tu la acest compartiment?**

28. **Completează o fișă de lectură, folosind modelul de mai sus:**

a) pentru cartea pe care o citești acum; b) pentru fragmentul de mai jos.

„La ce sunt bune cărțile? Îmi vine să răspund: la totul și la nimic. Poți trăi foarte bine fără să citești. Milioane de oameni n-au deschis niciodată o carte. A vrea să le explici ce pierd e totuna cu a explica unui surd frumusețea muzicii lui Mozart. În ce mă privește, mă număr printre cei care nu pot trăi fără cărți. Sunt un vicios al lecturii. Am nevoie să citesc așa cum am nevoie să mănânc și să beau. Hrana pe care mi-o oferă lectura îmi este la fel de indispensabilă ca și aceea materială. Resimt fiecare zi fără o carte ca pe o zi pierdută. Înainte de a mă culca seara, îndată ce mă trezesc, dimineața, în călătorii (ba chiar și în tramvai), pretutindeni și oricând, citesc. Nu mă pot închipui fără să țin o carte în mână. Îmi e uneori de ajuns s-o răsfoiesc... Când era foarte bătrân, tata nu mai citea decât romane polițiste: aceleași, de mai multe ori. Le uita și le relua. Așa fac și eu cu unele cărți. Am uitat uneori ce am citit în ele. Am uitat alteori că le-am citit. Plăcerea lecturii rămâne de fiecare dată întreagă. În cele mai multe cazuri, le țin perfect minte și aș putea să vorbesc la nesfârșit despre ele, fără să le am dinainte, să le deschid și să le ordonez… Pe cele noi, le aștept cu sufletul la gură. Curiozitatea nu m-a părăsit niciodată. O carte nouă este lucrul cel mai frumos care mi se poate întâmpla.”

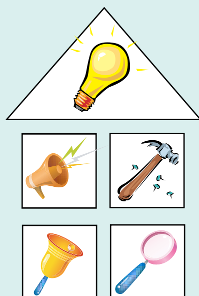
(Nicolae Manolescu,*Viață și cărți. Amintirile unui cititor de cursă lungă***,**
Editura Paralela 45, Pitești, 2009)

29. **Lucru în grup. Discutați și alegeți o serie de cărți (7-10) care vă plac, pentru a completa un raft specializat pentru biblioteca clasei. Fiecare grup, la indicațiile profesorului, va completa un raft dintre următoarele:**

1) romane de aventuri; 2) literatură științifico-fantastică (SF); 3) romane istorice; 4) literatură *fantasy*; 5) poezie; 6) povești ale popoarelor lumii.

Prezentați rezultatele.

30. **Creați un poster, pentru a prezenta cât mai atractiv biblioteca clasei, pornind de la un slogan care să vorbească despre importanța lecturii/să reprezinte un îndemn motivant la lectură.**

Revista mea. Elaborarea conceptului

- **Tema generală a revistei este** *„În lumea cărților”.*
- **O structură preliminară (pe care o vei putea modifica, la dorință) include 8 pagini (vezi tabelul de mai jos), pe care le vei elabora treptat, acumulând în timpul lecțiilor cunoștințele și abilitățile necesare pentru aceasta.**
- **Copiază tabelul în caiet și completează-l.**
  - ▹ *Denumirea revistei:*
    - ◆ **Scrie câteva titluri potrivite pentru revista ta.**
    - ◆ **Discută cu cineva dintre colegi și decide care va fi denumirea revistei tale. Poți cere și sfatul profesorului.**
  - ▹ **Alege un** *motto* **pentru revista ta.**
  - ▹ *Idei pentru ilustrare:*
    - ◆ **Gândește-te și notează câteva idei pentru ilustrarea copertelor și paginilor. Ce vei folosi: desene, imagini, fotografii?**
- **Pe parcurs, vei putea reveni la ideile pentru ilustrare, cizelându-le în funcție de conținutul materialelor pe care le vei elabora. Vei putea schimba, de asemenea, și ordinea paginilor, dacă va fi necesar.**

<table>
<tr><td colspan="2">Denumirea revistei</td><td>...</td></tr>
<tr><td colspan="2">Motto:</td><td>...</td></tr>
<tr><td colspan="3">Idei pentru ilustrarea copertelor revistei:</td></tr>
<tr><td colspan="2">Idei pentru coperta 1</td><td>...</td></tr>
<tr><td colspan="2">Idei pentru coperta 4</td><td>...</td></tr>
<tr><td colspan="3">Idei pentru ilustrarea paginilor de interior</td></tr>
<tr><td>Pagina</td><td>Conținutul</td><td>Idei pentru ilustrare</td></tr>
<tr><td>1</td><td>Articolul de fond</td><td>...</td></tr>
<tr><td>2</td><td>Pagina utilitară</td><td>...</td></tr>
<tr><td>3</td><td>Recomandări pentru lectură</td><td>...</td></tr>
<tr><td>4</td><td>Interviul</td><td>...</td></tr>
<tr><td>5</td><td>Tinere talente. Poezie</td><td>...</td></tr>
<tr><td>6</td><td>Tinere talente. Proză</td><td>...</td></tr>
<tr><td>7</td><td>Personajul meu preferat</td><td>...</td></tr>
<tr><td>8</td><td>Noutăți</td><td>...</td></tr>
</table>

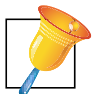
Succes în continuare!

Unitatea 3

Cuvânt și imagine

Literatură

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Scrie în caiet timp de 3 minute, fără a ridica pixul, toate cuvintele/ideile cu care asociezi noțiunea TABLOU.**
2. **Amintindu-ți cele studiate la orele de artă plastică, organizează într-o schemă informațiile referitoare la PASTEL.**
3. **Explică, apelând la DEX, sensul expresiilor:** *a rămâne tablou, tablou viu, tablou de bord.* **Construiește enunțuri proprii cu două dintre acestea.**
4. **Citește expresiv textul. Ce tablou ai reușit să vizualizezi? Ce ai auzit? Ce ai simțit?**

Vasile Alecsandri (1818-1890) – poet, dramaturg și prozator, unul dintre cei mai importanți scriitori români ai secolului al XIX-lea. Poezia *Malul Siretului* face parte din ciclul *Pasteluri*.

Varia

„*Pastelurile* sunt un șir de poezii, cele mai multe lirice, de regulă descrieri, toate însuflețite de o simțire așa de curată și de puternică a naturii, scrise într-o limbă așa de frumoasă, încât au devenit fără comparare cea mai mare podoabă a poeziei lui Alecsandri, o podoabă a literaturii române îndeobște."
(Titu Maiorescu)

Malul Siretului

de Vasile Alecsandri

Aburii ușori ai nopții ca fantasme se ridică
Și, plutind deasupra luncii, printre ramuri se despică.
Râul luciu se-ncovoaie sub copaci ca un balaur
Ce în raza dimineții mișcă solzii lui de aur.

Eu mă duc în faptul zilei, mă așez pe malu-i verde
Și privesc cum apa curge și la cotiri ea se pierde,
Cum se schimbă-n vălurele pe prundișul lunecos,
Cum adoarme la bulboace, săpând malul nisipos.

Când o salcie pletoasă lin pe baltă se coboară,
Când o mreană saltă-n aer după-o viespe sprinteioară,
Când sălbaticele rațe se abat din zborul lor,
Bătând apa-ntunecată de un nour trecător.

Și gândirea mea furată se tot duce-ncet la vale
Cu cel râu care-n veci curge, fără-a se opri din cale.
Lunca-n juru-mi clocotește; o șopârlă de smarald
Cată țintă, lung la mine, părăsind nisipul cald.

Mihai Petric. *Nistrul în amurg*

Claude Monet. *Toamna pe Sena*

OBSERVĂ!

5. **Explică sensul propriu și cel figurat ale cuvintelor:** *abur, ramură, rază, a curge.*

6. **Definește, cu ajutorul dicționarului explicativ, sensul următoarelor lexeme:** *fantasmă, fapt (al zilei), prundiș, bulboace, cotiri, mreană, a se abate, smarald.* **Alcătuiește enunțuri cu ele.**

7. **Cum înțelegi secvențele din text:** *aburii... nopții, râul luciu, salcie pletoasă, gândirea mea furată***?**

Varia

Tabloul (termenul este preluat din pictură) este o formă a descrierii, în care se înfățișează un colț de natură, o priveliște, un peisaj, un interior.

PASTELUL

APLICĂ!

8. **Copiați în caiete tabelul. Completați-l cu secvențele din textul propus, conturând tabloul de natură realizat de autor.**

Substantive	**Determinanți**
aburii	ușori
	ai nopții
...	...

Dicționar literar

Pastelul (termenul este împrumutat din domeniul picturii, unde înseamnă un tip de tablou realizat în creioane colorate) este o specie literară lirică, în versuri, în care se prezintă un aspect din natură, precum și sentimentele poetului față de aceasta.

9. **Descrierea înfățișează un colț de natură și are câteva** *„personaje”* **care apar pe rând. Urmăriți-le, pe strofe, completând tabelul:**

Personajul/elementul descris	Acțiunea acestuia
aburii	se ridică
...	...

Descrierea de natură din acest text este statică sau dinamică? De ce?

10. **Ai sesizat prezența omului în pastel? Găsește cuvintele care conturează ființa umană. Ce sentimente trăiește el?**

11. **Oferă câte un exemplu din text pentru fiecare pereche de cuvinte de mai jos:**

mișcare – nemișcare; aproape – departe; vizual – auditiv;
natură – om; inert – viu; concret – abstract.

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

12. **Ce atmosferă domnește în poezie? Alege unul dintre răspunsurile de mai jos și ilustrează-l cu o secvență din text:**

optimism, dor, tristețe, uimire, varianta ta.

Ce influență are această atmosferă asupra cititorului?

13. **Ce reprezintă titlul acestui text? Pe ce elemente textuale se bazează acesta?**

14. **Apelând la cunoștințele de geografie, prezintă o informație despre râurile Moldovei. Întreabă cunoștințele mai în vârstă și notează denumirile unor cântece în care se face referire la râuri.**

LITERATURA ȘI PICTURA

15. **Recitește pastelul. În text predomină imaginile vizuale, care însă se împletesc armonios cu cele auditive. Cum explici această contopire?**

16. **Cum crezi, ce anotimp e descris în pastel? Argumentează.**

17. **Care sunt culorile de care ai avea nevoie pentru a reda tabloul descris în pastel? Ce impresie trebuie să lase ele?**

18. **Atelier de discuție și scriere.**

a. Găsește o imagine (reproducere, fotografie etc.) care se potrivește pastelului citit. Discutând în grup cu alți colegi, stabiliți în ce măsură imaginile corespund textului.

b. Expuneți imaginile, însoțite de argumente, pe tablă.

c. Individual, timp de 10 minute, urmând indicațiile profesorului, completați cu argumente și contraargumente un grafic T în raport cu afirmația lui Confucius: „O imagine valorează cât zece mii de cuvinte".

d. Lucru în grup. Discutați și alcătuiți o listă complexă a ideilor. Care dintre ele vi se par cele mai convingătoare.

19. **Realizează un desen inspirându-te dintr-o secvență din pastelul** *Malul Siretului*. **Expune produsul într-o expoziție colectivă. Ce expresii din text te-au ajutat să realizezi desenul?**

Varia

Literatura și pictura se completează, adeseori, reciproc. Artele plastice exprimă, de multe ori, starea sufletească a omului, iar literatura întregește această stare prin sensibilitatea cuvintelor. Între pictură și literatură există o legătură ce nu are, practic, nevoie de demonstrație.

Cuvintele au culoare, cuvintele au contur. Culorile vorbesc printr-un limbaj specific, construind un univers senzorial, o gamă de senzații vizuale deosebite.

Epitetul

20. **Recitește strofele 2,3,4 ale pastelului și scrie în două coloane epitetele, în raport cu imaginile (vizuale și auditive) pe care le creează. Explică rolul acestora în text. La ce însușiri se referă?**

21. **Creează epitete unind, cu o linie, termenul determinat cu determinativul.**

A	B
Zi	agale
Drum	senin
Potecă	întunecos
Voce	iute
Soare	curgător
Merge	anevoie
Cântă	plin
Vorbește	verde
	luminos

Dicționar literar

Epitetul este o figură de stil prin care se exprimă însușiri deosebite ale obiectelor sau acțiunilor. El determină un substantiv sau un verb. Epitetele pot fi simple ori multiple. Cele care se referă la culoare se numesc ***cromatice***.

De exemplu: *bolta aurie, luna argintie, ramuri negre.*

22. **Propune alte epitete pentru substantivele:** aburi...; râu...; salcie...; viespe...

23. **Redactează un text coerent folosind aceste epitete. Propune și un titlu. Fă schimb de caiete cu colegul, citește textul și exprimă-ți părerea despre produsul obținut.**

Comparația

Dicționar literar

Comparația este o figură de stil în care doi termeni, aflați în relație de asemănare, sunt puși în paralel cu scopul de a evidenția caracteristicile unuia dintre aceștia.

24. **Recitește prima strofă din pastel și rescrie comparațiile atestate, completând tabelul:**

Termenul 1	Baza de comparație	Elementul de relație	Termenul 2
aburii			

25. **Ce rol au comparațiile în text?**

26. **Identifică în secvențele de mai jos comparațiile, completând în continuare tabelul din exercițiul 24.**

„Vesela verde câmpie acu-i tristă, veștejită,
Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită;
Frunzele-i cad, zbor în aer, și de crengi se dezlipesc
Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc.

Din tuspatru părți a lumii se ridică-nalt pe ceruri,
Ca balauri din poveste, nouri negri, plini de geruri.
Soarele iubit s-ascunde, iar pe sub grozavii nori
Trece-un cârd de corbi iernatici prin văzduh croncănitori."

V. Alecsandri, *Sfârșit de toamnă*

„Tot e alb pe câmp, pe dealuri, împrejur, în depărtare,
Ca fantasme albe plopii înșirați se pierd în zare,
Și pe-ntinderea pustie, fără urme, fără drum,
Se văd satele pierdute sub clăbucii albi de fum."

V. Alecsandri, *Iarna*

27. **Alege una dintre comparațiile identificate și explică rolul ei. Ce creează? Ce sugerează? Ce transmite? Cum s-a construit? Ce a reușit autorul să evidențieze, grație alăturării celor doi termeni din structura fiecărei comparații?**

28. **Găsește și citește alte pasteluri (de V. Alecsandri, G. Topîrceanu, I. Pillat, G. Coșbuc, G. Bacovia etc.). Selectează din ele pasajele descriptive care ți-au plăcut. Motivează-ți alegerea.**

29. **Redactează o descriere succintă (7-8 enunțuri) a unuia dintre tablourile reproduse mai jos. Atenție la detalii!**

Isaak Levitan. *Peisaj de toamnă cu biserică*

Vicențiu Sișu. *Peisaj de toamnă. Moara*

LEXICUL

Sinonime. Antonime

1. Găsește echivalente ale cuvintelor de mai jos. Poți folosi dicționarul de sinonime.

a) Iaz, zăvoi, împrejurare, taină, cântec; b) a spune, a întrebuința, a isprăvi, a lăsa, a se trage; **c)** supărat, liniștit, deosebit, absurd, nevinovat.

2. Răspunde la întrebări:

a) cuvântul inițial și sinonimul/sinonimele lui sunt părți de vorbire identice ori nu?
b) cuvintele propuse au câte un singur sinonim ori mai multe?

3. Alcătuiește enunțuri proprii:

a) cu trei dintre cuvintele propuse la exercițiul 1; b) cu sinonimele lor identificate de tine.

4. Găsește cuvintele cu sens opus din următoarele enunțuri:

- Privighetoarea e urâtă la pene, dar frumoasă la voce.
- Cântecele ei pot fi vesele, calme, triste și neliniștite.

5. Indică alte 3-5 determinative posibile pentru cuvântul *cântec*, apoi propune antonime potrivite pentru ele.

6. Formează antonime pentru următoarele cuvinte, folosind prefixele potrivite. Marchează-le.

a) a face, a prinde, a închide; b) adevărat, atent, mulțumit; c) capacitate, egalitate, corectitudine; d) posibil, pertinent, precis, prudent; e) politic, moral; f) războinic, democratic, comunist.

7. Selectează din textul *Malul Siretului* de V. Alecsandri substantive, adjective, verbe pentru care să găsești antonime.

8. Perechile de antonime sunt alcătuite din părți de vorbire de același fel ori nu? Răspunde pe baza exercițiilor de mai sus.

9. Plasează în același enunț perechile de antonime: *harnic – leneș, a (se) scumpi – a (se) ieftini, tinerețe – bătrânețe.*

OBSERVĂ!

Îndrumar de gramatică

Între sensurile cuvintelor unei limbi se pot stabili relații de **sinonimie** ori de **antonimie**.
Sinonimele sunt cuvinte cu formă diferită și cu sens asemănător. Nu există sinonimie perfectă, de aceea alegerea sinonimului depinde de context (literar, științific, colocvial).
Sinonimele pot fi: substantive, verbe, adjective, adverbe. Ele pot fi:

1) *totale* – sunt identice ca sens;
2) *parțiale* – sunt asemănătoare ca sens;
3) *aproximative* – corespund unor construcții figurate, metaforice.

Antonimele sunt cuvinte cu sensuri diametral opuse. Ele denumesc noțiuni din aceeași categorie, care însă prezintă extremități, opoziții.
Antonimele pot fi: substantive, adjective, verbe, adverbe.

10. Examinează seriile de sinonime și de antonime de mai jos. Care dintre cele prezentate aici sunt potrivite pentru a fi folosite:

a) într-un text literar; b) într-un text științific; c) în vorbirea colocvială, de fiecare zi?

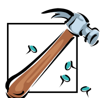
A. 1. *A comunica* – a anunța, a vesti, a informa, a transmite, a spune, a zice, a declara.
2. *A vorbi* – a spune, a grăi, a zice, a cuvânta, a glăsui, a conversa, a dialoga, a turui, a discuta.
3. *A înțelege* – a pricepe, a se dumiri, a intui, a pătrunde, a-și da seama.
4. *Mesaj* – anunț, aviz, comunicare, știre, veste, solie.

B. 1. *A începe* – a termina, a încheia, a sfârși, a finaliza, a epuiza, a isprăvi.
2. *A termina* – a începe, a iniția, a deschide, a porni.
3. *A întrerupe* – a continua, a susține, a menține.

11. **Găsește câte o expresie echivalentă pentru fiecare dintre cele ce urmează:** *a căuta nod în papură; a avea carte; de toată mâna; a fi cu musca pe căciulă; a strâmba din nas; terchea-berchea; a fi numai ochi și urechi; a da ortul popii.*

Îndrumar de gramatică

În limba română există expresii care reprezintă îmbinări constante de cuvinte. Se poate stabili o relație de sinonimie:
a) între o expresie și un cuvânt: *a face din țânțar armăsar – a exagera; cu coada între vine – rușinat*;
b) între două expresii: *a îndruga verzi și uscate – a tăia piroane.*
Expresiile pot fi sinonime cu: un substantiv, un verb, un adjectiv, un adverb.

APLICĂ!

12. **Identifică în textul de mai jos două perechi de antonime. Include-le în enunțuri proprii.**

„Albeața și frăgezimea regulatului oval al feței sale se încadra așa de plăcut și de armonios în negrul posomorât cu care darul îmbrăcase corpul său, încât cu greu ai fi putut găsi un termen de asemănare… Și maica Evghenia era așa de aproape și totuși așa de departe de noi!…”

(Calistrat Hogaș)

13. **Consultă un dicționar și propune câte 3-5 sinonime pentru cuvintele:** *teamă, vesel, uriaș, a liniști, gălăgie.*

14. **Găsește: a) antonime pentru următoarele cuvinte:** *pretutindeni, efemer, răbdare, hâd, a descărca, desfrunzit, lumină, scund, niciodată, lent, tristețe, a porni, amic, a vinde, acord;* **b) sinonime pentru următoarele expresii:** *moară stricată; a bate câmpii; a da sfară în țară; țap ispășitor; a bea tutun; a tăia frunză la câini; mână largă; a ajunge la sapă de lemn; a o băga pe mânecă; poamă acră; cu sufletul la gură; în două vorbe; cât toate zilele; cu scaun la cap.*

CREEAZĂ!

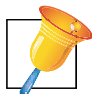
16. **Descrie, în 4-5 enunțuri:**
a) o persoană care poate fi numită *cu scaun la cap*;
b) un obiect care poate fi *cât toate zilele*.

17. **Prezintă argumente pentru afirmația:** *Cu ajutorul sinonimelor se evită repetițiile.*

18. **În buletinul meteo ce urmează înlocuiește unele cuvinte cu antonimele acestora, astfel încât să obții o prognoză pentru vreme frumoasă.**

„La noapte și mâine ziua, vremea va fi închisă și rece, vântul va sufla moderat, temporar puternic. Presiunea aerului va fi joasă, periodic vor cădea precipitații abundente, pe alocuri cu descărcări electrice. Temperatura aerului va fi în scădere, atingând valori cuprinse între 16 și 18 grade.”

SCRIEREA IMAGINATIVĂ. TEXTUL DESCRIPTIV

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Selectează, din mass-media sau din enciclopedii, și prezintă un text scurt în care să fie descrise caracteristicile:**

a) unui lucru (obiect de decor, piesă de vestimentație etc.);
b) unui element chimic;
c) unui fenomen al naturii;
d) unui colț de natură (munte, mare etc.);
e) unui animal.

2. **În care dintre textele literare studiate până acum ai întâlnit elemente de descriere: a) a unor fenomene ale naturii? b) a unor colțuri de natură?**

Nota bene!

În cadrul unui **text descriptiv** sunt prezentate în mod succesiv trăsăturile caracteristice și proprietățile obiectului descris (persoană, lucru, colț de natură, fenomen etc.). Este construit prin folosirea creativă a limbajului, astfel încât obiectul descris să fie cât mai sugestiv.

APLICĂ!

3. **Elaborează un text descriptiv pentru a prezenta:**

a) un animal preferat (pe care îl ai acasă ori îți dorești să-l ai);
b) un joc preferat (sportiv ori distractiv).

4. **Prezintă expresiv textul în fața colegilor, fără a pronunța însă denumirea animalului ori a jocului. Colegii vor trebui să ghicească ce ai descris.**

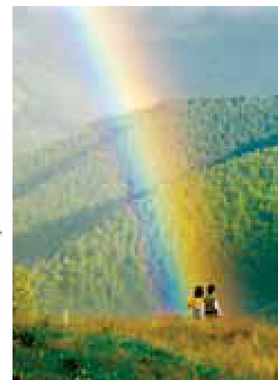

CREEAZĂ!

5. **Realizează o descriere simplă, acordând atenție caracteristicilor importante:**

a) a unui fenomen al naturii care îți place;
b) a unei plante deosebite;
c) a unui obiect util, folosit de toată lumea.

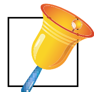
6. **Rescrie textul, introducând mai multe sinonime. Găsește posibilitatea de a introduce și unele antonime, pentru a nuanța descrierea.**

7. **Compară cele două descrieri. Care este mai interesantă? De ce?**

Unitatea 4

Dumnezeu i-a dat un viers frumos...

Literatură

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **În clasele anterioare ai luat cunoștință de mai multe tipuri de texte. Construiește în caiet un tabel similar celui de mai jos. Clasifică textele din lista propusă și înscrie titlurile lor în tabel la rubricile corespunzătoare. Completează și celelalte rubrici ale tabelului.**

Balada celor cinci motănași; Articolul de ziar; Amintiri din copilărie; Buletinul meteorologic; Ce te legeni...; Rețeta de bucătărie; Anunțul de reclamă; Greierul și Furnica.

Texte literare		Texte nonliterare	
Titlul textului	Tema textului	Titlul textului	Tema textului
...	...	...	...

2. **Numește autorii textelor menționate mai sus. Ce observi la unele texte?**

Ioan Alexandru Brătescu-Voinești (1868-1946) – scriitor român, autor de schițe și nuvele. A scris și multe povestiri pentru copii.

Viața cuvintelor

Cuvântul ***privighetoare*** derivă din verbul de origine latină a *priveghea* (lat. *pervigilare*) cu sensul de „a sta treaz", „a sta de veghe", „a sta la priveghi".

Privighetoarea

de I.Al. Brătescu-Voinești

– Ce ai, nene Iorgule? Parcă ai fi supărat.

– E!...

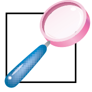
– Ba nu, zău, ți s-a întâmplat ceva?

– Mi s-a întâmplat o ticăloșie... Nici nu știu cum să-ți spui... Știi că prin fundul curții mele trece iazul, iazul morilor. Când n-am ce face, dau cu undița la pește. Am acolo, în stânga scării (c-am făcut o scară pentru scăldat), o adâncitură, în care arunc în toate serile câte o bucată de mămăligă, ori câte un pumn de grâu fiert: nadă la pește... Și uneori, când e apa merie, mai ales acuma primăvara, se dă bine și prinz... nu cine știe ce pești mari, dar în sfârșit: cleni, mrene... Am prins de multe ori și mai măricei – așa, cât un cuțit de masă obișnuit... Tu nu ești pescar; n-ai dat cu undița niciodată... E plăcut... La mine acolo e frumos de tot: o umbră deasă și răcoroasă, și apa aia care curge

lin printre sălcii pletoase… Să vii odată să vezi… Acum, eu am undițe sistematice, de se strâng, se fac baston; dar aici în iaz nu le întrebuințez, că prea sunt lungi… Iau câte o nuia de alun, îi pun ață, plumb și cârlig, și gata; iar când plec de acolo înfășor ața pe nuia și o bag într-un tufiș de răchită. În tufișurile astea și în sălciile de pe marginea iazului vin privighetori și cântă toată noaptea… Foarte de multe ori, când stau liniștit la pescuit, vin săracele până lângă mine, aproape de tot, să le prinzi cu mâna, parcă ar fi oarbe: umblă după râme… Ce e azi? Joi. Alaltăseară, marți, a venit pe la noi căpitanul Delescu cu nevastă-sa și am stat cu toții în pridvor să le ascultăm. Nu cânta una, cântau zece, cincisprezece; răsuna tot zăvoiul… Și cum era o lună ca ziua și mirosea liliacul… am petrecut o seară… să-l întrebi pe el… Mai ales una, chiar în grădină la mine, într-o salcie pletoasă, cânta… Doamne, Dumnezeule!… De câte ori începea, făcea într-un fel nou. Încă Victorița, nevasta căpitanului, luase un condei, să însemne cu vorbe toate felurile de sunete pe care le scotea. Uneori făcea: fi, fi, fi, tiha! tiha! tiha! chiau! chiau! chiau! clings!… iar când isprăvea într-o cascadă de triluri, zău dacă nu-ți venea s-o aplauzi ca pe-o primadonă… Și din crívină îi răspundeau altele și altele… Frumoasă seară am petrecut, n-am s-o uit niciodată! Și ne întrebam cu toții: dacă o fi adevărat că toate viețuitoarele de pe pământ se trag dintr-o tulpină și că s-au deosebit unele de altele numai silite de împrejurările deosebite prin care au trecut – ce fel de împrejurări au fost alea care au putut sili privighetoarea să ajungă să cânte așa, iar cârsteiul, bunăoară, să hârâie ca un ceasornic de buzunar când îl întorci? Mare taină! E!… Pe la douăsprezece ne-au plecat mosafirii, iar nevasta căpitanului, după ce ne-a zis nouă „bună seara”, a făcut bezele înspre salcia pletoasă, strigând: „La revedere, puică, pe mâine-seară!”

Și au venit și aseară; dar în salcie nu mai cânta privighetoarea… Se auzeau în zăvoi, dincolo, peste iaz, o mulțime; aici însă nu… Ne gândeam că poate și-a găsit soția și s-o fi dus după ea în zăvoi; și ne sileam s-o recunoaștem de pe cântec; dar, ori că era prea departe și nu puteam deosebi toate sunetele, ori că nu cântă toate la fel; dar, lucru hotărât, lipsea un sunet; n-auzeam pe niciuna făcând: clings! clings! Ăsta nu-l auzeam, și să vezi de ce… Azi-dimineață, neavând treabă, mă scobor la gârlă. Lăsasem în ajun undița acolo într-un tufiș… O caut: nimic. Zic: să știi că mi-a furat-o cineva. Când mă uit mai bine, o văz mai departe pe jos. Dau s-o ridic: ața deșirată de pe băț și încurcată în răchită. Mă iau după fir și ce să văz? Parcă și acuma mi se sfâșie inima… Lăsasem râma în cârligul undiței; și biata privighetoare, umblând după demâncare, a înghițit cârligul!… Sărăcuța! cât trebuie să se fi zbătut, cât trebuie să se fi chinuit!… Acuma sta moartă,

cu aripioarele întinse, iar pe ochișorii ei ca două mărgele negre năpădiseră furnicile... Pre legea mea! Sunt așa întâmplări absurde, care-ți turbură mintea, îți zdruncină credința... Auzi dumneata moarte: cu cârligul înfipt în gușulița aia care scotea sunetele alea dumnezeiești! Auzi dumneata, cum am răsplătit eu păsărica aia nevinovată, pentru că ne desfătase cu viersul ei! Când mă gândesc, îmi vine nebunie; dar știi, nebunie!... Ah! ochișorii ăia negri pe care năpădiseră furnicile!...

OBSERVĂ!

3. **Explică sensul cuvintelor** *nadă, merie, zăvoi, primadonă, crivină, bezea.*
4. **Scrie în caiet formele următoarelor cuvinte în conformitate cu normele actuale ale limbii:** *prinz, scobor, văz, turbură, mosafirii*. **Notează formele lor inițiale.**
5. **Găsește în text sinonimele cuvintelor** *iaz* **și** *zăvoi*. **Ce sinonime mai cunoști pentru aceste cuvinte?**
6. **Cum e numită privighetoarea? Selectează toate calificativele folosite de povestitor.**
7. **Găsește diminutivele folosite pentru a numi părțile corpului păsării. Ce poți spune despre atitudinea lui nenea Iorgu față de ea?**
8. **Alege varianta corectă:**
   a) Narațiunea este la persoana I, timpul trecut;
   b) Narațiunea este la persoana I, timpul prezent.
9. **Care este rolul punctelor de suspensie, în diferite pasaje ale textului?**
10. **Selectează propozițiile exclamative. Ce emoții ori sentimente exprimă ele?**

TEXTUL LITERAR. TEXTUL NONLITERAR

Dicționar literar

Textul literar prezintă fapte, întâmplări, personaje, aspecte din natură, idei și gânduri originale, trezind cititorului emoții și sentimente prin intermediul limbajului artistic și al **imaginației** scriitorului.

Textele nonliterare au teme foarte diverse și tratează aspecte din **realitate**. Ele pot fi informative, argumentative sau distractive.

11. **Citește textul. De unde este extras acesta?**
    a) dintr-o culegere de povestiri;
    b) dintr-o enciclopedie;
    c) dintr-un manual;
    d) dintr-un atlas zoologic.

Privighetoare: nume comun pentru câteva specii de păsări insectivore migratoare din Eurasia. Privighetoarea-mare și privighetoarea-mică sunt foarte asemănătoare. Ambele sunt de talie mijlocie (aproximativ 15 cm) și au partea dorsală de culoare brună-roșcată și pieptul alb-cenușiu, penajul privighetorii-mari fiind ceva mai întunecat. Coada privighetorii-mari este brună-maronie, iar partea superioară a pieptului acesteia este sură-închis, în timp ce privighetoarea-mică are coada ruginie și mijlocul pieptului alb. Ambele specii sunt renumite pentru cântecul melodios al masculilor în perioada de reproducere, emis atât noaptea, cât și ziua. Cântecul răsunător, cu multe variații, al privighetorii-mici se remarcă prin efecte de crescendo, în timp ce cântecul privighetorii-mari este lipsit de aceste crescendouri. Habitatul privighetorilor îl reprezintă crângurile dese și umede și subarboretul pădurilor, unde, de cele mai multe ori, pot fi mai degrabă auzite decât văzute. Ambele specii migrează iarna în Africa. Numele de privighetoare, însoțit de diverse determinative (~ de-stuf, ~ de-lac, ~ de-grădină etc.), este uneori aplicat și altor păsări, cum ar fi lăcarul ori silvia-de-grădină.

Privighetoarea-mare

Clasificare științifică: Privighetorile aparțin genului *Luscinia* al familei *Turdidae*, ordinul *Paseriformelor*. Privighetoarea-mică este clasificată ca *Luscinia megarhynchos*, iar privighetoarea-mare, ca *Luscinia luscinia*.

crescendo, *s.n.* – creștere progresivă a intensității sunetelor produse de voce sau de instrumente muzicale.
habitat, *s.n.* – suprafață locuită de o specie de plante ori de animale.
subarboret, *s.n.* – grupuri de arbuști și de puieți de arbori care constituie, în păduri, un etaj inferior etajelor arborilor.

12. Pe baza textului de la exercițiul precedent, completează grila în caiet, bifând varianta de răspuns:

Ce observi?	Da	Nu
Sunt folosite multe determinative pentru cuvântul *privighetoare*?		
Sunt folosite diminutive?		
Sunt folosite comparații?		
Există cuvinte arhaice, învechite?		
Sunt folosite forme colocviale ale unor cuvinte?		
Textul este narativ?		
Textul conține puncte de suspensie sau semne de exclamare?		
Este clar cine este autorul textului?		

13. Folosind informația din *Dicționarul literar*, argumentează că textul lui I.Al. Brătescu-Voinești este un text literar, iar textul de la exercițiul 12 – unul nonliterar.

Dicționar literar

Mărcile textului literar:

- Existența unui erou/autor/povestitor.
- Originalitatea compoziției și a modului de exprimare.
- Utilizarea întregii bogății a limbii (termeni populari, arhaisme, regionalisme, neologisme, termeni tehnici).
- Diversitatea și expresivitatea mijloacelor artistice.
- Noutatea limbajului, datorită utilizării unor sensuri multiple ale aceluiași cuvânt.

Mărcile textului nonliterar:

- Textul se referă la aspecte din realitate.
- Oferă informații obiective și utile.
- Limbajul folosit poate conține termeni specifici unui anumit domeniu de activitate.
- Folosește aspectul corect, îngrijit al limbii.
- Exprimarea este simplă, cuvintele sunt folosite cu un singur sens.
- Prezintă o mare varietate de forme: *texte de lege, rețete, prospecte de medicamente, instrucțiuni de montare/utilizare a aparatelor, ghiduri turistice, reclame, articole de ziare sau revistă, știri, interviuri, anunțuri de mică publicitate, lucrări științifice* etc.

14. Analizează informația din *Dicționarul literar*. Ce tip de text este cel de la exercițiul 11 – unul științific ori unul utilitar? De ce?

Dicționar literar

Într-un **text științific** sunt prezentate idei, informații și argumente referitoare la acestea. Propozițiile unui text științific sunt, de obicei, scurte și clare. Descrierile sunt simple, fără folosirea unui limbaj artistic. Sunt folosiți mulți termeni de specialitate din domeniul respectiv.

Într-un **text utilitar** sunt prezentate instrucțiuni, sfaturi sau recomandări care îl pot ghida pe cititor în vederea îndeplinirii unei acțiuni concrete (folosirea unui medicament, utilizarea aparatului foto, îngrijirea plantelor de cameră, închirierea unui apartament, prepararea unui aliment, modul de lucru al unei instituții etc.).

APLICĂ!

15. Selectează comparațiile folosite în textul lui I. Al. Brătescu-Voinești. Alcătuiește comparații proprii pentru a descrie:

a) cântecul privighetorii;
b) o dimineață de vară;
c) copacii de pe malul unei ape.

16. Numește alte lucrări literare în care să fie menționate păsări.

17. Ce legende folclorice, mitologice ori istorice despre păsări cunoști? Povestește una dintre ele.

18. Lucrează în pereche cu un coleg/o colegă. Citiți cu atenție fragmentele de mai jos. Care dintre ele sunt texte literare și care – nonliterare? Discutați și formulați argumentele necesare pentru răspuns.

A) 1. „Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la

capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie!"

(Ion Creangă)

2. „Realizată clasic și la nivelul parterului, locuința aceasta oferă o departajare optimă între zonele diurne și cele de noapte, în strictă dependență de desfășurarea nivelurilor. Dacă demisolul găzduiește garajul, spații de depozitare și o pivniță specială pentru păstrarea în bune condiții a vinului, la parter s-au creat zonele diurne (de primire și relaxare), accesorizate clasic de spațiile de servire și preparare (sufragerie, bucătărie cu deschidere către terasa în aer liber)."

(după revista *Căminul*)

B) 1. „În aceeași limbă
Toată lumea plânge,
În aceeași limbă
Râde un pământ.

Ci doar în limba ta
Durerea poți s-o mângâi,
Iar bucuria
S-o preschimbi în cânt."

(Grigore Vieru)

2. „Limbajul este o activitate umană *universală* care se realizează *în mod individual,* dar totdeauna conform unor tehnici istoric determinate („limbi"). Într-adevăr, toate ființele umane adulte și normale vorbesc; într-un anumit sens, vorbesc *întotdeauna*… Pe de altă parte, fiecare subiect vorbitor vorbește în mod individual (inclusiv în dialog): limbajul nu este niciodată activitate «corală»."

(Eugeniu Coșeriu)

19. Găsește și prezintă în plan comparativ un text literar și unul nonliterar în care se vorbește despre:

a) călătorii;
b) stele;
c) muzică;
d) pictură;
e) un personaj istoric.

Menționează mărcile specifice ale acestor texte, cu exemple concrete.

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

20. În două momente ale povestirii, lui nenea Iorgu îi scapă exclamația *„E!…"*. Cum crezi, care este semnificația acestei exclamații, într-un caz și în celălalt? Cum este intonația probabilă în cele două cazuri, aceeași sau diferită? De ce?

21. În textul literar, naratorul vorbește despre privighetoare folosind pronumele personal de genul feminin *ea*, și numai o anumită frază demonstrează faptul că nenea Iorgu știe că doar masculii privighetorilor cântă atât de minunat. Care este această frază?

22. **Locul descris de povestitor este foarte frumos: spațiu riveran, pădure, păsări…
Prin ce anume atrage un asemenea loc? Ai vrea să trăiești în apropiere? Argumentează.**

23. **Cum crezi, moartea privighetorii a fost consecința unei întâmplări nefericite ori a unui act de neglijență? Nenea Iorgu poartă ori nu vreo vină pentru cele întâmplate?**

24. **Ți-ai schimbat cumva atitudinea față de nenea Iorgu pe parcursul povestirii? În ce mod?**

25. **Citește legendele. Care ți-a plăcut mai mult și de ce? Ce element comun referitor la privighetoare apare în ambele texte?**

Legenda privighetorii

Privighetoarea-mică

Aëdon, soția regelui Tebei Zethos, fiind orbită de invidie față de Niobe, cumnata sa, care avea șase fii și șase fiice, a încercat să-l ucidă pe cel mai mare dintre copiii acesteia, Amaleu. În urma unei greșeli nefericite, Aëdon l-a omorât pe Itylos, singurul ei fiu. Lui Zeus i s-a făcut milă de ea și a transformat-o în privighetoare (în greacă, *aëdon* înseamnă „privighetoare”). Oamenii din Antichitate interpretau cântecul duios și melancolic al privighetorii ca pe plânsul neconsolatei Aëdon după copilul pierdut.

Povestea privighetorii

Pe privighetoare, când a făcut-o Dumnezeu, a făcut-o urâtă la pene, după cum au fost făcute și celelalte păsări la început. Când a chemat Dumnezeu mai într-un târziu păsările să le văpsească și să le înfrumusețeze penele în diferite chipuri, toate s-au dus, numai privighetoarea nu s-a dus, că n-a știut.

Când a aflat privighetoarea și s-a dus și ea, Dumnezeu sfârșise culorile și n-a avut cu ce s-o mai înfrumusețeze, și așa urâtă cum era la pene a rămas până în ziua de azi.

Dumnezeu, ca să nu plece scârbită de la fața sa, i-a dat în schimb un viers frumos, ca prin cântecele ei să se facă plăcută și păsărilor, și oamenilor.

26. **Ce expresie a feței crezi că avea nenea Iorgu atunci când povestea:**

- despre pasiunea lui pentru pescuit?
- despre cântecul privighetorii?
- despre moartea acesteia?

CREEAZĂ!

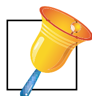
27. **Imaginează-ți că nenea Iorgu a găsit pasărea încă vie și a reușit s-o salveze. Compune o versiune proprie pentru finalul povestirii.**

28. **Documentează-te și fă o listă a păsărilor cântătoare care sunt apreciate pentru această calitate. Prezintă o scurtă informație însoțită de ilustrații despre una sau două dintre ele.**

29. **Alcătuiește un plan de susținere a păsărilor pe timp de iarnă. Cere părerea unui adult în această problemă.**

ABATERI DE LA NORMĂ

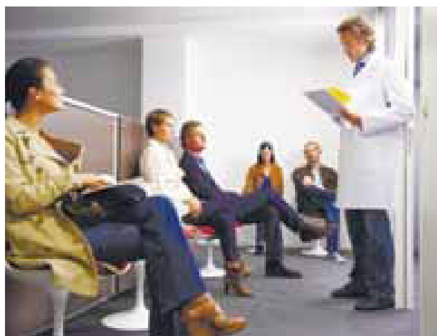
Pleonasmul. Barbarismele

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Asociază enunțurile cu imaginile de mai jos.**

• La ușa medicului așteptau câțiva pacienți bolnavi. • Vă rugăm să avansați înainte.
• Omleta de ouă se pregătește ușor.

2. **Ai auzit astfel de exprimări în viața cotidiană? Știai că nu sunt corecte?**

3. **Identifică pleonasmele din exemplele propuse.**

- Actorul și-a povestit biografia vieții.
- Din banii câștigați, tânărul și-a cumpărat o limuzină de lux.
- Zborurile aeriene au fost anulate.
- Copiii s-au întrunit la o festivitate solemnă.
- Toată ziua, vecinele au pălăvrăgit fără rost.

4. **Rescrie enunțurile de mai sus evitând pleonasmele.**

Îndrumar de gramatică

Pleonasmul este o eroare de exprimare constând în folosirea alăturată a unor cuvinte, construcții, propoziții etc. cu același înțeles.
De exemplu: *aversă de ploaie, a prefera mai bine, a cronometra timpul.*

Nota bene!

Pentru a evita pleonasmul, consultă un dicționar din care să afli sensul cuvintelor. De exemplu, secvența *hit de succes* este pleonastică, deoarece cuvântul *hit* conține în sine ideea de succes: *piesă muzicală care, în urma unei promovări susținute, obține un succes comercial deosebit.*

Îndrumar de gramatică

Barbarism – cuvânt împrumutat dintr-o limbă străină, fără a fi necesar, care are corespondent în limba română.
De exemplu: *a (se) focusa, user* etc.

5. **Propune echivalente în limba română pentru barbarismele:**

a) shopping, d) job,
b) privet, e) targhetare,
c) bye-bye, f) fazendă.

DICȚIA

Articularea cuvintelor cu diftongi și triftongi

6. Comentează afirmația:

Cuvintele, în mod normal, nu sunt delimitate în interiorul frazei, (...) între ele nu se întrerupe fluxul vorbirii(...) și desfacerea lor din această înlănțuire și pronunțarea cuvintelor așa cum se pronunță când le rostim singure sau la sfârșitul frazei – este ceva anormal și artificial (...). (Sextil Pușcariu)

7. Rostește corect, după profesor, cuvintele:

- proiect, femeie, amiază, fierbe, deodată, respectuoasă, Lucia;
- beată/biată;
- leoarcă, voiau, creioane, greșeau, pleoapă.

8. Diftongii se pot afla în orice poziție. Completează șirurile de cuvinte cu câte 3 exemple.

- poziție inițială: *iarbă, iod ...*
- în interiorul cuvântului: *soare, doină ...*
- poziție finală: *vreo, stea ...*

9. De felul cum rostim vocalele în hiat și diftongii poate depinde sensul cuvintelor:

*h**ai**-nă – ha-**i**-nă; c**ăi** – că-**i**; po-l**ei** – po-le-**i**; pus-t**ii** – pus-ti-**i**; în-d**oi** – în-do-**i**.*

Construiește enunțuri în care să ilustrezi sensul acestor cuvinte.

Nota bene!

În pronumele personale și în formele verbului *a fi* se scrie **e**, dar se pronunță **[ie]:** *eu, el, ei, ele, ești, este, e, eram, erai, era, erați, erau.*

Ziceți repede!

- *Cântecul cântat de cântăreața încântătoare încânta cântărețul încântat de cântarea cântăreței.*
- *E pestriță prepelița pestriță, dar mai pestriți decât prepelița pestriță sunt puii prepeliței pestrițe din neamul prepelițelor pestrițe.*

10. Identifică diftongii din frământările de limbă prezentate la rubrica *Ziceți repede!***.**

11. Desparte în silabe următoarele cuvinte. Subliniază cu o linie diftongii, iar cu două linii, triftongii:

acuarelă, abia, lăcrimioară, ninsoare, ziuă, ursoaică, covoare, fuioare, fierbere, iureș, oameni, iau, voioase, voiau, ploioase, viespe.

12. Citește cuvintele din exercițiul anterior, pronunțând corect diftongii și triftongii.

13. Rostește corect!

- *amiază, viață, piață, piatră, fiartă, fiară*
- *miercuri, piele, fiere, pierdere, piept, miere*

Ritmul și volumul vocii

11. Citește textul, potrivind ritmul și volumul vocii.

Dragi frați și surori!

Țineți minte un singur lucru. Ziua Malala nu e ziua mea.

Azi este ziua fiecărei femei, a fiecărui băiat și a fiecărei fetițe care și-au ridicat vocea ca să-și apere drepturile. Mii de oameni au fost omorâți de teroriști și milioane de oameni au fost răniți. Eu nu sunt decât unul dintre ei.

Și iată-mă stând aici, o fată printre multe altele. Vorbesc nu doar pentru mine, ci în numele tuturor fetelor și băieților. Îmi ridic vocea nu ca să țip, ci ca să fie auziți și cei fără voce.

Cei care au luptat pentru drepturile lor:

Dreptul lor de a trăi în pace.

Dreptul lor de a fi tratați cu demnitate.

Dreptul lor la egalitatea de șanse.

Dreptul lor de a fi educați.

(Malala Yousafzai, discurs la Organizația Națiunilor Unite, 12 iulie 2013)

Varia

Malala Yousafzai este o elevă din Pakistan, cunoscută pentru activitatea sa în domeniul apărării dreptului la educație al fetelor și femeilor din societatea islamică. La 9 octombrie 2012, un grup de talibani au oprit autobuzul școlar în care se afla Malala împreună cu colegele ei și au deschis focul asupra lor. Au crezut că le vor speria, ca să nu mai meargă la școală. Malala a fost grav rănită la cap, însă a scăpat cu viață și a continuat să lupte. La 10 octombrie 2014, tinerei i-a fost decernat Premiul Nobel pentru Pace, *„pentru lupta împotriva asupririi copiilor și tinerilor și pentru dreptul tuturor copiilor la educație”.*

12. Știai cine este Malala? Acum, că ai aflat despre lupta ei, cum crezi că și-a ținut acest discurs? Unde a ridicat vocea? Unde a accelerat ritmul? Pe care cuvinte a pus accentul și de ce?

13. Cum crezi, la cine se referă fraza: „Îmi ridic vocea nu ca să țip, ci ca să fie auziți și cei fără voce”?

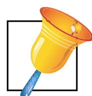
14. Dacă nu ești sigur de vocea ta, trebuie, în primul rând, să înveți să te asculți. Înregistrează un scurt fragment din textul de mai sus, ascultă-l cu atenție și identifică problemele.

Nota bene!

Ritmul: dacă vorbești foarte repede sau fără suficiente pauze, persoanele din jurul tău vor trebui să facă un efort ca să te înțeleagă și, în cele din urmă, vor înceta să te mai asculte. Articularea și dozajul aerului sunt foarte importante.

Volumul: vorbind prea încet sau prea tare, nu vei suna încrezător. Trebuie să cauți un volum ușor peste nivelul tău de vorbire obișnuit, ușor ferm, ușor prietenos, astfel încât să fii clar înțeles, fără a suna aspru, neplăcut.

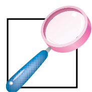
SITUAȚIA DE COMUNICARE. MONOLOGUL NARATIV

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Recitește schița lui I.Al. Brătescu-Voinești. Cui îi este adresat discursul lui nenea Iorgu?**

2. **Ce tip de comunicare predomină în text: monologul ori dialogul?**

OBSERVĂ!

3. **Studiază lista. Care dintre situațiile de comunicare de mai jos se realizează prin monolog și care sunt dialogate?**

- Buletinul de știri la radio și la televiziune.
- Un interviu cu o vedetă.
- Discursul de început de an școlar al directorului unui liceu.
- O conferință de presă a unui candidat la alegeri.
- Comentarea unui meci de fotbal.
- Recitarea unei poezii.
- O lecție de limba română.
- Povestirea unui banc.

Nota bene!

Monologul este o acțiune verbală unidirecțională: o persoană/un personaj își exprimă gândurile, sentimentele ori stările, descrie sau argumentează ceva, fără a aștepta o replică imediată.

Monologul poate fi:

- adresat cuiva (unei persoane sau unui grup de persoane);
- interior (în gând).

Monologul narativ constă în relatarea unei întâmplări sau a conținutului unei opere narative.

4. **În care dintre operele studiate anterior predomină monologul și în care – dialogul? Exemplifică prin fragmente de text. (De exemplu,** *Amintiri din copilărie* **de Ion Creangă,** *Vizită* **de I.L. Caragiale sau alte texte.)**

APLICĂ!

5. **Structura obișnuită a unui monolog narativ este următoarea:**

1) Introducere; 2) Cuprins; 3) Încheiere.

Determină la care element de structură a monologului se referă fiecare dintre descrierile de mai jos:

A	B	C
Relatarea propriu-zisă a întâmplării, respectând succesiunea cronologică și logica evenimentelor: - ce s-a întâmplat mai întâi; - ce a urmat mai apoi; - care au fost cauzele întâmplării; - care au fost consecințele.	Prezentarea locului și a timpului întâmplării, a participanților/personajelor.	Cum s-a sfârșit întâmplarea; exprimarea unei concluzii sau a atitudinii personale a povestitorului față de cele întâmplate.

6. **Alege un monolog dintr-un text al acestui manual și precizează structura lui.**

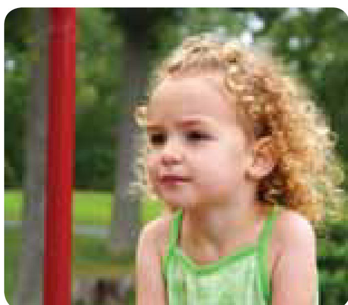

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

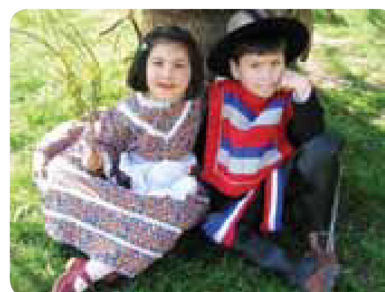
7. **Demonstrează cu argumente că povestirea** *Privighetoarea* **de I.Al. Brătescu-Voinești reprezintă un monolog, completând în caiet următorul tabel:**

Elemente ale monologului	**Exemplificare (fragmente din text)** *Notează propozițiile de început ale fragmentelor care marchează elementele constitutive ale monologului.*
Introducere	
Prezentarea locului și a timpului întâmplării, a participanților/personajelor.	
Cuprinsul	
Ce s-a întâmplat mai întâi, care au fost cauzele întâmplării, ce a urmat, care au fost consecințele.	
Încheiere	
Cum s-a terminat întâmplarea, care este concluzia sau atitudinea personală a povestitorului față de cele întâmplate.	

8. **Discutând cu colegul/colega, decideți care dintre frazele ce urmează ar putea face parte din monologul interior al fiecărui copil din imaginile de mai jos. Argumentați.**

„Cred că diseară va ploua.”
„Trebuia s-o ascult pe mama!”
„Oare cât o fi ceasul?”
„De s-ar găsi cineva să mă salveze!”
„Mâine va fi mai bine.”
„Mi-e foame.”
„Nu-mi plac desenele animate.”

9. **Ce anume v-a făcut să optați pentru o variantă sau alta, în cazul exercițiului de mai sus: expresia fețelor copiilor, expresia ochilor, înfățișarea, hainele, gesturile, altceva?**

CREEAZĂ!

10. **Elaborează un monolog narativ în care să povestești, la alegere, un eveniment petrecut mai demult sau un eveniment recent, un eveniment la care ai participat direct sau la care doar ai asistat, un eveniment despre care ai aflat din presă sau de la știri. Respectă structura monologului.**

11. **Improvizează un monolog de circa 1 minut pe care ai putea să-l auzi rostit de către:**

a) un vânzător ambulant de înghețată;
b) o prezentatoare TV obosită;
c) un turist străin rătăcit.

Viața cuvintelor

Monolog – acest cuvânt este alcătuit din doi termeni de origine greacă: adjectivul *monos*, care înseamnă „unul", „singur", și substantivul *logos*, care are sensul de „cuvânt", „discurs".

Scrierea funcțională. Instrucțiunea

AMINTEȘTE-ȚI!

12. **Citește fragmentele. Care dintre ele reprezintă un text științific și care – unul utilitar?**

a) Pentru a activa serviciul ***Mesageria vocală***, apelați numărul XYZ și alegeți opțiunea A, apoi B.

Când apelați un abonat și doriți să-i lăsați un mesaj vocal, veți achita doar înregistrarea mesajului, începând cu semnalul sonor.

Căsuța vocală este confidențială și numai dumneavoastră aveți acces la mesajele vocale primite. Parola inițială de acces la *mesageria vocală*, pentru toți abonații, este 1234. Vă recomandăm să modificați această parolă la prima utilizare a serviciului.

b) **iPhone** este, în același timp, un telefon mobil, un player multimedial și un dispozitiv de comunicație fără fir. iPhone are suport pentru *push e-mail, telefonie mobilă, SMS, navigare web*. În plus, este dotat cu un ecran de tip *touch screen*, include funcțiile regăsite la playerele media iPod și rulează o variantă a sistemului de operare Mac OS X. iPhone a fost lansat în Statele Unite la data de 29 iunie 2007. În România, terminalul iPhone 3G a fost lansat la 22 august 2008, iar în Republica Moldova – începând cu 31 octombrie 2008.

c) Soiul cel mai cunoscut de salvie crește până la aproximativ 60 cm înălțime și se extinde pe aproximativ 50 cm lățime. Frunzele sunt alungite și ușor ascuțite la vârf. Acestea ating dimensiuni de 6-7 cm lungime și 2,5 cm lățime. Frunzele sunt gri-verzui și sunt aspre pe partea superioară, iar pe partea inferioară sunt aproape albe. Există însă și soiuri de salvie care au frunzele purpurii, crem, roșietice sau gălbui. Florile apar, în general, primăvara și sunt foarte asemănătoare cu florile de lavandă.

d) Din salvie se poate prepara un oțet special cu proprietăți terapeutice. Este folosit frecvent de către călugării benedictini, care îl consideră un elixir pentru nervi și digestie. Iată rețeta: într-un litru de oțet natural de mere (sau de mere cu miere) se lasă să se macereze, vreme de două săptămâni, 50 de grame de frunze de salvie mărunțită. Va rezulta un oțet foarte aromat, cu efecte tonice digestive, înviorătoare, un excelent adaos la salatele de primăvară. Extern, este folosit ca frecție împotriva răcelii, a durerilor reumatice, a stărilor de oboseală fizică și psihică.

OBSERVĂ!

13. **Care dintre textele de mai sus reprezintă instrucțiuni de utilizare?**

14. **Dă exemple de instrucțiuni frecvente în viața de toate zilele: a) existente în scris; b) emise oral de către cineva.**

15. **Examinează panourile expuse în școală (în săli de clasă, pe coridoare). Există și instrucțiuni pe unele dintre ele? La ce se referă acestea?**

APLICĂ!

16. **Selectează și prezintă câteva instrucțiuni reale, utile în viața de toate zilele: o instrucțiune pentru un preparat medical; o instrucțiune de utilizare a unui obiect de uz casnic; o instrucțiune de utilizare a unui program de calculator etc.**

17. **Analizează aceste instrucțiuni din punctul de vedere al accesibilității și clarității informației.**

18. **Ce forme verbale sunt folosite? Exemplifică.**

Nota bene!

Instrucțiunile de utilizare sunt texte care oferă într-o formă simplă, accesibilă informații referitoare la modul de întrebuințare a unui obiect ori de desfășurare a unei acțiuni. Deși, în general, sunt folosiți mulți termeni tehnici, exprimarea este clară și concisă. Verbele sunt folosite, de obicei, la modul imperativ (*formați*), dar și la modul indicativ, diateza reflexivă (*se formează, se va forma*).

Tipuri de instrucțiuni: folosirea unui medicament, utilizarea aparatului foto, îngrijirea plantelor de cameră, închirierea unui apartament, prepararea unui aliment, modul de lucru al unei instituții etc.

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

19. **Găsește pagina utilitară a unei reviste sau a unui ziar. Ce fel de informații și instrucțiuni utile sunt prezentate? De ce informații ar mai avea nevoie un cititor din zilele noastre?**

20. **În perechi, formulați argumente** *pro* **și** *contra* **afirmației:** *În lumea modernă, este imposibil să te descurci fără instrucțiuni.* **Care dintre argumente predomină?**

21. **Care dintre următoarele tipuri de informații și instrucțiuni trebuie studiate neapărat de la cea mai mică vârstă?**

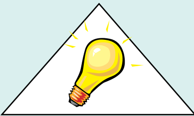
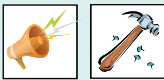
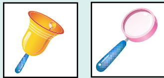
a) regulile de circulație;
b) acțiunile în caz de incendiu;
c) acordarea primului ajutor medical;
d) deschiderea unui cont bancar;
e) utilizarea produselor cosmetice;
f) regulile de igienă personală.

CREEAZĂ!

22. **Elaborează, folosind structura unor modele reale:**

a) o instrucțiune pentru alungarea tristeții de pe fața bunicii/bunicului;
b) o instrucțiune pentru învățarea rapidă a limbii române de către un student de origine străină;
c) o instrucțiune pentru asigurarea tinereții fără bătrânețe.

Revista mea. Articolul de fond

- **De ce sunt importante cărțile?**

- **La lecțiile precedente, ai învățat să argumentezi un punct de vedere. Utilizându-ți cunoştințele şi pornind de la întrebarea: De ce sunt importante cărțile?, emite o idee personală, a cărei argumentare va servi drept esență a articolului de fond.**

- **În acest articol te poți referi la următoarele:**

  - ▹ Ce reprezintă cartea pentru tine?
  - ▹ Ce tipuri de cărți cunoști?
  - ▹ La care dintre ele apelezi mai des?
  - ▹ Ce poți afla din cărți?
  - ▹ Ce citești în afara orelor de curs?
  - ▹ Cum ar fi viața oamenilor dacă nu ar exista cărțile?
  - ▹ Care este rolul cărții în evoluția umanității?

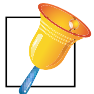
- **Ai grijă ca textul tău argumentativ să aibă introducere, cuprins şi încheiere.**

- **Respectă regulile de ortografie, de punctuație şi de exprimare corectă!**

Unitatea 5

Picături de înțelepciune

Literatură

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Explică sensul cuvintelor** *autentic, fals*.

2. **Propune cât mai multe sinonime pentru cuvântul** *adevărat*.

3. **Numește motivele pentru care prețuiești un prieten adevărat/o prietenă adevărată.**

4. **Enumeră trei cauze din care trebuie detestată falsitatea.**

Regina din Saba. Iran, cca 1590–1600

Adevărata floare

O poveste arabă ori evreiască (se întâlnește în cele două tradiții) înfățișează un alt fel de a găsi adevărul într-o lume a artificialului sau a virtualului.

Regina din Saba, când a primit vizita lui Solomon, cu care se întrecea în înțelepciune, i-a propus un soi de ghicitoare. L-a dus într-o încăpere a palatului unde meșteri iscusiți umpluseră totul cu flori artificiale. Părea o pajiște minunată, unde felurite flori, care de care mai parfumate și mai colorate, se legănau ușurel, clătinate de o briză tainică.

– Iată ghicitoarea mea, a spus regina. Una dintre aceste flori, doar una, este adevărată. Mi-o poți arăta?

Solomon a privit cu băgare de seamă în jur. Și-a ascuțit toate simțurile, și-a pus la încercare toată înțelepciunea și puterea gândului. N-a putut ghici care era floarea adevărată. Cum asudase din belșug, i-a spus reginei din Saba:

– Căldura din această încăpere este neobișnuită. Poți să-i ceri unuia dintre servitori să deschidă o fereastră?

Regina a poruncit să se deschidă o fereastră.

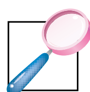
– Iată floarea cea adevărată, a spus regele, după o clipă.

Nu avea cum să se înșele. O albină, intrată pe fereastră, se așezase pe singura floare adevărată.

Dacă este greu să fii Solomon, spun comentatorii acestei povești, este și mai greu să fii albină. Dar cel mai greu este, întotdeauna, să fii floare adevărată.

Varia

Regina din Saba (ori din Sheba), menționată în Biblie și în Coran, este cunoscută sub mai multe nume, la diferite popoare și în diverse perioade: Makeda în tradiția etiopiană, Bilquis ori Balkis în tradiția islamică, Nikaule la istoricul evreu Iosephus Flavius. Se consideră că a trăit în secolul al X-lea î.H., fiind contemporana regelui Solomon, pe care l-ar fi vizitat la Ierusalim.

OBSERVĂ!

5. Propune sinonime pentru cuvintele:
- iscusit, felurit, parfumat;
- a înfățișa, a privi, a asuda, a se înșela, a putea, a se întrece.

6. Scrie antonime ale cuvintelor:
- adevăr, înțelepciune, putere;
- artificial, virtual, colorat, ușor;
- a ascuți, a duce, a deschide, a umple.

7. Explică secvențele:
- *un alt fel de a găsi adevărul;*
- *o lume a artificialului sau a virtualului;*
- *a privit cu băgare de seamă;*
- *și-a ascuțit toate simțurile;*
- *și-a pus la încercare toată înțelepciunea și puterea gândului.*

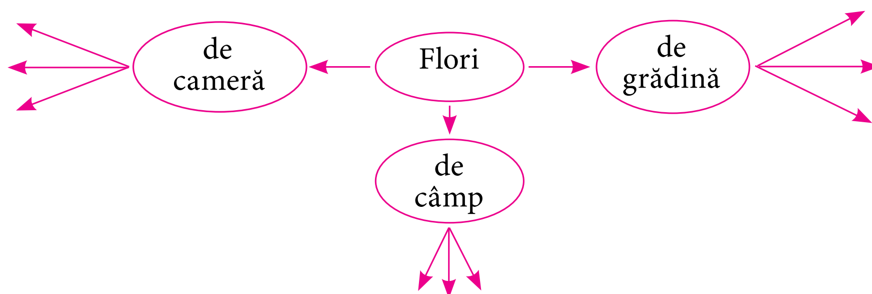

APLICĂ!

8. Rescrie un fragment din text, înlocuind cuvintele parabolei prin sinonimele identificate. Ce observi?

9. Alcătuiește familia lexicală a cuvântului *floare*.

10. Apelând la cunoștințele de biologie, completează clusteringul de mai jos:

11. Amintește-ți un basm cunoscut, în care o albină ajută la recunoașterea unui adevăr. Povestește succint acest episod.

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

12. Lucru în perechi. Discută cu colegul/colega și emiteți 2-3 ipoteze pentru a răspunde la fiecare dintre întrebările de mai jos, ținând seama de contextul parabolei *Adevărata floare:*

I. a) Ce înseamnă să fii Solomon?
b) De ce este greu să fii Solomon?

II. a) Ce înseamnă să fii albină?
b) De ce este mai greu să fii albină?

III. a) Ce înseamnă să fii floare adevărată?
b) De ce este cel mai greu să fii floare adevărată?

Varia

Solomon – fiul regelui David, al treilea – și ultimul – suveran al Regatului Israel unit (965-928 î.H.), devenit legendar datorită înțelepciunii sale. Este considerat autorul a trei cărți biblice: *Pildele lui Solomon*, *Ecclesiastul* și *Cântarea cântărilor*, precum și al unor psalmi.

Regele Solomon.
Icoană rusească.
Kiji, primul sfert
al sec. al XVIII-lea

Nota bene!

Clusteringul este o modalitate de organizare grafică a informației, după principiul: principal – secundar.

Viața cuvintelor

Cuvântul românesc **albină** este moștenit din limba latină. În latină, una dintre semnificațiile substantivului *alvus* era „stup”, iar harnicei insecte producătoare de miere i se zicea *apis* (de unde avem termenul *apicultură* „albinărit”), dar și *musca alvina*, adică „muscă de stup”. În română, adjectivul substantivizat *alvina* a căpătat forma *albină*, dar în aromână, un dialect românesc vorbit în Balcani, a fost moștenit fără schimbare: *alvină*.

13. **Compară o floare adevărată cu una artificială, completând tabelul:**

Criterii	Floarea adevărată	Floarea artificială
Formă		
Miros		
Aspect		
Utilizare		
Semnificație		
Preț		

14. **Citește parabolele chineze care urmează. Compară personajele centrale. Prin ce se aseamănă acestea? Prin ce se deosebesc?**

Regele Solomon și regina din Saba. Covor de mătase persan, mijlocul sec. al XIX-lea

O mână de ajutor răsadurilor

Un om din statul Song era muncit de gândul că răsadurile de pe holda lui creșteau prea încet. Se gândi că, punând mâna și trăgând de ele în sus, are să le ajute. Astfel, smulse pe rând răsad după răsad și se întoarse acasă sleit de puteri.

– Sunt istovit pe ziua de azi, le spuse el celor de acasă. Le-am dat o mână de ajutor răsadurilor să crească.

Băiatul lui alergă la holdă și văzu că toate răsadurile se veștejiseră.

Tâlcul: *Prostul chibzuiește, dar niciodată n-o nimerește.*

Stând lângă butuc

Mai demult, în țara Song trăia un plugar pe al cărui ogor se afla un butuc gros, rămas acolo cine știe de când. Într-o zi, un iepure de câmp, fugind speriat, s-a lovit cu capul de butuc și a rămas mort pe loc. Stăpânul ogorului l-a luat și, ducându-l acasă, s-a ospătat cu el. Ba mai mult, de-a doua zi și-a lăsat în părăsire plugul și celelalte unelte, asezându-se lângă butuc și așteptând să-i cadă pară mălăiață în gura lui nătăfleață. Alt iepure nu s-a mai poticnit acolo, în schimb toată lumea a râs și s-a minunat de prostia lui.

Tâlcul: *O întâmplare fericită nu face legea.*

CREEAZĂ!

15. **Redactează un text din 4-5 enunțuri. Utilizează în fiecare propoziție câte un cuvânt din familia lexicală a substantivului *floare*.**

16. **Creează un poster/colaj pentru textul obținut. Poți utiliza ilustrate, fotografii, ilustrații din reviste vechi, desene proprii, articole de enciclopedie sau dintr-un atlas botanic.**

17. **Ilustrează una dintre parabole, la alegere.**

18. Citește cu atenție parabola indiană care urmează. Care este tâlcul ei? Formulează-l într-un enunț. Dezvoltă această idee într-un text coerent.

Cerșetorul și regele

Norocul trece uneori pe lângă noi, și încă destul de iute, după cum arată o poveste populară indiană.

Un om sărman, care abia își ducea zilele cerşind din poartă-n poartă, a zărit într-o bună zi o caleașcă de aur intrând în sat, iar în caleașcă se afla un rege frumos și surâzător.

Săracul și-a spus de îndată în sinea lui: suferințele mele au luat sfârșit, traiul meu nevoiaș s-a isprăvit. Simt că regele cu chip luminos a venit aici doar pentru mine. Am să mă bucur de firimiturile averii lui și am să duc de azi înainte o viață lipsită de griji.

Ca și cum ar fi venit, într-adevăr, pentru a-l întâlni pe omul cel sărman, regele a oprit caleașca în dreptul lui. Cerșetorul, care îngenunchease cu fruntea în țărână, s-a ridicat și l-a privit, încredințat că norocul n-avea să-l mai ocolească. Deodată, regele a întins o mână spre cerșetor și i-a spus:

– Ce-mi dai?

Săracul, uimit și încurcat, n-a știut ce să-i răspundă. Regele vrea oare să glumească sau să-și bată joc de mine? se întreba el. Ori mă așteaptă alte necazuri?

Apoi, văzând surâsul regelui, chipul luminos și mâna întinsă, a scotocit în traistă și a găsit câțiva pumni de orez. A luat un bob de orez și i l-a dat regelui, care i-a mulțumit și a plecat mai departe în caleașca trasă de caii nemaipomenit de iuți.

Seara, cerșetorul și-a golit traista și a găsit un bob de aur.

A început să plângă amar…

– De ce oare nu i-am dat tot orezul?

TEMA ȘI IDEEA TEXTULUI LITERAR

Dicționar literar

Tema operei este aspectul general al realității, transfigurat de autor în respectiva creație literară (iubirea, moartea, războiul, patria, natura etc.).

Ideea unei opere literare se referă, de obicei, la atitudinea scriitorului față de tema abordată.

Ideea principală este enunțul ce conține informația esențială cuprinsă într-un text. **Ideea secundară** detaliază ideea principală, furnizând elemente suplimentare pentru aceasta.

19. Întocmește o listă de texte literare cunoscute, a căror temă este: a) natura; b) prietenia; c) istoria; d) patria; e) dragostea față de mamă.

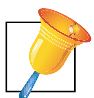
20. Lucru în perechi. Discutați și completați tabelul:

Texte studiate în clasa a V-a		
Textul	Tema textului	Ideea
…	…	…

21. Ce teme sunt reflectate în textele parabolelor citite în această unitate?

22. Cum ai formula ideile principale ale textelor *Adevărata floare, O mână de ajutor răsadurilor, Stând lângă butuc* **și** *Cerșetorul și regele?* **Ce tangențe au acestea cu tâlcul parabolelor? Ce ai învățat din fiecare text?**

PROVERBE ȘI ZICĂTORI

AMINTEȘTE-ȚI!

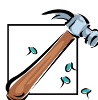
23. **Ilustrează noțiunea *experiență* pe o foaie A4, pe care o vei afișa pe tablă. Explică, într-un enunț oral, produsul grafic obținut.**

24. **Cum înțelegi expresia „experiență de viață”? Cine este persoana cu cea mai bogată experiență de viață pe care o cunoști?**

Dicționar literar

Proverbul este o frază scurtă prin care poporul exprimă plastic, concis și sugestiv rezultatul unei lungi experiențe a vieții de zi cu zi, constituind, de obicei, o învățătură, un sfat.

Zicătoarea este o frază scurtă, uneori rimată, prin care creatorul popular exprimă o constatare de ordin general, filosofic, un principiu etic, o normă de conduită.

APLICĂ!

25. **Stabilește corespondențe între secvențele din coloanele A și B, ca să restabilești proverbele.**

A	B
După orice deal	și de câinele tăcut.
Oricât de înalt să fie copacul	răstoarnă carul mare.
Cine se scoală de dimineață	este o vale.
Apa trece	frunzele tot pe pământ cad.
Buturuga mică	mai departe ajunge.
Cine sapă groapa altuia	cade singur în ea.
Ferește-te de omul mut	pietrele rămân.
Omul nu se procopsește	până nu muncește.

Nota bene!

Din câte o experiență de viață rămâne un proverb, adică o picătură de înțelepciune.

26. **Lucru în perechi. Discută cu colegul mesajul unui proverb, la alegere, din exercițiul 3, apelând la tehnica** *6 De ce*. **Prezintă oral rezumatul discuției/morala proverbului ales.**

De exemplu: *Omul nu se pricopsește până când nu muncește.*

Întrebarea 1 De ce omul nu se pricopsește până când nu muncește?	**Răspunsul 1** Deoarece numai prin muncă poți reuși în viață.
Întrebarea 2 De ce numai prin muncă poți reuși în viață? (*se reia afirmația de la răspunsul 1*)	**Răspunsul 2** Deoarece... / Pentru că... / Fiindcă...
...	...

27. **Consultă un dicționar și propune liste a câte 5 proverbe și zicători pe diferite teme:** *casa, munca, lenea, cartea, natura, relațiile umane*.

28. **Alcătuiește o listă de proverbe și zicători românești care pot fi corelate cu învățăturile celor două parabole chinezești.**

Prostul chibzuiește, dar niciodată n-o nimerește.	O întâmplare fericită nu face legea.
Proverbe românești	
...	...

CREEAZĂ!

29. **Proverbele au fost cele care au stabilit norme de conduită și principii de viață, ajungând, de-a lungul istoriei, să fie legi nescrise. Elaborează și prezintă un decalog din proverbe și zicători românești pentru colegii tăi.**

30. **Reprezintă printr-un desen un proverb, la alegere.**

31. **Atelier de discuție și scriere.**

a) Cercetează lanțurile asociative:

Lampă – timp – epocă – vreme
|
Lumină – viață – activitate – bine
| |
Adevăr **experiență**

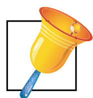
b) Alege o asociere și descoperă ideile sugerate de aceasta.

c) **Lucru în grup.** Formați 4 echipe. Fiecare echipă va răspunde la câte o întrebare. Afișați răspunsurile la tablă și prezentați-le.

Echipa I. Ce se va întâmpla dacă o lampă va fi aprinsă înainte de a se face întuneric?	Echipa a II-a. Ce nu se va întâmpla dacă lampa va fi aprinsă înainte de a se face întuneric?
Echipa a III-a. Ce se va întâmpla dacă lampa nu va fi aprinsă înainte de a se face întuneric?	Echipa a IV-a. Ce nu se va întâmpla dacă lampa nu va fi aprinsă?

d) Dezvăluie, într-un text coerent, sensul ascuns al proverbului: *Aprinde lampa înainte de a se face întuneric,* apelând la ideile prezentate și discutate în cadrul lucrului în grup.

Dicționarul de sinonime. Dicționarul de antonime

AMINTEȘTE-ȚI!

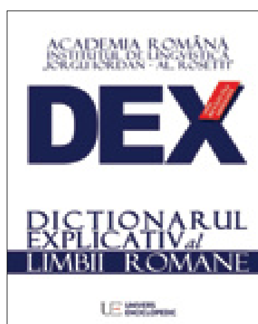
1. În ce situații recurgi la un dicționar explicativ? Dar la unul de sinonime? De antonime?

2. Documentează-te și notează toate tipurile de dicționare care pot fi găsite în biblioteca școlii. Ce dicționare lipsesc ori sunt într-un număr insuficient?

OBSERVĂ!

3. Examinează cele trei articole de dicționar de mai jos. Prin ce se deosebesc? Prin ce se aseamănă?

ADEVĂRÁT, -Ă, *adevărați, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Conform cu adevărul. ◆ De care nu se poate îndoi nimeni; netăgăduit, incontestabil, real. ◊ Loc. adv. *Cu adevărat* = într-adevăr. **2.** (În opoziție cu *fals*) Veritabil, autentic. **3.** (Adesea adverbial; în opoziție cu *greșit*) Drept, just, corect. **4.** Sincer, neprefăcut. – V. **adevăra. (*DEX*)**

ADEVĂRÁT adj., adv. **1.** adj. aievea, autentic, cert, incontestabil, neîndoielnic, neîndoios, nescornit, netăgăduit, pozitiv, real, sigur, veridic, veritabil. *(Un lucru ~.)* **2.** adv. (interogativ) cert, serios, sigur. *(– Așa s-au întâmplat lucrurile! – ~ ?)* **3.** adj. corect, drept, exact, just. *(Concluzii ~.)* **4.** adv. drept, just. *(A vorbit ~.)* **5.** adj. autentic, curat, neaoș, veritabil, (pop. și fam.) sadea, get-beget. *(Moldovean, țăran ~ .)* **6.** adj. v. *efectiv.* **7.** adj. v. *sincer.* **8.** adj. autentic, curat, nefalsificat, original, veritabil. *(Artă ~; bea o cafea ~.)* (***Dicționarul de sinonime al limbii române***)

Adevărat ≠ eronat, fals, falsificat, închipuit, născocit, neadevărat. (***Dicționar de antonime***)

4. **Ce informație, în afară de sensul cuvântului, mai poate fi găsită: a) într-un dicționar explicativ general; b) într-un dicționar de sinonime? Ce semnifică abrevierile din articole?**

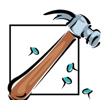
5. **Examinează articolul ce urmează, care este dintr-un dicționar de antonime sinonimizat. Observă structura articolului.**

sărác *adj., s.m., f.*
1. *adj.* mic, modest, puțin (*o recoltă ~*) **2.** *adj.* neproductiv, neroditor, slab, sterp (*un teren ~*) **3.** *adj., s.m., f.* calic, nevoiaș, sărman (*un om ~; a-l ajuta pe un ~*) **4.** *adj.* sărăcăcios (*o țară ~*) **5.** *adj.* frugal (*o masă ~; o mâncare ~*) **6.** *adj.* modest, simplu (*o sărbătoare ~*) **7.** *adj.* redus (*o experiență ~; un vocabular ~*) **8.** *adj.* modest, sărăcăcios, umil (*niște lucruri ~; o îmbrăcăminte ~*)

bogát *adj., s.m., f.*
1. *adj.* îmbelșugat, mare (*o recoltă ~*) **2.** *adj.* fertil, gras, mănos, productiv, roditor, rodnic (*un teren ~*) **3.** *adj., s.m., f.* avut, înstărit, pricopsit (*un om ~; a-l ajuta pe un ~*) **4.** *adj.* prosper (*o țară ~*) **5.** *adj.* abundent, copios, (fig.) princiar (*o masă ~; o mâncare ~*) **6.** *adj.* fastuos, luxos, mare, pompos (*o sărbătoare ~*) **7.** *adj.* mare, vast (*o experiență ~; un vocabular ~*) **8.** *adj.* luxos, prețios, scump (*niște lucruri ~; o îmbrăcăminte ~*)

6. **Alcătuiește trei enunțuri, folosind în fiecare dintre ele diferite sinonime ale cuvântului** *sărac* **și antonimele acestora (vezi partea a doua a articolului).**

Model: *Un pământ* ***neroditor*** *va putea deveni* ***fertil*** *numai dacă va fi îngrijit bine.*

APLICĂ!

7. **Citește. Câte sinonime are cuvântul** *neobișnuit*? **Numește antonimele acestui cuvânt. Ce ai observat?**

NEOBIȘNUÍT adj. **1.** v. *anormal.* **2.** excepțional, (rar) rarisim. *(Un caz ~.)* **3.** (înv. și pop.) osebit. *(O carte ~.)* **4.** v. *aparte.* **5.** bizar, ciudat, curios, excentric, extravagant, fantasmagoric, fantezist, inexplicabil, insolit, năstrușnic, original, paradoxal, singular, straniu, (livr.) abracadabrant, (rar) străin, (pop.) pidosnic, pocit, poznaș, (Mold.) deșănțat, (Transilv., Ban. și Olt.) șod, (înv.) ciudos, (grecism înv.) paraxin, (fam.) sanchiu, (fam. fig.) fistichiu, întors, sucit, trăsnit. *(Ce chestie ~!)* (***Dicționar de sinonime***)

8. **Alcătuiește enunțuri cu trei dintre sinonimele cuvântului** *neobișnuit*.

CREEAZĂ!

9. **Pornind de la cuvintele:** *Nu m-am gândit niciodată...*, **redactează un text scurt, din 5-7 enunțuri, utilizând adecvat cât mai multe sinonime ale cuvântului** *greu*. **În ultimul enunț însă utilizează unul dintre antonimele lui. Poți consulta articolele de dicționar care urmează, dacă e nevoie.**

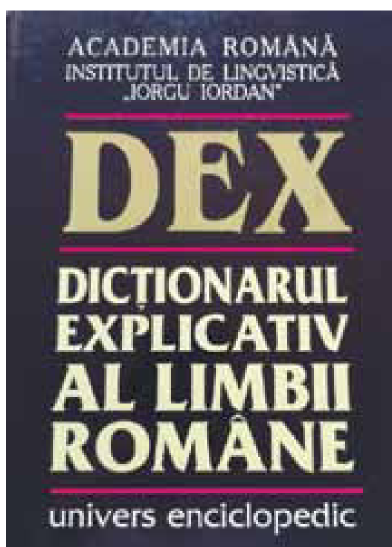
GREU adj., s., adv. **1.** adj. (înv. și reg.) povarnic. *(Un obiect foarte ~.)* **2.** s. v. *povară*. **3.** adv. mult. *(Pachetul atârnă, cântărește ~.)* **4.** adj. v. *încărcat*. **5.** adj. v. *împovărat*. **6.** adj. adânc, compact, dens, des, gros. *(Ceață ~.)* **7.** adj. v. *indigest*. **8.** adj. v. *neplăcut*. **9.** adj. v. *irespirabil*. **10.** adj. v. *profund*. **11.** adj. v. *dificil*. **12.** s. dificultate, greutate. *(A dus tot ~ul acțiunii.)* **13.** adj. v. *dificil*. **14.** s. v. *încercare*. **15.** adj. v. *dificil*. **16.** adv. v. *dificil*. **17.** adj. anevoios, mizerabil, necăjit, prost, rău, (înv. și pop.) necăjos. *(A dus un trai ~.)* **18.** adj. apăsător, chinuit, rău. *(O viață ~.)* **19.** adj. v. *apăsător*. **20.** adj. v. *aspru*. **21.** adj. v. *critic*. **22.** adj. v. *grav*. **23.** adv. v. *grav*. **24.** adv. v. *critic*. **25.** adj. complicat, dificil. *(O problemă ~ la matematică.)* **26.** adj. v. *anevoios*. **27.** adv. v. *abia*. **28.** adv. anevoie, (prin Transilv.) sichiș. *(I-a restituit ~ împrumutul.)* **29.** adj. aspru, brutal, tare, violent, (fig.) dur. *(Vorbe ~ele.)* **30.** adv. v. *încet*. (***Dicționar de sinonime***)

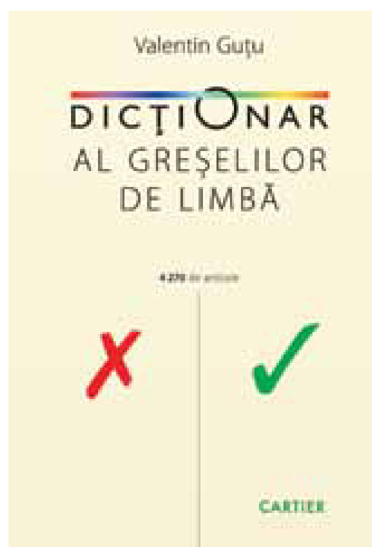
Greu ≠ ușor, lesne. (***Dicționar de antonime***)

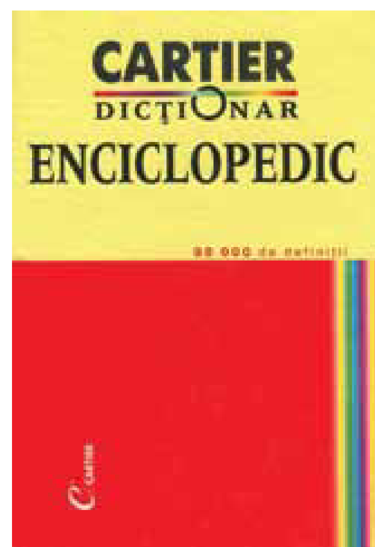
10. **Propune un titlu pentru textul redactat.**

11. **Transcrie textul pe o foaie separată, pentru a-l include într-o** *galerie* **de texte comună.**

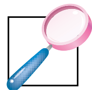
12. **Împreună cu colegii/colegele, faceți o listă comună a lucrurilor menționate în texte la care nu v-ați gândit niciodată. Comentați rezultatul.**

SCRIEREA FUNCȚIONALĂ. REȚETA

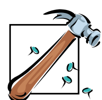
OBSERVĂ!

1. **Discută cu colegul/colega. Ce tipuri de rețete sunt utilizate adesea în viața cotidiană?**

2. **Citește. Care este structura unei rețete culinare?**

Rețetă: Tort din biscuiți
Un tort excepțional și foarte ușor de făcut, în comparație cu torturile cu blat, însă la fel de bun.
Ingrediente:
În loc de blat:
600 g biscuiți (de formă pătrată).
O ceașcă de cafea.
Crema:
200 g de zahăr;
300 g de unt;
100 g de brânză de vaci;
un praf de vanilie.
Mod de preparare:
Se ia untul și se freacă spumă. Se adaugă pe rând zahărul, brânza. Între timp, biscuiții se înmoaie puțin în cafea neagră, îndulcită după gust. Pe un platou se așază un strat de biscuiți. Peste acesta se întinde crema. Urmează iarăși un strat de biscuiți. Se continuă în felul acesta până când se termină biscuiții. Tortul se îmbracă cu cremă și se dă la frigider câteva ore. Se servește cu frișcă.

3. **Ce conține o rețetă medicală?**

APLICĂ!

4. **Află care este rețeta culinară preferată a uneia dintre cunoștințele tale adulte. Noteaz-o, respectând structura.**

5. **Citește textul. Ce ai mai adăuga acestei rețete?**

Rețetă pentru a fi un prieten adevărat
Dacă vrei să fii un prieten adevărat, fii mereu alături de prietenul tău, în momentele cele mai bune, dar mai ales în momentele cele mai grele ale vieții. Nu-l judeca. Ajută-l să zâmbească atunci când este trist. Învață-te să-l ierți, dar și să-i ceri iertare. Dă-i mâna să se ridice atunci când cade. Dar, dacă e cazul, lasă-l să se ridice singur. ...

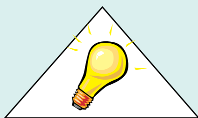

CREEAZĂ!

6. **Lucru în perechi. Discutați ce fel de recomandări ar putea conține:**

a) o rețetă pentru un profesor obosit/o profesoară obosită;
b) o rețetă pentru a rămâne mereu copil;
c) o rețetă pentru succes în viață.

Elaborați conținutul uneia dintre aceste rețete (după modelul unei rețete culinare ori după cel din ex. 5 de la rubrica *Aplică!*) și prezentați-l colegilor.

Revista mea. Pagina utilitară

- **Examinează paginile utilitare ale unor ziare, reviste. Ce tipuri de texte conțin acestea?**
- **Selectează câteva anunțuri de publicitate. Examinează structura lor și vocabularul/ expresiile folosite.**
- **Găsește informații despre felul cum își promovează editurile cărțile pe care le publică (pagini de internet ale revistelor, panouri publicitare stradale, anunțuri de reclamă în ziare, lansări de carte etc.).**
- **Folosind drept model anunțurile găsite, elaborează pentru pagina utilitară a revistei tale:**
  a) un anunț publicitar pentru promovarea unor dicționare ori serii de dicționare, importante pentru elevi;
  b) un anunț pentru lansarea unei cărți interesante pentru copii.
- **Acordă atenție unor sloganuri care să atragă cititorii!**

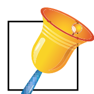
Noaptea cărților deschise
Librăriile CARTIER
VINERI, 3 MARTIE 2017
De la 9.00 până la 23.30 reduceri de 50 la sută la cărțile Cartier
AUTORII
CITITORII CARTIER RECOMANDĂ, ALEGI!
Decernarea Premiului Librăriilor Cartier Om de Cuvânt la 18.15, la Librăria din Centru
Nominalizați pentru Premiul Om de Cuvânt 2017:
Andrei ȚURCANU
Eugen LUNGU
Nina CORCINSCHI
Ion HADÂRCĂ
Dorian FURTUNĂ

Top 10+
CĂRȚI PENTRU TOATE BUZUNARELE
va urma...
POLIROM
www.polirom.ro
CAPODOPERE ALE LITERATURII DE PRETUTINDENI ÎNTR-O COLECȚIE A CELOR MAI ÎNDRĂGITE BESTSELLERURI

Unitatea 6

Povestiri din alte vremuri

Literatură

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Propune asociații pentru cuvântul *legendă*, organizându-le astfel încât să obții lanțuri asociative.**
2. **Definește cuvântul *legendă*, folosind 3-5 asociații. Confruntă definiția ta cu cea din DEX.**
3. **Ce legende ai citit? La ce persoane/fapte/fenomene se referă ele?**
4. **Citește textul. Exprimă-ți starea postlectorală într-un enunț.**

Stânca Corbului

de Alecu Russo

Legendă culeasă de la Bicaz

Alecu Russo (1819–1859) – scriitor român născut în Basarabia, participant la revoluția din 1848. Este autorul unor opere cu tematică amplă, precum *Critica criticii* (1846), *Soveja* (1846), *Cântarea Românięi* (1850).

Vizitând valea Bicazului, care dă în valea Bistriței, caii noștri se înșirau pe cărări înguste și pietroase, conduși fiind de un călăuz muntean. Acesta era tipul românului din Carpați, tânăr, vesel, sprinten, dibaci, lipsit de învățătură, însă înzestrat cu bunul-simț al strămoșilor noștri. El își purta calul în joc și ne povestea în graiul său poetic viața lui de copil al munților, vânătorile sale la urși și chiar îndrăgirile inimii lui, spunându-ne totodată numele piscurilor și admirând ca noi mărețele așezături stâncoase, care ne înconjurau ca un amfiteatru uriaș.

Strâmtoarea în care curge pârâul Bicazului este una din cele mai frumoase din Carpați; natura pare că a voit a aduna la un loc tot ce a putut crea mai grațios, mai pitoresc și mai grozav.

Tablou magic și demn de penelul lui Salvator Rosa. Soarele asfințind într-un ocean de lumină înfocată; câțiva plăieși trecând printre copaci; câțiva vulturi zburând roată împrejurul vârfului Ceahlăului, și jos, lângă o naltă stâncă, caii noștri adăpându-se în apa limpede a Bicazului! […]

Stânca Corbului în apropiere de Bicaz

Viața cuvintelor

În Evul Mediu, în Europa Occidentală, cuvântul latin *legenda* (care înseamnă „ceea ce trebuie citit”) desemna povestirile și pildele din viețile sfinților, care trebuiau citite în biserică în zilele consacrate celebrării acestora. Cu timpul, sensul cuvântului a evoluat în direcția miraculosului și, în prezent, termenul **legendă** semnifică orice creație populară ori literară cu elemente de fantastic ori de ficțiune poetică, care pretinde totuși un anumit grad de verosimilitate.

Unul din noi însă, mai mult admirator de podoabele naturii decât de faptele oamenilor, întrebă pre călăuzul nostru cum se numea stânca dreaptă, ca un zid, lângă care ne aflam.

— Piatra Corbului, răspunse el.

— Are vreo legendă?

— Ce să aibă, domnule?

— Are vreo istorie, vreo basnă, vreo…

— A! înțeleg; are, ca toate stâncile câte le vedeți.

— O știi?

— Cum nu?… Ce nu știu eu?

— Spune-o… spune-o…, ziserăm cu toții, apropiind caii noștri de ai lui. Românul își clătină pletele, ținti ochii săi vulturești pe vârful stâncii și povesti:

— Stânca asta încununată cu plopi și mesteacăni, precum o vedeți, a fost martor unei întâmplări foarte jalnice, de care se pomenește la noi din neam în neam.

Cică, pe timpul strămoșilor, un străin, pribegind de la dealul Corbului dinspre Borsec, a venit să se așeze la Bicaz. El își dură o căsuță mai deoparte, pentru că pe aicea, pe la noi, fiecare cotun e locuit de un singur neam, și străinii nu sunt primiți în sânul lui.

Pribeagul avea o fată, căreia bistrițenii îi daseră numele de Corbița, întru aducerea-aminte a dealului unde ea se născuse. …Ce fată! ce bujor de copilă!… Cică era sprintenă ca o căprioară! Cică gurița ei era un fagur de miere; cică ochii ei străluceau ca focurile ce le aprind ciobanii noaptea în întunericul codrilor.

Salvator Rosa. *Peisaj de seară*

Mulți flăcăi umblau să-i vâneze dragostea; mulți cântau doine în childa ei, dar din toți numai unul, un plăieș cu pletele lungi și cu chipul de făt-frumos, avu norocul să cadă drag Corbiței. Părinții lor se primiră a se încuscri și îi logodiră după obicei.

Varia

Salvator Rosa (1615–1673) – pictor italian, faimos pentru modul poetic în care a zugrăvit peisaje reprezentând colțuri de natură sălbatică și aspră.

Pe atuncea, spun bătrânii că se făceau adese năvăliri de tătari în țară și că în urma lor rămânea numai cenușă și sânge. Păgânii dracului!… cică mâncau carne de cal și beau lapte de iapă.

Într-o zi, o ceată de tătari, pătrunzând în munți, ajunseră până în valea Bicazului, prădând, arzând, ucigând tot ce era în calea lor. Tatăl Corbiței și logodnicul ei căzură morți lângă copila pe care ei voiau să o apere, căci tătarii auziseră de frumusețea ei și aveau de gând să o ducă poclon hanului de la Bugeac.

Viața cuvintelor

Cuvântul românesc **corb** își are originea în termenul latin *corvus*, moștenit și de alte limbi înrudite cu româna: italiană *corvo*, franceză *corbeau*, spaniolă *cuervo*, catalană *corb*, provensală *corp*. Pe teren românesc, substantivul *corb* a dat naștere mai multor cuvinte: adjectivele *corbos, corbiu, corban*, care înseamnă „negru”, substantivul *corbească* „varietate de struguri”.

Corbița însă scăpă ca apa printre degetele lor și o apucă la fugă spre munte, urmărită de tătari, ca o ciută hăituită de lupi. Biata fată alerga pe după copaci, pe după stânci și, din când în când, se oprea puțin, ca să se mai răsufle, dar n-avea vreme să înghită măcar o dușcă de aer, căci tătarii îi călcau pe urme.

Corbița, înspăimântată, nebună de groază și de durere, se îndreptă spre stânca asta și ajunse curând pe marginea ei. Aicea ea se opri o clipă și cătă în urmă. Tătarii se apropiau cu fuga.

Atunci ea căzu în genunchi și se rugă lui Dumnezeu să-i vie-n ajutor… Zadarnică rugăminte!… Mâna unui tătar se întinse să o apuce, însă ea, ridicându-se drept în picioare, cu părul despletit de vânt, cu ochii aprinși, cu fața albă, ca un crin, zise: „Atunci s-ajungeți voi când îți pune mâna pe Corbița!” – și deodată ea se aruncă în prăpastie. Trupul ei se cufundă în apa Bicazului, zdrobindu-se de bolovani, iar tătarii rămaseră încremeniți și fură uciși chiar pe muchea stâncii de o ceată de plăieși, care alergaseră în ajutorul Corbiței.

De atuncea, locul acesta se numește: *Stânca Corbului*! În zilele de sărbători, pe când fragii sunt copți, fetele de prin cotunele învecinate se adună pe piscul stâncii și cântă doina Corbiței; iar în nopțile luminoase ale primăverii, păstorii zăresc adese o umbră albă clătinându-se pe vârful stâncii și apoi lunecând de-a lungul ei până-n apa Bicazului.

Varia

Cheile Bicazului reprezintă o zonă geografică deosebit de pitorească din România, cu o lungime de 8 km de la Lacul Roșu până la satul Bicazul Ardelean, și fac parte din Parcul Național Cheile Bicazului-Hășmaș, care are și alte arii protejate: Lacul Roșu, Hășmașul Mare, Hășmașul Negru. Cheile au fost săpate de apele repezi ale râului Bicaz și fac legătura între Transilvania și Moldova.

Călăuzul tăcu, lăsându-ne sub o impresie adâncă; și nu știu cum se întâmplă, căci în noaptea aceea somnul nostru, legănat de vuietul valurilor Bistriței, fu totodată și frământat de visuri neplăcute. Pare că o stâncă mare ne apăsa pieptul, în vreme ce o ceată de tătari ne amenința scrâșnind din dinți, și o copilă gingașă întindea mâinile spre noi.

Cheile Bicazului

OBSERVĂ!

5. **Explică sensul cuvintelor:** *cotun, pribeag, (în) childa (ei), poclon, han, călăuz, plăieș, ceată.*

6. **Găsește în dicționar, la articolul lexicografic** *cheie*, **semnificația acestui cuvânt în expresia** *Cheile Bicazului.*

7. **Observă structura textului. Din câte părți distincte consideri că este compus acesta? De ce?**

8. **Ce rol îndeplinește prima parte? Ce conține cea de-a doua parte?**

9. **Numește personajele, în ordinea apariției lor în narațiune.**

10. **Găsește pasajele în care este descrisă Corbița. Ce figuri de stil sunt utilizate la crearea portretului ei?**

Momentele subiectului (actualizare)

APLICĂ!

11. **Amintește-ți și delimitează momentele subiectului pentru partea a doua a textului** *Stânca Corbului* **de A. Russo, marcând fragmentele de text respective și formulând ideea principală pentru fiecare fragment de text, după modelul dat:**

Momentele subiectului	Fragmentul de text corespunzător	Ideea principală
Expozițiunea	*Cică pe timpul strămoșilor...*	Un străin, venit dinspre Borsec împreună cu fiica sa Corbița, s-a așezat la Bicaz.
Intriga	...	...
...	...	...

Dicționar literar

Momentele subiectului unei narațiuni

Expozițiunea (situația inițială) este partea de început a unei narațiuni, în care se prezintă personajele, timpul și locul acțiunii. Ea reprezintă o stare de echilibru.

Intriga (cauza acțiunii) este momentul sau întâmplarea care face să demareze acțiunea.

Desfășurarea acțiunii conține prezentarea succesivă a evenimentelor declanșate de intrigă, descriind comportamentul și reacțiile personajelor.

Punctul culminant (situația dificilă) este momentul cel mai tensionat al povestirii, spre care au condus evenimentele.

Deznodământul (situația finală) reprezintă depășirea situației dificile, constituind, de fapt, sfârșitul acțiunii. Acesta poate fi unul fericit ori trist.

12. **Lucru în grup. Pe baza tabelului completat mai sus, realizați planul simplu de idei al legendei lecturate. Transcrieți-l pe o coală de hârtie. Afișați produsele obținute la tablă sau pe un perete. Comparați planurile simple de idei și discutați diferențele.**

Dicționar literar

Planul simplu de idei cuprinde toate ideile principale ale textului, în ordinea apariției lor în text.

13. **Povestește succint legenda propriu-zisă, respectând planul simplu de idei.**

14. **Selectează și transcrie fragmente din text care conțin:**

O descriere a unui colț de natură	Un portret al unui personaj
...	...

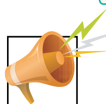
MODURI DE EXPUNERE

Dicționar literar

Narațiunea este modul de expunere prin intermediul căruia sunt relatate, într-o formă literară, fapte, întâmplări, evenimente. Relatarea poate fi la persoana I (de exemplu, *Privighetoarea* de I. Al. Brătescu-Voinești) ori la persoana a III-a (de exemplu, *Prâslea ce voinic și merele de aur*).

Descrierea este modul de expunere prin intermediul căruia sunt prezentate particularitățile unor obiecte, fenomene, ființe.

Dialogul este modul de expunere prin intermediul căruia este reprodusă convorbirea dintre personajele literare.

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

15. **Transcrie din text exemple de diverse moduri de expunere. Cum se împletesc acestea? Ce evidențiază?**

16. **Argumentează, pe baza textului, faptul că:**

a) grupul de călători era încântat de frumusețea locurilor prin care trecea;

b) călătorii au fost foarte impresionați de legenda auzită.

17. **De ce invocă autorul în text numele lui Salvator Rosa?**

18. **Documentează-te și prezintă o informație despre perioada istorică menționată în legenda reprodusă de Alecu Russo.**

19. **Înregistrează o legendă a unei localități/a unui loc/fenomen/lucru, rugând pe cineva dintre adulți să ți-o relateze. (De exemplu, legenda satului/orașului natal, legenda unui izvor sau a unui loc din împrejurimile localității etc.)**

CREEAZĂ!

20. **Ce legende ai citit până acum?**

21. **Care dintre ele sunt populare și care au fost scrise de autori cunoscuți?**

22. **Ce elemente denotă că textul *Stânca Corbului* este o legendă?**

23. **Ce momente indică faptul că acest text este o legendă cultă?**

LEGENDA

24. **Citește o legendă, la alegere, și prezint-o printr-o hartă a textului ca cea de mai jos.**

HARTA TEXTULUI

Titlul legendei

Autorul

Tema

Personajul / personajele principale

Personajul / personajele secundare

Care personaj ți-a plăcut cel mai mult? De ce?

Care secvență a textului ți-a plăcut cel mai mult? De ce?

Dicționar literar

Legenda populară este o specie în proză, care are drept subiect evenimente sau ființe imaginare, ca și cele din basme, ori fapte reale deformate, înfrumusețate. Legendele explică originea numelor unor locuri, un fenomen extraordinar ori un eveniment memorabil și sunt transmise prin tradiție orală din generație în generație.

Legenda cultă aparține unui autor cunoscut, care prelucrează un text cules sau un motiv din legendele populare.

POLISEMIA. OMONIMIA

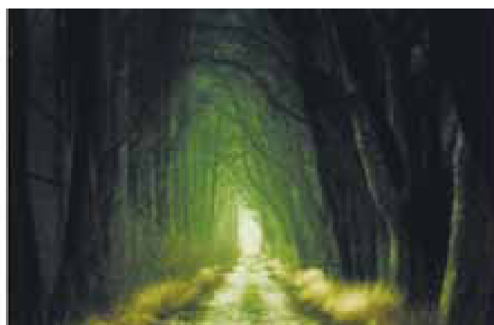
Cuvinte polisemantice

OBSERVĂ!

1. Identifică sensul cuvântului *lumină* din enunțurile de mai jos:

- Bunica a stins *lumina* în cămară.
- Am ieșit la *lumină* din pădurea întunecoasă.
- După explicațiile profesorului, s-a făcut *lumină* în mintea elevului.

2. Examinează articolul de dicționar pentru cuvântul *mână*. Construiește enunțuri proprii cu fiecare dintre sensurile enumerate.

Mână – s. f. 1. fiecare dintre cele două membre superioare ale corpului omenesc, de la umăr până la vârful degetelor; 2. palmă; 3. grup mic, număr restrâns de oameni; 4. cantitate mică din ceva, atât cât încape în palmă.

Îndrumar de gramatică

Monosemantice sunt cuvintele care au un singur sens. De exemplu: *avion, oxigen, zăpadă* etc.

Polisemantice sunt acele cuvinte care au două sau mai multe sensuri. De exemplu: *floare, val, domn* etc.

În mod obișnuit, un cuvânt are mai multe sensuri. Bogăția unei limbi este reprezentată de varietatea acestor sensuri. Aproximativ 80% din lexicul activ al limbii române sunt cuvinte polisemantice.

3. Marchează numai cuvintele polisemantice din șirurile propuse:

a) colac, plan, a tăia, substantiv, sac, digestie;
b) a repezi, rând, zoologie, clor, toamnă, a strica;
c) proiector, carte, aluminiu, vorbă, clasă, ochi.

4. Lucru în grup. Enumerați cât mai multe sensuri ale cuvintelor: *picior, floare, a ridica, gât*. Scrieți-le pe o coală de hârtie și prezentați-le colegilor. Învinge acel grup care a identificat mai multe sensuri.

APLICĂ!

5. **Demonstrează polisemia adjectivului *frumos*, plasându-l în contexte în care acesta să aibă sensurile următoare:**

- care place pentru armonia liniilor, mişcărilor, culorilor etc.;
- care place, care trezeşte admiraţia din punct de vedere moral;
- (despre timp) senin, calm (din punctul de vedere al stării atmosferice);
- (despre lucruri sau fapte) important, considerabil, remarcabil.

6. **Selectează doar enunţurile care demonstrează polisemia substantivului *poartă*.**

a) Curtea bunicilor mei are o *poartă* înaltă.
b) Viaţa ne *poartă* prin locuri diverse.
c) *Porţile* Oraşului reprezintă cartea de vizită a Chişinăului.
d) Voinicul bătu în *poarta* cetăţii.
e) Colega mea *poartă* haine viu colorate.

7. **Transcrie din textul „Stânca Corbului" 5 cuvinte polisemantice.**

8. **Demonstrează polisemia cuvintelor selectate, construind enunţuri proprii.**

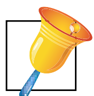
CREEAZĂ!

9. **Scrie, în spaţiile rezervate, cuvinte care ar demonstra polisemia adjectivului *mare*.**

a) Mihai Eminescu este un scriitor ....
b) Tata are un salariu ....
c) Vecinul meu are un suflet ....
d) Dunărea este un râu ....
e) Fiind în clasa a douăsprezecea, fratele meu este ....

10. **Alcătuieşte o compunere în care să utilizezi cât mai multe sensuri ale adjectivului *mic*. Citeşte colegului de bancă textul redactat şi solicită-i părerea.**

Omonime

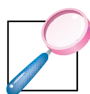
AMINTEŞTE-ŢI!

1. **Alcătuieşte propoziţii în care să utilizezi cuvintele ce denumesc obiectele din imagini.**

2. **Dă exemple de alte cuvinte de acelaşi tip.**

OBSERVĂ!

Îndrumar de gramatică

Cuvintele care au aceeaşi formă, dar înţelesuri diferite, se numesc **omonime**. Omonimele aparţin fie aceleiaşi clase morfologice: *râs/râs* (substantiv), fie unor clase morfologice diferite: *sare* (substantiv)/*sare* (verb).

3. Identifică omonimele în textul următor:

Am obosit de-atâta așteptare
Cu ochii sus pe cer,
Și steaua vieții tot nu mai răsare.
De astăzi însă n-o mai cer.
(Vasile Voiculescu)

4. Selectează din exemplele de mai jos cuvintele care pot avea omonime. Demonstrează acest lucru în enunțuri proprii.

a) *Piramidele-nvechite*
Urcă-n cer vârful lor mare. (Mihai Eminescu)

b) *Căci eu sunt vie, tu ești mort.* (Mihai Eminescu)

c) *Merse ce merse și zări părul.* (Barbu Ștefănescu Delavrancea)

Îndrumar de gramatică

Cuvântul polisemantic este **un cuvânt** care are mai multe sensuri înrudite.
Omonimele sunt **două** (sau mai multe) **cuvinte** distincte care au aceeași formă, dar sensuri total diferite. În dicționarele explicative, omonimele sunt prezentate în articole lexicografice diferite.
De exemplu:
1. *masă* – mobilă formată dintr-o placă sprijinită pe unul sau pe mai multe picioare și având diverse întrebuințări;
– ceea ce se mănâncă; mâncare, bucate; prânz, cină; ospăț;
– nume dat mai multor obiecte sau părți de obiecte care seamănă cu o masă (de ex.: *masă de operație, masa ferestrei*).
2. *masă* – mulțime compactă de oameni, considerată ca o unitate;
– îngrămădire de elemente care alcătuiesc împreună un singur corp;
– cantitatea de materie a unui corp considerată ca o mărime caracteristică.
Cuvintele 1. *masă* și 2. *masă* sunt **omonime**, dar fiecare dintre ele este **polisemantic**.

APLICĂ!

5. Demonstrează, în enunțuri, că următoarele cuvinte au cel puțin un omonim: *sol, franc, masă, milă.*

6. Scrie 3 perechi de cuvinte omonime. Demonstrează oral că acestea sunt, într-adevăr, omonime.

7. Consultă un dicționar explicativ și găsește cât mai multe grupuri de cuvinte omonime.

8. Completează următoarele enunțuri cu omonimele potrivite:

a) *Bunicul s-a urcat în …….. să coboare un sac de grâu.*
Priveam de pe …….. cum curge râul învolburat.

b) *Mama nu pune multă ……… în bucate.*
Sora mea ……. coarda cu multă plăcere.

c) *Oricine vrea poate să ……… ajutor.*
Am vizitat expoziția figurilor de ………. .

CREEAZĂ!

9. Alcătuiește un careu de cuvinte în care să obții, pe verticală, cuvântul *poartă.*

10. Propune-i colegului/colegei de bancă să rezolve careul și să demonstreze omonimia cuvântului-cheie.

REZUMATUL

AMINTEȘTE-ȚI!

1. Consultă un dicționar pentru a clarifica sensurile cuvintelor: *a rezuma, rezumativ.*

2. Citește textul *Steagul cu cap de lup* **de D. Almaș.**

Nota bene!

Rezumatul este un tip de text, oral sau scris, care prezintă succint, la persoana a III-a, esențialul dintr-un text.

Steagul cu cap de lup

de Dumitru Almaș

Cel mai viteaz și mai înțelept rege al dacilor, strămoșii noștri, a fost Decebal. Încă de pe când era băiețaș, era curajos, drept, cinstit, milos cu cei în suferință.

Și vreau să vă spun că nu numai cu oamenii, ci și cu animalele se purta cu grijă și milă.

Într-o zi, umblând cu prietenul său Duran prin pădurile din preajma Sarmizegetusei, a găsit un pui de lup căzut într-o prăpastie. Era mic, abia făcea ochi și, în cădere, își rupsese un picior. Tremura, scheuna, părea gata să moară. Decebal l-a dus în cetate, i-a legat piciorul rupt între lopățele și l-a adăpostit într-o șură. Când s-a vindecat, a crescut mai mare și mai voinic decât un câine ciobănesc. Era domesticit, blând cu cei buni și aprig cu cei răi. Avea părul sur, aspru, gât gros, picioare puternice și colții ascuțiți. Când se înfuria, scotea un scheunat subțire, ca un șuier, de care toți câinii și chiar oamenii se înspăimântau. Poate de aceea, Decebal l-a numit Șuier și l-a învățat să adune vânatul săgetat de el în pădure.

Steagul cu cap de lup al dacilor

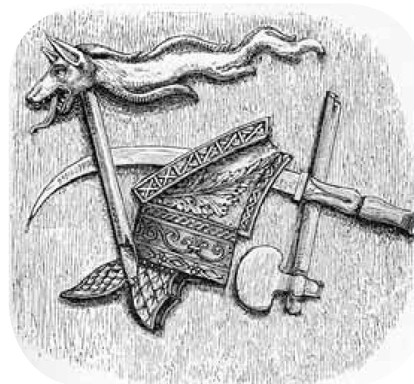
Odată, pe vreme de iarnă cu nămeți mari, Decebal s-a răzlețit de ceata vânătorilor. Și iacă, într-o poiană, s-a năpustit asupra lui o ceată de lupi flămânzi. În primele clipe, Șuier și-a sticlit ochii, parcă bucuros că-și vede frații.

Decebal, lângă tulpina unui fag, și-a tras sabia cu vârful curbat, să se apere de fiare. L-a chemat pe Șuier să-i fie de ajutor. Lupul îmblânzit i-a venit la picioare. Dar haita de lupi a înconjurat copacul.

Primul lup care a atacat a fost prins în curbura sabiei de tânărul prinț și crestat în ceafă. Ceilalți lupi se pregăteau să sară... Deodată, Șuier s-a repezit între lupi, începând o luptă aprigă cu ei, scurmând și spulberând zăpada. Dar lupii erau

Columna lui Traian. Detaliu

numeroși și au prins să-l sfâșie cu colții. Decebal, urcat în fag, îi străpungea cu săgețile și haita s-a retras în pădure, urlând a pagubă.

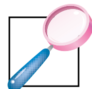
Scorilo, tatăl lui Decebal, s-a minunat de curajul fiului său.

– Tată, Șuier m-a salvat!…

Atunci toți l-au văzut pe Șuier zăcând între cei patru lupi săgetați care înroșiseră zăpada.

Șuier n-a mai trăit. A murit privindu-și stăpânul pe care l-a apărat cu credință. Tânărul i-a cerut unui meșter fierar să-i făurească din aramă un cap de lup, cu gura căscată, un cap ca al lui Șuier. Un cojocar a cusut din pielicele de ied un fel de pungă lungă de trei coți, care, prinsă de capul de lup de aramă pus într-o prăjină de fier, șuiera în bătaia vântului.

Așa s-a făcut steagul de luptă al dacilor.

OBSERVĂ!

3. **Cine sunt personajele textului? Ce cunoști despre ele de la lecțiile de istorie? Ce ai aflat din acest text?**

4. **Examinează imaginile alăturate. Ce legătură au acestea cu textul legendei?**

APLICĂ!

5. **Împarte textul legendei în 5 fragmente logice. Formulează ideile principale ale legendei, în funcție de fragmentele stabilite. Vezi modelul utilizat la pagina 71.**

6. **Redactează, în 5-7 enunțuri, rezumatul textului legendei, ținând cont de următoarele recomandări:**

a) relatează la persoana a III-a;

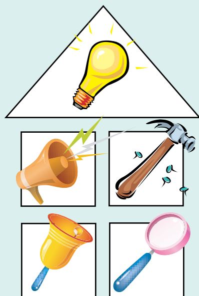
b) folosește numai forme ale limbii literare;

c) folosește cuvinte proprii. Evită citatele, dialogul, descrierea, figurile de stil;

d) nu comenta acțiunile personajelor și nu expune opiniile tale despre acestea;

e) stabilește legături logice între enunțuri, folosind cuvinte și expresii de legătură: *la început, apoi, după aceea, deoarece* etc.;

f) recitește varianta finală pentru a corecta erorile de stil, de punctuație, de ortografie.

Revista mea. Recomandări pentru lectură

A. Recomandări pentru o lectură eficientă

- **Înainte de a elabora textul pentru această parte a paginii, discută cu colegii, sub îndrumarea profesorului/profesoarei, pentru a elucida următoarele chestiuni:**
  - ▹ Cât timp acorzi lecturii, în general?
  - ▹ Cât timp îți ia lectura în vederea pregătirii pentru lecții?
  - ▹ Cât timp acorzi lecturii de plăcere (informație, cărți din domenii care te interesează, literatură artistică)?
  - ▹ Ce înseamnă cuvântul *eficient*?
  - ▹ Ce înseamnă *lectură eficientă*?
- **Amintindu-ți modul de structurare a unor instrucțiuni, elaborează un text în care să inserezi cele mai importante recomandări pentru ca procesul de lectură să fie eficient. În aceste recomandări, abordează următoarele aspecte:**
  - ▹ locul şi timpul rezervat lecturilor;
  - ▹ lucrul cu vocabularul necunoscut;
  - ▹ importanța ținerii unui jurnal de lectură;
  - ▹ importanța fișelor de lectură pentru selectarea și notarea aspectelor importante de conținut, a ideilor memorabile.
- **Exprimă-te clar şi concis. Folosește verbele la modul imperativ, adresându-te eventualilor cititori.**

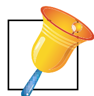
B. Recomandări pentru lectură colegilor mai mici

- **Alcătuieşte o listă de texte pe care trebuie să le cunoască un elev la finele clasei a patra, explicând de ce tocmai aceste texte sunt importante.**

Unitatea 7

Fă binele și aruncă-l în mare

Literatură

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Cum înțelegi expresiile:**
- *a ajunge de poveste*;
- *a trăi ca-n poveste*;
- *a sta de povești.*

2. **Descrie o lume de basm/ireală, în concepția ta.**

3. **Citește textul. Câte ființe și obiecte cu puteri supranaturale ai descoperit?**

Ion Creangă (1837-1889) – scriitor român, autor al unor basme și povestiri de o măiestrie și un farmec inconfundabile: *Capra cu trei iezi, Punguța cu doi bani, Dănilă Prepeleac, Soacra cu trei nurori, Moș Nichifor Coțcariul*, precum și al unor *Amintiri din copilărie* – un adevărat omagiu adus copilăriei.

Fata babei și fata moșneagului

de Ion Creangă

Erau odată un moșneag și-o babă; și moșneagul avea o fată, și baba iar o fată. Fata babei era slută, leneșă, țâfnoasă și rea la inimă; dar, pentru că era fata mamei, se alinta cum s-alintă cioara-n laț, lăsând tot greul pe fata moșneagului. Fata moșneagului însă era frumoasă, harnică, ascultătoare și bună la inimă. Dumnezeu o împodobise cu toate darurile cele bune și frumoase. Dar această fată bună era horopsită și de sora cea de scoarță, și de mama cea vitregă; noroc de la Dumnezeu că era o fată robace și răbdătoare; căci altfel ar fi fost vai ș-amar de pielea ei.

Fata moșneagului la deal, fata moșneagului la vale; ea după găteje prin pădure, ea cu tăbuiețul în spate la moară, ea, în sfârșit, în toate părțile după treabă. Cât era ziulica de mare, nu-și mai strângea picioarele; dintr-o parte venea și-n alta se ducea. Ș-apoi baba și cu odorul de fiică-sa tot cârtitoare și nemulțumitoare erau. Pentru babă, fata moșneagului era piatră de moară în casă; iar fata ei – busuioc de pus la icoane.

Când se duceau amândouă fetele în sat la șezătoare seara, fata moșneagului nu se încurca, ci torcea câte-un ciur plin de fuse; iar fata babei îndruga și ea cu mare ce câte-un fus; ș-apoi, când veneau amândouă fetele acasă noaptea târziu, fata babei sărea iute peste pârlaz și zicea fetei moșneagului să-i dea ciurul cu fusele, ca să-l ție până va sări și ea. Atunci fata babei, vicleană cum era, lua ciurul și fuga în casă la babă și la moșneag, spunând că ea a tors acele fuse. În zadar fata moșneagului spunea în

Varia

Sfânta Duminică este un personaj binevoitor din mitologia românească, imaginat ca o bătrână care locuiește într-o casă modestă, în cer ori dincolo de Apa Sâmbetei, și care are adesea rolul de ajutor și inițiator al eroului principal în basmele românești. Ea deține puterea asupra animalelor și dispune de diverse obiecte magice/miraculoase, pe care le dăruiește, la nevoie, eroilor.

urmă că acela este lucrul mâinilor sale; căci îndată o apucau de obraz baba și cu fiică-sa și trebuia numaidecât să rămâie pe-a lor. Când veneau duminica și sărbătorile, fata babei era împopoțată și netezită pe cap, de parc-o linseseră vițeii. Nu era joc, nu era clacă în sat la care să nu se ducă fata babei, iar fata moșneagului era oprită cu asprime de la toate aceste. Ș-apoi, când venea moșneagul de pe unde era dus, gura babei umbla cum umblă melița; că fata lui nu ascultă, că-i ușernică, că-i leneșă, că-i soi rău… că-i laie, că-i bălaie; și că s-o alunge de la casă; s-o trimită la slujbă unde știe, că nu-i de chip s-o mai ție; pentru că poate să înnărăvească și pe fata ei.

Moșneagul, fiind un gură-cască, sau cum îți vrea să-i ziceți, se uita în coarnele ei și ce-i spunea ea sfânt era. Din inimă, bietul moșneag poate c-ar fi mai zis câte ceva; dar acum apucase a cânta găina la casa lui, și cucoșul nu mai avea nicio trecere; ș-apoi, ia să-l fi pus păcatul să se întreacă cu dedeochiul; căci baba și cu fiică-sa îl umplea de bogdaproste.

Într-una din zile, moșneagul, fiind foarte amărât de câte-i spunea baba, chemă fata și-i zise:

— Draga tatei, iaca ce-mi tot spune mă-ta de tine: că n-o asculți, că ești rea de gură și înnărăvită și că nu este de chip să mai stai la casa mea; de-aceea du-te și tu încotro te-a îndrepta Dumnezeu, ca să nu se mai facă atâta gâlceavă la casa asta, din pricina ta. Dar te sfătuiesc, ca un tată ce-ți sunt, că, orișiunde te-i duce, să fii supusă, blajină și harnică; căci la casa mea tot ai dus-o cum ai dus-o: c-a mai fost și mila părintească la mijloc!… dar prin străini, Dumnezeu știe peste ce soi de sămânță de oameni îi da; și nu ți-or putea răbda câte ți-am răbdat noi.

Atunci biata fată, văzând că baba și cu fiică-sa voiesc cu orice chip s-o alunge, sărută mâna tată-său și, cu lacrimi în ochi, pornește în toată lumea, depărtându-se de casa părintească fără nicio nădejde de întoarcere!

Și merse ea cât merse pe-un drum până ce, din întâmplare, îi ieși înainte o cățelușă, bolnavă ca vai de capul ei și slabă de-i numărai coastele; și cum văzu pe fată, îi zise:

— Fată frumoasă și harnică, fie-ți milă de mine și mă grijește, că ți-oi prinde și eu bine vrodată!

Atunci fetei i se făcu milă și, luând cățelușa, o spălă și-o griji foarte bine. Apoi o lăsă acolo și-și căută de drum, mulțumită fiind în suflet că a putut săvârși o faptă bună.

Nu merse ea tocmai mult, și numai iaca ce vede un păr frumos și înflorit, dar plin de omizi în toate părțile. Părul, cum vede pe fată, zice:

Viața cuvintelor

Arhaismul **a la** – „a spăla”, păstrat ca regionalism doar în câteva zone ale spațiului românesc, își trage obârșia din latinescul *lavare*, moștenit și în alte limbi romanice: italiană *lavare*, franceză *laver*, spaniolă, portugheză, provensală *lavar*. În română a câștigat teren verbul *a spăla*, care provine de la un compus al lui *lavare: *expellavare*. Noi folosim totuși cuvinte direct înrudite cu *a la*; acestea sunt împrumuturi din franceză: *lavoar, lavabou, lavabil*.

Scenă din spectacolul *Fata babei și fata moșneagului*.
Teatrul Municipal „Bacovia” din Bacău

— Fată frumoasă și harnică, grijește-mă și curăță-mă de omizi, că ți-oi prinde și eu bine vrodată!

Fata, harnică cum era, curăță părul de uscături și de omizi cu mare îngrijire și apoi se tot duce înainte să-și caute stăpân. Și, mergând ea mai departe, numai iaca ce vede o fântână mâlită și părăsită. Fântâna atunci zice:

— Fată frumoasă și harnică, îngrijește-mă, că ți-oi prinde și eu bine vrodată!

Fata rânește fântâna și-o grijește foarte bine; apoi o lasă și-și caută de drum. Și, tot mergând mai departe, numai iaca ce dă de-un cuptor nelipit și mai-mai să se risipească. Cuptorul, cum vede pe fată, zice:

— Fată frumoasă și harnică, lipește-mă și grijește-mă, că poate ți-oi prinde și eu bine vrodată!

Fata, care știa că de făcut treabă nu mai cade coada nimănui, își suflecă mânecile, călcă lut și lipi cuptorul, îl humui și-l griji, de-ți era mai mare dragul să-l privești! Apoi își spălă frumușel mâinile de lut și porni iarăși la drum.

Și mergând ea acum și zi și noapte, nu știu ce făcu, că se rătăci; cu toate aceste, nu-și pierdu nădejdea în Dumnezeu, ci merse tot înainte până ce, într-una din zile, des-dimineață, trecând printr-un codru întunecos, dă de-o poiană foarte frumoasă, și în poiană vede o căsuță umbrită de niște lozii pletoase; și când s-apropie de acea casă, numai iaca o babă întâmpină pe fată cu blândețe și-i zice:

— Da’ ce cauți prin aceste locuri, copilă, și cine ești?

— Cine să fiu, mătușă? Ia, o fată săracă, fără mamă și fără tată, pot zice; numai Cel-de-Sus știe câte-am tras de când mama care m-a făcut a pus mâinile pe piept! Stăpân caut și, necunoscând pe nime și umblând din loc în loc, m-am rătăcit. Dumnezeu însă m-a povățuit de-am nimerit la casa d-tale și te rog să-mi dai sălășluire.

— Sărmană fată! zise bătrâna. Cu adevărat numai Dumnezeu te-a îndreptat la mine și te-a scăpat de primejdii. Eu sunt Sfânta Duminică. Slujește la mine astăzi și fii încredințată că mâine n-ai să ieși cu mâinile goale de la casa mea.

— Bine, măicuță, dar nu știu ce trebi am să fac.

— Ia, să-mi lai copilașii, care dorm acum, și să-i hrănești; apoi să-mi faci bucate; și, când m-oi întoarce eu de la biserică, să le găsesc nici reci, nici fierbinți, ci cum îs mai bune de mâncat.

Și, cum zice, bătrâna pornește la biserică, iară fata suflecă mânecile și s-apucă de treabă. Întâi și-ntâi face lăutoare, apoi iese afară și începe a striga:

— Copii, copii, copii! Veniți la mama să vă leie!

Și când se uită fata, ce să vadă? Ograda se umpluse și pădurea fojgăia de-o mulțime de balauri și de tot soiul de jivine mici și mari! Însă, tare în credință și cu nădejdea la

Dumnezeu, fata nu se sperie; ci le ia pe câte una și le lă și le îngrijește cât nu se poate mai bine. Apoi s-apucă de făcut bucate, și când a venit Sfânta Duminică de la biserică și a văzut copiii lăuți frumos și toate trebile bine făcute, s-a umplut de bucurie; și, după ce-a șezut la masă, a zis fetei să se suie în pod și să-și aleagă de-acolo o ladă, care-a vrea ea, și să și-o ia ca simbrie; dar să n-o deschidă pân-acasă, la tată-său. Fata se suie în pod și vede acolo o mulțime de lăzi: unele mai vechi și mai urâte, altele mai noi și mai frumoase. Ea însă, nefiind lacomă, ș-alege pe cea mai veche și mai urâtă dintre toate. Și când se dă cu dânsa jos, Sfânta Duminică cam încrețește din sprâncene, dar n-are încotro. Ci binecuvântează pe fată, care își ia lada în spate și se întoarnă spre casa părintească cu bucurie, tot pe drumul pe unde venise.

Când, pe drum, iaca cuptorul grijit de dânsa era plin de plăcinte crescute și rumenite… Și mănâncă fata la plăcinte, și mănâncă, hăt bine; apoi își mai ia câteva la drum și pornește.

Când, mai încolo, numai iaca fântâna grijită de dânsa era plină până-n gură cu apă limpede cum îi lacrima, dulce și rece cum îi gheața. Și pe colacul fântânii erau două pahare de argint, cu care a băut la apă până s-a răcorit. Apoi a luat paharele cu sine și a pornit înainte.

Și mergând mai departe, iaca părul grijit de dânsa era încărcat de pere, galbene ca ceara, de coapte ce erau, și dulci ca mierea. Părul, văzând pe fată, și-a plecat crengile-n jos; și ea a mâncat la pere și și-a luat la drum câte i-au trebuit.

De-acolo mergând mai departe, iaca se întâlnește și cu cățelușa, care acum era voinică și frumoasă, iară la gât purta o salbă de galbeni, pe care a dat-o fetei, ca mulțumită pentru că a căutat-o la boală. Și de aici, fata, tot mergând înainte, a ajuns acasă la tată-său. Moșneagul, când a văzut-o, i s-au umplut ochii de lacrimi și inima de bucurie. Fata atunci scoate salba și paharele cele de argint și le dă tătâne-său; apoi, deschizând lada împreună, nenumărate herghelii de cai, cirezi de vite și turme de oi ies din ea, încât moșneagul pe loc a întinerit văzând atâtea bogății! Iară baba a rămas opărită și nu știa ce să facă de ciudă. Fata babei atunci și-a luat inima-n dinți și a zis:

— Las', mamă, că nu-i prădată lumea de bogății; mă duc să-ți aduc eu și mai multe.

Și cum zice, pornește cu ciudă, trăsnind și plesnind. Merge și ea cât merge, tot pe acest drum, pe unde fusese fata moșneagului; se întâlnește și ea cu cățelușa cea slabă și bolnavă; dă și ea de părul cel ticsit de omide, de fântâna cea mâlită și seacă și părăsită, de cuptorul cel nelipit și aproape să se risipească; dar când o roagă și cățelușa, și părul, și fântâna, și cuptorul ca să îngrijească de dânsele, ea le răspundea cu ciudă și în bătaie de joc:

Scenă din spectacolul *Fata babei și fata moșneagului.*
Teatrul de Păpuși „Cărăbuș" din Brăila

— Da’ cum nu!? că nu mi-oi feșteli eu mânuțele tătucuței și a mămucuței! Multe slugi ați avut ca mine?

Atunci, cu toatele, știind că mai ușor ar putea căpăta cineva lapte de la o vacă stearpă decât să te îndatorească o fată alintată și leneșă, au lăsat-o să-și urmeze drumul în pace și n-au mai cerut de la dânsa niciun ajutor. Și mergând ea tot înainte, a ajuns apoi și ea la Sfânta Duminică; dar și aici s-a purtat tot hursuz, cu obrăznicie și prostește. În loc să facă bucatele bune și potrivite și să leie copiii Sfintei Duminici cum i-a lăut fata moșneagului de bine, ea i-a opărit pe toți, de țipau și fugeau nebuni de usturime și de durere. Apoi bucatele le-a făcut afumate, arse și sleite, de nu mai era chip să le poată lua cineva în gură… și când a venit Sfânta Duminică de la biserică, și-a pus mâinile-n cap de ceea ce-a găsit acasă. Dar Sfânta Duminică, blândă și îngăduitoare, n-a vrut să-și puie mintea c-o sturlubatică și c-o leneșă de fată ca aceasta; ci i-a spus să se suie în pod, să-și aleagă de-acolo o ladă, care i-a plăcea, și să se ducă în plata lui Dumnezeu. Fata atunci s-a suit și și-a ales lada cea mai nouă și mai frumoasă; căci îi plăcea să ia cât de mult și ce-i mai bun și mai frumos, dar să facă slujbă bună nu-i plăcea. Apoi, cum se dă jos din pod cu lada, nu se mai duce să-și ia ziua bună și binecuvântare de la Sfânta Duminică, ci pornește ca de la o casă pustie și se tot duce înainte; și mergea de-i pârâiau călcâiele, de frică să nu se răzgândească Sfânta Duminică să pornească după dânsa, s-o ajungă și să-i ia lada.

Și când ajunge la cuptor, frumoase plăcinte erau într-însul! Dar când s-apropie să ia dintr-însele și să-și prindă pofta, focul o arde și nu poate lua. La fântână, așijderea: păhăruțele de argint, nu-i vorbă, erau, și fântâna plină cu apă până-n gură; dar, când a vrut fata să puie mâna pe pahar și să ia apă, paharele pe loc s-au cufundat, apa din fântână într-o clipă a secat, și fata de sete s-a uscat!… Când prin dreptul părului, nu-i vorbă, că parcă era bătut cu lopata de pere multe ce avea, dar credeți c-a avut fata parte să guste vrouna? Nu, căci părul s-a făcut de-o mie de ori mai înalt de cum era, de-i ajunsese crengile în nouri! Și-atunci… scobește-te, fata babei, în dinți! Mergând mai înainte, cu cățelușa încă s-a întâlnit; salbă de galbeni avea și acum la gât; dar, când a vrut fata să i-o ia, cățelușa a mușcat-o de i-a rupt degetele și n-a lăsat-o să puie mâna pe dânsa. Își mușca fata acum degețelele mămucuței și ale tătucuței de ciudă și de rușine, dar n-avea ce face. În sfârșit, cu mare ce a ajuns și ea acasă, la mă-sa, dar și aici nu le-a ticnit bogăția. Căci, deschizând lada, o mulțime de balauri au ieșit dintr-însa și pe loc au mâncat pe babă, cu fată cu tot, de parcă n-au mai fost pe lumea asta, și apoi s-au făcut balaurii nevăzuți cu ladă cu tot.

Scenă din spectacolul *Fata babei și fata moșneagului.*
Teatrul pentru Copii și Tineret „Vasilache” din Botoșani

Iar moșneagul a rămas liniștit din partea babei și avea nenumărate bogății: el a măritat pe fiică-sa după un om bun și harnic. Cucoșii cântau acum pe stâlpii porților, în prag și în toate părțile; iar găinile nu mai cântau cucoșește la casa moșneagului, să mai facă a rău; c-apoi atunci nici zile multe nu mai aveau. Numai atâta, că moșneagul a rămas pleșuv și spetit de mult ce-l netezise baba pe cap și de cercat în spatele lui cu cociorva, dacă-i copt mălaiul.

OBSERVĂ!

4. **Explică sensul următoarelor cuvinte:** *horopsit, gătej, ciur, a îndruga, pârlaz, a înnărăvi, lozie, sălășluire, a la, a fojgăi, simbrie, salbă, a feșteli, hursuz, așijderea, cociorvă.*

5. **Consultă dicționarul și explică sensul expresiei** *gura babei umbla cum umblă melița*.

6. **Ținând seama de contextul poveștii, explică sensul expresiilor:** *a se alinta cum s-alintă cioara-n laț*; *a fi piatră de moară în casă*; *a fi busuioc de pus la icoane*; *a fi vai ș-amar de pielea cuiva*.

7. **Construiește enunțuri proprii cu aceste expresii.**

8. **Examinează imaginile alăturate textului. La ce momente din acțiunea poveștii se referă acestea?**

APLICĂ!

9. **Identifică indiciile de timp și de spațiu ale poveștii. Ce concluzie tragi în raport cu cronotopul textului?**

10. **Elaborează planul simplu de idei, conform elementelor subiectului, completând tabelul:**

Momentele subiectului	Ideile principale
1. …	1. …

11. **Rezumă desfășurarea acțiunii.**

12. **Ce importanță are în text intriga/cauza care declanșează acțiunea?**

13. **Enumeră toate personajele poveștii în ordinea apariției lor în text. Ce personaj simpatizezi? Ce te-a făcut să-l îndrăgești?**

14. **Comportamentul cărui personaj îl condamni? De ce?**

15. **Urmărește cum se conturează chipul celor două personaje titulare, completând pentru fiecare tabelul:**

Secvența din text	Modalitatea de caracterizare	Trăsătura relevată
…	…	…

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

16. **Ce episod din poveste ți-a plăcut cel mai mult? De ce?**

17. **Construiește un tabel în care să pui în paralel întâlnirile de care au avut parte pe drumul parcurs atât fata moșneagului, cât și fata babei. Ce consecințe a avut fiecare dintre acțiunile acestor două personaje?**

Fata moșneagului			Fata babei		
Întâlnirea	Acțiunile fetei	Consecințele acțiunilor	Întâlnirea	Acțiunile fetei	Consecințele acțiunilor
…	…	…	…	…	…

18. **Amintește-ți alte povești în care personajul central parcurge un drum. Povestește succint cum decurge acest drum.**

19. **Examinează ilustrațiile la povestea lui Ion Creangă. Care ți se pare mai reușită?**

20. **Ce valori promovează autorul prin personajele pozitive ale poveștii? Găsește în text fragmentele semnificative care ilustrează acest lucru. În ce alte povești se regăsesc aceleași valori?**

CREEAZĂ!

21. **Recitește fragmentul „…*Atunci biata fată, văzând […] și porni iarăși la drum…*”. Imaginează-ți că ești personajul „fata moșneagului” și repovestește întâmplările descrise din punctul ei de vedere, narând la persoana I.**

22. **Ilustrează un fragment din poveste, la dorință.**

23. **Organizați o expoziție a desenelor, aranjându-le în ordinea desfășurării evenimentelor/momentelor ilustrate.**

ELEMENTE DE CULTURĂ NAȚIONALĂ ȘI LOCALĂ

Tradiții și obiceiuri

24. **Ce tradiții sau obiceiuri de la țară sunt pomenite în text?**

25. **Documentează-te din surse informaționale de referință și descrie succint:**
a) Ce este o *șezătoare*? b) Ce este un *joc* în sat? c) Ce este o *clacă*?

26. **Discută cu părinții, cu bunicii sau cu alte rude mai în vârstă și află:**

a) Ce fel de clăci se făceau la țară în trecut? Pentru ce fel de lucrări? Cine participa la ele?

b) Cine participa, de obicei, la șezători? Cu ce se ocupau participanții?

c) Ce fel de dansuri populare se jucau la joc? De ce jocul satului era un eveniment important?

27. **Ce activități din zilele noastre ar putea fi considerate echivalente ale acestor tradiții?**

28. **Lucru în echipă. O întreprindere de confecționare a păpușilor-marionete propune spre vânzare păpuși pentru spectacolul** ***Fata babei și fata moșneagului*****. Deocamdată, au fost create numai patru păpuși (vezi imaginea). Întocmiți o listă a celorlalte păpuși necesare. Creați desene-schițe: cum ar arăta aceste păpuși? Dacă doriți, puteți încerca să confecționați una dintre păpuși.**

BASMUL CULT

Dicționar literar

Basmul este o specie a epicii populare în proză, cunoscut în mediile folclorice sub numele general de **poveste**.

Basmul poate fi **popular**, aparținând creației folclorice, ori **cult**, fiind scris de un autor consacrat (Petre Ispirescu, Ion Creangă, Mihai Eminescu). De obicei, basmul are un final fericit.

29. **Amintește-ți conținutul altor povești scrise de Ion Creangă. Transcrie lista de titluri, apoi notează în dreptul fiecărui titlu trăsăturile umane ori problemele vizate de povestea respectivă, în ordinea corectă.**

Viața cuvintelor

Cuvântul **basm**, care provine din slavă, *basnŭ*, cu sensul originar de „fabulă”, „minciună, născocire”, a intrat în textele scrise românești sub formele *basnă* și *basnu* încă din secolul al XVII-lea și a fost adoptat, mai târziu, de către culegătorii de creații folclorice, precum Petre Ispirescu, pentru a desemna o narațiune orală de mari dimensiuni.

Povești de Ion Creangă	Trăsături umane ori probleme
1. *Fata babei și fata moșneagului*	Neînțelegeri familiale
2. *Capra cu trei iezi*	
3.	
4.	
5.	

30. **Completează lista de formule:**

a) *Era odată…; …; …;*

b) *Și-am încălecat pe-o șa, …; …; ….*

Personajul literar. Personaje principale. Personaje secundare

Dicționar literar

Personajul literar este un participant la acțiunea unei opere literare, care poate fi o persoană, un animal, un obiect însuflețit etc.
După locul ocupat și rolul îndeplinit în desfășurarea acțiunii, personajul literar poate fi:
- **personaj principal** – care deține locul central în acțiune;
- **personaj secundar** – care joacă un rol mai puțin important, fiind mai puțin prezent în acțiune;
- **personaj episodic** – care apare rareori, doar în unul sau câteva episoade.

31. Lucru în perechi. Împreună cu colegul/colega, alcătuiește: a) lista personajelor principale din basmul *Fata babei și fata moșneagului*; b) lista personajelor secundare. Argumentați răspunsul.

32. Povestește despre acțiunile unui personaj, la alegere. Argumentează, pe baza lor, dacă personajul este principal ori secundar.

33. Alege un personaj principal și unul secundar. Completează pentru ele acest tabel. Ce ai observat?

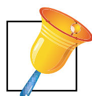
	Personajul principal	Personajul secundar
1) Numele personajului		
2) Principalele însușiri ale personajului.		
3) Acțiunile personajului – ce face pe parcursul basmului.		
4) O afirmație personală despre personaj.		
5) Un singur cuvânt care caracterizează foarte bine personajul.		

34. Dacă Sfânta Duminică ar face o descriere comparativă a celor două fete, cum crezi că ar arăta această descriere? Schițeaz-o (o jumătate de pagină, maximum o pagină) și prezint-o colegilor.

35. Imaginează-ți că povestea are un alt sfârșit. Fata babei a rămas în viață, a învățat o lecție și și-a schimbat comportamentul. Cum crezi că s-ar comporta ea, în acest caz, cu moșneagul? Dar cu fata moșneagului? Ce trăsături pozitive de caracter și-ar dezvolta?

SUBSTANTIVUL

Flexiunea substantivelor. Locuțiunea substantivală

AMINTEȘTE-ȚI!

1. Identifică substantivele din exemplele ce urmează și arată, în tabel, ce denumesc ele.

a) „Pe frunza unui nufăr, o broscuță se bucură și ea de răcoarea nopții."

(Emil Gârleanu)

b) „Un tunet răzleț… răscoli clocotitor nemărginirile rotunde și un ropot… nedeslușit vestea de pretutindeni apropierea prăpăstioasă a artileriei cerești."

(Calistrat Hogaș)

c) „Împărăteasa a plâns de bucurie și de durere."

(Legenda Mureșului și a Oltului)

Substantivul	Ce denumește
frunza	lucru
nufăr	……
……	……

2. Completează informațiile despre substantiv:

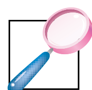
Substantivul este partea de………. flexibilă care denumește ființe, ………., ……..…., …….…., sentimente, ………….. etc. Toate acestea sunt numite în gramatică, în sens larg, ………………. .

Substantivele pot fi de două feluri: ……….. și ……………. .

Substantivul are trei genuri: ………. , ………., ………. și două numere: ………… și …………... .

Substantivul poate sta în cazurile ………., ………., ………., ………., ……….. și poate îndeplini în propoziție următoarele funcții sintactice: ………., ………., ………. și …………... .

3. Rescrie, din șirul prezentat, doar substantivele: *lumină, a lumina, luminiță, luminos,*

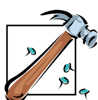
OBSERVĂ!

luminare, iluminare.

Include substantivele alese în enunțuri proprii.

4. **Recunoaște substantivele comune din textul de mai jos și precizează numărul, genul și cazul acestora:**

Codrul se cutremura,
Ulmi și brazi
Se clătina,
Fagi și paltini
Se pleca,
Fruntea
De i-o răcorea,
Mâna
De i-o săruta,
Și cu freamăt îl plângea.
(Toma Alimoș)

APLICĂ!

5. **Propune exemple de propoziții care să conțină substantive proprii și precizează ce denumește fiecare substantiv.**

6. **Analizează, conform algoritmului propus, substantivele din exemplele ce urmează:**

- partea de vorbire;
- forma inițială;
- comun ori propriu;
- simplu ori compus;
- genul;
- numărul;
- cazul;
- articulat/nearticulat;
- funcția sintactică.

a) *Și doina o cântă alunii din crâng*
Și-o tremură-n murmur izvorul,
Și doina trezește și turma din deal
Și turma trezește păstorul.
(Octavian Goga)

b) *O! frate, zice unul, un vânt în miez de noapte*
Adusu-mi-a din vale lung vaiet, triste șoapte.
E sabie în țară! au năvălit tătarii!...
(Vasile Alecsandri)

7. **Grupează substantivele din exercițiul anterior în trei coloane:**

a) substantive articulate cu articol hotărât;

b) substantive articulate cu articol nehotărât;

c) substantive nearticulate.

Îndrumar de gramatică

Unele substantive au forme numai pentru numărul singular, adică sunt ***defective de plural***. De exemplu: *Ion, Chișinău, creștinism, foame, aur, grâu, fotbal* etc.
Alte substantive au forme numai pentru plural, adică sunt ***defective de singular.*** De exemplu: *icre, zori, ochelari, Carpați* etc.

Există substantive care au mai multe forme de plural, fiecare formă având alt înțeles: *corn* –
- *corni* (arbori);
- *coarne* (la animale);
- *cornuri* (produse de patiserie).

8. **Clasifică substantivele de mai jos în trei grupe:**

a) substantive defective de plural;
b) substantive defective de singular;
c) substantive obișnuite.

Miere, tăiței, copil, jumări, bostan, mazăre, Maria, ghilimele, rușine, aplauze, document, geometrie, curaj, găină, Alpi, șale, brâu, baschet, culoare, cereale, orez, epocă.

9. **Consultă un dicționar și include în enunțuri diferite forme de plural ale substantivelor:** *cap, cot, bucată.*

10. **Citește enunțul. Explică sensul substantivului evidențiat.**

*Un **stol** de cocori a zburat deasupra satului.*

Îndrumar de gramatică

Substantivele care denumesc o totalitate de obiecte de același fel se numesc **substantive colective**.
După modul în care s-au format, aceste substantive sunt:
- ***primare***: *roi, cârd, neam, popor* etc.;
- ***derivate*** cu sufixe colective: *mulțime, țărănime, brădet, pietriș* etc.

11. **Identifică substantivele colective și precizează genul și numărul lor:**

a) „Rândunelele s-au adunat pe șoseaua mare, din toate streșinile împrejurimii… Nu știu dacă sunt câteva mii, câteva zeci de mii, câteva sute de mii, câteva milioane, căci ochiul deprinde să numere pâlcurile, stolurile, roiurile și frunzele.” (Tudor Arghezi)

b) „Se adunase lume în jurul lor…, mai ales că femeile ieșiseră pe la porți ca să deschidă vacilor, căci se întorcea cireada satului de la pășune.” (Camil Petrescu)

12. **Construiește enunțuri, utilizând următoarele substantive colective:** *stol, românime, boierime, trib, stejăriș, herghelie.*

13. **Declină în enunțuri substantivele** *copil, țară, tablou.*

14. **Alcătuiește propoziții în care substantivele** *copac, carte, dor* **să îndeplinească, pe rând, funcțiile sintactice de:**

a) subiect;
b) nume predicativ;
c) atribut;
d) complement.

Îndrumar de gramatică

Numele unui obiect poate fi exprimat și printr-un grup de două sau mai multe cuvinte care, împreună, au înțelesul unui substantiv.
Grupurile de cuvinte care au înțelesul unui substantiv se numesc **locuțiuni substantivale**.
De exemplu:

amintire – aducere-aminte;
atenție – băgare de seamă;
regret – părere de rău.

15. **Găsește echivalentele locuțiunilor substantivale:**

a) ținere de minte;
b) aruncătură de ochi;
c) băgare de seamă;
d) legea fundamentală;
e) ziua numelui;
f) creație populară;
g) abatere de la regulă;
h) poftă de mâncare;
i) masă de seară.

16. **Alcătuiește enunțuri cu trei dintre locuțiunile substantivale din exercițiul precedent.**

17. **Elaborează, pe o pagină de caiet, un clustering/o schemă în care să incluzi toate cunoștințele tale despre substantiv. Susține informațiile cu exemple proprii.**

18. **Subliniază substantivele utilizate cu sens figurat și numește figurile de stil pe care le constituie.**

a) „Un fulger cât un balaur se zvârcoli în norii groși.” (Barbu Ștefănescu Delavrancea)

b) „Codrule cu râuri line,
Vreme trece, vreme vine.” (Mihai Eminescu)

c) „...calul odată zboară... până la nouri și apoi se lasă în jos ca o săgeată.” (Ion Creangă)

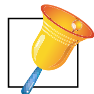
d) „Sus pe deal răsare luna,
Melancolicul străjer.” (Ștefan Octavian Iosif)

CREEAZĂ!

19. **Redactează un eseu, pornind de la versul lui Grigore Vieru:** *„Când sunt eu lângă mama”*, **în care să utilizezi substantivul mama la toate cazurile.**

Ortografia substantivelor

AMINTEȘTE-ȚI!

20. **Amintește-ți și notează câteva nume proprii care se scriu cu cratimă:**
a) personaje din povești: Harap-Alb, ... b) localități: Vadul-Rașcov, ...

21. **Folosește corect inițialele majuscule, scriind:**
a) denumirea completă a instituției în care înveți;
b) două denumiri compuse de publicații (reviste, ziare);
c) trei denumiri de instituții publice naționale sau organizații internaționale.

22. **Scrie forma corectă de plural a următoarelor substantive:**

școală - ...	cunoștință - ...	umăr - ...	soră- ...
regulă - ...	știință - ...	nufăr - ...	noră - ...
coală - ...	conferință - ...	lujer - ...	horă - ...
pagină - ...	biruință - ...	ciucure - ...	oră - ...
chibrit - ...	fabrică - ...	personaj - ...	englez - ...
compot - ...	stație - ...	mesaj - ...	francez - ...
zero - ...	rație - ...	pasaj - ...	portughez - ...
radio - ...	comparație - ...	peisaj - ...	irlandez - ...

23. **Care este forma de plural a următoarelor substantive:** *alun*, *cireș*, *vișin*, *prun*, *gutui*, *nuc*, *butuc*?

24. **Prezintă câte două exemple de enunțuri în care cuvintele de mai jos se ortografiază: a) cu inițiale minuscule; b) cu inițiale majuscule:** *mare, cap, liceu, teatru, palat, sală, piață, alee.*

SITUAȚIA DE COMUNICARE. DIALOGUL

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Lucru în perechi. Alcătuiți și scrieți un dialog, pornind de la una dintre situațiile descrise mai jos:**

	Participanții la dialog	Informația comunicată	Structura dialogului
a)	Doi cinefili. Unul dintre ei încă nu a vizionat un film văzut recent de celălalt.	– conținutul filmului; – actorii din rolurile principale; – impresia generală despre film.	– formule de salut; – întrebare; – răspuns; – precizare; – răspuns; – mulțumiri.
b)	Doi colegi/două colege. Unul/Una face sport. Celălalt/cealaltă ar vrea să afle mai multe despre acest sport.	– sportul practicat; – prin ce este interesant acesta; – ce abilități dezvoltă; – unde și când se poate merge pentru a-l practica.	– formule de salut; – întrebare; – răspuns; – precizare; – răspuns; – mulțumiri.
c)	Un turist străin care s-a rătăcit și un localnic care îl ajută să găsească direcția spre un anumit loc.	– explicarea situației; – clarificarea locului/obiectivului turistic căutat; – ghidarea în direcția necesară.	– formule de salut; – întrebare; – răspuns; – precizare; – răspuns; – mulțumiri.

2. **Interpretați dialogurile pe roluri, folosind gesturile și mimica potrivite.**

3. **Cum au interpretat dialogurile colegii? Ce poți spune despre gesturile și mimica folosite? Despre intonație?**

OBSERVĂ!

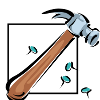
Dar despre formulele de adresare?

4. **În ce cazuri persoanele care dialoghează trebuie să folosească pronume de politețe?**

Nota bene!

Dialogul este forma cea mai generală de comunicare orală și reprezintă o conversație între două sau mai multe persoane.

Intervenția unei persoane în dialog este o **replică**. Dialogul este alcătuit dintr-o înlănțuire de replici, fiecare replică având legătură cu cea anterioară.

APLICĂ!

5. Examinează regulile de mai jos. Transcrie-le, marcând pentru fiecare dintre ele situația care te caracterizează.

Reguli ale dialogului		Cum le respect?		
		Întotdeauna	Adeseori	Niciodată
1.	Ascultă-ți partenerul/partenerii de dialog cu atenție!			
2.	Nu-l întrerupe pe cel care vorbește!			
3.	Nu vorbi în timp ce alți vorbitori emit mesaje!			
4.	Vorbește clar, în enunțuri nu prea lungi!			
5.	Dacă nu înțelegi în totalitate mesajul transmis, nu ezita să pui întrebări lămuritoare!			
6.	Într-o conversație în grup nu acapara discuția!			
7.	Nu interveni într-o conversație între adulți decât dacă ești întrebat sau ți se cere părerea.			

6. În funcție de rezultatul obținut, ce crezi că ar fi bine să faci pentru a-ți îmbunătăți abilitățile de comunicare dialogată?

7. Lucru în perechi. Alegeți una dintre formulele de inițiere a dialogului și alcătuiți un dialog potrivit, din 8-10 replici, pe o temă aleasă de comun acord.

Formule de inițiere a dialogului:

– Salut! Ce mai faci?…
– Nu vă supărați. M-ar interesa…
– Fiți amabil, aș vrea să știu…
– Vă rog, îmi puteți da o informație?
– Spuneți-mi, vă rog…
– Te rog, ajută-mă să…
– Ați putea, vă rog, să-mi arătați…
– Aș vrea să știu…
– Caut strada… Mă puteți îndruma?
– Îmi dați voie, vă rog, să…

Viața cuvintelor

Cuvântul **dialog** este de origine greacă și este format din prefixul *dia-* „prin” și substantivul *logos* „cuvânt, vorbire, discurs”; astfel, termenul *dialogos* „conversație, discuție”, dar și „raționament”, ar putea fi tradus, literal, ca „gândire exprimată prin cuvânt”. El are o bogată familie lexicală, preluată, ca și *dialog*, de multe limbi moderne: *dialoga*, *dialect*, *dialectic* etc.

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

8. **Care dintre formulele de încheiere a dialogului sunt potrivite:**

a) pentru o comunicare între doi prieteni;

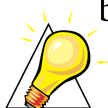
b) pentru o comunicare între două persoane care nu se cunosc.

– Mulțumesc!
– Vorbim altă dată!
– Cu multă plăcere!
– La revedere!
– Pa-pa!
– Salut!
– Pe mâine!
– Vă rămân îndatorat!
– Mai vorbim!

9. **Recitește dialogul dintre fata moșneagului și Sfânta Duminică. Ce poți spune, pe baza lui:**

a) despre relația dintre aceste două personaje;

b) despre caracterul fetei?

CREEAZĂ!

10. **Lucru în perechi. Improvizați un dialog din 6-8 replici:**

a) între fata moșneagului și tatăl ei, după întoarcerea fetei;

b) între Sfânta Duminică și moșneag (dacă aceștia s-ar fi întâlnit la sfârșitul basmului, de exemplu, la nunta fetei).

11. **Lucru în grup. Alcătuiți un dialog:**

a) între personajele fantastice (cățelușa, fântâna, părul, cuptorul) care discută despre cele două fete;

b) între 3-4 „copii ai Sfintei Duminici”, care, la rândul lor, discută despre experiența întâlnirii cu cele două fete;

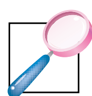
c) între „sfătosul bunic din Humulești” și cititorii poveștilor scrise de Ion Creangă.

STRATEGII DE COMUNICARE EFICIENTĂ ȘI ASCULTARE ACTIVĂ

Întrebări închise. Întrebări deschise

OBSERVĂ!

12. **Lucru în perechi. Adresați unul altuia, pe rând, întrebările din tabel și notați în caiete răspunsurile. Ce ați observat? Prin ce diferă răspunsurile?**

Întrebări închise	Răspunsuri	Întrebări deschise	Răspunsuri
Îți plac poveștile?	...	Ce fel de povești îți plac?	...
Fata moșneagului a ajutat-o pe cățelușă?	...	Cum era fata moșneagului?	...
Fata babei era leneșă?	...	Ce acțiuni ale fetei babei o caracterizează ca fiind leneșă?	...
Povestea se termină cu bine pentru fata moșneagului?	...	Cum se termină povestea?	...

13. **Examinează informația din caseta** *Nota bene!* **Ce fel de informație oferă răspunsurile la întrebările închise? Dar cele la întrebările deschise?**

Nota bene!

Întrebările închise sunt cele care au, de obicei, un răspuns predictibil, în care cel ce răspunde alege între „da” sau „nu”, sau „nu știu”, în funcție de situație.

De exemplu: *Pot să te ajut?* sau *Vrei să devii inginer?*

Întrebările deschise solicită răspunsuri pe care cel ce întreabă nu le poate prevedea. Cel întrebat poate oferi un răspuns în formă liberă, oferind detalii.

De exemplu: *Cum aș putea să te ajut?* sau *De ce îți place profesia de inginer?*

14. **Clasifică întrebările de mai jos în întrebări închise și deschise.**

a) Ce ai dori să faci în timpul liber? b) Îți place muzica? c) Care este cea mai hazlie amintire din copilăria ta? d) Cum ar trebui să ne purtăm unii cu alții? e) Este important să știi tabla înmulțirii? f) Când am putea să discutăm cele citite? g) Mergi cu mine? h) De ce ar fi bine să citim mai mult? i) Știi să joci fotbal? j) De ce e important să avem grijă de igiena mâinilor?

15. **Alege una dintre întrebările deschise din exercițiul precedent și răspunde la ea.**

16. **Transformă întrebările închise din exercițiul 14, astfel încât acestea să devină deschise.**

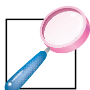

APLICĂ!

17. **Lucru în perechi. Faceți o listă de cel puțin 4-5 teme de discuție care țin de domeniul** *preferințe* **(jocuri preferate, filme preferate etc.). Alegeți fiecare câte un subiect despre care ați vrea să vorbiți. Apoi, pe rând, puneți colegului/colegei întrebări, pentru a afla mai multe detalii cu privire la subiectul ales de el/ea. Atenție: folosiți întrebări deschise!**

18. **Concluzionați: În ce cazuri este mai potrivit să folosim întrebări închise? Dar deschise? De ce? Argumentați.**

Reguli de aur ale ascultării. Parafrazarea. Rezumarea.

OBSERVĂ!

19. **Examinează regulile de aur ale ascultării. De ce sunt importante acestea?**

20. **Analizează regulile încă o dată. Amintește-ți câteva exemple de situații în care ai reușit/n-ai reușit să le respecți.**

21. **La respectarea căror reguli ar trebui să mai lucrezi? Ce poți face pentru a fi un ascultător mai bun?**

Nota bene!

Reguli de aur ale ascultării

Atunci când îl asculți pe cineva:

- **Fii atent!** Acordă atenție maximă interlocutorului. Gândește-te la ceea ce-ți spune.
- **Arată că asculți! Manifestă interes!** Privește-ți interlocutorul. Zâmbește, dacă este cazul. Aprobă ce spune acesta prin mișcarea capului, dacă este cazul.
- Pune întrebări de clarificare, **parafrazând** cele auzite.
- **Nu întrerupe interlocutorul!** Dă-i voie să-și termine ideea.
- La final, **rezumă** ideile principale auzite, ca să verifici dacă ai înțeles esențialul.

APLICĂ!

22. **Lucru în perechi. Un elev va avea rolul de vorbitor. Al doilea – de ascultător. După prima rundă de discuție, vă veți schimba rolurile.**

Sarcini pentru cel ce vorbește	Sarcini pentru cel ce ascultă
• Pregătește-te, individual, să-i vorbești colegului/colegei referitor la subiectul: *Planurile mele*. • Fă-ți notițe, ca să poți expune ușor 2-3 idei importante despre ce vrei să faci în viitor. • În rol de povestitor, expune-ți succint ideile. Fii atent la întrebările de precizare ale partenerului de discuție.	• În rol de ascultător, fii atent la informația pe care o auzi. Mai întâi, ascultă atent alocuțiunea colegului. • Pune întrebări de clarificare după modelul de la rubrica *Nota bene!* • La sfârșit, rezumă cele auzite cu cuvintele proprii.

23. **Analizează experiența acestei discuții. Cum te-ai simțit în rol de vorbitor? Dar în rol de ascultător activ? La ce ajută parafrazarea și rezumarea spuselor interlocutorului?**

Nota bene!

Parafrazarea și rezumarea

Pentru a te asigura că înțelegi bine ce spune interlocutorul tău, **parafrazează** prin cuvinte proprii cele auzite, punând, din când în când, **întrebări de clarificare:**

- Vrei să spui că…?
- Ai în vedere că…?
- Aș vrea să verific dacă am înțeles corect: zici că ...
- Atunci când zici ..., te referi la... ?

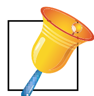
Pe final, **rezumă** cele auzite, expunând prin cuvinte proprii ideea principală a celor susținute de interlocutor:

- Deci, în esență, tu îți propui următoarele: ... Am înțeles bine?

Unitatea 8

A fost odată nu se termină niciodată...

Literatură

AMINTEȘTE-ȚI!

1. Ce jucării îți plăceau când erai de vârstă preșcolară?

2. Examinează jucăriile din imagini. Ce personaje de poveste reprezintă acestea?

3. Care dintre aceste jucării îți place/plac cel mai mult? De ce?

Hans Christian Andersen (1805-1875) – scriitor danez, celebru pentru poveștile sale, apreciate în întreaga lume și traduse în peste o sută de limbi. Printre cele mai cunoscute povești ale sale se numără *Crăiasa zăpezilor, Mica sirenă, Degețica* și *Rățușca cea urâtă.*

Soldatul de plumb

de Hans Christian Andersen

Erau odată douăzeci și cinci de soldați de plumb și toți erau frați, fiindcă fuseseră făcuți dintr-o lingură veche. Țineau pușca în mână și fruntea sus. Aveau o uniformă foarte frumoasă, roșie și albastră. Cel dintâi lucru pe care l-au auzit pe lumea asta, când s-a ridicat capacul de pe cutia în care ședeau, au fost cuvintele: „Soldați de plumb!". Cuvintele acestea le-a rostit un băiețaș care bătea din palme de bucurie. Tocmai îi primise cadou de ziua lui. I-a scos și i-a înșirat pe masă. Toți semănau leit între ei, unul singur era puțin mai altfel: avea numai un picior, pentru că fusese făcut cel din urmă și nu mai ajunsese plumbul; dar, deși avea numai un picior, stătea tot așa de drept ca și ceilalți cu două

Soldatul de plumb

Dansatoarea de hârtie

picioare și tocmai el avea să facă cele mai mari isprăvi, așa cum aveți să vedeți îndată.

Pe masa pe care stăteau ei înșirați mai erau o mulțime de jucării; era mai cu seamă un castel de hârtie de toată frumusețea. Pe ferestre puteai să te uiți înăuntru și să vezi toate încăperile. În fața castelului era un pâlc de copaci și în mijlocul lor era o oglinjoară care închipuia un lac. Pe ea pluteau și se oglindeau lebede de ceară. Toate jucăriile erau drăgălașe, dar cea mai drăgălașă era o fetiță care stătea în ușa castelului; era făcută și ea din hârtie, însă avea haine frumoase și pe umeri o panglică subțire și albastră, chiar ca o broboadă. Pe broboadă, drept la mijloc, era o stea strălucitoare, cât fața ei de mare. Fetița stătea cu brațele ridicate, fiindcă era dansatoare, și își ridicase și un picior, dar așa de sus încât, de departe, soldatul de plumb nu vedea unde-i și credea că fata are, ca și el, numai un picior.

„Ar fi o nevastă tocmai potrivită pentru mine – se gândi el; atâta numai că e cam boieroaică, stă într-un castel și eu stau într-o cutie în care suntem douăzeci și cinci de inși; nu-s tocmai potrivit pentru ea; da' eu tot am să încerc să intru în vorbă cu dânsa."

Și s-a întins cât era de lung după tabachera de pe masă. De aici, putea să se uite în voie la dansatoarea cea mititică și subțire, care stătea mereu într-un picior, fără să cadă.

Seara, soldații de plumb au intrat în cutie și toți cei din casă s-au dus la culcare. Și atunci, cutia cu muzicuță a început să cânte tot felul de cântece vesele. Soldații de plumb au început să zăngănească în cutia lor, fiindcă voiau și ei să iasă și să vadă ce-i, dar nu puteau să ridice capacul. Spărgătorul de nuci se dădea de-a tumba și creta se zbenguia pe tăbliță. De atâta larmă, canarul s-a trezit și a început și el să vorbească în versuri. Numai soldatul de plumb și cu dansatoarea nu se mișcau din loc. Ea stătea mereu într-un picior, în vârful degetelor și cu brațele întinse, el stătea tot așa de neclintit pe singurul lui picior și nu-și lua nicio clipă ochii de la dânsa. Deodată, ceasul a bătut douăsprezece și poc!, capacul tabacherei s-a deschis, dar în tabacheră nu era tutun, era numai un drăcușor mititel și negru. O șmecherie strașnică!

— Ascultă, soldat de plumb – a spus drăcușorul – mută-ți ochii în altă parte!

Viața cuvintelor

Cuvântul românesc *viteaz*, cu care erau numiți în Evul Mediu ostașii de elită și care în prezent este folosit cu sensurile de „erou" și „curajos", este de origine slavă: *vitezĭ* (în limbile slave moderne: bulgară și sârbă *vitez*, poloneză *witez*, rusă *víteazĭ*).

Dar soldatul parcă nici n-ar fi auzit.

— Bine, ai să vezi tu mâine-dimineață – a spus drăcușorul.

Când s-a făcut ziuă și copiii s-au sculat, au luat soldatul de plumb și l-au pus pe marginea ferestrei și, deodată, c-o fi fost drăcușorul, c-o fi fost vântul, fereastra s-a deschis și soldatul de plumb a căzut de la etajul al treilea. A fost un drum cumplit. A căzut cu piciorul în sus și s-a înfipt cu chivăra și cu vârful baionetei între două pietre ale caldarâmului.

Fata din casă și băiețașul s-au dus repede jos ca să-l caute; dar, cu toate că erau cât pe ce să calce pe el, nu l-au zărit. Dacă soldatul de plumb ar fi strigat: „Aici sunt!”, desigur că l-ar fi găsit, dar el n-a strigat, fiindcă era în uniformă și nu se cuvenea să strige așa, în gura mare.

Începuse să plouă. Picăturile cădeau tot mai dese și de la o vreme turna cu găleata. După ce-a trecut ploaia, au venit doi băieți.

— Ia uite – zise unul dintre ei – un soldat de plumb! Ia să-l luăm și să-i dăm drumul pe apă!

Au făcut o luntre dintr-un ziar, au pus pe soldat în luntre și i-au dat drumul pe apa care curgea prin șanțul de pe marginea străzii; cei doi băieți alergau pe lângă el și băteau din palme. Ce umflată era apa și ce valuri făcea! Fusese ploaie, nu șagă!

Luntrea de hârtie se legăna încoace și încolo și câteodată se învârtea așa de repede, încât soldatul tremura. Dar tot neclintit rămânea, fața îi era nemișcată și el se uita drept înainte și nu scăpa pușca din mână. Deodată, luntrea a intrat pe sub un podeț. Era întuneric chiar ca în cutie.

— Oare unde mă duc? – se gândea el. Asta-i numai din vina drăcușorului! Ah, dacă fetița aceea ar fi aici cu mine, în luntre, nu mi-ar păsa chiar dacă ar fi de două ori mai întuneric decât este!

Deodată, a venit un șobolan care își avea casa acolo, sub podeț.

— Ai pașaport? – a întrebat șobolanul. Arată-mi pașaportul.

Soldatul de plumb n-a răspuns nimic și și-a strâns și mai tare arma la umăr. Luntrea a plecat mai departe și șobolanul după ea! Brr!, cum își mai rânjea dinții și striga la așchiile și la paiele care pluteau duse de apă:

— Opriți-l! Opriți-l! N-a plătit vama și nu a arătat pașaportul!

Apa curgea tot mai repede. Soldatul de plumb a mai putut să vadă o clipă lumina zilei când a ieșit pe sub podeț, dar deodată a auzit un vuiet care ar fi speriat și pe un om, cât de viteaz. Aici, la capătul podețului, pârâiașul de ploaie se vărsa într-un canal mare; pentru soldatul de plumb asta era tot așa de primejdios cum ar fi pentru noi dacă ne-am rostogoli într-o cascadă. Acuma era greu de tot. Luntrea a ieșit de sub podeț; soldatul se ținea cât putea mai drept, nimeni n-ar fi putut să spună

că a clipit măcar! Luntrea s-a învârtit de vreo trei-patru ori, s-a umplut de apă și a început să se scufunde. Soldatul de plumb era acum în apă până la gât; luntrea se scufunda tot mai tare și hârtia tot mai tare se desfăcea; apa-i ajunsese soldatului până peste cap. El se gândea la dansatoarea cea mititică și drăgălașă, pe care nu avea s-o mai vadă niciodată, și-n urechile lui răsuna un cântec:

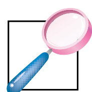
Du-te la război, oștene,
Și de moarte nu te teme!

Hârtia s-a rupt și soldatul de plumb s-a prăbușit în apă, dar n-a ajuns la fund, fiindcă, chiar în clipa aceea, un pește mare l-a înghițit. Ce întuneric era înăuntru! Era mai rău decât sub podeț și era așa de strâmt locul! Soldatul de plumb însă era neclintit și zăcea întins, cu arma la umăr.

Peștele umbla încoace și încolo prin apă și se zbuciuma cumplit. Apoi s-a oprit deodată și nu s-a mai mișcat; pe urmă, o fâșie de lumină l-a străbătut ca un fulger. Lumina s-a făcut tot mai mare și s-a auzit un glas strigând: „Uite soldatul de plumb!”. Ce se-ntâmplase? Peștele fusese prins, dus la piață, vândut și acuma ajunsese în bucătărie pe masă și bucătăreasa îl spintecase cu satârul. Bucătăreasa l-a luat de mijloc cu două degete și l-a dus în casă; toți cei din casă s-au îngrămădit să vadă pe năzdrăvanul care călătorise pe apă până-n pântecele unui pește; dar soldatul de plumb nu se prea fălea cu asta. L-au pus pe masă și… să mai spui că lumea nu-i plină de întâmplări minunate! Soldatul de plumb era acuma în odaia în care stătuse până în clipa când căzuse de pe fereastră. Erau tot copiii aceia; pe masă erau aceleași jucării și castelul cel frumos cu dansatoarea cea mititică și drăgălașă. Stătea și acuma tot într-un picior și cu celălalt ridicat în sus, dar fără să se clintească. Soldatul de plumb s-a înduioșat așa de tare, încât mai că ar fi început să plângă cu lacrimi de plumb, dar s-a gândit că un oștean nu trebuie să plângă, așa că s-a uitat numai țintă la dânsa și n-a spus nimic.

Deodată, un băiețaș a luat soldatul și l-a azvârlit drept în sobă – de ce l-o fi azvârlit, că doar nu făcuse nimic rău? Dar aici desigur că tot drăcușorul din tabacheră și-a vârât coada. Soldatul de plumb stătea acuma pe jeratic și se simțea năpădit de-o căldură nemaipomenită; căldura asta o fi fost de la foc sau o fi fost de la dragoste, nu știa nici el. Culorile i se șterseseră; că i s-or fi șters de zbuciumul călătoriei ori de atâtea necazuri care dăduseră peste el, cine mai știe? Se uita la fetița într-un picior, fetița se uita și ea la dânsul, și soldatul simțea că se topește, dar tot neclintit stătea, cu arma la umăr. Deodată, s-a deschis ușa, s-a făcut curent și dansatoarea, luată pe sus de vânt, a zburat drept în sobă, lângă soldatul de plumb, a luat foc și s-a făcut scrum. Soldatul s-a topit de n-a mai rămas nimic din el decât un cocoloș de plumb și, când a doua zi dimineața servitoarea a scos cenușa din sobă, n-a mai găsit din el decât o inimioară de plumb; din dansatoarea cea drăgălașă nu mai rămăsese decât steaua de pe broboadă, dar steaua era acuma arsă și neagră ca tăciunele.

(Traducere de Alexandru Philippide)

OBSERVĂ!

4. **Definește sensul cuvintelor:** *plumb, ispravă, castel, tabacheră, satâr, baionetă, a se făli.*

5. **Explică expresiile:**

- *a intra în vorbă;*
- *a se uita în voie;*
- *a nu-și lua ochii de la cineva;*
- *a striga în gura mare;*
- *a se uita țintă.*

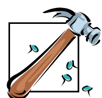
6. **Utilizează trei dintre expresii în enunțuri proprii.**

7. **Ce momente ale poveștii sunt reprezentate în ilustrațiile de mai jos?**

APLICĂ!

8. **Selectează din text cuvintele care fac parte din câmpurile lexicale: a) armată; b) jucării. Completează câmpurile cu alte cuvinte.**

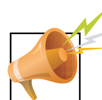
9. **Unde se desfășoară acțiunea: în sat ori în oraș? Ce indicii ai găsit?**

10. **Clasifică personajele poveștii în:**

a) principale și secundare; b) pozitive și negative; c) reale și fantastice.

11. **Caracterizează un personaj, selectând exemple potrivite din text.**

12. **Rezumă călătoria efectuată de soldatul de plumb. În ce poveste ai mai întâlnit acest motiv literar? Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebește acesta de călătoria soldatului?**

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

13. **Ce te-a impresionat în această poveste?**

14. **Selectează pasajul care ți-a plăcut cel mai mult și motivează-ți alegerea.**

15. **Ai schimba ceva dacă ai avea această posibilitate? De ce?**

16. **Ce înveți de la personajele poveștii?**

17. **Ai mai citit povești de Hans Christian Andersen? Pe care ai recomanda-o colegilor? De ce?**

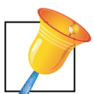

CREEAZĂ!

18. Imaginează-ți că soldatul de plumb și dansatoarea ar fi putut vorbi. Despre ce ar fi putut discuta aceștia? Scrie dialogul care ar fi putut avea loc între ei.

19. Vizionează filmul de animație creat pe baza poveștii *Soldatul de plumb*. Ce elemente comune ai constatat?

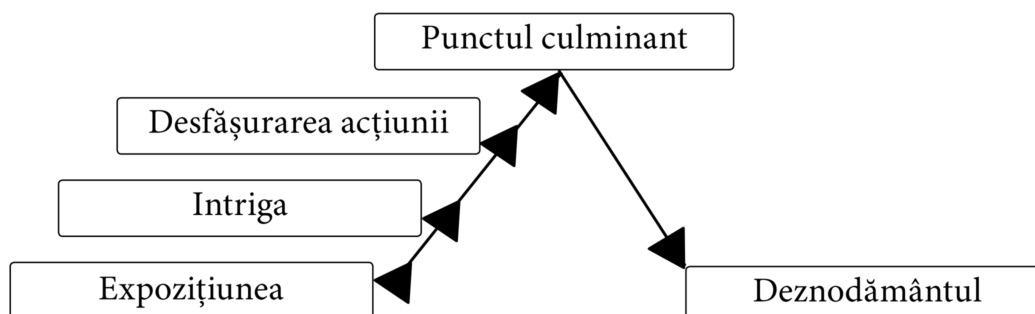
PLANUL DEZVOLTAT DE IDEI AL TEXTULUI

AMINTEȘTE-ȚI!

20. Ce reprezintă planul simplu de idei? Ce reprezintă o idee principală?

21. Recitește textul „Soldatul de plumb". Construiește planul simplu de idei, completând schema:

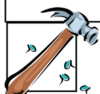
OBSERVĂ!

Dicționar literar

Planul dezvoltat de idei cuprinde **ideile principale** și **ideile secundare** corespunzătoare acestora, înlănțuite în ordinea apariției lor în text.

22. Compară definițiile de mai jos. Ce ai observat?

Planul simplu de idei	Planul dezvoltat de idei
Planul simplu de idei cuprinde **ideile principale**, înlănțuite în ordinea apariției lor în text.	Planul dezvoltat de idei cuprinde **ideile principale** și **ideile secundare** corespunzătoare acestora, înlănțuite în ordinea apariției lor în text.
Ideea principală este o propoziție sau o frază care cuprinde **informația esențială** desprinsă dintr-un fragment al textului.	Ideile secundare constituie o dezvoltare a ideilor principale. Ele surprind **detalii** și oferă lămuriri cu privire la **acțiunile** personajelor, **locul** și **timpul** desfășurării acțiunilor, **împrejurările** în care se petrec faptele.

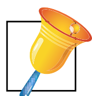

APLICĂ!

23. Lucru în perechi. Analizați schemele produse de voi în cadrul activității individuale de la exercițiul 21. Alegeți una dintre ele ca bază. Completați-o cu ideile secundare pentru a elabora planul dezvoltat de idei, pe care să-l reprezentați grafic pe o coală de hârtie. Prezentați colegilor rezultatul.

24. Folosind planul dezvoltat de idei, povestește textul „Soldatul de plumb".

NUMERALUL

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Recunoaște numeralele din următoarele exemple:**

a) *Cei trei lucrători*
Au muncit din noapte-n zori,
Și din zori în noapte
Alte zile șapte.
(Tudor Arghezi)

b) *Și merg…, trecând peste nouă mări, peste nouă țări și peste nouă ape mari.*
(Ion Creangă)

c) *Jder, cu patru steaguri de câte cinci sute de răzeși, se afla în latura Cetății Crăciuna, sub munte.*
(Mihail Sadoveanu)

2. **Analizează numeralele din enunțurile de mai jos după algoritmul:**

- tipul numeralului;
- simplu ori compus;
- cu valoare substantivală ori adjectivală;
- cazul;
- funcția sintactică.

a. Una-i una și două-s mai multe.
(Ion Creangă)

b. Și iată în fața mea iar se cască
Două ceruri.
(Marin Sorescu)

c. Douăzeci de îngeri sferici
Au zidit ziua biserici.
(Ion Nicolescu)

3. **Selectează din povestea** *Soldatul de plumb* **5 numerale cardinale și utilizează-le în enunțuri proprii.**

4. **Alcătuiește enunțuri în care cuvântul** *un* **să fie, pe rând, numeral și articol nehotărât.**

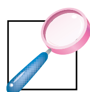
5. **Identifică numeralele ordinale în exemplele ce urmează și numește numeralele cardinale de la care s-au format.**

a) „Iar marți des-dimineață puse tarnițele și desagii pe cai și, legându-i frumușel cu căpăstrul, pe cel de al doilea de coada celui întâi, pe cel de-al treilea de coada celui al doilea, pe cel de-al patrulea de coada celui al treilea, cum îi leagă muntenii, a zis:
– Ei, măi Ștefane și Smărănducă, mai rămâneți cu sănătate, că eu m-am dusu-m-am.”
(Ion Creangă)

b) „Deasupra ta, întâia explozie îți sparge urechile, a doua te acoperă de pământ.”
(Camil Petrescu)

6. **Redactează o scrisoare către un prieten din altă țară în care să-i povestești despre clasa și școala în care înveți. Utilizează cât mai multe numerale.**

Numeralul fracționar

OBSERVĂ!

Îndrumar de gramatică

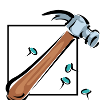
Numeralul care exprimă ideea de parte ori fracțiune dintr-un întreg sau dintr-un grup unitar de obiecte se numește **fracționar.**
Numeralul fracționar se formează de la numeralul cardinal + sufixul -***ime***: *o treime.*
Tot fracționare sunt și numeralele *sfert, jumătate, cinci la sută, zece la sută, 5%, 10%.*
Numeralul fracționar are doar valoare substantivală.

7. **Alcătuiește propoziții utilizând cuvinte ce exprimă o parte sau o fracțiune dintr-un întreg.**

8. **Enumeră etapele până la finală ale unui concurs sportiv, denumite prin numerale fracționare.**

APLICĂ!

9. **Formează numerale fracționare de la numeralele cardinale** *doi, trei, patru, cinci, zece, doisprezece, o sută, o mie.*

10. **Construiește enunțuri în care numeralul fracționar** *o treime* **să îndeplinească, pe rând, funcțiile sintactice de** *subiect, nume predicativ, atribut și complement.*

11. **Reformulează enunțurile, folosind numerale fracționare.**

a) În clasa noastră sunt 27 de elevi, dintre care 18 sunt băieți și 9 – fete.

b) Doi din cei patru membri ai familiei mele au studii universitare.

c) Ajung peste 15 minute.

CREEAZĂ!

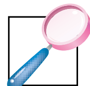
12. **Alcătuiește un dialog între un vânzător și un cumpărător într-un magazin. Utilizează numerale fracționare.**

13. **Documentează-te și află o informație despre un sondaj de opinie realizat recent. Prezintă detalii despre acesta (domeniul abordat, temele/problemele vizate, rezultatele sondajului), utilizând numerale fracționare.**

Comunicare

SCRIEREA IMAGINATIVĂ

Dialogul

OBSERVĂ!

1. Examinează imaginile. Alege una dintre ele. Creează o identitate pentru fiecare din cei doi interlocutori. Alege o temă de discuție. Scrie un dialog din 6 replici, respectând schema de punctuație propusă.

– .... ?
– ....
– .... ?!
– .... !!!
– .... !
– .... ?

2. Împărtășește rezultatul colegului/colegei de bancă. Analizează dialogul scris de el/ea. Cât de riguros este respectată schema de punctuație?

APLICĂ!

3. Lucru în perechi. Examinați ilustrațiile. Alegeți una dintre ele. Realizați un brainstorming: cine ar putea fi interlocutorii? Emiteți cât mai multe ipoteze. Alegeți varianta cea mai interesantă. Prin aceeași modalitate, alegeți tema despre care ar putea să discute personajele. Scrieți un dialog din 6-8 replici și prezentați-l colegilor.

4. Care dialog a fost:

cel mai amuzant?
cel mai interesant? → De ce?
cel mai surprinzător?

Interviul

5. **Lucru în grup. Faceți o listă cu nume de personalități celebre (scriitori, actori, politicieni, savanți, sportivi, personalități istorice etc.). Alegeți dintre ele una despre care doriți să aflați mai multe. Formulați, fiecare în parte, câte o întrebare pentru această personalitate și notați-le pe o singură foaie. Acestea vor fi întrebările pentru un eventual interviu cu personalitatea în cauză. Atenție la modul de structurare a întrebărilor!**

6. **Documentați-vă pentru a afla răspunsurile la întrebările formulate. Pentru cele la care nu ați găsit informația necesară, inventați un răspuns plauzibil. Improvizați un joc de rol în perechi, în care cineva va juca rolul personalității celebre, iar altcineva va fi intervievatorul.**

7. **Pregătește-te pentru a intervieva o persoană reală pe care o cunoști. Alege:**

a) o persoană care a călătorit mult;

b) o persoană care are o vârstă respectabilă și o experiență de viață bogată.

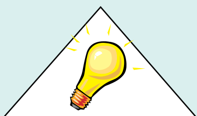

Nota bene!

- Nu puneți întrebări generale de tipul: „Ce aveți de spus despre...?", „Ce e nou în...?", „Ce mai aveți de adăugat?"
- Nu puneți întrebări închise, răspunsurile la care să fie monosilabice: „da" sau „nu".
- Întrebările trebuie să fie scurte, clare și puse în cunoștință de cauză.

Etapa I.	Fă o fișă de interviu după modelul din pagina următoare, pe o coală de hârtie A4.
Etapa a II-a.	Completează secțiunea A a fișei de interviu. Notează lucrurile esențiale pe care le cunoști despre persoana respectivă.
Etapa a III-a.	Completează secțiunea B a fișei de interviu. Ai grijă cum structurezi întrebările.
Etapa a IV-a.	Solicită persoanei alese să-ți acorde 10-15 minute pentru interviu, la o oră convenabilă.
Etapa a V-a.	Realizează interviul, notând răspunsurile în secțiunea C a fișei.
Etapa a VI-a.	Prezintă rezultatele interviului colegilor.
Etapa a VII-a.	Redactează varianta finală a interviului.

Revista mea. Interviul

- **Pregăteşte-te să intervievezi o persoană despre care ştii că citeşte mult.**
- **Completează secţiunile A şi B din fişa de interviu. Apoi realizează interviul, completând secţiunea C.**

Fişă de interviu

A. Intervievator:

___________________________________ ________________

(Numele, prenumele) *Data*

Intervievat:

___________________________________ ________________

Ce ştii deja despre persoana respectivă? *(Enumeră trei lucruri importante.)*

____

____

____

____

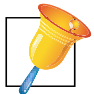
B. Întrebările	**C. Răspunsurile intervievatului**
1. Care este cartea dumneavoastră de căpătâi?	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.

- **Dacă doreşti, poţi intervieva mai multe persoane referitor la acelaşi subiect, punându-le aceleaşi întrebări.**
- **Redactează interviul şi pregăteşte-l pentru pagina de revistă.**

Unitatea 9

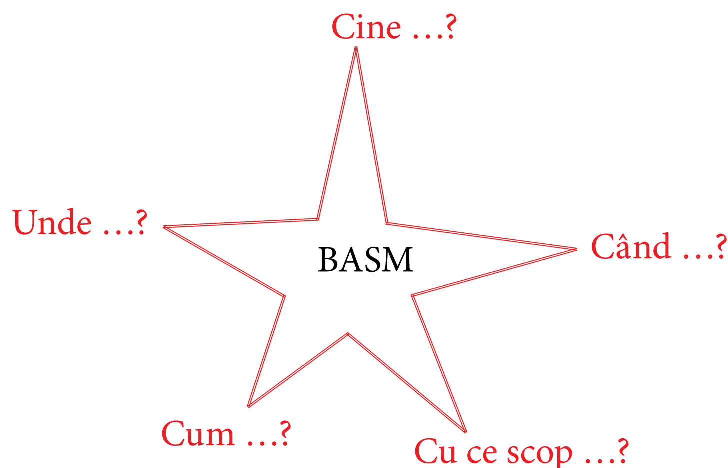
Un rai din basme

Literatură

AMINTEŞTE-ŢI!

1. **Folosind cunoştinţele acumulate despre basm, formulează minimum cinci întrebări privind acest subiect:**

2. **Ce basme citite până acum ţi-au plăcut cel mai mult? De ce?**

Mihai Eminescu (**1850-1889**) – poet, prozator şi publicist român, cea mai importantă voce poetică din literatura română. Impunătoarea lui operă cuprinde poezii, poeme, nuvele, un roman, publicistică.

Fiind băiet, păduri cutreieram...

de Mihai Eminescu

Fiind băiet, păduri cutreieram
Şi mă culcam ades lângă izvor,
Iar braţul drept sub cap eu mi-l puneam,
S-aud cum apa sună-ncetişor:
Un freamăt lin trecea din ram în ram
Şi un miros venea adormitor.
Astfel ades eu nopţi întregi am mas,
Blând îngânat de-al valurilor glas.

Răsare luna,-mi bate drept în faţă:
Un rai din basme văd printre pleoape,
Pe câmpi un val de argintie ceaţă,
Sclipiri pe cer, văpaie peste ape,
Un bucium cântă tainic cu dulceaţă,
Sunând din ce în ce tot mai aproape...
Pe frunze-uscate sau prin naltul ierbii,
Părea c-aud venind în cete cerbii.

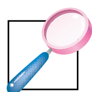
Alături teiul vechi mi se deschise:
Din el ieși o tânără crăiasă,
Pluteau în lacrimi ochii-i plini de vise,
Cu fruntea ei într-o maramă deasă,
Cu ochii mari, cu gura-abia închisă;
Ca-n somn încet-încet pe frunze pasă,
Călcând pe vârful micului picior,
Veni alături, mă privi cu dor.

Și ah, era atâta de frumoasă,
Cum numa-n vis o dată-n viața ta
Un înger blând cu fața radioasă,
Venind din cer se poate arăta;
Iar păru-i blond și moale ca mătasa
Grumazul alb și umerii-i vădea.
Prin hainele de tort subțire, fin,
Se vede trupul ei cel alb deplin.

Viața cuvintelor

Cuvântul românesc **pădure** își are originea într-o formă modificată fonetic a substantivului latin *palus, paludis* „mlaștină”: *padulem*. Numai româna i-a schimbat sensul (probabil, datorită faptului că mlaștinile erau împădurite, iar pădurile – mlăștinoase). Limbile romanice care au moștenit acest cuvânt, cu modificare fonetică ori fără, i-au păstrat sensul din latină: italiană *palude*, dar dialectul emilian-romagnol al limbii italiene *padóll*, vechea franceză *palus*, vechea sardă *padule*, vechea spaniolă și vechea portugheză *paúl*, și chiar limba bască, neromanică, *padura* „mlaștină”.

În latină, *visum*, care provine de la verbul *videre* „a vedea”, însemna „imagine, priveliște”, dar și „vedenie, închipuire”. Tocmai acest ultim sens s-a păstrat în românescul **vis** – „șir de imagini în timpul somnului”, „iluzie”.

OBSERVĂ!

3. **Explică sensul cuvintelor:** *a cutreiera, a mânea, ceată, radios, maramă, a vădi, grumaz, văpaie, val.*

4. **Explică înțelesul pe care îl au în text lexemele** *braț, cap, val, moale.* **Alcătuiește enunțuri în care aceste cuvinte să aibă alte sensuri.**

5. **Demonstrează în sintagme existența unui omonim al cuvântului** *tort.*

6. **Găsește în text forme neliterare ale unor cuvinte sau variante mai puțin utilizate în limba literară. Cum explici folosirea lor de către poet?**

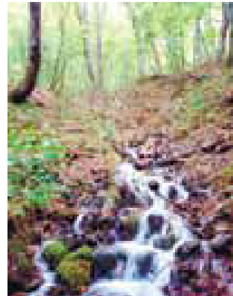
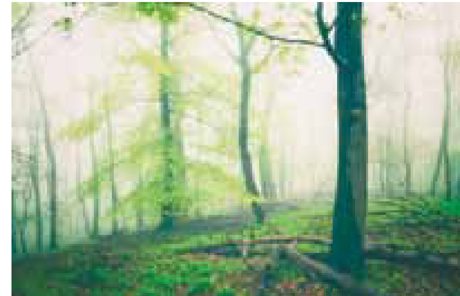
7. **Care este forma inițială a verbului din fragmentul** *încet pe frunze pasă*? **Explică sensul lui.**

8. **Ce rol are interjecția** *ah* **în exprimarea stării eului liric?**

9. **Selectează din poezie indicii de timp și de spațiu, completând tabelul:**

Spațiu		Timp
terestru	celest	
…	…	…

10. **Examinează imaginile. Asociază-le cu pasaje din poezie. Ce alte imagini ai mai putea propune?**

11. **Explică mecanismul formării comparațiilor din text:**

Termenul I	Baza de comparație	Elementul de relație	Termenul II
Crăiasă	frumoasă	cum	un înger
…	…	…	…

POEZIA LIRICĂ. EUL LIRIC

Dicționar literar

Poezia lirică este textul în care autorul prezintă direct stările și sentimentele sale.
Caracteristicile **textului liric** includ:

- prezența unui eu liric;
- prezența unei confesiuni prin care eul liric își exprimă trăirile;
- perspectiva subiectivă a comunicării;
- prezența imaginilor artistice, a figurilor de stil ca mijloace de exprimare a sentimentelor eului liric;
- prezența elementelor de versificație (rimă, ritm).

Notă: elementele de versificație sunt prezente în majoritatea textelor lirice, dar există și versuri fără rimă (versul alb) sau fără rimă și ritm (versul liber).

APLICĂ!

12. **Stabilește timpul și persoana verbelor din poezie. Ce ai observat?**

13. **Cum crezi, care dintre stările enumerate sunt prezente în versurile eminesciene?**
Liniște sufletească, admirație, calm, mirare, tristețe, melancolie, încântare, bucurie.

Dicționar literar

Eul liric este vocea care, în poezie, comunică sentimentele, emoțiile, impresiile, ideile poetului într-un limbaj direct și care se adresează sensibilității cititorului prin intermediul procedeelor artistice și al figurilor de stil.
Eul liric nu se confundă cu autorul!
Mărcile lexico-gramaticale ale prezenței eului liric în text sunt verbele, pronumele și adjectivele pronominale, de cele mai multe ori, la persoana I singular, în cazul confesiunii lirice, ori la persoana a II-a singular, în cazul discursului liric (*lirism subiectiv*). Mai rar, apar pronume și adjective pronominale de persoana a III-a, singular sau plural (*lirism obiectiv*).

14. **Identifică pronumele la persoana I și explică rolul lor în text.**

15. **Selectează versurile ce evidențiază contopirea eului liric cu spiritul pădurii.**

16. **Schițează tabloul naturii de paradis în relație cu starea copilului care se lasă cuprins de magia pădurii.**

17. **Identifică figurile de stil ce creează imaginea** *zânei pădurii*.

18. **În urma lecturii pe strofe a textului (eventual, făcute de profesor/profesoară), notează în caiet imaginile vizuale din poezie, completând tabelul:**

Peisajul	Poziția corpului copilului	Anotimpul	Partea zilei	Portretul fetei
…	…	…	…	…

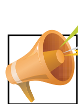
19. **Identifică imaginile auditive din poezie. Cum pot fi clasificate acestea?**

20. **Explică rolul imaginilor vizuale și auditive în text. Ce lume creează: reală sau fantastică?**

21. **Precizează tipul de strofă din poezie.**

22. **Ce comunică textul eminescian? Descoperi vreo legătură între spusele lui Ion Creangă**: *Hai mai bine despre copilărie să vorbim...*, **și poezia** *Fiind băiet, păduri cutreieram...* **de Mihai Eminescu?**

23. **Memorează două strofe (la dorință).**

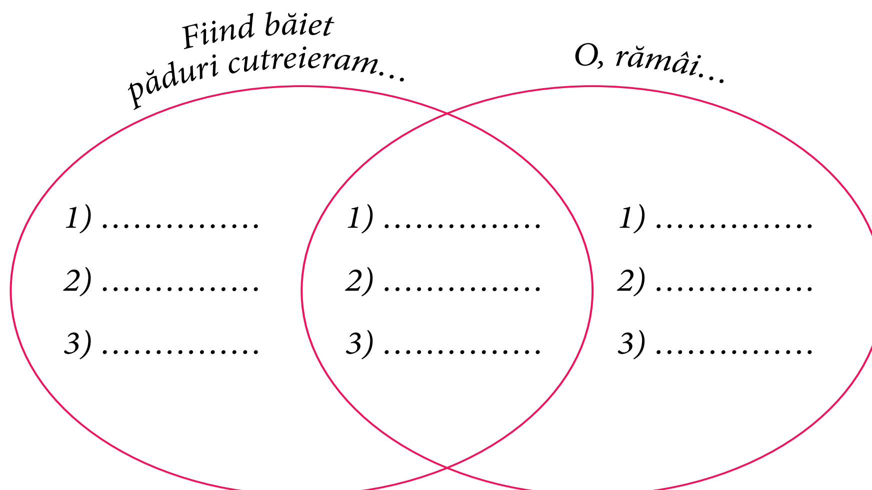

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

24. **De ce crezi că poezia** *Fiind băiet, păduri cutreieram…* **este o operă lirică?**

25. **Ce afinități identifici între eul liric eminescian și cel din versul lui Nicolae Labiș:** *Pădurea mi-i a doua mamă?*

26. **Compară poezia** *Fiind băiet, păduri cutreieram…* **cu** *O, rămâi…* **de același autor, completând diagrama Venn.**

CREEAZĂ!

27. Descrie, în minimum cinci enunțuri, una dintre ocupațiile preferate pe care le-ai avut la o vârstă mai mică: *„Fiind copil/copilă, ...”.*

28. Alege una dintre strofele poeziei, pe care să o ilustrezi printr-un desen în culori (în orice tehnică preferi: creioane, carioci, acuarele). Desenul poate fi atât fidel textului (adică poți reda toate elementele descrise în versuri), cât și schematic (poți reda numai unele elemente).

29. Propune, din colecția ta de muzică, un fundal sonor pentru recitarea poeziei. Argumentează alegerea.

INVERSIUNEA

OBSERVĂ!

30. Observă ordinea cuvintelor în exemplele: *jelui-m-aș și n-am cui...; vedea-vor; spusu-ți-am.* Care este ordinea firească a acestora?

31. Observă ordinea cuvintelor în versurile de mai jos. Ce efecte obține autorul schimbând ordinea firească a cuvintelor în enunțuri?

Sun-un grier sub o grindă,
Vântul jalnic bate-n geamuri
Cu o mână tremurândă,
Iară tu la gura sobei
Stai ca somnul să te prindă.

Mihai Eminescu, *Călin (file din poveste)*

Dicționar literar

Inversiunea este o figură de stil ce constă în schimbarea ordinii obișnuite a cuvintelor într-o sintagmă sau într-un enunț (propoziție sau frază), pentru a scoate în evidență un anumit cuvânt sau o anumită propoziție.

APLICĂ!

32. Selectează din poezia *Fiind băiet, păduri cutreieram*... de M. Eminescu secvențele ce conțin inversiuni. Ce rol au acestea în text?

33. Citește alte poezii scrise de M. Eminescu. Transcrie secvențele ce conțin inversiuni din 5 texte diferite. Care dintre inversiunile selectate ți se pare mai neobișnuită?

PRONUMELE

Pronumele personal

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Identifică pronumele din versurile de mai jos:**

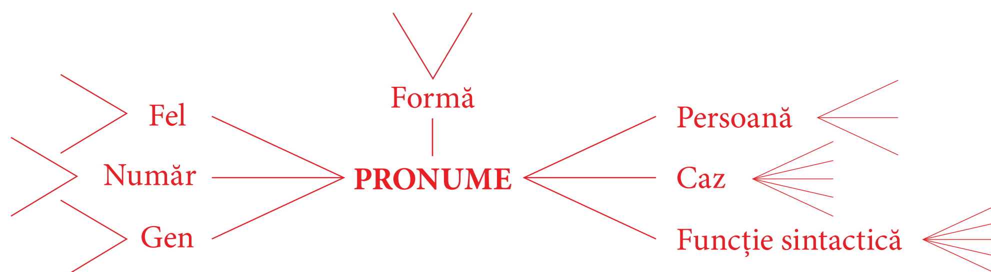
„Mă gândeam eu că-s frumoasă!
Dar cum nu! Și mama-mi coasă
Șorț cu flori, minune mare –
Nu-s eu fată ca oricare:
Mama poate fi făloasă
Că mă are."

(George Coșbuc)

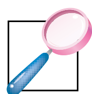
2. **Răspunde la întrebările:**

- Ce raport există între pronume și substantiv?
- Ce desemnează pronumele personal?
- Ce fel de pronume sunt *dânsul* și *dânsa*?
- Care este situația sintactică a pronumelui *tu* în cazul vocativ?
- Care sunt formele și rolul pronumelor de politețe?
- Care sunt funcțiile sintactice ale pronumelui personal?

3. **Completează clusteringul cu noțiunile studiate în clasa a V-a.**

4. **Declină pronumele personale, observând flexiunea lor.**

OBSERVĂ!

5. **Analizează pronumele personale din textul de mai jos conform algoritmului:**

- forma inițială
- persoana (genul)
- numărul
- cazul
- forma
- funcția sintactică

I-a *mai strigat încă o dată, cuprinzând pe fiecare cu privirea,* ***închizându-i*** *parcă într-o cutiuță și* ***spunându-le*** *să răspundă prezent fiecare pentru el și să se ridice.*

(Ionel Teodoreanu)

6. **Explică, prin regulă, scrierea ortogramelor evidențiate din fragmentul propus.**

APLICĂ!

7. **Plasează în contexte adecvate ortogramele:** *ea/i-a/ia; m-ai/mai, neam/ne-am, nea/ne-a, va/v-a.*

8. **Completează spațiile cu pronumele potrivite, respectând cerințele din paranteze:**

… (pron. pers., II, sg., N., acc.) – *o frunză,*
… (pron. pers., I, sg., N., acc.) – *o frunză.*
Două frunze
Împreună,
Când s-adună,
Știi ce fac?
– Un copac.
… (pron. pers., II, sg., D., acc.) … (pron. pers., II, sg., D., neacc.) *-i drag,*
… (pron. pers., I, sg., D., acc.) … (pron. pers., I, sg.,D., neacc.) *-i drag.*

(Ion Vatamanu)

9. **Construiește enunțuri în care pronumele personal** *ea* **să fie la cazurile indicate și să îndeplinească funcțiile sintactice menționate:**

Ea
- Nominativ — subiect ....
- Genitiv — atribut ....
- Dativ — complement ....
- Acuzativ — nume predicativ ....

10. **Identifică pronumele de politețe din fragmentul de mai jos. Ce înțeles special exprimă acestea?**

„Nu pot să mă înțeleg cu dumnealui. Eu vorbesc și dumnealui nu-i pasă. Poate că dumneavoastră puteți face ceva. Pe dumneavoastră trebuie să vă asculte, doar sunteți bunicul dumnealui."

(R. Schenn)

11. **Efectuează analiza morfosintactică a pronumelor de politețe din exercițiul precedent.**

12. **Transcrie și unește, prin săgeți, pronumele de politețe care corespund celor personale propriu-zise:**

Tu	dumnealui
Voi	dumneata
El	dumneavoastră
Ea	dumnealor
Ei	dumneaei
Ele	

Nota bene!

Regional, se folosesc și următoarele forme ale pronumelor de politețe: ***mata, matale, mătăluță, mătălică, tăluță, tălică.***

În scris, pronumele de politețe se pot prescurta: ***d-ta, d-tale, d-voastră, dvs., dv.***

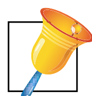

CREEAZĂ!

13. **Lucru în perechi. Alcătuiți scurte dialoguri imaginare cu persoane mai în vârstă, folosind pronume de politețe. Puteți alege orice temă doriți.**

14. **Relatează în scris (1/2 pagină) despre jocurile preferate din copilărie, utilizând pronume personale la diverse forme de caz, număr și persoană.**

Pronumele reflexiv

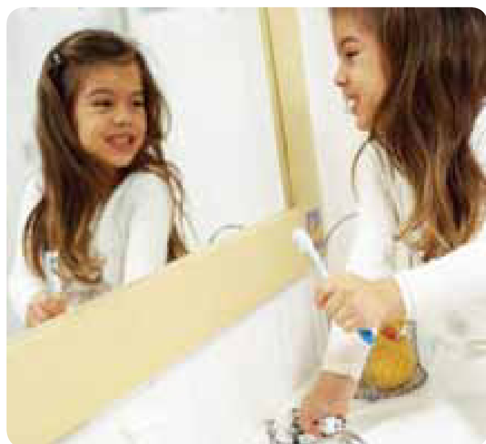

AMINTEȘTE-ȚI!

15. **Cercetează articolul de mai jos extras din** *Dicționarul explicativ al limbii române.* **Care dintre sensurile verbului** *a reflecta* **prezentate în dicționar te vor ajuta să înțelegi tema de gramatică propusă?**

REFLECTÁ*, (1, 2)** *pers. 3 reflectă,* **(3)** *reflectez, vb. I.* **1.** *Tranz. și refl. A (se) răsfrânge direcția de propagare a luminii, a razelor de lumină, a undelor etc. la suprafața de separație a două medii diferite; a determina sau a suferi o reflexie (1***).* **2.** *Tranz. și refl. Fig. A (se) oglindi.* **3.** *Intranz. A gândi profund; a cugeta, a medita la... – Din fr.* ***refléter,*** *lat.* ***reflectere,*** *germ.* ***reflektieren.***

16. **Analizează formele neaccentuate ale pronumelor din exemplele de mai jos. Care dintre acestea indică altă persoană decât cea care înfăptuiește acțiunea? Care dintre ele au aceeași persoană cu verbul din propoziție?**

Dimineața și seara mă spăl pe dinți.

Mama mă piaptănă.

Ei se îndreaptă spre școală.

17. **Alcătuiește câteva exemple proprii cu pronume neaccentuate la aceeași persoană cu subiectul acțiunii.**

OBSERVĂ!

Îndrumar de gramatică

Pronumele reflexiv ține locul substantivului asupra căruia se manifestă, în mod direct sau indirect, acțiunea verbului.

Eugen se vede în oglindă (***pe sine***). **Eugen își** cumpără o cafea (***sie/sieși***).

Pronumele reflexiv arată că acțiunea se răsfrânge asupra celui care o realizează.

Pronumele reflexiv are forme proprii (accentuate și neaccentuate) doar pentru persoana a III-a (pentru celelalte persoane sunt folosite formele neaccentuate de acuzativ și de dativ ale pronumelui personal); acestea nu se deosebesc după număr și gen, ci numai după caz**:**

Acuzativ. accentuate: ***(pe) sine;*** **neaccentuate:** ***se, se-, -se, s-.***

Dativ. accentuate: ***sie, sieși;*** **neaccentuate:** ***își, și, și-, -și, -și-.***

18. **Transcrie, din poezia** ***Fiind băiet, păduri cutreieram…*** **de Mihai Eminescu, versurile ce conțin pronume reflexive.**

19. **Răspunde la întrebări, folosind îndrumarul de gramatică:**

a) Câte cazuri are pronumele reflexiv? b) Care sunt ele? c) Ce tipuri are pronumele reflexiv pentru fiecare caz? d) Ce reprezintă cratimele ce însoțesc pronumele?

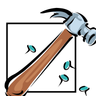
20. **Analizează morfosintactic pronumele reflexive din următoarele exemple:**

a) Era foarte sigur de sine, asta o înțelegeam toți. b) Își spuse sieși că nu avea rost să mai spere. c) Se cunoștea pe sine și știa ce poate face. d) Sie își rezervase cel mai bun loc.

Îndrumar de gramatică

Când verbul este la perfectul compus, pronumele reflexiv și verbul auxiliar *a avea* se scriu cu cratimă.

Acuzativ	**Dativ**
Eu **m-am** pregătit Tu **te-ai** pregătit El/ea **s-a** pregătit Noi **ne-am** pregătit Voi **v-ați** pregătit Ei/ele **s-au** pregătit	Eu **mi-am** procurat Tu **ți-ai** procurat El/ea **și-a** procurat Noi **ne-am** procurat Voi **v-ați** procurat Ei/ele **și-au** procurat

APLICĂ!

21. **Include în enunțuri proprii formele pronumelui reflexiv.**

22. **Stabilește tipul pronumelui utilizat în enunțurile de mai jos. Explică deosebirea dintre pronumele reflexiv și cel personal.**

a) Eu mă duc.
b) El mă conduce.
c) Tu te apropii.
d) El te așteaptă.
e) Profesoara ne ascultă.
f) Noi ne întrebăm.
g) El vă roagă.
h) Voi vă conformați.
i) Eu mă relaxez.
î) Ea mă urmărește.

23. **Selectează pronumele din exemplele de mai jos, completând tabelul propus:**

Pronume personale	**Pronume reflexive**	
	propriu-zise	provenite din pronume personale
…	…	…

a) „– Văd că ești voinică, fata mea, și bine ai făcut de ți-ai luat calul acesta. Am bună nădejde să isprăvești cu bine slujba cu care te-ai însărcinat de bunăvoie. Numai să nu ieși din cuvântul calului ce ți-ai ales. Să ne vedem sănătoși!”

(Petre Ispirescu)

b) „Eu atunci, să nu-mi caut de drum tot înainte! Mă abat pe la tei, cu gând să prind pupăza, căci aveam grozavă ciudă pe dânsa; nu numaidecât pentru pupat, ci pentru că mă scula mama în toate zilele cu noaptea-n cap din pricina ei.”

(Ion Creangă)

c) „Matei se uită la unchiul său; preocupat de gânduri, conu Dinu adăugă:
– Ar fi bine să-ți iei o căciulă. Matei dete din cap, zâmbind.
– Da, da, trebuie să te faci ca noi, om al nevoii. Să te îmbraci de ploaie, să te îmbraci de soare și să-ți oțelești sufletul în necazuri, ca să știi pune preț pe bunurile vieții. Sus inima! Că ești tânăr și te așteaptă norocul!”

(Duiliu Zamfirescu)

*** Cum înțelegi sintagma** *om al nevoii*?

24. Indică funcția sintactică a pronumelor reflexive:

a) Te aperi de neștiință citind.
b) Își cumpără mereu cărți.
c) Se întâlnește cu noi.
d) Mă tem de hoți.

25. Subliniază pronumele reflexive din expresiile frazeologice de mai jos. Explică sensul expresiilor.

- a(-și) deschide ochii bine;
- a i se deschide cuiva ochii;
- a-și deschide sufletul;
- a i se deschide cuiva pofta de mâncare;
- a-și face drum în viață;
- a-și căuta de drum;
- a-și ține gura.

CREEAZĂ!

26. Relatează activitățile tale dintr-o dimineață obișnuită. Precizează tipul pronumelor utilizate.

27. Alcătuiește un text narativ în care să încadrezi cât mai multe verbe din lista următoare: *a se bosumfla, a se eschiva, a se mândri, a se căciuli, a se grăbi, a se concentra, a se odihni, a se duce, a se întoarce, a se uita, a se mișca, a se rostogoli, a se trezi, a se domoli.* **Găsește un titlu adecvat textului. Prezintă textul obținut în benzi desenate.**

28. Redactează un eseu, pornind de la secvența: *Ești tânăr și te așteaptă norocul!*

29. Lucru în grup. Discutați despre un film/spectacol văzut recent. Prezentați rezumatul discuției, utilizând cât mai multe pronume personale și reflexive.

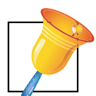
Îndrumar de gramatică

Funcțiile sintactice ale pronumelui reflexiv

La cazul acuzativ: complement direct	**La cazul dativ: complement indirect**
Ion **se** vede **pe sine** în fotografie.	Ioana **își** cumpără o prăjitură **sie/sieși**.
Pe cine vede Ion? ***Pe sine, se.***	Cui îi cumpără Ioana o prăjitură? ***Sie, își.***

Pronumele reflexiv nu are funcție sintactică atunci când verbul pe care îl însoțește:
- are valoare impersonală: *se spune, se cuvine;*
- exprimă o transformare: *se rumenește, se pricopsește;*
- exprimă o intensă participare la acțiune: *își amintește; se gândește;*
- poate fi înlocuit cu diateza pasivă: *se construiește = este construit.*

TEXTUL ARGUMENTATIV (II)

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Revenind la cele studiate în** *Unitatea 1*, **amintește-ți și notează etapele de structurare a unui text argumentativ.**

2. **Ce argumente ai putea prezenta pro/contra afirmației lui Tom Robbins:** *Nu este niciodată prea târziu pentru a avea o copilărie fericită*?

OBSERVĂ!

3. **Ce emisiuni televizate recente implică dezbateri ale unor subiecte de problemă?**

4. **Alege dintre acestea o emisiune pe care o poți viziona în zilele apropiate. Urmărește-o cu atenție, luând notițe cu privire la următoarele aspecte:**

   Denumirea emisiunii: …
   Data vizionării: …

Problema discutată	Participanții la dezbatere	Modul de exprimare al participanților	Argu-mentele *pro*	Argu-mentele *contra*	Participantul care crezi că a fost cel mai bine pregătit
…	…	…	…	…	…

APLICĂ!

5. **Lucru în perechi. Sunteți producători de televiziune. Trebuie să realizați o emisiune de tip talk-show cu tema:** *Care sunt interesele copiilor de azi*? **Discutați și decideți:**
   a) ce fel de moderator vă trebuie;
   b) cine trebuie să fie invitat în studio;
   c) pe cine puteți apela prin telefon din studio;
   d) care sunt întrebările principale la care vreți să auziți răspunsuri;
   e) ce conținut ar trebui să aibă un spot publicitar de anunțare/promovare a emisiunii, astfel încât telespectatorii să fie interesați s-o urmărească.

6. **Lucru în grup. Respectând timpul indicat de profesor/profesoară, formulați cât mai multe argumente** *pro* **sau** *contra* **afirmației:** *E greu să fii copil.* **Va câștiga echipa care va invoca cele mai multe argumente.**

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

7. **Comentează rolul moderatorului emisiunii urmărite recent (vezi ex. 4 de la rubrica** *Observă!*). **Ți-a plăcut prestația lui/ei? De ce?**

8. **Prin ce te-a impresionat participantul cel mai bine pregătit?**

9. **Comentează pregătirea participantului respectiv în domeniul problemelor discutate, modul de exprimare, modul de comunicare cu ceilalți invitați.**

10. **Cum crezi, ce caracteristici ar trebui să aibă o emisiune de tip dezbatere, la radio sau la televiziune, pentru a avea priză la public?**

11. **Examinează imaginile. Ce momente sunt surprinse?**

Textul argumentativ pe baza unui citat

12. **Selectează un citat de mai jos și decide dacă ești de acord sau nu cu cele afirmate în el (adică, dacă vei prezenta argumente în favoarea sau împotriva celor afirmate în citat).**

a) „Nu există zile din copilăria noastră pe care să le fi trăit mai din plin ca zilele pe care le petrecem citind o carte preferată.”
(Marcel Proust)

b) „Dacă păstrezi copilăria mereu cu tine, nu vei îmbătrâni niciodată.”
(Tom Stoppard)

c) „Nu credeți în basme! Au fost adevărate.”
(Stanisław Jerzy Lec)

CREEAZĂ!

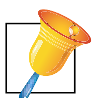
13. **Elaborează un text argumentativ pe ½ pagină. Respectă pașii de mai jos.**

Algoritm pentru elaborarea unei argumentări simple pe baza unui citat	
1. Formulează punctul tău de vedere.	*Consider că… (sunt de părere că…)*
2. Prezintă argumentul principal pe care îl poți aduce în sprijinul punctului de vedere emis.	*Susțin acest lucru pentru că…*
3. Gândește-te și enumeră două-trei motive pentru care argumentul pe care l-ai prezentat poate fi considerat foarte important.	*Cred că am dreptate, deoarece a) …, b) …, c) …*
4. Interpretează motivele, prezentând considerații proprii.	*Când afirm că a) …, mă bazez pe faptul că…*
5. Încearcă să anticipezi ce ar putea spune un oponent, o persoană care nu este de acord cu tine și răspunde la aceste posibile obiecții.	*Cineva mi-ar putea reproșa că…, dar eu cred că…*
6. Formulează concluzia.	*În concluzie, pot spune că…*

Unitatea 10

Fii bine-venită, iarnă!

Literatură

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Alcătuiește un acrostih pornind de la cuvântul** *Iarna*. **Citește-l colegilor de echipă. Alegeți unul pentru lectură în fața clasei.**

2. **Întocmește o listă de texte despre iarnă de autori români și străini. Grupează-le după genurile cărora le aparțin.**

3. **Conturează imaginea iernii din secvențele propuse:**

a) „Va veni iarna, miroase a fulg, –
Țăranii pun lemne-n șoproane.”

(Adrian Păunescu)

b) „Brazii înalți și copleșiți de nea
Par crini enormi acoperiți de floare.”

(A.E. Baconsky)

c) „Ziua ninge, noaptea ninge,
dimineața ninge iară!
Cu o zale argintie se îmbracă
mândra țară.”

(Vasile Alecsandri)

d) „Totu-i alb în jur cât vezi,
Noi podoabe pomii-ncarcă
Și vibrează sub zăpezi
Satele-adormite parcă.”

(Nicolae Labiș)

e) „Uraaa! Ninge ca-n poveste!
Timpul e de săniuș!
Hai, copii! Ca și altădată,
S-a făcut alunecuș.”

(Virgil Carianopol)

George Coșbuc (1866-1918) – poet și traducător român de seamă. Versurile din volumele lui *Balade și idile* (1893), *Fire de tort* (1896), *Cântece de vitejie* (1904) evocă natura, viața de zi cu zi, istoria românească.

Viața cuvintelor

Cuvântul românesc **iarnă**, ca și lexemele care denumesc anotimpul rece în alte limbi romanice (în italiană *(in)verno*, în franceză *hiver*, în spaniolă *invierno*), își are originea în latinescul *hiberna*, de la care provine și verbul *a hiberna* „a petrece iarna în stare de somn”, folosit atunci când vorbim de animale precum ursul, ariciul, bursucul etc.

Iarna pe uliță

de George Coșbuc

A-nceput de ieri să cadă
Câte-un fulg, acum a stat,
Norii s-au mai răzbunat
Spre apus, dar stau grămadă
Peste sat.

Nu e soare, dar e bine,
Și pe râu e numai fum.
Vântu-i liniștit acum,
Dar năvalnic vuiet vine
De pe drum.

Sunt copii. Cu multe sănii,
De pe coastă vin țipând
Și se-mping și sar râzând;
Prin zăpadă fac mătănii
Vrând-nevrând.

Gură fac ca roata morii;
Și de-a valma se pornesc,
Cum prin gard se gâlcevesc
Vrăbii gureșe când norii
Ploi vestesc.

Cei mai mari acum, din sfadă,
Stau pe-ncăierate puși;
Cei mai mici, de foame-aduși,
Se scâncesc și plâng grămadă
Pe la uși.

Colo-n colț acum răsare
Un copil, al nu știu cui,
Largi de-un cot sunt pașii lui,
Iar el mic, căci pe cărare
Parcă nu-i.

Haina-i măturând pământul
Și-o târăște-abia, abia:
Cinci ca el încap în ea,
Să mai bată, soro, vântul
Dac-o vrea!

El e sol, precum se vede,
Mă-sa l-a trimis în sat,
Vezi, de-aceea-i încruntat,
Și s-avântă, și se crede
Că-i bărbat!

Cade-n brânci și să ridică,
Dând pe ceafă puțintel
Toată lâna unui miel:
O căciulă mai voinică
Decât el.

Și tot vine, tot înoată,
Dar, deodată, cu ochi vii,
Stă pe loc – să mi te ții!
Colo, zgomotoasă gloată
De copii!

El degrabă-n jur chitește
Vrun ocol, căci e pierdut,
Dar copiii l-au văzut!
Toată ceata năvălește
Pe-ntrecut.

– „Uite-i, mă, căciula, frate,
Mare cât o zi de post –
Aoleu, ce urs mi-a fost!
Au sub dânsa șapte sate
Adăpost!”

Unii-l iau grăbit la vale,
Alții-n glumă parte-i țin –
Uite-i, fără pic de vin
S-au jurat să-mbete-n cale
Pe creștin!

Vine-o babă-ncet pe stradă
În cojocul rupt al ei
Și încins cu sfori de tei.
Stă pe loc acum să vadă
Și ea ce-i.

S-oțerește rău bătrâna
Pentru micul Barbă-Cot.
– „Ați înnebunit de tot –
Puiul mamii, dă-mi tu mâna
Să te scot!”

Cică vrei să stingi cu paie
Focul când e-n clăi cu fân,
Și-apoi zici că ești român!
Biata bab-a-ntrat în laie
La stăpân.

Ca pe-o bufniț-o-nconjoară
Și-o petrec cu chiu, cu vai,
Și se țin de dânsa scai –
Plină-i strâmta ulicioară
De alai.

Nu e chip să-i faci cu buna
Să-și păzească drumul lor!
Râd și sar într-un picior,
Se-nvârtesc și țipă-ntruna
Mai cu zor.

Baba și-a uitat învățul:
Bate,-njură, dă din mâini:
– „Dracilor, sunteți păgâni?
Maica mea! Să stai cu bățul
Ca la câni!”

Și cu bățul se-nvârtește
Ca să-și facă-n jur ocol;
Dar abia e locul gol,
Și mulțimea năvălește
Iarăși stol.

Astfel tabăra se duce
Lălăind în chip avan:
Baba-n mijloc, căpitan,
Scuipă-n sân și face cruce
De Satan.

Ba se răscolesc și cânii
De prin curți și sar la ei.
Pe la garduri ies femei,
Se urnesc mirați bătrânii
Din bordei.

– „Ce-i pe drum atâta gură?”
– „Nu-i nimic. Copii ștrengari.”
– „Ei, auzi! Vedea-i-aș mari,
Parcă trece-adunătură
De tătari!”

OBSERVĂ!

4. Explică sensul cuvintelor: *a (se) răzbuna, năvalnic, mătănii, gâlcevesc, brânci, gureșe, gloată, ocol, alai, laie, lălăind, avan.*

5. Citește articolul lexicografic pentru cuvântul *român*. **Determină care sens al cuvântului este actualizat în poezie.**

> ***ROMÂN, -Ă,*** *români, -e, s.m. și f., adj.* ***I.*** *S.m. și f.* ***1.*** *Persoană care aparține populației de bază a României sau este originară din România.* ***2.*** *(Pop.) Țăran. • Bărbat, soț. • Om (în general), bărbat.* ***3.*** *(În forma* rumân*) Denumire dată, în Evul Mediu, în Țara Românească, țăranilor dependenți de stăpânii feudali; iobag, vecin.* ***II. 1.*** *Adj. Care aparține României sau românilor (****I 1****), referitor la România sau la români; românesc. • (Substantivat, f.) Limba vorbită de români. Româna comună (sau primitivă) = stadiu în evoluția limbii române anterior diferențierii dialectale; străromână. [Var.:* **rumân** *s.m.] – Lat.* **romanus.**

6. **Scrie forma literară a lexemelor:** *să ridică, vrun, s-oțerește, câne.*

7. **Demonstrează în enunțuri proprii diferite sensuri ale cuvintelor:** *a (se) răzbuna, sol, pământ.*

8. **Construiește 3 enunțuri în care cuvântul** *sol* **să aibă sensuri diferite.**

9. **Relevă sensul contextual al expresiilor:** *vrând-nevrând, de-a valma, cu chiu, cu vai, mai cu zor, scuipă-n sân.*

10. **Selectează din poezie formele populare și motivează utilizarea lor.**

11. **Formează familiile lexicale ale cuvintelor:** *liniștit, copil, căciulă.*

12. **Restabilește ordinea firească a cuvintelor în propoziții. Motivează necesitatea încălcării de către autor a topicii obișnuite. Ce figură de stil creează această încălcare de topică?**

a) *Colo-n colț acum răsare*
Un copil, al nu știu cui;

b) *Pe la garduri ies femei;*

c) *Se urnesc mirați bătrânii*
Din bordei.

APLICĂ!

13. **Precizează figurile de stil din secvențele următoare și comentează rolul lor în text:**

- *Vântu-i liniștit acum;*
- *Dar năvalnic vuiet vine;*
- *Gură fac ca roata morii;*
- *Cei mai mari acum, din sfadă,*
  Stau pe-ncăierate puși;
  Cei mai mici, de foame-aduși,
  Se scâncesc și plâng grămadă
  Pe la uși;
- *Și-o târăște-abia, abia;*
- *Și s-avântă, și se crede*
  Că-i bărbat;
- *Cade-n brânci și să ridică;*
- *O căciulă mai voinică*
  Decât el;
- *Colo, zgomotoasă gloată.*

14. **Selectează verbele care conferă dinamism acțiunii textului. Precizează timpul lor.**

15. **Demonstrează cu secvențe din text că acțiunea din poezia** *Iarna pe uliță* **de George Coșbuc are loc într-un spațiu rural.**

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

16. **În urma lecturii textului, completează tabelul:**

Ce văd când citesc poezia?	Cuvintele din poezie care creează aceste imagini vizuale	Ce aud când citesc poezia?	Cuvintele din poezie care creează aceste imagini auditive

17. **Identifică modurile de expunere prezente în text. Urmărește succesiunea lor. Ce rol are dialogul?**

18. **Comentează elementele ce contribuie la formarea caracterului narativ al textului:**
- acțiune;
- personaje;
- moduri de expunere.

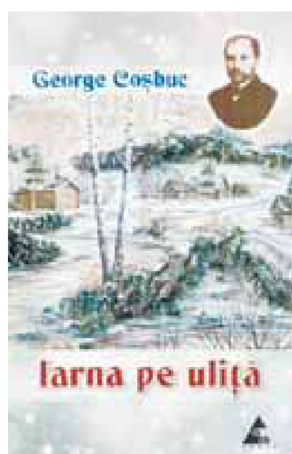
19. **Motivează titlul poeziei identificând în text câmpurile lexicale ale cuvintelor-cheie.**

20. **Comentează ieșirea** *în sat* **a copilului, descrisă în versurile de mai jos, ca un act de descoperire/cunoaștere a lumii:**

El e sol, precum se vede,
Mă-sa l-a trimis în sat,
Vezi, de-aceea-i încruntat,
Și s-avântă, și se crede
Că-i bărbat!

21. **De care personaj din** *Amintiri din copilărie* **de Ion Creangă îți amintește bătrâna din** *Iarna pe uliță* **de George Coșbuc? Argumentează.**

22. **Lucru în perechi. Examinați coperțile de carte. Discutați și alegeți-o pe cea mai potrivită, prezentând colegilor argumentele în favoarea ei.**

CREEAZĂ!

23. **Citește și alte poezii de George Coșbuc (***La oglindă, Colindătorii, Pe lângă boi, Nunta Zamfirei* **ș.a.). Urmând indicațiile profesorului, exprimă-ți, în tehnica** *6 De ce?,* **opinia cu privire la afirmația lui Petru Poantă:** *„Lumea lui Coșbuc e un spectacol…”.*

24. **Relaționează personajul din** *Iarna pe uliță* **cu Guguță din scrierile lui Spiridon Vangheli.**

Hiperbola

24. Cum înțelegi sensul versurilor?

„– Uite-i, mă, căciula, frate,
Mare cât o zi de post –
Aoleu, ce urs mi-a fost!
Au sub dânsa șapte sate
Adăpost!”
(George Coșbuc)

Dicționar literar

Figura de stil care constă în exagerarea mărimii, importanței reale a lucrurilor se numește **hiperbolă** (din fr. *hyperbole*). Exemplu: *Au sub dânsa [sub căciulă] șapte sate adăpost!*

Hiperbola poate apărea singură sau, de cele mai multe ori, în cadrul altei figuri de stil – epitet, comparație ș.a.

25. Identifică în text alte hiperbole și comentează rolul lor.

26. Selectează secvențele în care este conturată imaginea:

a) copilului;
b) gloatei;
c) bătrânei.

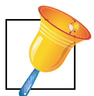
27. Citește informația alăturată și relevă asocierea copilului cu personajul Statu-Palmă-Barbă-Cot.

Varia

Statu-Palmă-Barbă-Cot este un personaj fabulos din basmele românești. După cum arată numele lui, el este un bătrân pitic cu statura mică de o palmă și barba lungă de un cot. Locuința lui este într-un vârf de plop; atunci când coboară din copac, el încalecă pe un iepure șchiop și cutreieră lumea. Statu-Palmă-Barbă-Cot are o fire răutăcioasă, dar se întâmplă să aibă și o atitudine binevoitoare și salvatoare, și atunci ajută personajele principale.

Pronumele posesiv. Adjectivul pronominal posesiv

AMINTEȘTE-ȚI!

1. Ia cunoștință de sensurile verbului *a poseda*. **Ilustrează în enunțuri fiecare sens:**

- *A avea ceva în proprietatea sau în stăpânirea sa, a dispune de ceva; a stăpâni.*
- *(despre oameni) A fi dominat de…, a fi stăpânit de…*
- *A avea anumite însușiri, caracteristici.*
- *A cunoaște bine un lucru; a ști bine o limbă, o disciplină științifică etc.*

2. Alcătuiește familia lexicală a cuvântului *a poseda*.

OBSERVĂ!

Îndrumar de gramatică

Pronumele care exprimă ideea de posesie, înlocuind atât numele posesorului, cât și pe cel al obiectului posedat, se numește **pronume posesiv.**

Pronumele posesiv are forme după genul și numărul obiectului posedat, după persoana și numărul posesorilor.

Pronumele posesiv nu are forme proprii la persoana a III-a plural, ci folosește formele de genitiv ale pronumelor personale de persoana a III-a plural (*al lor, a lor, ai lor, ale lor*).

Obiect posedat \ Posesor		Un singur posesor			Mai mulți posesori			
		I	**II**	**III**	**I**	**II**	**III**	
un singur obiect posedat	m n	al meu	al tău	al său	al nostru	al vostru	-	N=Ac
	f	a mea	a ta	a sa	a noastră	a voastră	-	
mai multe obiecte posedate	m	ai mei	ai tăi	ai săi	ai noștri	ai voștri	-	
	f n	ale mele	ale tale	ale sale	ale noastre	ale voastre	-	

3. **Indică pronumele posesive. Precizează, pentru fiecare dintre ele, numărul posesorilor și numărul, genul obiectelor posedate.**

a) „După ce m-am întors acasă, ai mei stăruiau să nu-mi mai urmez studiile…”
(Ioan Slavici)

b) „El sta și se mira de îndrăzneala alor noștri…”
(Nicolae Bălcescu)

c) „…cât îi vedea zarea, a ta să fie toată.”
(Vasile Alecsandri)

d) „Noi suntem semințe și pământul e al nostru.”
(Nichita Stănescu)

*** Utilizează verbul *a stărui* în enunțuri proprii.**

4. **Analizează morfosintactic pronumele posesive din exemplele de mai jos:**

a) „Un curcubeu a-ntins o punte
Din casa mea pân' la a ta.”
(Dimitrie Anghel)

b) „Mihai se întoarse la ai săi plin de trofee.”
(Nicolae Bălcescu)

c) „Pământul este al nostru, că noi îl muncim.”
(Liviu Rebreanu)

5. **Include în enunțuri proprii următoarele pronume posesive:** *al său, ai mei, alor tăi, ale noastre, a voastră.*

6. **Construiește enunțuri în care un pronume posesiv să îndeplinească, pe rând, funcțiile de subiect, atribut, nume predicativ, complement.**

7. **Completează tabelul de mai jos cu trei exemple proprii. Concluzionează.**

Substantiv	Pronume posesiv	Adjectiv pronominal posesiv
Haina este nouă.	A mea este nouă.	Haina mea este nouă.
.....	.....	.....

Îndrumar de gramatică

Atunci când determină un substantiv și înlocuiește doar numele posesorului (nu și pe cel al obiectului posedat), pronumele posesiv devine **adjectiv pronominal posesiv.**

Adjectivul pronominal posesiv se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat, îndeplinind funcția sintactică de **atribut adjectival.**

8. **Identifică în textul** *Iarna pe uliță* **de George Coșbuc adjectivele pronominale posesive.**

APLICĂ!

9. **Analizează adjectivele pronominale posesive din exemplele ce urmează, completând tabelul:**

Adjectivul pronominal posesiv	Genul	Numărul	Cazul	Funcția sintactică

a) „Al meu nume o să-l poarte secolii din gură-n gură."
(Mihai Eminescu)

b) „Ochii tăi spre soare cată."
(George Coșbuc)

c) „Așa era mama în vremea copilăriei mele…"
(Ion Creangă)

d) „De ce jarul meu sticlește
Dacă vatra lui mocnește?"
(Tudor Arghezi)

* **Care este forma literară de plural a substantivului *secol*?**

10. **Construiește enunțuri în care substantivele** *carte, căciulă, ochi, curaj, mamă* **să fie însoțite de adjective pronominale posesive.**

11. **Declină în enunțuri proprii îmbinările:** *prietenii mei, vacanța noastră, telefonul său.*

Pronumele demonstrativ
Adjectivul pronominal demonstrativ

OBSERVĂ!

12. **Citește enunțurile care însoțesc ilustrațiile. Observă ce părți de vorbire substituie cuvintele marcate. Ce rol au acestea în comunicare?**

– *Aceasta* este opera pe care-o căutați.
– Volumul de poezii al lui Lucian Blaga este *acela*.
– Cartea lansată recent este *cealaltă*.
– *Acestea* sunt cărțile primite recent.

– Pe raftul *acesta* se află operele scriitorilor clasici.
– Pe raftul *celălalt* puteți vedea cărți cu opere ale scriitorilor moderni.
– *Același* roman a apărut recent și la altă editură.

Îndrumar de gramatică

Pronumele care arată apropierea, depărtarea (în spațiu sau în timp), identitatea obiectului cu sine însuși ori cu alt obiect se numește **pronume demonstrativ.**

Pronumele demonstrative sunt: **de apropiere, de depărtare, de identitate.**

cazul	genul / numărul	Formele de apropiere		Formele de depărtare		Formele de identitate	
		masculin	feminin	masculin	feminin	masculin	feminin
NOMINATIV (cine?) ACUZATIV (pe cine? ce?)	singular	acesta *cestălalt	aceasta *ceastălaltă	acela *celălalt	aceea *cealaltă	același	aceeași
	plural	aceștia *ceștilalți	acestea *cestelalte	aceia *ceilalți	acelea *celelalte	aceiași	aceleași
GENITIV (al, a, ai, ale cui?) DATIV (cui?)	singular	acestuia *cestuilalt	acesteia *cesteilalte	aceluia *celuilalt	aceleia *celeilalte	aceluiași	aceleiași
	plural	acestora *cestorlalți	acestora *cestorlalte	acelora *celorlalți	acelora *celorlalte	acelorași	acelorași

*** Forma pronumelui demonstrativ de diferențiere.**

13. **Indică forma corectă a pronumelor demonstrative din enunțurile de mai jos:**

a) *Dau colegului **acesta/acestuia** un sfat.*

b) *Cer colegei **aceasta/acesteia** ajutorul.*

c) *Am spus copiilor **aceștia/acestora** să intre în sală.*

d) *Rugămintea părinților **aceștia/acestora** era să schimbăm data excursiei.*

e) *Vocea cântăreței **aceasta/acesteia** e impresionantă.*

Îndrumar de gramatică

Atunci când determină un substantiv cu care se acordă în gen, număr și caz, pronumele demonstrativ devine **adjectiv pronominal demonstrativ.**

Adjectivul pronominal demonstrativ îndeplinește funcția sintactică de **atribut adjectival.**

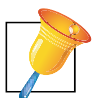

APLICĂ!

14. **Construiește 4-5 enunțuri, folosind diverse pronume demonstrative la diferite cazuri.**

15. **Joc de rol. Ești rugat să fii ghid pentru un vizitator al școlii. Oferă-i o excursie. În prezentare, folosește cât mai multe adjective pronominale demonstrative.**

Pronumele de întărire.
Adjectivul pronominal de întărire

AMINTEȘTE-ȚI!

16. **Construiește enunțuri cu următoarele lexeme. În ce relație se află aceste cuvinte? Propune un sinoinim pentru toate aceste cuvinte din grup.**

- *a solidifica*
- *a bătători*
- *a usca*
- *a consolida*
- *a fortifica*
- (fig.) *a (se) căli*

Cum se numește cuvântul care are mai multe sensuri?

OBSERVĂ!

Îndrumar de gramatică

Pronumele care are rolul de a pune în evidență persoana la care se referă se numește **de întărire.** (De ex*: – Du-te de consolidează binele moșiei dumitale***,** *cum ziceai* ***însuți****.*)
Pronumele de întărire are forme pentru persoanele: I, II, III; genurile: feminin, masculin; numerele: singular, plural; cazurile: N., Ac. La G., D. are forme distincte numai pentru feminin singular: ***însemi, înseți, înseși.***

Nominativ - Acuzativ

Genul / Persoana/numărul		Masculin	Feminin
I	singular	însumi	însămi
II		însuți	însăți
III		însuși	însăși
I	plural	înșine	însene
II		înșivă	însevă
III		înșiși	însele/înseși

17. Identifică în textele de mai jos pronumele și adjectivele pronominale de întărire. Precizează genul, numărul și cazul fiecăruia.

a) Și râdeam eu însumi, bineînțeles lăsându-l să creadă că eram de partea lui. (*Marin Preda*)

b) Însămi voiam să verific dacă siguranța mea de sine nu era o simplă reacție de apărare. (*Marin Preda*)

c) Acest lucru nu ne satisface, deoarece noi știm că pierdem ceva, și nu un lucru oarecare, ci însuși realul, da, chiar realitatea! (*Nicolae Breban*)

APLICĂ!

18. Completează spațiile punctate cu adjective pronominale de întărire, ținând cont de genul, numărul și cazul cuvântului determinat:

Fulgul................................	Ele ....
Copiii	Mamei ....
Haina	Curțile ....

Îndrumar de gramatică

Formele pronumelui de întărire se folosesc ca **adjective pronominale de întărire** pe lângă un substantiv sau un pronume și au funcția de **atribut adjectival**. Acordul adjectivului pronominal de întărire cu substantivul sau pronumele determinat se face în gen, număr și caz.
Când pronumele determinat la plural înlocuiește substantive sau pronume, unele masculine, altele feminine, **adjectivul pronominal de întărire** ia forma de *masculin plural*.
De exemplu: *Dan și Ilinca înșiși au făcut cumpărăturile necesare.*

19. Aplică regula de mai sus în următoarele contexte, dezvoltând enunțurile.

Mihai și Ana, vouă	Bunicul și bunica, ei ....
Eu și Elena, noi	Prietenelor și prietenilor, lor ....

20. Declină în enunțuri proprii îmbinările: *mama însăși, tu însuți, elevii înșiși, fetele înseși/însele.* **Ce ai observat?**

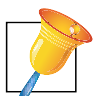

CREEAZĂ!

21. Scrie o narațiune cu elemente de dialog, în care să folosești pronume și adjective pronominale de întărire la diferite genuri, numere, cazuri.

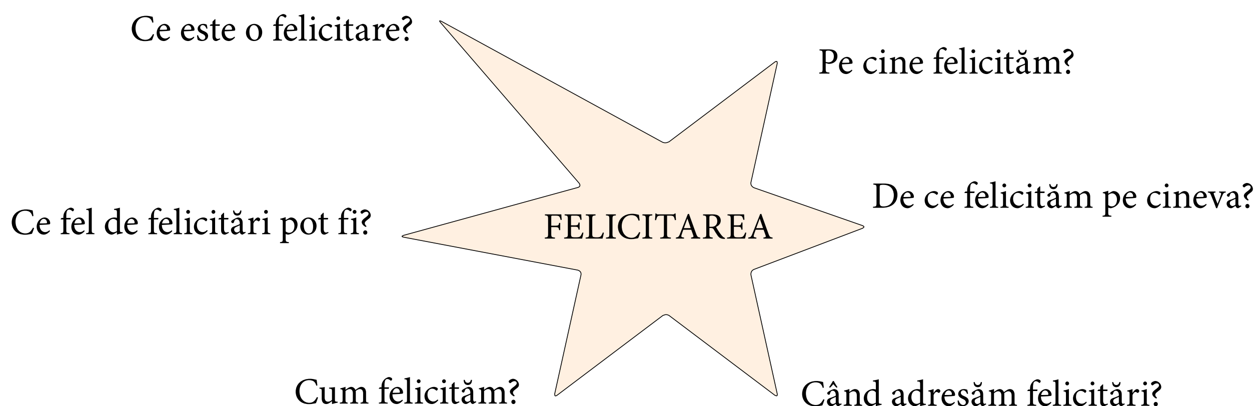
22. Faceți schimb de caiete. Citește textul colegului/colegei și subliniază pronumele și adjectivele pronominale de întărire folosite.

Felicitarea electronică

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Apelând la cunoștințele tale despre comunicare, răspunde la întrebările de mai jos:**

2. **Când ai primit ultima dată o felicitare? Cu ce ocazie? În ce formă? Scrisă de mână sau electronică?**

OBSERVĂ!

3. **Citește textul. Ce informație nouă îți oferă acesta?**

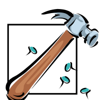
Oamenii au simțit întotdeauna dorința firească de a-și împărtăși sentimentele și emoțiile cu cei apropiați. Pe la începutul sec. al XV-lea, Europa cunoștea deja felicitările confecționate manual din hârtie. Primele felicitări cu ocazia Anului Nou au apărut în Germania. La mijlocul secolului al XIX-lea, felicitările deveniseră un cadou popular și un mijloc accesibil de comunicare, datorită evoluției tehnicilor de tipar, precum și introducerii timbrului poștal. La început, cele mai răspândite erau felicitările de Crăciun (prima felicitare de Crăciun tipărită cunoscută a apărut la Londra în 1843), apoi au urmat și cărți poștale pentru alte ocazii. În zilele noastre, putem găsi felicitări de orice mărime, pentru orice ocazie. Apariția internetului și a telefoanelor mobile a oferit o mulțime de posibilități de dezvoltare a acestui produs, dându-le oamenilor șansa unei comunicări rapide. Evoluția tehnologiilor electronice și accesibilitatea lor fac să crească numărul relațiilor interpersonale pe care le pot stabili oamenii. Un studiu arată că persoanele care dispun de conexiune la internet sunt mai active în comunitate și mai sociabile, comunică mai des decât cei care încă nu beneficiază de așa ceva. Calculatoarele nu doar îi apropie pe oameni, ele

readuc în prezent obiceiul corespondenței scrise. Totuși e-mailurile și felicitările electronice sunt o completare a felicitărilor tradiționale și nicidecum nu le înlocuiesc. Vor exista întotdeauna ocazii, precum nunțile sau Crăciunul, când expedierea unui e-mail sau a unei felicitări electronice nu este suficientă. În plus, felicitările tradiționale demonstrează că cineva și-a rezervat timp pentru a găsi cartea poștală potrivită și a o cumpăra anume pentu destinatar.

4. **În ce cazuri este important ca o felicitare să fie scrisă de mână? În ce cazuri putem scrie doar o felicitare electronică?**

5. **Lucru în perechi. Pornind de la informația din textul de mai sus, discutați și completați o diagramă Venn, notând diferențele și asemănările dintre felicitarea clasică și felicitarea electronică, din punctul de vedere al conținutului și formei.**

APLICĂ!

6. **Ce sărbători de iarnă îți oferă ocazia de a-i felicita pe cei dragi?**

7. **Scrie o listă a unor persoane pe care ai dori să le feliciți și ocaziile pe care le poți folosi pentru aceasta.**

8. **Companiile prestatoare de servicii își felicită adesea clienții cu prilejul sărbătorilor de iarnă. Urmărește mass-media, eventualele panouri publicitare stradale, paginile web ale unor companii cunoscute și selectează câteva texte de felicitare care ți se par interesante. Prezintă-le, motivându-ți alegerea.**

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

9. **Ție ce fel de felicitări ți-ar plăcea să primești? Dar să trimiți? De ce?**

10. **Care sunt avantajele fiecărui tip de felicitare, tradițională și electronică? Argumentează.**

CREEAZĂ!

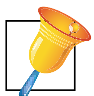
11. **Redactează o scrisoare de felicitare:**

a) cu ocazia sărbătorilor de iarnă;

b) cu ocazia aniversării zilei de naștere a unui prieten;

c) cu ocazia unui eveniment special în viața unei cunoștințe.

SCRIEREA REFLEXIVĂ. TEXTUL REFLEXIV

AMINTEȘTE-ȚI!

1. Amintește-ți o experiență amuzantă din timpul iernii. Scrie 5 cuvinte care se asociază cu aceasta.

2. Pornind de la cuvintele scrise, povestește-le colegilor experiența, având ca puncte de reper și întrebările: *Cine...? Cu cine...? Când...? Unde...? De ce...? Cum...?.*

OBSERVĂ!

3. Citește textul. Observă persoana verbelor, indiciile de timp și de spațiu, modurile de expunere. Despre ce relatează textul? Cine este personajul textului? Ce sentimente trăiește autorul-naratorul-personajul?

Cum am învățat să schiez

Îmi amintesc prima zi, primele zeci de minute încălțat cu o pereche de *Rossignol* roșii, mai vechi ca mine. Îmi amintesc prima încercare de pas patinat. Mi se părea imposibil. În a doua zi, frustrarea creștea, iar febra musculară abia apăruse și părea să nu dispară prea curând. În a treia zi, aveam corpul vânăt, iar zona gambelor în care clăparii făceau contact cu picioarele îmi era julită. În ziua a patra, intervenise deja rutina. Îmi perfecționasem stilul, astfel încât reușeam să mă ridic de jos, după o cădere, în cinci feluri diferite. În ziua a cincea, bătăturile de la picioare nu mai erau o noutate și consumasem deja o cutie de plasturi cu rivanol. În ziua a șasea, am reușit să fug de sub ochii profesorului pe una dintre pârtiile pe care el ne spusese, încă de la bun început, că nu avem voie să ne dăm. A fost prima coborâre la care am simțit că sunt schior, prima coborâre la care am simțit că tot efortul acelor zile a meritat.

(Adaptare după T. Nicolau)

4. Amintește-ți și descrie, pe o jumătate de pagină, când și cum ai învățat să faci ceva (de exemplu: să mergi pe bicicletă, să faci un sport oarecare, să gătești, să croșetezi etc.). Expune ce ai simțit în decursul acestui proces: bucurie, împlinire, mulțumire, supărare, disperare, triumf, necaz sau altceva? Citește produsul colegilor.

5. Cum te-ai simțit scriind despre tine și descriind propriile sentimente? E lesne sau dificil să povestești despre tine? De ce?

Nota bene!

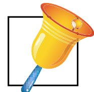
Text reflexiv este cel în care autorul vorbește despre sine, își prezintă experiențele avute simultan cu scrierea sau amintite (prin flashback), își exprimă impresiile/emoțiile provocate de cele trăite.

Caracteristici ale textului reflexiv: sinceritatea – relatarea la persoana I; coerența cronologică/temporalitatea – indicarea zilei, lunii, anului; simultaneitatea – scrierea concomitent cu experiența trăită etc.

Unitatea 11

Ea orice zi și-o-ncepe ca pe-o școală…

Literatură

AMINTEȘTE-ȚI!

1. Citește articolul alăturat, completând, pe baza lui, tabelul de mai jos:

„**ALBINĂ**: Această «goangă» aducătoare de miere e considerată la multe popoare «sfântă» și un fel de totem sau divinitate zoomorfă. Simbolizează hărnicia, truda, viața comunitară (roiul de albine), regalitatea, înțelepciunea, nemurirea sau renașterea, inteligența, elocința, poezia, justiția (are ac de împuns!). În foarte multe tradiții culturale, inclusiv la români, e încarnarea sufletului celor drepți: «Albine când visezi – sunt suflete, cer de pomană».”

(Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*)

v	+	?
Informații din text care îmi erau deja cunoscute	Informații noi pentru mine	Lucruri despre care aș vrea să aflu mai multe
…	…	…

2. Relaționează exponenți ai lumii animale cu următoarele însușiri: *hărnicie*, *înțelepciune*, *șiretenie*, *regalitate* **etc.**

Vasile Romanciuc (n. 1947) – poet român. Versurile sale, aparent simple, în care întâlnim motive precum neamul, plaiul natal, limba maternă, aduc întotdeauna o notă de prospețime, de insolit. Volume de versuri: *Genealogie* (1974), *Citirea proverbelor* (1979), *Un timp fără nume* (1996), *Purtătorul de cuvânt al tăcerii* (2011). Cărți de poezie pentru copii: *Dacă ai un prieten* (1983), *Doi iezi* (1990), *Poveștile lui Ion Creangă* (1996), *Ursul-dirijor* (1992).

Albina

de Vasile Romanciuc

Ce înțeleaptă-i harnica albină!
Ea orice zi și-o-ncepe ca pe-o școală:
Încet-încet, petală cu petală,
Citește toate florile-n grădină.

Cititul dulce, dulcea oboseală,
Când zboară, încărcată, spre stupină,
Îi dă un aer nobil de regină –
Pandant la truda ei proverbială.

Și-aicea, în grădina parfumată,
Ca-ntr-o bibliotecă fermecată,
Descoperi că albina-i sensul florii…

Precum tu însuți, omule mărite,
Ești sensul zilelor încărunțite
În minele de sare-ale sudorii…

OBSERVĂ!

3. **Explică, apelând la DEX, sensul cuvintelor:** *pandant*, *stupină*. **Plasează-le în enunțuri proprii.**

4. **Propune sinonime pentru lexemele:** *înțelept*, *fermecat*, *parfumat*.

5. **Cum înțelegi asocierea grădinii cu o bibliotecă? Care-i rolul acestei comparații în text? Identifică alte comparații și descifrează mecanismul construirii lor.**

APLICĂ!

6. **Demonstrează prin enunțuri polisemia cuvintelor:** *aer, sens, floare.*

7. **Alcătuiește familiile lexicale ale cuvintelor:** *zi, a citi.*

8. **Plasează verbul** *a citi* **în enunțuri cu următoarele sensuri:**

a) *a parcurge un text cu ochii*; b) *a cerceta indicațiile înregistrate de un contor*; c) *a descoperi ceva ascuns*; d) *a prezice*; e) *a descifra, a interpreta*; f) *a învăța, a studia*; g) *a comunica altora prin voce conținutul unei scrisori.*

Cu ce sens este actualizat în poezie acest verb, propriu ori figurat?

9. **Identifică lexemele din câmpul semantic al cuvântului ce servește poeziei ca titlu.**

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

10. **Cum înțelegi expresia:** *„Descoperi că albina-i sensul florii...”*?

11. **„Cititul florilor” e dulce pentru albină, ea strânge nectarul. Putem spune că cititul cărților pentru noi e dulce? De ce? Argumentează.**

12. **Putem numi cititul cărților „o dulce oboseală”? În ce cazuri oboseala în urma unei munci e plăcută?**

13. **Comentează mesajul ultimelor trei versuri.**

14. **Identifică în poezie o situație de încălcare a topicii și explică necesitatea ei.**

15. **În ce constă lirismul textului?**

16. **Alcătuiește o listă de cărți și texte citite de tine, în care apare** *albina*, **în titlu ori în conținut. Ce semnificație are ea în fiecare text? De ce anume albina? Ce s-ar schimba dacă ar fi folosit numele altei insecte?**

Varia

Albina este o întruchipare a nemuririi, a hărniciei și a purității sufletești. Adesea, albinele simbolizează stelele, fiind astfel însuflețitoare ale întregului univers și reprezentând sămânța înțelepciunii și materializarea spiritului. După poetul din Roma antică Vergiliu, albina e „suflul vieții”. În mitologia românească, ea este mesagerul învestit cu puteri magice, care poartă cuvântul divin, fiind de aceea deseori asociată cunoașterii și inițierii: „Albina face miere,/ Mierea se face ceară,/ Ceara se face făclie,/ Făclia se aprinde,/ Raiul se deschide,/ Maica Domnului în brațe/ Pe toți ne cuprinde”, spune o veche vorbă din popor.

CREEAZĂ!

17. **Alcătuiește comparații în care unul dintre cei doi termeni să fie substantivul** *albină*.

18. **Fă o listă de proverbe/expresii frazeologice care pot fi raportate la textul poeziei:** *A fi harnic ca albina*; *Omul sfințește locul*; ...

19. **Alege una dintre expresii drept titlu pentru un scurt text argumentativ (5-7 enunțuri), în care să dezvolți mesajul acestei expresii.**

RIMA. TIPURI DE RIMĂ

Dicționar literar

Rima este potrivirea sunetelor finale din două sau mai multe versuri, începând cu ultima vocală accentuată.	
Monorima este potrivirea sunetelor finale din trei sau mai multe versuri alăturate dintr-o poezie sau din toate versurile poeziei respective (**a a a a**).	*„Mane-n lături tot fugea,* *Iară Toma-l agiungea* *Ș-așa bine mi-l chitea,* *Că din fugă mi-l tăia…”* (Toma Alimoș)
Rima împerecheată este acea rimă în care sunetele finale din versul întâi rimează cu cele din versul al doilea, iar versul al treilea rimează cu al patrulea (**a a b b**).	*„Pe Argeș în gios,* *Pe un mal frumos,* *Negru-Vodă trece* *Cu tovarăși zece.”* (Mănăstirea Argeșului)
Rima încrucișată este acea rimă în care versul întâi rimează cu al treilea, iar al doilea – cu al patrulea (**a b a b**).	*„Iar colo-n vecinătate, sus, în turn, ca un hurez,* *Un bătrân, pândind cu ochiul, taina dulce o surprinde...* *El desemnă-ncet tabloul pe hârtie de orez,* *Și se pare că hârtia sub peniță-i se aprinde!”* (Vasile Alecsandri)
Rima îmbrățișată – versul întâi rimează cu al patrulea, iar al doilea cu al treilea (**a b b a**).	*„Cu susure de mătasă,* *Înecată în dantele,* *Pe la geamurile mele* *Trece vântul ca o plasă.”* (Tudor Arghezi)

20. **Identifică tipul de rimă din poezia** *Albina* **de Vasile Romanciuc.**

21. **Citește catrenele de mai jos. Stabilește tipul de rimă.**

„Astfel curge, trecătoare,
Maică, viața ta de-albină,
Tu, cuminte ca o floare
Și ca sarea de bătrână.”
(Grigore Vieru, *Glas de taină*)

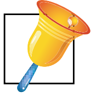
„Cuvântul naște tihna și frământul...
Cuvântul – suferință, mângâiere,
Blazon de frumusețe și putere,
Neaplecat după cum bate vântul.”
(Vasile Romanciuc, *Cuvântul*)

22. **Selectează și transcrie din poeziile studiate ori lecturate în mod independent exemple pentru a ilustra fiecare tip de rimă:**

a) monorimă;
b) rimă împerecheată;
c) rimă încrucișată;
d) rimă îmbrățișată.

ADJECTIVUL

Gradele de comparație ale adjectivului

AMINTEȘTE-ȚI!

1. Selectează adjectivele din versurile de mai jos. Indică substantivul cu care se acordă.

„Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare adunate-n cer grămadă;
Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspândind fiori de gheață pe ai țării umeri dalbi.”

(Vasile Alecsandri)

2. Propune alte determinative exprimate prin adjective pentru substantivele din versurile lui Vasile Alecsandri.

3. Clasifică adjectivele ce urmează în:

a) adjective cu 4 terminații; c) adjective cu 2 terminații;
b) adjective cu 3 terminații; d) adjective invariabile.

Albastru, dulce, cald, cuminte, roșu, nou, lung, bej, mare, biruitor, drag, viu, roz, fricos, straniu, vinovat, larg, cinstit, vechi.

4. Scrie câte 3 adjective:

a) primare;
b) formate prin:
- derivare;
- schimbarea valorii gramaticale.

5. Selectează din poezia *Albina* de Vasile Romanciuc toate adjectivele, clasificându-le după modelul din exercițiul 3.

6. Declină în propoziții proprii îmbinările: *o jucărie frumoasă, dulcea amintire.*

7. Alcătuiește enunțuri în care adjectivul *norocos* să îndeplinească, pe rând, funcțiile sintactice de atribut și nume predicativ.

8. Numește și exemplifică o figură de stil din structura căreia face parte un adjectiv.

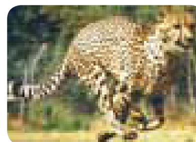
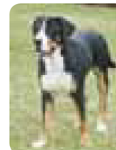
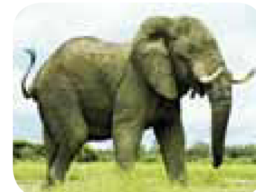

OBSERVĂ!

9. Examinează imaginile și răspunde la întrebările:

- Cine e cel mai puternic?
- Cine e mai puțin puternic?
- Cine sunt la fel de puternici?
- Cine e cel mai mic?

Îndrumar de gramatică

Adjectivele feminine terminate la nominativ singular nearticulat în **-ie** în hiat (*zglobie, cenușie* etc.) au la genitiv și la dativ singular articulat formele zglobi**ei**, cenuși**ei**, ca și substantivele terminate în **-ie** în hiat (poezi**ei**, câmpi**ei**).

Toate celelalte adjective feminine se scriu la genitiv și la dativ singular articulat cu **-ei** sau **-ii** (curat**ei**, mar**ii**) , ca și substantivele feminine (cas**ei**, vulp**ii**).

Pentru a nu greși, folosește ca **mijloc de control** forma de **nominativ plural nearticulat**, la care se adaugă articolul **-i:**

N. plural nearticulat	G.-D. singular articulat
frumoase	frumoasei
mici	micii

10. Plasează în enunțuri formele articulate ale următoarelor adjective în cazurile genitiv și dativ:

Roșie, veselă, lungă, plumburie, rotundă, aurie, bucuroasă.

Îndrumar de gramatică

Pentru a exprima unele realități, adjectivul dispune de o categorie specială, numită grad de comparație. ***Gradul de comparație*** exprimă intensitatea cu care se manifestă o însușire prin comparația a două obiecte cu aceeași însușire, prin comparația cu o altă însușire sau cu aceeași însușire manifestată în condiții diferite.

Există trei ***grade de comparație*** ale adjectivelor: **pozitiv, comparativ** și **superlativ**.

11. Consultă un dicționar explicativ și află sensul cuvintelor: *comparativ, superioritate, inferioritate, egalitate, superlativ, absolut, relativ.*

12. Identifică adjectivele din exemplele de mai jos și indică gradul lor de comparație. Consultă tabelul de la pagina următoare:

a) „Această casă este încongiurată cu o pădure deasă și înaltă, unde stau toate fiarele cele mai sălbatice din lume.” (Petre Ispirescu)

b) „Cică era odată într-un sat un om grozav de leneș.” (Ion Creangă)

c) „Grâu se făcuse puțin, dar, oricât de puțin, secerișul fusese tot atât de greu ca și mai înainte.” (Camil Petrescu)

Îndrumar de gramatică

Gradul pozitiv exprimă însușirea unui obiect fără a fi comparat cu alt obiect în situații diferite. *Ostașul este curajos.*		
Gradul comparativ al adjectivului arată o însușire a unui obiect în comparație cu alte obiecte care au aceeași însușire.		
Gradul comparativ	Se formează din:	Exemple
de superioritate	adjectivul la gradul pozitiv însoțit de adverbul *mai*	*mai curajos*
de egalitate	adjectivul la gradul pozitiv însoțit de cuvintele *tot atât, tot așa, la fel de*	*la fel de curajos*
de inferioritate	adjectivul la gradul pozitiv însoțit de adverbele *mai* și *puțin*	*mai puțin curajos*
Gradul superlativ al adjectivului arată măsura cea mai înaltă a însușirii unui obiect.		
Gradul superlativ	Se formează din:	*Exemple*
relativ	comparativul de superioritate însoțit de articolul demonstrativ	*cel mai curajos*
absolut	adjectivul la gradul pozitiv însoțit de adverbul *foarte* (ori *prea, nespus, extraordinar, grozav, nemaipomenit* etc.)	*foarte curajos*

APLICĂ!

13. **Formează gradele de comparație ale adjectivelor** *frumos, liniștit, harnic.*

14. **Alcătuiește enunțuri în care să utilizezi adjectivele** *bun, mândru, scurt* **la toate gradele de comparație.**

Îndrumar de gramatică

Gradul superlativ absolut se exprimă și prin alte mijloace, precum:

- repetarea adjectivului: *un drum* ***lung, lung***;
- repetarea unei vocale: *un colac* ***maaaaaare***;
- diferite expresii în care adjectivul este însoțit de un substantiv ce-i dă valoare de superlativ absolut: *frumoasă* ***nevoie mare***, ***o bunătate*** *de om*.

15. **Alcătuiește enunțuri în care să exprimi ideea de superlativ absolut al adjectivelor** *cuminte, rău, dulce* **prin diverse mijloace de exprimare.**

Îndrumar de gramatică

În limba română există și ***adjective care nu au grade de comparație***:

- adjective care prin însuși sensul lor exprimă însușiri ce nu pot fi comparate: *viu, mort, întreg, egal, corect, etern, pătrat, oval, general, strămoșesc, principal, secundar* etc.
- adjective moștenite sau împrumutate care exprimă ideea de comparativ ori superlativ: *maxim, minim, interior, exterior, major, minor, superior, inferior, excelent, splendid* etc.

16. **Clasifică adjectivele în două grupe: care pot avea și care nu pot avea grade de comparație:** *văluros, pustiu, optim, vechi, complet, sărac, triunghiular, specific, aspru, perfect, plăcut, rotund, erbivor, lacom.*

17. **Corectează greșelile din enunțurile următoare:**

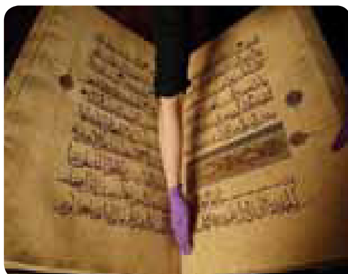
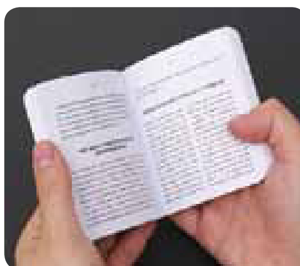
a) *Sportivii moldoveni au fost cei mai perfecți la concurs.*
b) *Ion are un post mai superior decât vecinul său.*
c) *Realizarea noastră e foarte minunată.*
d) *Răspunsul tău e foarte corect.*

Articolul adjectival

OBSERVĂ!

18. **Ce structuri folosești pentru a descrie perechile de obiecte din imagine, făcând diferența între ele?**

19. **Alcătuiește enunțuri, comparând obiectele între ele.**

20. **Identifică articolele adjectivale din exemplele de mai jos și spune ce părți de vorbire leagă ele:**

a) „Turturică-rică, dragă păsărică, adă la mine cele trei smicele de măr dulce, apa cea vie și cea moartă, și tu du-te înapoi de-ți ie altele.”

(Ion Creangă)

b) „– Și frate-meu cel mare… fuga la ușă să deschidă.”

(Ion Creangă)

c) „Timpul veni, merele începură a se pârgui; atunci fiul său cel mijlociu păzi și el; dară păți ca și frate-său cel mare.”

(Petre Ispirescu)

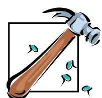
Îndrumar de gramatică

Articolul adjectival (demonstrativ) leagă un substantiv articulat de un adjectiv: *cartea **cea** mare, cartea **cea** mică.*

Articolul adjectival are următoarele forme:

	Singular	**Plural**
Masculin	cel	cei
Feminin	cea	cele
Neutru	cel	cele

Articolul adjectival mai poate însoți un numeral care precedă un substantiv: ***cei** doi călători.*

APLICĂ!

21. **Selectează articolele adjectivale, precizând genul și numărul fiecăruia:**

a) „O, tu nici visezi, bătrâne, câți în cale mi s-au pus,
Toată floarea cea vestită a întregului Apus.”

(Mihai Eminescu)

b) „Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă.”

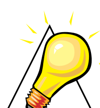
(Mihai Eminescu)

22. **Completează spațiile cu articolele adjectivale cerute:**

fata ….. mică;
elevul ….. harnic;
poveștile ….. interesante;
copacii ….. înfloritori;
….. șapte pitici;
….. douăsprezece luni ale anului.

23. **Construiește enunțuri în care să utilizezi articolele adjectivale** *cel, cea, cei, cele.*

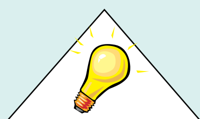
24. **Utilizează în enunțuri proprii ortogramele:** *cel/ce-l, cea/ce-a, cei/ce-i, cele/ce le.* **Motivează ortografia lor.**

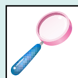
CREEAZĂ!

25. **Redactează un eseu cu tema:** *Cea mai mare dorință a mea*, **în care să utilizezi cât mai multe articole adjectivale.**

26. **Împărtășește cele scrise unui coleg/unei colege și faceți un schimb de opinii cu privire la măsura în care dorințele voastre sunt realizabile.**

Revista mea. Tinere talente. Poezie

- **Încearcă să scrii câteva versuri.**

- **Dacă te simți inspirat și îți vine o idee originală, poți scrie despre orice îți place și fără a apela la repere.**
- **Dacă ai nevoie de repere, poți alege:**
  - ▹ să scrii versuri cu rimă dată:

◆ a .... carte,
b .... știi.
a .... parte,
b .... mii.

***

◆ a .... scrie,
a .... o mie.
b .... citește,
b .... oprește.

***

◆ a .... mică,
b .... ofer.
b .... reper,
a .... furnică.

  - ▹ să scrii versuri libere, fără rimă, după model, păstrând sau înlocuind cuvintele-cheie:

Nu poate exista o **Patrie** fără o **casă părintească**
1 **2**
Nu poate exista o **casă părintească** fără ....
2 **3**
Nu poate exista .... fără ....
3 **4**
Nu poate exista .... fără ....
4 **5**
etc.

- **Redactează varianta finală a textului, ținând cont de regulile gramaticale și de punctuație.**

Unitatea 12

Un om este suma actelor sale

Literatură

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Amintește-ți prima zi de școală. Relatează despre aceasta, răspunzând la întrebările formulate de colegi care încep cu:** *Când…? Cu cine…? Unde…? Ce…?*
2. **Cum a fost prima lecție? Descrie-o succint.**
3. **Cine ți-a fost primul coleg/prima colegă de bancă?**

Domnu Trandafir

de Mihail Sadoveanu

(fragment)

Mihail Sadoveanu (1880-1961) – unul dintre cei mai importanți prozatori români din prima jumătate a secolului al XX-lea. Printre cele mai cunoscute opere ale sale se numără povestirea *Hanu Ancuței* (1928), romanele *Neamul Șoimăreștilor* (1915), *Baltagul* (1930), *Frații Jderi* (1935-1942).

II

Din ziua când m-am întors aici, în târgușorul nostru cel vechi, n-am stat o clipă. Am cutreierat în lung și în lat locurile cunoscute, în care au rămas vii pentru sufletul meu întâmplările copilăriei, – întâmplările luminoase ale copilăriei așa de îndepărtate.

Am văzut, la Siret, locul unde mă scăldam cu *dracii* de sama mea. Ne bălăceam în valuri, ieșeam la mal și ne ungeam cu nămol din cap până-n picioare; lăsam să ne pârlească soarele prieten, ne sculam, ne alungam în lungul malului cu chiote și cu răcnete, apoi dintr-odată săream cu toții în apă, în bufneli asurzitoare și în curcubeie de stropi.

Am văzut iarăși întinsele zăvoaie de sălcii cenușii în care intram cu grozava frică de bursuci. Frica ținea până ce dădeam de desișurile cu mure, când ne puneam la ospăț și la taifas. Pe urmă, prin poieni, chiote și goană, parcă venise pe acele meleaguri o oștire de sălbatici…

Ș-am mai văzut la marginea târgului șurile dărăpănate, pline de poloboace, unde ne jucam de-a ascunsul, noaptea. Cu cât fior căutam prin colțuri negre, și cotrobăiam prin poloboacele răsunătoare, și cercetam, prin podurile în care se furișau dungi albe de lumină, pe tovarășii ascunși! Și-mi aduc aminte că totdeauna trebuia să mormăiesc singur, să spun câte-o ghidușie ca să izbucnească în râs cineva… Numai așa puteam să dau de o urmă în pustiul acela!

Și câte și câte lucruri care m-au înfiorat și m-au bucurat! Pe toate le-am văzut. Totuși, niciunul nu m-a mișcat așa de mult, frate dragă, ca locul – numai locul a rămas – unde odată era școala.

Acolo am intrat în freamătul de copii cu teamă și cu bucurie în întâia dimineață, când m-a adus tata de mână; acolo era un păr care făcea pere așa de bune, din care Domnu ne dăruia de gustare câte două la începutul fiecărei vacanțe; acolo era curtea unde înălțam iarna uriași de zăpadă, la capul cărora ne suiam cu scara, să le punem pipe în gură și cărbuni în locul ochilor; acolo multe lucruri s-au petrecut, prietene – și, de acolo pornind, simt că iar mă cuprinde înduioșarea și iar am să-ți vorbesc, și în această scrisoare, de domnu Trandafir.

Era un om bine făcut, puțin chel în vârful capului, cu ochii foarte blajini. Când zâmbea, se arătau sub mustața tunsă scurt niște dinți lungi, cu strungă mare la mijloc. Când ne învăța cum să spunem poeziile eroice, vorbea tare și înălța în sus brațul drept; când cântam în cor, lovea diapazonul de colțul catedrei, îl ducea repede la urechea dreaptă și, încruntând puțin din sprâncene, dădea ușor tonul: laaa! – iar băieții răspundeau într-un murmur subțire și așteptau cu ochii ațintiți la mâna lui, care dintr-odată se înălța. Atunci izbucneau glasurile tinere, într-o revărsare caldă. Când trebuia câteodată, sâmbăta după-amiază, să ne citească din poveștile lui Creangă, ne privea întâi blând, cu un zâmbet liniștit, ținând cartea la piept, în dreptul inimii – și în bănci se făcea o tăcere adâncă, ca într-o biserică.

Tu bagi de samă că nu-ți vorbesc de gramatică și de aritmetică. Și nici nu-ți voi vorbi. Acestea se făceau bine; băieții învățau după puterile lor; dar sunt niște lucruri așa de neînsemnate când le pui față în față cu învățătura cealaltă, sufletească, pe care ne-o da Domnu! Și ne-o da această învățătură nu pentru că trebuia și pentru că i se plătea, dar pentru că avea un prisos de bunătate în el și pentru că în acest suflet era ceva din credința și din curățenia unui apostol.

Acolo, în colțul acela de țară, putea să fie cum voia învățătorul. Nimeni dintre cei mari nu-l tulbura; nimeni nu se interesa cum mergea școala lui. Bine, rău, – el făcea ceea ce socotea că trebuie să facă și atât.

De aceea domnu Trandafir al nostru a rămas foarte mirat când, într-un rând, în cei din urmă ani de dăscălie, a primit vizita unuia din cei de sus.

Să vezi cum a fost.

Într-o bună zi, iată că intră pe poarta ogrăzii doi străini. Băieții în clasă erau cu monitorii. Domnu, în grădină, priveghea la descărcatul unui car de fân. Era foarte gospodăros și-i plăcea să se facă fiecare lucru cu rânduială.

Străinii se apropie.

— Bună ziua!

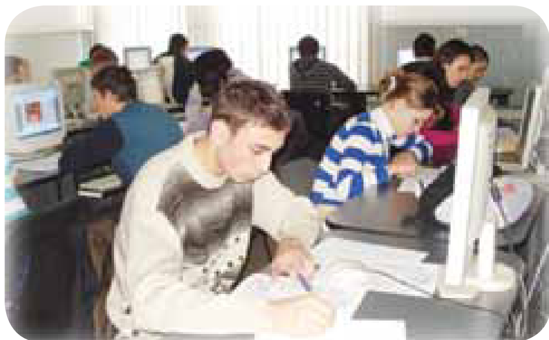
— Mulțămim dumnilorvoastră!

Domnu Trandafir se uită la străini; străinii se uită la domnu Trandafir.

— Mă rog, ce doriți dumneavoastră?

— Apoi, uite ce e… dacă ești bun… Am vrea să vedem școala…

— Cum nu, numai să isprăvesc cu fânul ista. Marie! ia vezi de ceva răcoreală! dulceți, cafea! ia ședeți, vă rog, colea, la umbră, în cerdac, oleacă, de mai răsuflați…

Clasa de calculatoare a unui liceu modern

— Nu, că suntem cam grăbiți…

— Uite, îndată, cât ai bate-n palme…

Și iată-l că se scutură de fân, trece înainte și poftește pe străini în clasă. Acolo întrebări: câți copii vin la școală, câți sunt înscriși! Și Domnu răspunde că vin câți sunt înscriși, și se cam miră de ce l-or fi întrebând orășenii de lucruri de-acestea. Revizori nu sunt; pe revizor îl cunoaște el bine și știe că vine de două ori pe an. Vine rar că știe cu cine are de-a face. În sfârșit, or fi fiind alți slujbași mai mari, mai știi?

Iar unul din ei:

— Mă rog, fii bun și fă o lecție… așa, de curiozitate…

Și Domnu face o lecție, uite așa, cum o făcea el totdeauna. Întreabă pe băieți, vorbește și el; spune lucruri care și pe el îl mișcă și-l ajung la inimă. Și iată că orășenii îl privesc cu ochii dintr-odată încălziți, întreabă și ei pe copii, ascultă o poezie, Domnu își lovește ușor diapazonul de colțul catedrei: laaa! Și clasa răspunde într-o adiere ușoară de glasuri tinere, și toți cântă, cântă așa, de-i place și lui domnu Trandafir și zice și el la urmă: „Brava, băieți!”.

Iar străinii îl întreabă iar, dar cu glasurile cu totul schimbate și cu o altă lumină în ochi, de unde-i, și la ce școală a învățat, cum își petrece viața; și Domnu răspunde și nu prea, și începe a se întreba de ce l-or fi iscodind oare orășenii aceia.

Îi poftește la masă, ei îl roagă să-i ierte că nu pot, trebuie să plece; îi roagă să beie măcar un pahar de apă, ei îi mulțămesc iar. Unul scoate ceasul; altul, cu un ton de respect, spune ceva. Și cel care pare a fi mai mare pornește înainte. Iar domnu Trandafir întreabă tainic pe cestălalt, rămas mai în urmă:

— Mă rog, domnule, dacă ești bun și nu te superi… cu cine am onoarea?

— Eu?… Eu sunt inspectorul cutare…

— Hm! Și domnu Trandafir se uită cu coada ochiului, neîncrezător, la domnul inspector. Nu, fără șagă!… Dar celălalt domn?…

— Celălalt e domnul ministru!

Asta e prea-prea; și Domnu începu a râde cu hohot.

— Ei, știi că ai haz! Nu, că asta-i chiar frumos!

— Cum, dumneata crezi că glumesc?

— Ei, asta-i! dar cum ai socoti dumneata că am să cred asemenea lucru? Ce are să caute ministrul aici, în sărăcia asta a noastră?

Și celălalt străin se întoarce, zâmbește, scutură mâna lui domnu Trandafir și-l felicitează. Și pleacă amândoi, – iar pe urmă mult s-a minunat dascălul nostru când a aflat de la primărie că în adevăr ministrul școalelor a fost străinul cel drept, slab, cu mustața neagră.

Nu, Domnu nostru nu ne-a învățat niciodată din pricină că se temea de cei mari. Îi era drag să ne învețe și parcă eram copiii lui – asta am simțit-o totdeauna, cât am fost sub priveghrea lui.

Se supăra rar și nu spunea decât două vorbe. Asta-i era mânia cea mai mare: „Măi domnule!”

Nouă ne venea să intrăm în pământ când zicea: „Măi domnule!” și se uita urât la noi.

Îmi aduc aminte ce zarvă a fost când, într-un rând, s-a zvonit că pe Domnu nostru are să-l mute într-o altă comună, peste Siret. Ne-am strâns sara toți băieții, am vorbit, unii plângeau, și am luat o hotărâre mare, să ne ducem și noi cu Domnu peste Siret.

Dar Domnu nu s-a dus nicăieri; a rămas acolo, pe pământul nostru; și în pământul nostru l-au și îngropat.

I-am văzut mormântul. O cruce de stejar, înnegrită de ploi; deasupra, un brad care fâșâie la cea mai ușoară suflare de vânt. Flori sălbatice pe pământul negru. Pe cruce, o tăbliță: „*Aici odihnește robul lui D-zeu Neculai Trandafir…*” și celelalte cuvinte nu se mai cunosc, le-au șters ninsorile și ploile.

Nici școala unde m-a învățat el nu mai este. Acuma băieții învață într-alt loc, într-o clădire nouă, naltă și frumoasă. Eu nu m-am dus însă s-o văd pe aceea; eu m-am dus să văd locul gol unde a fost o odaie scundă, în care ne era cald vara și frig iarna. În locul acela odată a trăit un *om*. Pentru amintirea lui îți trimit această scrisoare. Poate și tu te vei gândi o clipă la dascălul acesta necunoscut și vei dori odihnă lină „robului lui D-zeu”, al cărui nume ploile și ninsorile în curând îl vor șterge și de pe crucea mormântului. Cât despre oamenii care l-au rănit și l-au mâhnit, ei de mult l-au uitat!

…Și mă vei ierta că te-am făcut să pierzi jumătate de ceas cu aceste lucruri așa de vechi!

Elevi dintr-o școală rurală. Perioada interbelică

OBSERVĂ!

4. **Explică sensul cuvintelor:** *târg, taifas, strungă, diapazon, șură, a cotrobăi, revizor.*

5. **Cum înțelegi expresiile:**
- a) *acolo am intrat în freamătul de copii;*
- b) *învățătura cealaltă, sufletească;*
- c) *avea un prisos de bunătate;*
- d) *în acest suflet era ceva din credința și din curățenia unui apostol;*
- e) *îl privesc cu ochii dintr-odată încălziți.*

6. **La ce persoană se narează? Ce texte cu aceeași caracteristică ai mai citit?**

7. **Cine sunt *dracii* de seama naratorului?**

8. **De ce revizorul venea rar pe la școală?**

APLICĂ!

9. **Numește personajele implicate în acțiunea textului. Clasifică-le în: principale/secundare.**

10. **Selectează exemple ce-l caracterizează pe Domnu Trandafir și îi relevă:**

a) portretul fizic/moral;
b) comportamentul;
c) felul de exprimare.

11. **Lucru în perechi. Povestirea** *Domnu Trandafir* **are un singur fir epic? Discutați și faceți o listă a întâmplărilor descrise, în ordinea în care sunt dispuse în text.**

12. **Revenind la îndrumările din** *Unitatea 6*, **rezumă textul** *Domnu Trandafir.*

13. **Realizează un sondaj, chestionând cel puțin 5 colegi.**

Întrebări	C1	C2	C3	C4	C5
1. Care e numele primei tale învățătoare/primului tău învățător?					
2. Care e numele primului tău coleg/primei tale colege de bancă?					
3. Ce disciplină școlară îți place cel mai mult?					
4. De ce îți place tocmai această disciplină?					
5. Ce activitate extracurriculară îți place cel mai mult?					
6. De ce îți place tocmai această activitate?					

14. **Fă același sondaj, chestionând, de această dată, cel puțin 3 persoane mai în vârstă (părinți, bunici, rude, profesori sau simple cunoștințe). Reformulează întrebările astfel încât să se refere la timpul trecut.**

15. **Compară rezultatele. Ce ai observat?**

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

16. **Cui se adresează naratorul prin** *frate dragă*? **Identifică și alte adresări similare.**

17. **Găsește fragmentul în care sunt redate emoțiile copilului adus pentru prima dată la școală. Compară-le cu ceea ce ai simțit tu în aceeași situație. Ce poți spune?**

18. **Care e atitudinea naratorului față de cele relatate? Exemplifică prin pasaje din text.**

19. **Expune-ți opinia:**

a) De ce oare, într-un anumit moment, orășenii au început să-l privească pe profesor „cu ochii dintr-odată încălziți”?
b) De ce le venea elevilor să intre în pământ când li se zicea: „Măi domnule!”?
c) De ce a recurs autorul la evidențierea unui cuvânt în propoziția: „În locul acela odată a trăit un *om*”?

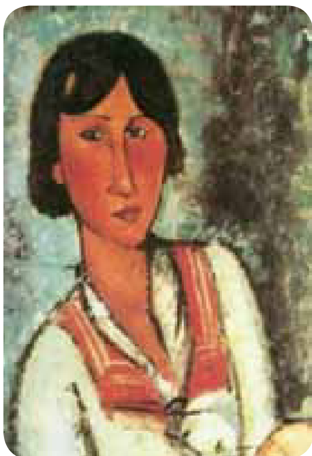
20. **Lucru în perechi. Emiteți 4-5 ipoteze, răspunzând la întrebarea:** *Ce îl face pe narator, la întoarcerea în sat, să cutreiere în lung și în lat locurile cunoscute, în care au rămas vii pentru sufletul lui întâmplările copilăriei?*

CREEAZĂ!

21. **Ce valori promovează textul** *Domnu Trandafir*? **Completează un tabel, inserând pasaje din text.**

Valori promovate	Pasaje care se referă la aceste valori
1. …	…
2. …	…

Amedeo Modigliani.
Portret de învățătoare

22. **Povestește despre un profesor/o profesoară cu privire la care ai putea zice:** *Nu, … nu ne-a învățat niciodată din pricină că se temea de cei mari.*

23. **Amintește-ți și relatează una dintre** *„întâmplările luminoase ale copilăriei”.*

24. **Ce rol crezi că are școala în formarea ta?**

25. **Lucru în echipă. Cum vedeți școala visurilor voastre? Structurați o descriere în care să prezentați situația ideală dorită:**

a) clădirea școlii, mobilierul, dotarea tehnică;
b) disciplinele noi pe care le considerați necesare;
c) activitățile extracurriculare (cercuri de interese, activități sportive etc.);
d) relațiile dintre elevi și profesori;
e) modul în care decurg lecțiile;
f) altceva.

POVESTIREA

Dicționar literar

Povestirea este o specie a genului epic în proză în care sunt prezentate, dintr-o perspectivă subiectivă, fapte axate pe un singur fir epic, din punctul de vedere al naratorului personaj ori martor al întâmplărilor descrise.

26. **Prezintă fragmente care confirmă faptul că naratorul este personaj ori martor al întâmplărilor relatate.**

27. **Ce elemente contribuie la menținerea interesului cititorului? Argumentează.**

28. **Ce texte despre școală ai studiat/ai citit până acum? Scrie lista acestora. Compară lista cu a colegului/colegei. Elaborați o listă comună.**

VERBUL. MODURILE PERSONALE

AMINTEȘTE-ȚI!

1. Formulează definiția verbului, alegând de mai jos informațiile corecte.

I. a) Verbul este o parte de vorbire flexibilă.
b) Verbul este o parte de vorbire neflexibilă.

II. a) Verbul denumește obiecte.
b) Verbul denumește însușiri.
c) Verbul denumește acțiunea, starea sau existența.

III. a) Verbul se conjugă.
b) Verbul se declină.

Îndrumar de gramatică

În limba română, verbul are patru moduri personale și patru moduri nepersonale.

VERBUL

Moduri personale
1. indicativ
2. conjunctiv
3. condițional-optativ
4. imperativ

Moduri nepersonale
1. infinitiv
2. gerunziu
3. participiu
4. supin

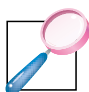
2. Selectează din ultimele două alineate ale fragmentului din povestirea „Domnu Trandafir" toate verbele care pot fi plasate în tabelul de mai jos.

Prezent	**Trecut**		**Viitor**
	Perfectul compus	Imperfect	
...	...	...	...

3. Plasează 3 dintre verbele selectate la: a) modul imperativ; b) infinitiv; c) participiu. Include-le în enunțuri proprii.

MODUL INDICATIV

Perfectul simplu. Mai-mult-ca-perfectul

OBSERVĂ!

Îndrumar de gramatică

Perfectul simplu exprimă o acțiune efectuată în trecut și încheiată de curând.
Pentru a forma perfectul simplu, verbele cu participiul în **-t** vor primi terminațiile specifice **-i, -și, Ø (zero), -răm, -răți, -ră** după înlăturarea lui **-t**, iar cele cu participiul în **-s** vor primi un **-e-,** apoi terminațiile specifice. La conjugarea I, la persoana a III-a singular, **-a** devine **-ă.**

A căuta	A părea	A spune	A citi
căutai	părui	spusei	citii
căutași	păruși	spuseși	citiși
căută	păru	spuse	citi
căutarăm	părurăm	spuserăm	citirăm
căutarăți	părurăți	spuserăți	citirăți
căutară	părură	spuseră	citiră

Îndrumar de gramatică

Mai-mult-ca-perfectul exprimă o acțiune efectuată în trecut şi încheiată înaintea altei acțiuni trecute.
Mai-mult-ca-perfectul se formează după modelul perfectului simplu, adăugându-se sufixul **-se-** și terminațiile specifice **-m, -și, Ø (zero), -răm, -răți, -ră.**

A căuta	A părea	A spune	A citi
căutasem	părusem	spusesem	citisem
căutaseși	păruseși	spuseseși	citiseși
căutase	păruse	spusese	citise
căutaserăm	păruserăm	spuseserăm	citiserăm
căutaserăți	păruserăți	spuseserăți	citiserăți
căutaseră	păruseră	spuseseră	citiseră

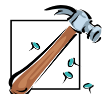
4. **Pune următoarele verbe la perfectul simplu, apoi la mai-mult-ca-perfect, persoana I şi a III-a, numărul singular:**

a lucra   a vedea   a merge   a dansa
a scrie   a şti   a face   a primi

5. **Construieşte enunţuri cu verbele *a întreba* şi *a scrie* la modul indicativ, la toate aspectele timpului trecut, persoana a II-a, numărul singular.**

Nota bene!

La modul indicativ, timpul trecut are patru aspecte: imperfectul, perfectul compus, perfectul simplu și mai-mult-ca-perfectul.

APLICĂ!

6. **Indică seria care conţine:**

1. numai verbe la perfectul simplu:
a) dansă, dansai, dansarăm;
b) făcea, făcu, făcură;
c) văzui, vedea, văzură;

2. numai verbe la mai-mult-ca-perfect:
a) crescui, crescusem, crescuseră;
b) realizam, realizaseşi, realizaserăm;
c) auzisem, auzise, auziserăţi.

7. **Alege forma corectă a verbului din următoarele enunţuri:**

a) Voi plecaseţi/plecaserăţi de acasă. b) Noi începusem/începuserăm rezolvarea exerciţiului. c) Tu auziseşi/auzisei clopoţelul. d) Ei făcuse/făcuseră o descoperire.

8. **Selectează din cărţi de literatură artistică secvenţe ce conţin verbe la perfectul simplu şi la mai-mult-ca-perfect.**

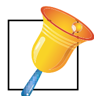
CREEAZĂ!

9. **Relatează o întâmplare din vacanţă, utilizând verbe la perfectul simplu şi la mai-mult-ca-perfect.**

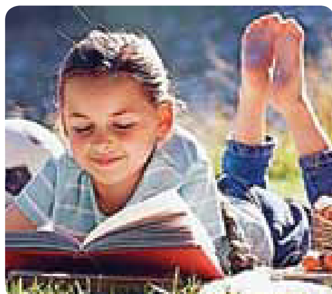
Ziceți repede!

Ţânţarul soţ însoţi soaţa
ţanţărească, ţânţărind
și înţepând nesăţios.

MODUL CONJUNCTIV

AMINTEȘTE-ŢI!

10. **Construieşte enunţuri pe baza imaginilor de mai sus. Identifică verbele şi analizează-le după algoritmul următor:**

a) forma iniţială; b) modul; c) timpul (aspectul); d) persoana;
e) numărul; f) funcţia sintactică.

OBSERVĂ!

11. **Continuă șirul după model.**

La școală, învățăm:

- *să fim* buni prieteni;
- *să acumulăm* noi cunoștințe;
- *să ne formăm* deprinderi utile;
- *să acționăm* prompt;
- ....

Ce fel de acțiuni exprimă verbele evidențiate?

Îndrumar de gramatică

Verbele care exprimă o acțiune posibilă, realizabilă sunt la **modul conjunctiv.**
Semnul distinctiv al modulului conjunctiv este conjuncția **să.**
Modul conjunctiv are două timpuri:

prezent, care exprimă o acțiune posibilă desfășurată în prezent sau în viitor. De exemplu: *să facă.*

perfect (trecut), care exprimă o acțiune posibilă desfășurată în trecut. De exemplu: *să fi făcut.*

Conjunctiv prezent		Conjunctiv perfect	
să răspund	să răspundem	să fi răspuns	să fi răspuns
să răspunzi	să răspundeți	să fi răspuns	să fi răspuns
să răspundă	să răspundă	să fi răspuns	să fi răspuns

12. **Observă cum se formează timpul perfect al conjunctivului și formulează-ți opinia într-un enunț.**

APLICĂ!

13. **Conjugă verbele** *a calcula, a nota, a rezolva, a redacta* **la modul conjunctiv, prezent și perfect.**

14. **Identifică verbele la modul conjunctiv din exemplele propuse. Numește timpul, persoana și numărul lor.**

a) *Oastea se înșiră în două rânduri, lăsând prin mijlocul ei loc să treacă garnizoana.*
(Costache Negruzzi)

b) *– Să văd, băiete, ce cărți ai?* (Ion Agârbiceanu)

c) *Și frate-meu, după ce vorbi încet cu profesorul, îmi șopti:*
– O să te asculte, să spui tare și deslușit. (Barbu Ștefănescu Delavrancea)

15. **La ce mod și timp se află verbul** *o să te asculte*? **Argumentează.**

16. **Găsește în textul „Domnu Trandafir” verbe la modul conjunctiv. Comentează ortografia lor.**

17. **Construiește câte un enunț cu verbe la modul conjunctiv care să exprime:**

a) o poruncă;
b) un îndemn;
c) un sfat;
d) o urare.

18. **Alege varianta corectă:**

a) să arăte/să arate;
b) să aibă/să aibe;
c) să deție/să dețină;
d) să creieze/să creeze;
e) să încleieze/să încleie.

Nota bene!

Verbele *a da, a lua, a sta, a bea* au la conjunctiv prezent formele literare ***să dea, să ia, să stea, să bea.*** Formele *să deie, să ieie, să steie, să beie* sunt regionale și nu sunt recomandate.

19. **Continuă enunțurile utilizând verbe la modul conjunctiv:**

a) Îmi place.....
b) Trebuie......
c) Știu .....
d) Mă gândesc ....

CREEAZĂ!

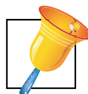
20. **Povestește despre disciplina școlară preferată folosind verbe la modul conjunctiv.**

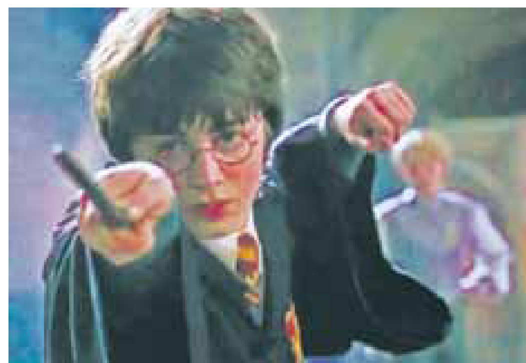
MODUL CONDIȚIONAL-OPTATIV

AMINTEȘTE-ȚI!

21. **Ce ai face dacă: a) ai cunoaște mai multe limbi străine?**
b) ai putea discuta cu un personaj istoric renumit?
c) ai fi inventator?

22. **Lucru în perechi. Discută cu un coleg și redactați împreună o listă de acțiuni pe care le-ați întreprinde dacă ați avea puteri magice.**

OBSERVĂ!

Îndrumar de gramatică

Verbele care exprimă o acțiune posibilă ori dorită, a cărei realizare depinde de o condiție, sunt la **modul condițional-optativ**.
Modul condițional-optativ are două timpuri:

prezent, care exprimă o acțiune desfășurată în prezent ori în viitor; se formează din infinitivul verbului de conjugat și formele speciale ale verbului auxiliar *a avea*. De exemplu: *aș face*;

perfect (trecut), care exprimă o acțiune desfășurată în trecut; se formează din participiul verbului de conjugat și condițional-optativul prezent al verbului *a fi*. De exemplu: *aș fi făcut*.

Condițional-optativ prezent		Condițional-optativ perfect	
aş răspunde	am răspunde	aş fi răspuns	am fi răspuns
ai răspunde	ați răspunde	ai fi răspuns	ați fi răspuns
ar răspunde	ar răspunde	ar fi răspuns	ar fi răspuns

23. **Conjugă verbele** *a scrie, a desena, a lipi, a decupa* **la modul condițional-optativ, prezent și perfect.**

24. **Selectează din șirul propus toate verbele la modul condițional-optativ:** *ai vrut, ai fi luat, ai dori, a decolat, ar recita, am pregătit, am fi colorat, ai pictat, ați ridicat, ați prefera.*

APLICĂ!

25. **Construiește enunțuri cu verbele** *a viziona, a explica, a permite* **la modul condițional-optativ, prezent și perfect, la formele afirmativă și negativă.**

26. **Alege, în enunțurile de mai jos, din două variante, ortogramele cerute de context.**

a) E necesar *ai/a-i* învăța pe cei mici să traverseze în siguranță strada.

b) Dacă *ai/a-i* avea dorință, ai citi cartea propusă?

c) Voi *ați/a-ți* vrea să pregătiți scenariul sărbătorii?

d) Pentru *ați/a-ți* pregăti temele, documentează-te.

Nota bene!

Modul condițional-optativ prezent are și **forme inverse**, cu sau fără intercalarea unui pronume neaccentuat. Aceste forme se scriu cu cratimă. De exemplu: *lucrat-au, duce-m-aș, face-te-ai.*

27. Alcătuiește două propoziții în care să fie prezent:

a) un verb la modul condițional-optativ perfect, forma inversă;

b) un verb la modul condițional-optativ prezent cu un pronume neaccentuat intercalat între verbul de conjugat și verbul auxiliar.

CREEAZĂ!

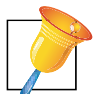
28. Completează spațiile în așa fel, încât să obții o recomandare de lectură.

Dacă ai citi cartea ...., scrisă de ...., ai afla.. Ai călători împreună cu .... prin .... Ai fi martorul .... și te-ai bucura din plin de ....

29. Răspunde la întrebarea: *Ce ai face dacă te-ai putea întoarce în timp?*, **redactând un text de 5-7 rânduri.**

30. Lucru în perechi. Realizează un interviu cu colegul/colega pornind de la ideea: *Dacă aș fi director al școlii...*

VALORILE VERBULUI *A FI*: PREDICATIVĂ, AUXILIARĂ, COPULATIVĂ

AMINTEȘTE-ȚI!

31. Continuă enunțurile.

a) Cartea este........ b) Școala este......... c) Copiii sunt ....

Îndrumar de gramatică

Verbul *a fi* este neregulat și poate avea diverse valori gramaticale:

• **predicativă**, când formează un predicat verbal și are sensul de *a exista, a se afla, a costa, a proveni* etc. De exemplu: *Am fost la bunici. Biletul este de 3 lei.*

• **copulativă,** când nu are înțeles de sine stătător, ci face legătura dintre subiect și numele predicativ, contribuind la formarea predicatului nominal. De exemplu: *Tu ești copil. Elevii sunt sârguincioși.*

• **auxiliară**, când ajută la formarea unui timp compus, conjunctiv perfect, condițional-optativ perfect etc. De exemplu: *să fi numărat, am fi prețuit.*

OBSERVĂ!

32. Identifică verbul *a fi* în enunțurile propuse și stabilește valoarea lui.

a) *Poporul e stâlpul țării.* (Alecu Russo)

b) *Erau și fructe multe, și pâine îmbelșugată.* (Mihail Sadoveanu)

c) *Și de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile și de m-ar fi izgonit de la casă ca pe un străin, tot n-aș fi rămas așa de umilit în fața ei ca atunci când m-a luat cu binișorul!* (Ion Creangă)

d) *Unde-i unul, nu-i putere,*
La nevoi și la durere;
Unde-s mulți, puterea crește
Și dușmanul nu sporește. (Vasile Alecsandri)

APLICĂ!

33. Construiește enunțuri în care să demonstrezi cele trei valori gramaticale ale verbului *a fi*.

34. Precizează valoarea verbului *a fi* în enunțurile următoare:

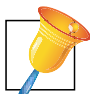
a) Ei sunt în parc.
b) Ei sunt harnici.
c) Suntem sănătoși.
d) Suntem acasă.
e) Să fi așteptat autobuzul.
f) Să fii atent!
g) Eram curioasă.
h) Eram acolo.
i) Ați fi reușit la timp.
j) Mâine să fii la școală!

CREEAZĂ!

35. Realizează descrierea animalului preferat, utilizând verbul *a fi* cu diferite valori gramaticale.

LOCUȚIUNEA VERBALĂ

AMINTEȘTE-ȚI!

36. Prezintă realitățile din imaginile propuse:

a) printr-un cuvânt (verb); b) printr-un grup de cuvinte.

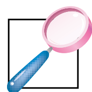

Îndrumar de gramatică

Locuțiunea verbală este un grup unitar de cuvinte care este sinonim cu un verb și se comportă în propoziție ca verbul, fiind determinat de complemente. De exemplu: *a da în floare* – a înflori, *a face rost* – a obține.

Locuțiunile verbale au întotdeauna în componența lor un verb.

OBSERVĂ!

37. Identifică locuțiunile verbale din exemplele de mai jos.

a) *Cucul își luă zborul și umbra lui trecu pe alee.* (Mihail Sadoveanu)

b) *Acum, aduceți-vă aminte, oameni buni, că Făt-Frumos nu făcuse nuntă când s-a însurat.* (Ion Creangă)

c) *Cincizeci de ani de când împăratul purta război c-un vecin al lui.* (Mihai Eminescu)

APLICĂ!

38. Unește locuțiunile verbale din coloana A cu explicația lor din coloana B.

A	B
a băga de seamă	a fi deștept
a o lua la fugă	a observa
a avea minte	a obține
a face rost	a fugi
a lua la rost	a rezista
a ține piept	a certa

39. Încadrează în enunțuri 3 locuțiuni verbale din exercițiul de mai sus.

40. Consultă un dicționar și explică sensul locuțiunilor verbale:

a avea mână lungă, a avea mână largă, a lua cu o mână și a da cu alta, a avea mână ușoară, a da din mâini și din picioare, a lua durerea cu mâna, a duce de mână (pe cineva), a pune mâna pe cineva, a pune mână de la mână.

CREEAZĂ!

41. Alcătuiește un text amuzant, utilizând cât mai multe locuțiuni verbale din exercițiul anterior.

42. Redactează un text narativ în care să folosești cinci locuțiuni verbale. Subliniază-le și explică sensul lor.

REZUMATUL UNUI EVENIMENT SOCIOCULTURAL REFLECTAT ÎN MASS-MEDIA

1. **Ce surse din mass-media accesezi, de obicei, pentru informare curentă?**

2. **Fă o listă de evenimente socioculturale interesante, despre care ai găsit articole sau reportaje (de exemplu, despre un festival național sau local, o expoziție de pictură, concursul „Pedagogul anului”, Ziua Portului Popular etc.).**

3. **Selectează un reportaj sau un articol care ți-a plăcut mai mult. Prezintă rezumativ esența evenimentului. Poți folosi reperele: denumirea evenimentului, locul desfășurării acestuia, data/perioada, participanții, descrierea evenimentului.**

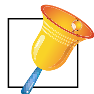

Unitatea 13

Toți oamenii maturi au fost mai întâi copii

Literatură

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Discută cu colegul/colega de bancă și completați împreună câmpul lexical al** *relațiilor de rudenie.*
2. **Ce profesii au avut/au membrii familiei tale:** *bunicul, bunica, mătușa, unchiul*?
3. **Ce pasiuni ai tu? Ce profesie ai vrea să ai?**

Când bunicul era nepot…

de Aureliu Busuioc

(fragmente)

Într-o după-amiază de vară, cred că era prin iunie, pentru că cireșele erau pe terminate, iar caisele abia începeau să se îngălbenească, l-am zărit pe bunicul stând la măsuța de pe terasă, cu o ceșcuță de cafea în față, tot curățând la luleaua lui din rădăcină de vișin, pe care n-am văzut-o niciodată scoțând fum, dar de care bătrânul nu se putea despărți.

Aureliu Busuioc (1928 – 2012) – scriitor român, înzestrat cu o rară inteligență, spirit de observație și umor. Proza sa, elegantă și ironică, vădește o vastă cultură literară și un pronunțat gust pentru joc: *Unchiul din Paris* (1973), *Pactizând cu diavolul* (1997), *Întâmplări cu Nătăfleață* (2003).

Zic „l-am zărit", și nu „l-am văzut", pentru că am trecut ca fulgerul pe lângă terasă: mama, cu o nuielușă de liliac în mână (n-ați gustat niciodată așa ceva?), încerca să mă prindă ca să-mi explice a nu știu câta oară de ce nu-i frumos să arunc cu bolovani în curcanul acela înfoiat și prost din curtea vecinului care mă îngână „gâl-îhî-gâl" ori de câte ori încerc să fluier.

Bunicul a fost marinar, căpitan de cursă lungă, vila aceasta cu terasă și tot soiul de pomi și arbuști a cumpărat-o de cum a ieșit la pensie și, zice el, are să mi-o lase mie prin testament când o fi să plece la cele sfinte. Cine sunt „sfintele celea" nu știu, tot așa cum habar n-am ce înseamnă „testament", dar aș vrea să văd care o să mai alerge după mine cu vărguța când am să fiu eu stăpân aici! O înțeleg pe mama, care strigă la bătrân „pușchea pe limbă" de fiece dată când bunicul își face cunoscute planurile de viitor…

Dar toate acestea le spun printre altele, principalul în acele clipe a fost să mă ascund cumva de furia mamei. Și cel mai potrivit loc mi s-a părut a fi sub terasă, pentru că trebuie să vă

spun că „puntea” – așa-i zice bunicul – e ridicată pe stâlpi la vreo jumătate de metru de la pământ. Nu-i prima oară că mă salvează și, slavă Domnului, toți știu că acest minunat ascunziș îi aparține lui Riki.

Dunărea

Mama s-a oprit din fugă și, presupun, caută nedumerită în jur. Îi văd numai picioarele și capătul nuielușei, care s-ar fi potrivit foarte bine pe fundul meu.

— Unde-o fi, împielițatul, parcă a intrat în pământ, se plânge ea bunicului.

De-ar ști câtă dreptate are!

— Mai lasă-l și tu, face bunicul împăciuitor. Îl aud sorbind din cafeaua fierbinte. Copil, ce vrei! Parcă tu ai fost mai cu moț la vârsta lui?

Când m-am târât sub terasă, nici n-am luat seama la Riki, foxterierul meu, în schimb m-a luat el în seamă: a început să dea din parodia lui de coadă de mi-a umplut ochii cu praf. I-aș fi dat una peste urechi, dar scheunatul lui m-ar fi trădat. Am înghițit „salutul” lui scrâșnind din dinți, oricum era de preferat un pic de praf în ochi nuielușei de liliac…

Mama tace. După câteva minute, îi văd picioarele purtând-o spre scara casei.

— Nu-i nimic, pun eu mâna pe tine, haimana ce-mi ești!

Bunicul pufnește. Vesel bunic!

De-ar fi numai să nu plece prea repede la sfintele lui!…

[…]

Cina am luat-o în patru. Adică în cinci – cu Riki. Tatăl lui Mădălin plecase, avea în plan o călătorie de vreo două zile la ceilalți bunici ai lui văru-meu, maică-mea pregătise o budincă de zile mari. Nu știu cu ce-o vrăjise „micul grănicer”: la orice ocazie, mi-l băga în nas ca exemplu și, cu siguranță, lui îi era destinată budinca.

Bunicul mânca absent, părea să fi dat în „căldurile creației” și se gândea, probabil, din răsputeri la locul pe care trebuia să-l ocupe în noul lui roman *cookul* galben cu ochi oblici de pe „Lugoj”.

Nu v-am spus, dar bunicul avea publicate vreo două cărțulii, în care marea juca rolul principal. N-am mai pomenit la cineva atâta dragoste pentru apă sărată, sunt sigur că ar fi fost în stare, dacă l-ar fi lăsat neamurile, să sape în curte o băltoacă în care să toarne tot ingredientul sărat din prăvălia așezării…

Trebuie să recunosc sincer că și eu am ceva sentimente pentru mare, mai ales când o văd supărată, cu talazuri ce izbesc sălbatic în maluri, și mă văd, de pe uscat, la timona unui cliper sau a unui bric înfruntând furia neputincioasă a valurilor. Se înțelege, cu urmarea obligatorie a unei lupte cu pirații. Și a unei victorii răsunătoare. Dar să fie vorba de o dragoste uriașă și permanentă – nici pomeneală!

Delta Dunării

Varia

Dunărea – fluviu în Europa, al doilea ca dimensiuni după Volga. Încă din Antichitate, Dunărea a avut mai multe denumiri: *Phisos, Istros, Danubius*. Poetul roman Publius Ovidius Naso a scris despre Dunăre: „*… Danubiu-i cel mai mare,/ Mai jos de Nil să fie/ El nu vrea nicidecum*". Pentru Eminescu, Dunărea simbolizează forța de rezistență a poporului român în calea năvălitorilor străini.

Muntele – iată pasiunea mea: grote, peșteri tăinuite, stânci și prăpăstii adânci. Probabil, moștenirea de la tata, geodezistul… Dar prea rar ne duce tata la munte, ce să-i faci, e sătul de tot felul de reliefuri și formațiuni geologice! Cât despre mama… Până să cumpere bunicul vila, ar fi fost în stare de orice, numai să nu părăsească bucătăria ei și revistele de mode, din care n-am prea văzut să-și aleagă vreodată ceva…

Și totuși am întors prima pagină a „Jurnalului de bord", tremurând de curiozitate: știam pe de rost toate aventurile căpitanului de cursă lungă Timotheu Biju, dar nimic din drumul parcurs până să ajungă comandant de vas. Și mă interesa. La fel și pe Madi. Oricum, bunicul fusese și el nepot până să ajungă la bătrânețe!…

Am mascat veioza cu o bucată de carton ca să nu răzbată lumina pe sub ușă – mama ar fi putut fi curioasă! – și m-am întins împreună cu verișorul pe divan.

Riki adormise imediat pe salteluța din colțul camerei, sforăia și, din când în când, își permitea să mai strice și aerul, dar nimic nu ne putea distrage de la lectura ce a urmat.

Scrisul de tinerețe al bunicului nu era cine știe ce frumos, dar destul de citeț.

Cu jumătate de glas, ca să nu fim cumva auziți, am pornit călătoria în marea aventură a bunicului, și trebuie să vă spun că aveam ce afla. Două-trei pagini eu, două-trei pagini Madi – nici n-am luat seama cum am ajuns la sfârșitul caietului, unde aceleași buchii un pic crăcănate ne informau că suntem la „Sfârșitul Jurnalului No. 1. Continuarea în Jurnalul No. 2…".

Eram gata amândoi să facem nebunia de a ne urca în pod după „Jurnalul No. 2" și poate chiar am fi făcut-o, dar ceasul arăta orele cinci de dimineață și, în clipele acelea de liniște absolută, scârțâitul scării ar fi ridicat toată casa în picioare.

Ca să aveți o impresie serioasă despre cele citite în noaptea aceea, ar trebui să copiez aici „Jurnalul" cuvânt cu cuvânt – fără discuție că ar merita! –, dar cele de față sunt povestea mea și ar fi necinstit să introduc într-însa elemente străine fără aprobarea autorului, și nu sunt sigur că bătrânul căpitan ar fi de acord cu așa ceva…

…Într-un cuvânt, după „îmi rămâne încă un an până", urma: „…să ating vârsta lui Robert Grant și să demonstrez lumii întregi că și la paisprezece ani poți fi un căpitan de vas la fel de bun, ori, cine știe, poate chiar și mai grozav, când ai cunoștințele mele teoretice. Pe scurt, hotărârea a fost luată. Îmi pare rău că plecarea mea neașteptată va provoca multă supărare, poate chiar și lacrimi în familie, dar nu pot, nu-mi închipui că aș putea să mă fac croitor ca și tata. Mă mângâi doar la gândul că, în ziua când mă voi întoarce în uniformă de marinar, tăbăcit de furtuni și ploi, ars de soarele tropicelor și de gerurile polare, voi fi întâmpinat cu înțelegere și laude. Iată, vor spune toți, un tânăr care și-a croit singur soarta și a reușit!"

Recunoașteți, era un început extraordinar, erau cuvintele unui tânăr de aceeași vârstă cu mine și cu Mădălin, dar care nu se temea, spre deosebire de noi, să se rupă de fusta mamei! Ce-i drept, ne cam jena noutatea că eram strănepoții unui croitor, în schimb, eram nepoții unui căpitan de cursă lungă, și lucrul acesta îl cunoșteau toți!

Portul Brăila, 1907

Mai departe, tânărul Tim scria cum a pierdut vreo trei zile ca să adune ceva merinde, cum și-a garnisit rucsacul cu rufărie și haine bine alese pentru toate întâmplările prin care ar fi putut trece, cum a scris un bilețel pe care l-a lăsat nu prea la vedere, ca să nu fie descoperit imediat, în care bilet își cerea iertare de la părinți „pentru durerea pricinuită” și îi asigura că se vor întâlni curând, când va fi „un bărbat adevărat”.

Descrierea drumului făcut mai pe jos, mai cu marfarele până la Dunăre era cât se poate de amănunțită – nu scăpa niciun detaliu, făcea haz de obstacolele de tot felul întâlnite în asemenea călătorie, dădea de înțeles că e gata de orice jertfă în numele țelului ales.

Nu avea destui bani ca să treacă Dunărea cu bacul, dar exact atâția cât să cumpere un sfert de „secărică”, plata cerută de doi lipoveni pentru un loc în lotca lor.

Descrierea portului Brăilei era atât de viu așternută pe hârtie, încât Madi ceru s-o citim de două ori.

Foame nu făcea, se aprovizionase bine cu pesmeți, cu uscături, ba și cu vreo două bucăți de carne afumată. Cât despre odihnă, în cele trei zile cât cercetă armata de ambarcațiuni fluviale, până să descopere și vreo trei veliere ce ar fi putut înfrunta marea (navele cu motor nu-l interesau!), se adăpostise prin antrepozitele goale, ba o dată și sub învelișul de protecție al unei șalupe de lux, de era cât pe ce să-l prindă proprietarul sculat mai de dimineață.

Căpitanii a două veliere, de fapt niște pescadoare primitive cu un singur catarg, după calitatea și cantitatea tachelajului bune pentru o baltă și nu pentru mare, nu aveau nevoie de „băieți de punte”, ba chiar îl și goniseră. Rămânea un singur vas, un barcaz ceva mai răsărit, bun pentru cabotaj, dar cu portul de înregistrare Pireu.

Se numea „Dionisos VII” și era lucru de mirare că străbătuse marea ca să arunce ancora tocmai la Brăila. Cu vânt prielnic totuși ar fi putut depăși cinci-șase noduri pe oră, dar la orice semn de furtună ar fi trebuit să se pună la adăpost.

Să fi avut barcazul vreo douăzeci și cinci-treizeci de tone și, socotind după numărul mare de butoaie și lăzi goale aruncate în dezordine pe punte, făcea cabotaj din Grecia cu măsline murate și ulei, aprovizionând cu marfă ieftină micii dugheenari de prin sate și periferiile Brăilei.

Cum nu avea ceva mai bun de făcut, bunicul scrie: „Priveam la șandramaua asta și cântăream în mine șansele fie de a mă angaja, fie de a lua următorul picior în fund, când dinlăuntrul crocodilului cu pânze apăru un vlăjgan cu *chipileaucă* de marinar, probabil stăpânul sau căpitanul. Mai ieșise el de vreo două ori, mă zărise, dar nu-mi dăduse nicio atenție. De data asta însă se rezemă de o stivă de lăzi și mă strigă: «Ei, băiatul! Plațe la tine cargobot al meu?». Sării în picioare și mă îndreptai din toate puterile, ca să vadă că nu sunt un puști. «Îmi place, îmi place!»

Avea grecul o mutră de pirat și cred că era și un pic amețit, pentru că mâna îi luneca mereu de pe lada de care se sprijinea, înjurând de fiecare dată în greaca lui.

«Stii țe pânzuri astea?» N-am așteptat să mă întrebe a doua oară și i-am înșirat ca pe ață denumirile învățate din cărțile mele preferate: bizan, staxel, bramsel, cliver, marsel, trisel și multe altele… «Oho! s-a minunat piratul, tu este matelot? Țe anii ai?» «Șaptesprezece!» am mințit eu fără să clipesc. «Si pe țe vas tu ai umblat?» Știam denumirile a zeci de bricuri și clipere, a zeci de fregate, dar în ultima clipă mi-am luat seama: puteam nimeri un vas pe care să-l știe și el. Așa că i-am răspuns scurt: «Pe o joncă». «Aha», făcu el și tăcu o vreme, se vede că se gândea ce-o fi însemnând cuvântul. «Nu vrei să merze la mine pe „Dionisos”? Bună plata!»

«Cât?», am întrebat eu, abia stăpânindu-mi «Da!»-ul ce striga în mine. Mi-a spus o sumă în drahme, habar n-aveam ce însemna, și, după un minut de gândire, am căzut de acord să mă angajez mai întâi în calitate de «iunga», iar mai apoi matroz plin.

Cala și dormitorul matrozilor erau una și aceeași încăpere, printre zecile de butoaie și lăzi goale atârnau vreo cinci hamacuri din pânză veche. Tălpile pantofilor se lipeau de podina murdară, aerul era greu de respirat, dar, oricum, eram pe un velier adevărat, eram pe aripile visului meu de totdeauna…”

Am citat cam mult din jurnalul bunicului, dar nu cred că altfel aș putea reda cele simțite de el.

[…]

***

Ne-a trezit bunicul, și destul de greu, cam pe la amiază. Tot el ne-a servit și dejunul, care era să ne rămână în gât, din cauza grabei cu care am înghițit omleta. Mai cu seamă când am aflat că mama e plecată la oraș și că va reveni după-amiază.

Am urcat în pod cu viteza luminii, asigurându-l pe bătrân că e vorba de un șoarece ce ne-a stricat somnul și cu care avem de gând să vorbim bărbătește.

În câteva clipe, conținutul valizei fu înșirat pe jos, fiecare hârtiuță cercetată

Portul Pireu. Fotografie de epocă

cu de-amănuntul, dar de „Jurnalul No. 2" nici pomeneală. Am mai controlat și alte valize și pachete, dar, în afară de boarfe vechi și ghete scâlciate, n-am mai găsit zare de hârtie…

„Poate-l întrebăm pe moșneag?!", dar ideea lui Madi fu respinsă chiar și de autorul ei – bătrânii sunt atât de sentimentali!…

Nu ne mai rămânea altceva decât să ne retragem la locul nostru de taină, unde ne căuta, aiurit, bietul de Riki.

— De fapt, zise Madi, știu la ce te gândești. La același lucru mă gândesc și eu. Dar nu uita un lucru: nu mai suntem pe vremile acelea când toate erau de capul lor. Cum a trecut bunicul granița? Simplu. Cum a părăsit portul? Simplu. Încearcă să faci și tu același lucru azi! Ce ai de zis? Au grănicerii o mamă de aparatură… Numai cu bani poți trece granița la mișto!

— Ei zău? Taică-tu face mulți bani cu asemenea lucruri?

— Tu pe tata să-l lași în pace! El e cinstit! se repezi Madi. Dar nu sunt toți ca el…

— Bine, convenii eu, s-o lăsăm moartă. Dar ar fi fost interesant să vedem cum suntem în stare de ceva extraordinar… Ne împuțim la soare, pe când alții…

Și aici, trebuie s-o recunosc, Mandolin s-a dovedit a fi cu un pas înaintea mea. S-a ridicat în picioare cu aerul unui mare conspirator și…

— Acuși mă întorc!…

Riki îl urmări cu o privire posomorâtă, apoi veni să se culce la picioarele mele: prostuțul de el se simțea bine numai când rămâneam în doi.

Soarele ardea binișor, dar la umbra tufei de liliac se putea trăi. Mai ales când dinspre pădure adia un zefir ușurel, cu miros de tei. Ca să vezi: ce poate fi mai grețos decât să bei un ceai fierbinte de tei, care, vorba mamei, „o să-ți ia răceala cu mâna", și cât de plăcută este mireasma acestei floricele până nu o îneci în apă clocotită!

Mă opri din gândurile mele filosofice Mandolin:

— …Iată-mă! și desfăcu pe iarbă bucata de hartă.

Într-adevăr, jurnalul bunicului și toată vânzoleala cu căutarea părții a doua ne făcuseră să uităm de ciudata descoperire a verișorului.

— Eu cred… începu verișorul.

— Ba nu crezi nimic! Ascultă ce-o să-ți spun eu! Am mai scris: reacțiile lui Mădălin sunt un pic cam întârziate, așa că am profitat de ocazie ca să-l las cu gura căscată.

De fapt, uneori, ne gândim la multe lucruri fără să știm că ne gândim la ele. Exact asta se întâmplase și în creierul meu: i-am oferit lui Mădălin ca pe tavă rezultatul unei asemenea gândiri, care rezultat, la drept vorbind, mă uluia și pe mine!

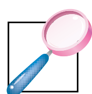
— Uite ce-i, Madi: dacă ai tu dreptate și harta aceasta ne poate duce la ascunzătoarea unui spion, apoi trebuie să uităm de laudele și medaliile care nici nu se știe dacă ni se vor da! Banii! Pentru că spionii nu lucrează de pomană, banii, zic, îi putem folosi pentru treburile noastre, iar dacă vor mai fi și ceva documente secrete, acestea le vom trimite unde trebuie… Ne vom face datoria de…

— Ei-ei! mă întrerupse Madi. Exact asta am vrut s-o spun și eu! Mi-ai luat gândul meu! Eu am fost primul!

Nu avea niciun rost să ne ciondănim și convenirăm că ne-am gândit amândoi la același lucru: călătoria pe mare, fără controlul celor mari, de unde ne-am fi putut întoarce ca doi eroi (așa cum o făcuse, desigur, și bunicul!), nu avea nicio perspectivă. Altele sunt condițiile pe pământ, altele mijloacele de deplasare în spațiu, pentru descoperirea Americii nu mai e nevoie de o Santa Maria și de un Columb, e de ajuns să cumperi un bilet pe un vapor, sau chiar mai bine unul de avion, și în câteva ore pui piciorul pe lumea nouă, în care n-ai unde să înfigi steagul de cuceritor, iar dacă l-ai înfige, s-ar uita lumea la tine ca la un aiurit, iar dacă ai încerca să dai aborigenilor oglinjoare și mărgele de sticlă, ai mai putea s-o iei și la bot… Altă mâncare de pește dacă ai încerca să traversezi Atlanticul sau Pacificul într-o bărcuță pneumatică, să tragi la rame de să-ți iasă sufletul și să te întorci triumfător, ca să auzi la tot pasul: „Ia te uită ce tânăr e! N-are nici cincisprezece ani!”.

— Adică facem așa, mă grăbii eu să pun lucrurile la punct. Ne ducem la spionul tău și acolo, după ce vedem cu ce ne-am ales, luăm hotărârea cea mare! Eu personal nu mai pot! Sunt sătul de grădinița asta de copii în care stăm închiși! Suntem la vârsta aventurilor, Madi!

— Iar mi-ai luat gândul meu, scânci Mandolin. Dar fie! Treacă de la mine! și sări în picioare ca un apucat, de era să leșine Riki. Am hotărât, ura, ura, ura!!!

OBSERVĂ!

4. **Explică sensul cuvintelor:** *budincă, timonă, cliper, bric, joncă, veioză, merinde, tăbăcit, jenă, a garnisi, nod, zefir.*

5. **Identifică în text nume de locuri, de ape. Localizează-le pe o hartă. Ce concluzii tragi?**

6. **Selectează din povestire cuvintele care fac parte din câmpurile lexicale:**

a) alimente;

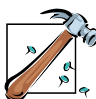
b) transport maritim.

7. **Definește sensul expresiilor:** *a juca rolul principal; a tremura de curiozitate; cu jumătate de glas; a se mângâia cu gândul; a se rupe de fusta mamei; cuvânt cu cuvânt.*

8. **Lucrează cu un dicționar explicativ. Citește articolul lexicografic al cuvântului** *jurnal*. **Care dintre sensuri este actualizat în text? Alcătuiește propoziții cu celelalte sensuri.**

9. **Tu ții un jurnal personal? Când apelezi la el?**

10. **Cine este Robert Grant?**

APLICĂ!

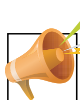
11. **Identifică personajele din textul citit. Definește, într-un clustering, tipul de relație stabilit între ele.**

12. **Relaționează secvențele de mai jos cu personajul la care se referă. Definește trăsătura dominantă:** *avea publicate vreo două cărțulii; n-am mai pomenit la cineva atâta dragoste pentru apă sărată; muntele – iată pasiunea mea; ar fi fost în stare să nu părăsească bucătăria; tremurând de curiozitate; știam pe de rost toate aventurile; nu-mi închipui că aș putea să mă fac croitor ca și tata.*

13. **Redactează schițe de portret ale personajelor descoperite. Completează-le cu alte secvențe din text.**

14. **La ce persoană se relatează? Ce vârstă are naratorul? Ce rol mai are naratorul în text?**

15. **Discută cu colegii despre filme de aventuri ce au la baza scenariului cărți, citite sau necitite de tine. Reprodu, în caiet, discuția.**

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

16. **Care este atitudinea naratorului față de cele povestite?**

17. **Cum apreciezi comportamentul bunicului-copil:**

a) în momentul plecării de acasă;

b) în momentul angajării pe „Dionisos VII”?

18. **Cum crezi, de ce și-a numit grecul vasul astfel?**

19. **Ce semnificație au punctele de suspensie din titlul cărții? Completează titlul, formulând un enunț plauzibil, în lumina celor aflate din text.**

20. **Emite câteva ipoteze privind conținutul de mai departe al povestirii.**

21. **Citește integral textul. Care dintre ipoteze s-a adeverit?**

22. **Rezumă fragmentul care ți-a plăcut cel mai mult. Ce ai învățat din această lectură?**

CREEAZĂ!

23. **Ce alte cărți de aventuri ai citit? Alcătuiește o listă pe care ai recomanda-o colegilor.**

24. **Documentează-te și prezintă o informație despre fluviul Dunărea: De unde izvorăște? Ce țări traversează? Unde se varsă? Ce lungime are? Care este numele acestui fluviu în diferite țări?**

25. **Pornind de la finalul cărții lui Aureliu Busuioc:** *„Păi, dacă-i vorba de extratereștri… Nemaipomenit! Madi, sunt al tău! Ar fi ceva extraordinar! Când plecăm?”*, **redactează o variantă proprie de final, în același stil.**

VERBUL. MODURILE NEPERSONALE

Gerunziul

OBSERVĂ!

1. Compară enunțurile. Verbul subliniat exprimă o acțiune în curs de desfășurare.

Când a auzit soneria, a deschis ușa.
***Auzind** soneria, a deschis ușa.*

Îndrumar de gramatică

Modul în care verbul exprimă o acțiune în desfășurare ori împrejurarea în care se petrece o altă acțiune se numește ***gerunziu.***

Gerunziul se formează cu ajutorul terminațiilor **-ind, -ând**: *citind, luptând.*

APLICĂ!

2. Copiază exemplele în caiet și subliniază cu o linie gerunziile.

a) „Haina-i măturănd pământul
Și-o târăște abia-abia.”
(George Coșbuc)

b) „Plutesc în aer glasuri fermecate,
Vestindu-mi pretutindeni primăvara.”
(Ștefan Octavian Iosif)

c) „Și tot urcând în coastă, vream s-arăt
că nu mă dau poverile-ndărăt.”
(Tudor Arghezi)

*** Explică oral utilizarea cratimei.**

3. Pune verbele la moduri personale din exercițiul anterior la gerunziu și include-le în enunțuri proprii.

4. Completează spațiile cu verbe la gerunziu.

a) Am intrat în școală …………………………….
b) …………………….. pe ușă, l-am văzut pe Ionuț.
c) …………………….. la calculator, am auzit telefonul.
d) …………………….. bine, a luat o notă mare.
e) Am alergat spre Cătălina ……………………………

5. Scrie forma corectă a gerunziilor următoarelor verbe: *a agrea, a copia, a crea, a fi, a scrie, a sta, a ști.*

Îndrumar de gramatică

Gerunziul poate avea formă negativă, formată cu ajutorul prefixului **ne-.** Uneori, acest prefix poate fi urmat de adverbul *mai.*

Neauzind		*nemaiauzind*
Neîncercând	sau	*nemaiîncercând*
Nevorbind		*nemaivorbind*

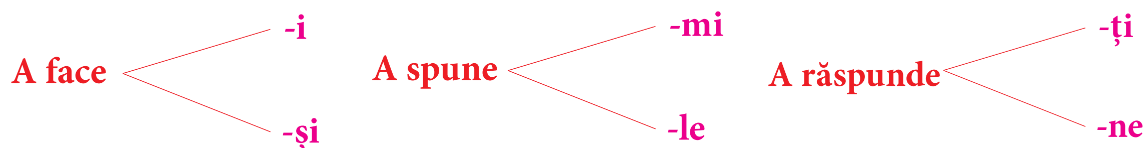
6. **Construiește enunțuri cu formele negative ale gerunziilor verbelor** *a vedea, a asculta, a pronunța.*

7. **Utilizează în enunțuri gerunziile verbelor de mai jos, însoțite de pronumele alăturate:**

Nota bene!

Gerunziul se desparte prin cratimă de formele pronominale neaccentuate care-l pot însoți.

Între gerunziu și forma pronominală neaccentuată apare vocala de legătură **-u**: *văzându-l.*

Îndrumar de gramatică

Gerunziul poate îndeplini funcțiile sintactice de **atribut** și de **complement**.

Ca atribut adjectival, gerunziul se acordă în gen, număr și caz cu substantivul determinat: *față râzândă.*

8. **Determină funcția sintactică a verbelor la gerunziu din următoarele versuri:**

a) „Să taci, când trebuie, cu gura,
Dar nerăbdând minciuna."

(Grigore Vieru, *Cinstirea proverbelor)*

b) „Văzând, vei cunoaște,
Cunoscând, vei birui,
Biruind, vei fi iubit,
Iubind,
Vei găsi drumul spre casă."

(Grigore Vieru, *Să mergi frumos)*

c) „Iată și Gloria
Pe care o am dobândit:
Pâinea împodobind
Mâna copilului mic."

(Grigore Vieru, *Iată și gloria)*

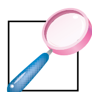

CREEAZĂ!

9. **Alcătuiește un text de 10 rânduri în care să utilizezi verbe la modul gerunziu, având următorul început:** *Într-o duminică, ieșind cu prietenii la o plimbare…*

10. **Scrie câte un verb la gerunziu cu fiecare dintre literele lexemului G E R U N Z I U drept inițială.**

Supinul

OBSERVĂ!

11. **Citește enunțurile și comentează sensul cuvintelor evidențiate.**

Mergem ***la cules*** *struguri.*
Bunica folosește praf ***de copt****.*
Creionul este ***pentru colorat****.*

Cuvintele evidențiate sunt la modul *supin*.

Îndrumar de gramatică

Supinul exprimă o acțiune ce urmează a fi realizată.
Verbele la modul supin pot exprima:
a) numele acțiunii sau al stării – *E ușor de spus.*
b) scopul unei alte acțiuni – *Am venit la cules.*
c) destinația unui obiect – *Vasul de umplut e pe masă.*
Modul supin se formează cu ajutorul prepozițiilor *de, la, de la, după, pentru* ș.a. și al formei de participiu a verbului: *de* + *cusut* – **de cusut**.

APLICĂ!

12. **Identifică, în exemplele ce urmează, formele de supin și arată ce exprimă fiecare dintre ele:**

a) „Am avut mult timp de umblat până l-am găsit."
(I.L. Caragiale)

b) „Aceasta era trebuincios de știut, fiindcă pe acest pod este astăzi o manifestație de stradă, urzită pentru a răsturna ocârmuirea."
(I.Al. Brătescu-Voinești)

c) „Deodată, Pisicuța se opri din păscut."
(Calistrat Hogaș)

13. **Completează tabelul. Utilizează diverse prepoziții pentru supin.**

Verb la infinitiv	Verb la participiu	Verb la supin
A merge	mers	de mers
A spune		
A face		
A delega		
A contribui		
A spăla		
A reduce		

14. **Construiește enunțuri în care să folosești supinul verbului** *a culege*, **format cu ajutorul prepozițiilor:** *la, de, din, de la, pentru.*

15. **Înscrie în locul punctelor câte un verb potrivit la modul supin.**

a) Mergeam ………… cu o bună dispoziție. b) Aveam ……… o masă festivă.
c) Ne pregătim ……… pentru mâine. d) Terminase …………când am intrat.
e) Mașina ……….. funcționa fără încetare. f) Am cumpărat creioane ………….

Îndrumar de gramatică

În propoziție, verbele la modul supin pot îndeplini următoarele **funcții sintactice**:

- subiect – *E ușor **de verificat***.
- nume predicativ – *Cuțitul este **pentru tăiat** legume.*
- atribut – *Bunicul a cumpărat o mașină **de tuns** iarba.*
- complement – *S-a plictisit **de uitat** la televizor.*

16. **Transcrie exemplele în caiet, subliniază verbele la modul supin, indicând funcția sintactică a acestora.**

a) „Într-una din zile… scoase vornicul din sat pe oameni la o clacă de dres drumul.”
(Ion Creangă)

b) „Mai pasă de dă ochii… cu băieții și fetele din sat, mai ales duminica, la biserică, la horă, unde-i frumos de privit.”
(Ion Creangă)

c) „... iar spre crivăț, peste Ozana, vine Târgul-Neamțului…; Țuțuienii, veniți din Ardeal, care... sunt vestiți pentru teascurile de făcut oloi; și Condrenii, cu morile de pe Nemțișor și piuăle de făcut sumani.”
(Ion Creangă)

d) „Și mănâncă la un loc tustrei, până ce gătesc de mâncat toate cele cinci pâini.”
(Ion Creangă)

* **Explică sensul cuvintelor:** *vornic, clacă, teascurile, oloi, piuăle, gătesc.*

17. **Construiește câte 2 enunțuri în care verbe la modul supin să îndeplinească, pe rând, funcția de** *subiect, nume predicativ, atribut, complement.*

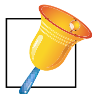
CREEAZĂ!

18. **Scrie bunicilor tăi o scrisoare în care să le povestești despre o zi petrecută la școală. Utilizează verbe la modul supin.**

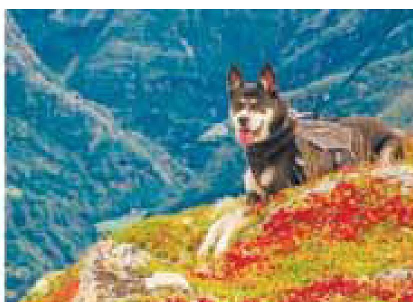
19. **Selectează din literatura artistică exemple cu verbe la supin. Utilizează verbele la modul supin în contexte proprii.**

ADVERBUL

Tipuri de adverbe: de mod, de loc, de timp

AMINTEȘTE-ȚI!

20. **Construiește trei enunțuri pe baza imaginilor, utilizând cuvintele:** *sus, atent, deodată, încet, aproape, departe*. **Ce exprimă aceste cuvinte?**

Îndrumar de gramatică

Adverbul este partea de vorbire neflexibilă care arată circumstanțele desfășurării acțiunii. De exemplu: *aici, târziu, încet etc.*
Adverbul însoțește un verb, un adjectiv sau un alt adverb și răspunde la întrebările: *unde? când? cum?*

21. **Propune câte trei adverbe pentru următoarele verbe:**

a) *citește* (cum?) ……..., ……..., ……… b) *se ridică* (unde?) ……..., ……..., ………
c) *se întoarce* (când?) ……..., ……..., ………

Îndrumar de gramatică

După înțeles, **adverbele** se împart în trei categorii:
de loc: *departe, aproape, împrejur, aici, acolo etc.;*
de timp*: târziu, devreme, odată, îndată, totdeauna, acum, astăzi etc.;*
de mod*: așa, alene, astfel, bine, cruciș, românește* etc.

Varia

Circumstanță – împrejurare care însoțește o întâmplare, un fapt, o acțiune sau un fenomen.

APLICĂ!

22. **Clasifică adverbele din exemplele de mai jos, completând tabelul.**

Adverbe de loc	Adverbe de timp	Adverbe de mod
…	…	…

a) „Mirosea tare a fân copt și soarele ardea viu. Erau de azi-noapte pe câmp…” (Camil Petrescu) b) „Așa era mama în vremea copilăriei mele, plină de minunății, pe cât îmi aduc aminte, și-mi aduc bine aminte, căci brațele ei m-au legănat.” (Ion Creangă) c) „Priveliști fermecătoare… se deschid de pretutindeni – și fug, alunecă fantastic…” (Alexandru Vlahuță) d) „Acolo se adăposteau odinioară, în vremea de demult, fiarele cele aripate.” (Alexandru Odobescu)

23. **Construiește enunțuri cu adverbele:** *alaltăieri, oricum, repede, jos.*

24. **Alcătuiește propoziții în care:**

a) cuvintele *dimineața, noaptea, primăvara* să fie, pe rând, substantive și adverbe;
b) cuvintele *tare, atent, frumos* să fie, pe rând, adjective și adverbe.

Îndrumar de gramatică

De obicei, adverbul îndeplinește funcția sintactică de **complement circumstanțial,** care poate fi **de loc, de timp, de mod.**

25. **Identifică adverbele și numește funcțiile lor sintactice..**

a) „Îngânat de glas de ape,
Cânt-un corn cu-nduioșare
Tot mai tare și mai tare,
Mai aproape, mai aproape."
(Mihai Eminescu)

b) „Undeva foarte departe, sub râpa dreaptă a muntelui, scânteia o pânză de apă în cădere."
(Mihail Sadoveanu)

Ortografia adverbului

Îndrumar de gramatică

Se scriu **într-un cuvânt** (sudate) adverbele compuse din: adjectiv + substantiv: *altădată, altfel, astăzi, astfel, bunăoară, deseori, rareori, uneori* ș.a.

CREEAZĂ!

26. **Alcătuiește propoziții în care să apară adverbele și grupurile omofone corespunzătoare:**

a) numai/nu mai;
b) demult/de mult;
c) odată/o dată;
d) altădată/altă dată.

27. **Alcătuiește catrene în care să rimeze adverbele:**

a) *românește/voinicește;* b) *prietenește/frățește;* c) *fățiș/pieptiș.*

TEXTUL REFLEXIV.
PREZENTAREA PROPRIEI EXPERIENȚE

1. **Amintește-ți o întâmplare interesantă prin care ai trecut mai demult ori recent și pe care ai dori să o împărtășești colegilor. Notează:**

a) În ce a constat întâmplarea (1 propoziție)?
b) Unde a avut loc (1 propoziție)?
c) Când a avut loc (1 propoziție)?
d) Din ce cauză a avut loc (1 propoziție)?
e) Care au fost consecințele întâmplării (1 propoziție)?
f) Cum apreciezi implicarea ta (1 propoziție)?

2. **Relatează întâmplarea în scris, în limitele unei pagini de caiet. Recomandări practice:**

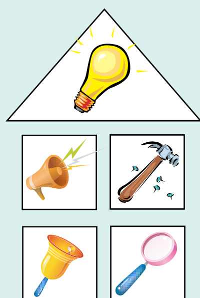
a) folosește narațiunea la persoana I;
b) axează-te pe o singură idee importantă, dezvolt-o și abia apoi treci la alta;
c) comunică cititorului prin ce a fost importantă această experiență;
d) utilizează cuvinte de legătură pentru a realiza mai ușor trecerea de la un moment al întâmplării descrise la altul: *mai întâi…, după aceea…, apoi…, pe urmă…, înainte de… , în timpul…, după…, degrabă…, mai târziu…, iar acum… .*

3. **Lucru în echipă. Citiți, pe rând, textele obținute și alegeți unul pentru lectură în fața clasei.**

Revista mea. Tinere talente. Proză

- **Înainte de a începe să scrii, schițează elementele principale ale micii tale povestiri, completând tabelul:**

Ce vei scrie?	O povestire scurtă? O poveste?	...
Tema	Despre ce vrei să scrii?	....
Ideea	Ce vrei să transmiți cititorilor?	...
Personajul/personajele principale	Cine este/sunt? Câți ani are/au? Cum arată? Ce preferințe are/au? Unde locuiește/locuiesc? Ce vrea/vor să realizeze?	...
Personajul/personajele secundare	Cine este/sunt? În ce relație este/sunt cu personajul/ personajele centrale?	...
Momentele subiectului		
Expozițiunea	Scrie un alineat de început care să atragă și să „capteze” atenția cititorilor chiar din start. Prezintă personajele, timpul și locul acțiunii.	...
Intriga (cauza care declanșează acțiunea)	Descrie ce se întâmplă în viața personajului/personajelor, încât el/ele să-și schimbe comportamentul ori ceva să se schimbe în ceea ce îl/le privește.	...
Desfășurarea acțiunii	Descrie acțiunile și întâmplările din viața personajului/ personajelor până la situația dificilă.	...
Punctul culminant (situația dificilă)	Cu cine și cum a intrat/au intrat în conflict personajul/ personajele? În ce constă situația dificilă?	... ...
Deznodământul (situația finală)	Descrie acțiunile întreprinse de personaj/personaje pentru a depăși situația dificilă. Ce/cine îl/îi ajută? Descrie starea de fapt după ce situația dificilă a fost depășită.	...

Câteva sugestii:

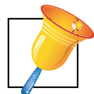
- **Alege narațiunea la persoana a III-a (dar, dacă simți că e mai potrivit, poți opta și pentru narațiunea la persoana I).**
- **Personajele pot fi persoane, animale, insecte şi chiar obiecte!**
- **Întrebuințează atât exprimarea monologată, cât şi dialogurile.**
- **Utilizează descrieri (portret fizic, portret moral, interior, peisaj etc.), în funcție de personaje şi de locul acțiunii.**
- **Recurge la figuri de stil (epitete, comparații, metafore, hiperbole) dacă este necesar şi adecvat.**
- **Scrie o primă variantă a textului. Împărtăşeşte cele scrise unui coleg/unei colege la părerea căruia/ căreia ții. Solicită şi opinia profesorului/profesoarei.**
- **Redactează varianta finală. Volumul nu trebuie să fie prea mare – atât cât să descifrezi elementele schițate.**

Bravo ție pentru această încercare! Dacă ți-a plăcut, nu te opri aici, continuă!

Unitatea 14

Asemeni oamenilor

Literatură

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Explică sensul expresiilor** *a avea inimă de câine, a tăia frunză la câini, a duce o viață de câine.*
2. **Analizează diferențele de sens dintre cuvintele:** *câine, dulău, câinișor, cățeluș, javră.* **Alcătuiește enunțuri cu trei dintre ele.**

Doi câini

de Alexandru Donici

Un câine, de pe neam dulău,
Prielnic, credincios către stăpânul său,
Odată au văzut
Pe vechiul cunoscut,
Juju, cățel tărcat,
Ce din ogradă an în curte s-au luat
Și carele acum la o fereastră-n casă,
Șezând pe un covor de cele mai frumoase,
Afară mândru se uita.
— Jujucă, ce mai faci mata?
Întreabă câinele, din coadă dând încet.
(Acesta între câini e semnul de respect.)
— Îți mulțumesc, *mon cher*! răspunse lui Juju.
Sunt bine. Dorm, mănânc, alerg, mă hârjonesc
Și pe saltele moi când vreau mă tăvălesc.
Dar spune-mi: ce faci tu?
— Eu sunt ca purure. Rabd foame, ploaie, ger,
Păzind ograda la boier;
Dorm lângă poartă, sau cu caii,
Și de la bucătari ades mănânc bătaie.
Ba ieri și un fecior trei lovituri mi-au tras,
Pentru că n-am lătrat la vreme și la ceas.
Dar tu, Juju, cu ce-ntâmplare
Ai căpătat favor asupra-ți așa mare?
Ce slujbă la stăpân în faptă împlinești?
Fiind atât de mic, în ce te bizuiești?
— Eu! au răspuns Juju. Mă mir de întrebare!
Eu fac *apporte* și gioc ca omul în picioare!

Alexandru Donici (1806-1865) – poet și traducător român, fabulist cu un deosebit spirit de observație, foarte critic față de moravurile proaste din societatea umană. A publicat două cărți de *Fabule* în anii 1840 și 1842.

Viața cuvintelor

Neologismul **fabulă** – „scurtă povestire alegorică” – provine din latină, unde termenul *fabula* cuprindea mai multe sensuri: „povestire”, „poveste, fabulă”, „discuție, conversație”, dar și „zvonuri, bârfe”, elementul comun fiind, bineînțeles, „ceea ce se spune”. Ca un ecou al semnificației „poveste”, apar sensurile altor cuvinte din familia lexicală a substantivului *fabulă*: *a fabula* „a povesti lucruri fantastice”, *fabulație* „prezentare a unor lucruri imaginare drept reale”, *fabulos* „fantastic, extraordinar”.

Din oameni iarăşi sunt la soartă în favor,
Pentru că-n două labe ştiu a-umbla uşor
Şi fac *apporte*
Când pot.

OBSERVĂ!

3. **Explică sensul cuvintelor** *a se hârjoni, a se bizui, favor.*

4. **Precizează sensul cuvintelor** *curte* **și** *fecior*, **în acest context.**

5. **Cu ce scop sunt folosite cuvintele de origine franceză?**

6. **Identifică formele arhaice ale verbelor, folosite de autor. Care sunt formele corecte actuale?**

7. **Numește personajele textului. Ce relație există între ele?**

8. **Stabilește în urma lecturii:** *Cine vorbește? Unde? Cum vorbește? Când?*

APLICĂ!

9. **Selectează fragmente relevante din text pentru a caracteriza fiecare personaj, completând tabelul:**

Personajul	Fragmentul din text	Trăsătura directă sau dedusă din fragment
Dulăul	*Un câine, de pe neam dulău, Prielnic, credincios ...*	credincios, loial
	......	......
Juju	... *vechiul cunoscut*	.....
	...	...

10. **Găsește proverbe potrivite mesajului textului.**

11. **Dezvoltă mesajul/ideea proverbului:** *Unul face, altul trage*, **în tehnica** *6 De ce?*

12. **Lucru în perechi. Discută cu colegul/colega, răspunzând la întrebările:**

a) Ce i-ai reproșa dulăului?

b) Ce i-ai reproșa cățelului?

13. **Revino la tabelul completat în ex 9. Care dintre personaje îți este mai simpatic? De ce?**

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

14. **Interpretează comportamentul lui Juju. Este demn de laudă, sincer, nesincer...?**

15. **Ce concluzii tragi despre dulău și Juju?**

16. **Raportează la viața de azi versurile:** *„Din oameni iarăşi sunt la soartă în favor,/ Pentru că-n două labe știu a-umbla ușor"*. **Cât de actuală este această afirmație?**

17. **Dacă ai avea posibilitatea să-ți alegi un rol, pe care l-ai juca? De ce?**

18. **Ce vicii umane satirizează Alexandru Donici? Care este atitudinea autorului față de acest tip de oameni: ironică, critică, tolerantă, zeflemitoare...?**

19. **Ce ai învățat din această fabulă?**

Casa-muzeu *Alexandru Donici* din satul Donici (fost Bezin)

CREEAZĂ!

20. **Rezumă întâmplarea relatată în text.**

21. **Formulează diverse presupuneri cu privire la cei care s-ar putea ascunde sub masca personajelor fabulei** *Doi câini* **de Alexandru Donici.**

22. **Transformă conținutul fabulei** *Doi câini* **de Alexandru Donici, introducând un nou personaj.**

FABULA

Dicționar literar

Fabula este o specie a genului epic, în proză sau în versuri, în care, prin intermediul animalelor, al plantelor, al obiectelor, sunt satirizate diverse defecte și vicii omenești.

Fabula clasică este alcătuită din două părți: povestirea propriu-zisă redată în stil alegoric și morala.

23. **Citește și alte fabule de Alexandru Donici în care să fie contrapuse două personaje. Notează în caiet titlurile și moralele lor.**

24. **Ilustrează textul care ți-a plăcut cel mai mult.**

25. **Citește fabula lui Grigore Alexandrescu** *Câinele și cățelul*. **Identifică asemănările și deosebirile dintre cele două texte, completând o diagramă Venn.**

26. **Din ce cauză cele mai multe personaje ale fabulelor sunt animale?**

27. **Propune 2-3 teme actuale pentru o fabulă contemporană. Argumentează, în patru enunțuri, actualitatea uneia dintre temele propuse.**

28. **Documentează-te și află care dintre acești scriitori au scris fabule: Homer, La Fontaine, Dimitrie Cantemir, Antioh Cantemir, Aleksandr Pușkin, Ivan Krâlov, William Shakespeare, Constantin Stamati, Lev Tolstoi, Petru Cărare, Efim Tarlapan, George Topîrceanu. Citește unele dintre ele.**

Varia

Originile **fabulei** se leagă, în Europa, de numele fabulistului antic grec Esop, iar în Orient – de culegerea indiană de basme și fabule *Panciatantra*. Fabulele atribuite lui Esop (c. 620-c. 560 î.H.), obiect al unei lungi tradiții orale, au fost rescrise în versuri grecești de Babrios și în versuri latine de Fedru în secolele I-II d.H. Culegerea *Panciatantra*, care cuprinde fabule destinate instruirii tinerilor prinți și inițierii lor în arta politicii și a guvernării, a fost redactată în limba sanscrită între sec. III î.H. și sec. IV d.H., dar se bazează, probabil, pe colecții de povești și mai vechi.

29. **Citeşte fabulele în proză care urmează. Formulează-le morala cu cuvintele tale.**

Măgarul și stăpânii săi

Un măgar avea drept stăpân un agricultor. Munca la câmp i se păru grea, iar mâncarea puțină, așa că îi ceru lui Zeus să îi schimbe stăpânul.

Zeus îi îndeplini ruga și măgarul ajunse la un cărăuș. Poverile erau grele, drumurile lungi și măgarului i-a fost și mai greu. L-a rugat din nou pe Zeus să îi schimbe stăpânul. Zeus i-a spus că e ultima oară când îi îndeplinește dorința.

Măgarul a ajuns la un tăbăcar, care îl bătea. Gemând, măgarul se gândi că a ajuns și mai rău, la unul care îi tăbăcește pielea și acum și i-o va tăbăci și după ce va muri.

Morala:

Cine e nemulțumit într-un loc greu își va găsi mulțumirea în altele.

(Esop)

Vrabia și șoricelul

Șoricelul zise vrabiei:

– „Surioară, cât mi-ești de dragă! Ești tot așa de micuță ca și mine și de aceeași culoare. De câte ori te văd coborând din pom după grăunțe, mi se pare că sunt eu, când mi-or crește aripioare."

– „N-or să-ți crească aripi niciodată! îi răspunse vrabia cu dispreț.

Eu nu sunt sora ta, și te rog să nu-mi mai spui așa. Se prea poate să fiu tot așa de micuță ca tine, să mănânc aceleași grăunțe și să am aceeași culoare, dar nu uita că eu zbor, câtă vreme tu ești un șoricel nevrednic.

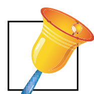
Pe noi nu ne leagă nimic, nu ne apropie măcar. Și n-o să fim alături niciodată."

Morala:

Am uitat să vă spun că această convorbire avea loc în stomacul unei pisici.

(Victor Eftimiu)

PREPOZIȚIA

AMINTEȘTE-ȚI!

1. Încearcă să elimini prepozițiile din textul de mai jos. Ce ai constatat?

„În țihla măruntă de la margine, lumina se cernea în ploaie deasă și caldă de raze; roiuri de musculițe se roteau ici-colo, țesându-se într-un joc grăbit; sticleau în lumină, pe urmă dispăreau. Un grangur sta nemișcat pe o ramură de fag întinsă spre soare; îi sticleau penele ca gălbenușul oului; întindea din vreme în vreme gâtul și da drumul unei fluierături gâlgâite, care trezea un răsunet lung în urmă, în ramurile pădurii. Paseri mărunte, stropite cu felurite culori, se chemau de pe vârfuri de nuielușe mlădioase; erau stigleți cu pete de sânge, pițigoi rotunzi cu pene cenușii și negre, cintezi cu piepturile cărămizii."

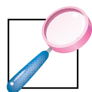
(Mihail Sadoveanu)

2. Formulează definiția prepoziției, alegând enunțurile corecte dintre cele de mai jos:

a) Prepoziția este o parte de vorbire flexibilă.
   Prepoziția este o parte de vorbire neflexibilă.

b) Prepoziția are înțeles de sine stătător.
   Prepoziția este un instrument gramatical.

c) Prepoziția leagă un atribut sau un complement de partea de vorbire pe care o determină.
   Prepoziția îndeplinește diverse funcții sintactice în propoziție.

OBSERVĂ!

Îndrumar de gramatică

Prepozițiile sunt de două feluri:
simple – *a, de, cu, pe, contra, fără* etc.
compuse – *de la, de lângă, fără de* etc.

Unele prepoziții au elementele componente contopite într-un singur cuvânt: *despre, înspre, dinspre* etc.

3. Subliniază cu o linie prepozițiile simple și cu două linii prepozițiile compuse.

„Vei privi prin zări senine
Stelele, sclipind mărunte,
Cum încet, de peste munte,
Ies de printre brazi.
Noaptea-ntreag-o să-și murmure
Apele povestea lor.

Și, ieșind de prin pădure,
Căprioarele pe creste
Vor căta prin văi de este
Pace la izvor."

(George Coșbuc)

4. Construiește propoziții în care să utilizezi prepozițiile *a, la, peste, între, lângă, de pe, până la, de sub, de pe la, dintre, înspre.* **Precizează care prepoziții sunt simple și care compuse.**

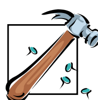
Nota bene!

Spre a indica o destinație, se utilizează prepoziția ***în***, pentru denumiri de țări, și prepoziția ***la***, pentru nume de orașe.

De exemplu:

Plec ***în*** *România,* ***în*** *Italia,* ***în*** *Franța.*

Plec ***la*** *București,* ***la*** *Roma,* ***la*** *Paris.*

APLICĂ!

Îndrumar de gramatică

Unele prepoziții provin de la alte părți de vorbire.

- Adverbe articulate cu articol hotărât. De exemplu:

Am mers fără frică ***înainte****.* – adverb

Tata a parcat mașina ***înaintea*** *casei.* – prepoziție

- Verbe la participiu. De exemplu:

Mama era ***mulțumită*** *de fapta noastră.* – participiu

Mulțumită *sfaturilor bunicului, am câștigat concursul de șah.* – prepoziție

5. Construiește enunțuri în care cuvintele:

a) *împotrivă, împrejur, deasupra* să fie, pe rând, adverbe și prepoziții (cu articol hotărât);

b) *datorită, potrivit* să fie, pe rând, participii și prepoziții.

6. Subliniază prepozițiile împreună cu părțile de propoziție pe care le introduc. Precizează cazurile și funcțiile sintactice ale acestora.

a) „Mă trezește mama într-o dimineață din somn, cu vai-nevoie.”

(Ion Creangă)

b) „A doua zi însă a venit părintele pe la noi, s-a înțeles cu tata, m-au luat ei cu binișorul și m-au dus iar la școală.”

(Ion Creangă)

c) „Pe drumul ce duce către cetatea Neamțu, pe la sfârșitul lui septembrie 1686, se vedea o oaste mergând.”

(Costache Negruzzi)

Îndrumar de gramatică

Substantivul sau un substitut de-al lui precedat de o prepoziție este, de obicei, în cazul acuzativ.

Cazul genitiv este cerut de următoarele prepoziții: *asupra, contra, împotriva, dedesubtul, înaintea, înapoia, împrejurul, deasupra.*

Cazul dativ este cerut de următoarele prepoziții: *grație, mulțumită, asemenea, aidoma, conform, contrar, potrivit, datorită.*

7. **Alcătuiește enunțuri în care prepozițiile** *împotriva, împrejurul, conform, potrivit* **să introducă:**

a) un substantiv;
b) un pronume;
c) un numeral.

Precizează cazul cerut de fiecare prepoziție.

Locuțiunea prepozițională

Îndrumar de gramatică

Grupurile de cuvinte cu sens unitar, având rol de prepoziție, se numesc **locuțiuni prepoziționale**. De exemplu: *în fața, în urma, în spatele, în loc de, în caz de, cu tot cu, alături de* etc. În componența lor intră, în afară de una sau mai multe prepoziții, și alte părți de vorbire.

8. **Recunoaște locuțiunile prepoziționale din exemplele de mai jos. Explică structura lor.**

a) „Zâmbea Decebal către vitejii lui soldați, amintindu-și cum, într-o clipă grea, au retezat coamele pădurilor din fața Sarmizegetusei.”
(Eusebiu Camilar)

b) „Intrau ca o furtună, străpungeau ulița de la un capăt la altul și se făceau nevăzuți în largul câmpului.”
(Emil Gârleanu)

c) „A trecut întâi o boare
Pe deasupra viilor.”
(George Topîrceanu)

9. **Construiește enunțuri cu următoarele locuțiuni prepoziționale:** *împreună cu, la un loc cu, alături de, în afară de.*

CREEAZĂ!

10. **Redactează o descriere a unui colț de natură, utilizând îmbinările de cuvinte:** *drum **de** țară, ziua **de** azi, dorința **de** a cunoaște, se apropia **de** sat.*

11. **Descrie: a) sala de clasă în care înveți; b) casa în care locuiești, folosind prepoziții și locuțiuni prepoziționale.**

REALIZAREA UNEI DESCRIERI ORALE: PORTRETUL

1. **Care este personajul tău literar preferat? (Poți alege un personaj din textele literare studiate ori din cele citite în mod independent.)**

2. **Construiește în caiet și completează o fișă de identitate a personajului ales.**

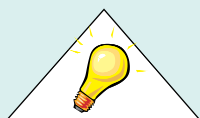
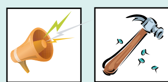
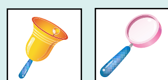
<table>
<tr><td colspan="3">Fișă de identitate a personajului
Nume:
Prenume:</td></tr>
<tr><td>Ce știu despre personaj?</td><td colspan="2">Cum am aflat?</td></tr>
<tr><td></td><td>Informație prezentă în text</td><td>Presupuneri proprii pe baza textului</td></tr>
<tr><td>Aspectul fizic: ....
Trăsături de caracter: ....
Obiceiuri: ....
Preferințe: ....
Fapte: ....
Relații cu alte personaje: ....</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="3">Opinia mea despre personaj:</td></tr>
</table>

3. **Pe baza fișei completate, prezintă oral portretul fizic și moral al personajului.**

4. **Realizează portretul unei persoane din imaginile propuse.**

Revista mea. Personajul meu preferat

- **Care este personajul tău preferat, despre care poți spune că poate fi un model de urmat pentru tine? Este dintr-o operă literară studiată în şcoală ori citită în mod individual?**
- **Completează schema pentru a-ți aminti detaliile operei în care apare acest personaj.**

Denumirea operei	
Autorul	
Personajul preferat	
Vârsta personajului	
Ocupația	
Mediul social din care provine	
Acțiunile personajului	
Consecințele/rezultatele acțiunilor	

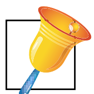
- **Scrie o compunere cu tema „Personajul meu preferat”, realizând portretul moral al personajului preferat, după următoarele repere:**

- **Introducere:**
  - ▷ **Cine este personajul?**
  - ▷ **Ce fel de personaj este, după locul ocupat în operă?**
  - ▷ **Ce fel de personaj este, după semnificația morală?**
  - ▷ **În ce fel de împrejurări este înfățișat?**
- **Cuprins:**
  - ▷ **Care sunt trăsăturile morale ale personajului, aşa cum pot fi deduse acestea din:**
    - **acțiunile personajului;**
    - **comportamentul său;**
    - **felul de a vorbi;**
    - **relația cu celelalte personaje?**
- **Încheiere:**
  - ▷ **De ce tocmai acest personaj îți place?**
  - ▷ **Ce te face să îl consideri un model de urmat?**

Unitatea 15

Să țină vacanța-acum vreo zece ani!...

Literatură

AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Continuă șirul sinonimic: *scrisoare – carte* – ... Comentează păstrarea/dispariția unor sensuri și forme. Actualizează-le în enunțuri proprii.**
2. **Amintește-ți regulile de redactare a unei scrisori, precizând elementele structurii. Cât de actual este acest mod de corespondență? Cui i-ai scris recent vreo scrisoare? Ce fel de scrisoare a fost, pe hârtie ori electronică?**

Viața cuvintelor

Cuvântul românesc **astru** a fost preluat, ca și în alte limbi moderne – franceză, catalană, provensală, *astre*, italiană, spaniolă, portugheză, *astro* – din latină, *astrum*, care, la rândul său, l-a împrumutat din limba greacă: *astron* „astru, constelație”. Acest lexem grecesc stă la baza multor termeni moderni: *astronomie*, *astronaut*, *astrografie*, *astrobiologie*, *astrometrie* etc.

Ana Blandiana (n. 1942) – scriitoare română. Opera ei se distinge prin accente meditative, versurile pentru copii denotând un gust marcat pentru joc. Volume de versuri: *Persoana întâia plural* (1965), *Somnul din somn* (1977), *La cules îngeri* (1997). Versuri pentru copii: *Întâmplări din grădina mea* (1980), *Alte întâmplări din grădina mea* (1983), *Întâmplări de pe strada mea* (1988).

Scrisoare

de Ana Blandiana

Mult stimate astru auriu,
Sau, mai simplu, dragă soare,
M-am hotărât să-ți scriu
O scrisoare.

Nu c-aș ști să scriu cine știe ce –
De ortografie mă apucă frica,
Și mama, când e supărată, zice
Că scriu *mi-au* ca pisica –

Dar am aflat
Că numai și numai de tine
Depinde cu adevărat
Vacanța și vara cât ține.

De-aceea m-am hotărât,
Stăpân al vacanțelor școlărești,
Să te conving să o lungești
Cât de cât;

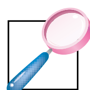
Să mai stai vreo două luni pe loc,
Să rămână vara neschimbată,
Iar de-ți va fi greu, ca o răsplată,
Iarna poți să nu mai vii deloc.

(Oricum, iarna tu știi doar să strici,
Să ne moi ghețușul, să topești nămeții,
Când apari tu nu se poate nici
Să mă bat cu bulgări cu băieții!)

Sau și mai grozav ar fi – știi cum? –
Să țină vacanța-acum vreo zece ani...
Pentru școală, iarnă, frig, oricum,
E destulă vreme când vom crește mari.

Sigur, tu poți să alegi oricare
Dintre căile de care eu îți scriu,
Doar să crească puțintel vacanța mare
Și să-nceapă școala mai târziu.

Tare-aș vrea să știu ce-o să urmezi,
Dar, cum sper că te-am convins un pic,
Îți aștept răspunsul și semnez,
Eu și cu pisoiul Arpagic.

OBSERVĂ!

3. Definește-ți starea postlectorală: ce ai văzut, ce ai simțit, ce ai auzit.

4. Indică strofele în care: a) este expus motivul pentru care a fost redactată scrisoarea; b) este expusă rugămintea concretă către astru.

5. Citește cu atenție ultimul vers din strofa a doua. La ce crezi că se referă mama?

6. Transcrie din text repetițiile și enumerațiile. Care este rolul lor?

7. Ce semne de punctuație a utilizat autoarea? De ce?

8. Ce tip de rimă este prezent în poezie?

Viața cuvintelor

Substantivul românesc **vacanță** își are originea în latinescul *vacans*, care este participiul verbului *vacare*, „a fi liber”, „a fi fără ocupație”. Din aceeași familie lexicală face parte adjectivul *vacuus* – „gol, neocupat, liber”: în Roma antică, zilele de odihnă se numeau *vacui dies*. Și alte limbi romanice au termeni similari: franceză – *vacance*, italiană – *vacanza*, portugheză – *vacância*, catalană – *vacances*.

APLICĂ!

9. Recitește formulele de adresare și de încheiere. Ce se poate spune despre relația autoarei scrisorii cu destinatarul acesteia?

10. Plasează în contexte adecvate omonimele: *mi-au, miau*. Comentează ortografia lor.

11. Alcătuiește familia lexicală a cuvântului *scrisoare*.

12. Interpretează fragmentul: *Pentru școală, iarnă, frig, oricum, / E destulă vreme când vom crește mari.*

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

13. Comentează legătura titlului cu textul. Propune un alt titlu potrivit. Argumentează-ți alegerea.

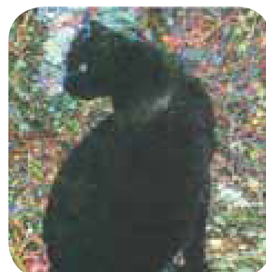
14. Ce stări trăiește eul liric? Care dintre ele îți sunt aproape? De ce?

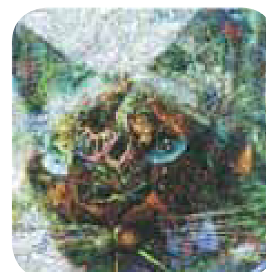
15. Ce s-ar întâmpla dacă, iarna, soarele nu ar mai veni deloc?

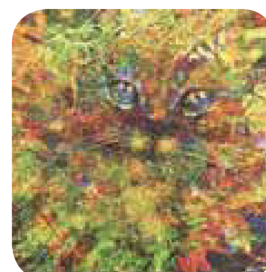
16. Cum crezi, de ce e atât de important pisoiul Arpagic încât semnează alături de autoarea scrisorii?

17. Care ar fi vârsta fetiței, judecând după conținutul poeziei?

18. Examinează ilustrațiile pictorului Ion Severin pentru cartea Anei Blandiana *Întâmplări cu Arpagic*. Care dintre ele îți place mai mult și de ce?

CREEAZĂ!

19. În care civilizație Soarele era considerat zeul suprem? Ce nume avea? Documentează-te și prezintă o informație succintă despre cultul acestui zeu.

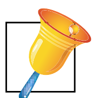
20. Lucru în perechi. Completați cu cât mai multe opțiuni fraza: *E destulă vreme când vom crește mari pentru...* Faceți o schemă de tip *clustering*.

21. Scrie un *post-scriptum* la scrisoare, adăugând o rugăminte personală.

22. Redactează un răvaș de răspuns către eul liric din această poezie. Respectă structura unei scrisori. Citește-o colegului/colegei de bancă. Comentează scrisoarea redactată de el/ea, din punctul de vedere al ingeniozității răspunsului.

CLASIFICAREA PROPOZIȚIILOR

Propoziții afirmative și propoziții negative

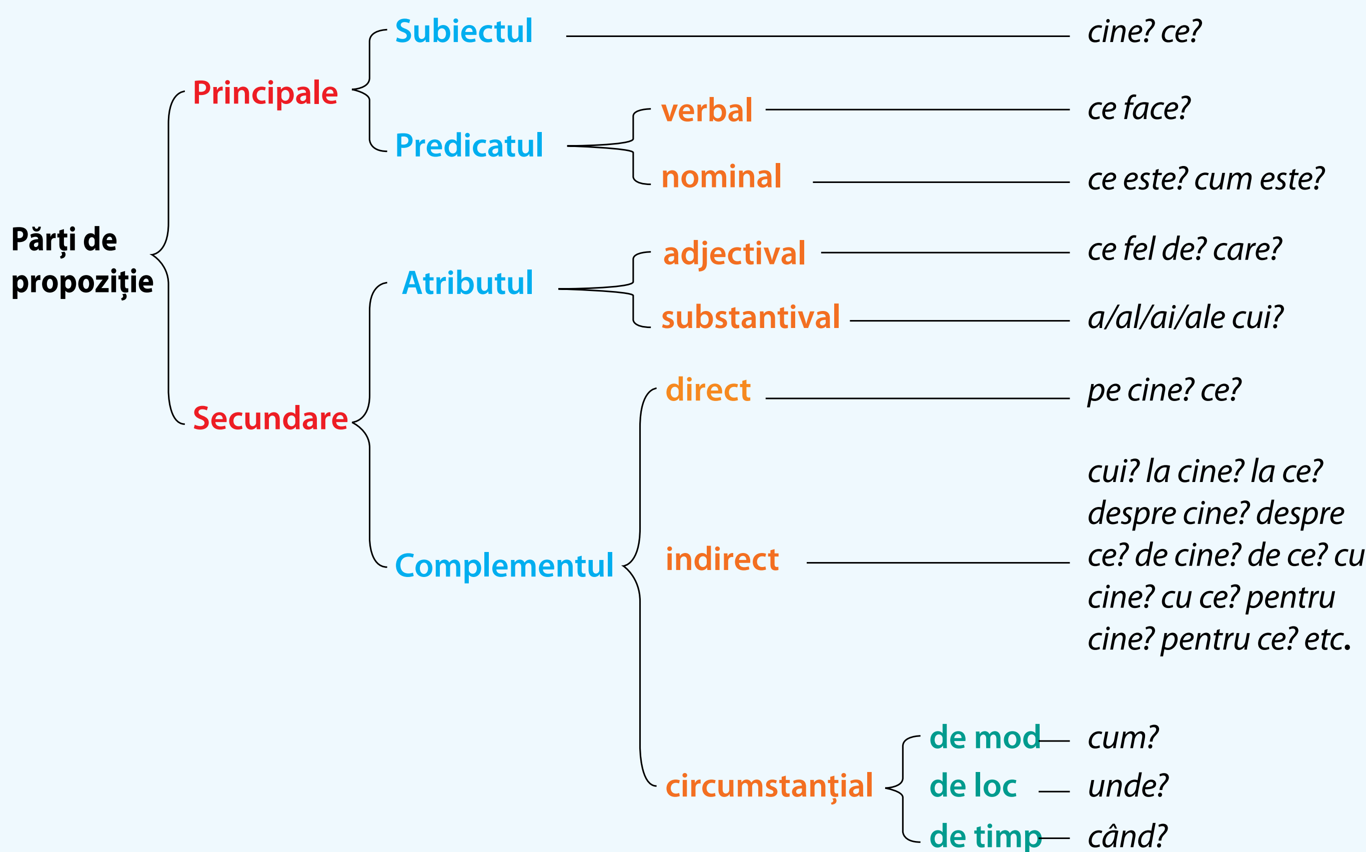
AMINTEȘTE-ȚI!

1. **Ordonează cuvintele astfel încât să obții o definiție:** *predicat, un, enunțul, singur, cu, propoziție, se numește.*

2. **Definește, în enunțuri, sensurile lexemelor:** *propoziție, prepoziție.*

3. **Care este baza unei propoziții? Din ce părți este alcătuită? Amintește-ți, folosind** *Îndrumarul de gramatică.*

Îndrumar de gramatică

OBSERVĂ!

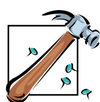
4. **Citește enunțurile de mai jos. Scrie, în trei coloane: îmbinări de cuvinte; propoziții; fraze.**

Ape repezi curg la vale.
Ca un glas domol de clopot.
În țipătul păsărilor.
Știu eu o poveste care să vă placă.

5. **Alcătuiește propoziții cu îmbinările identificate, astfel încât să conțină o afirmație/o negație. Ce este specific fiecărui tip de propoziție?**

Îndrumar de gramatică

După ***aspectul predicatului***, propozițiile sunt **afirmative** ori **negative**. În propoziția negativă, în fața verbului cu funcție de predicat se află adverbul ***nu***.

APLICĂ!

6. **Construiește propoziții afirmative/negative, respectând structura:**
a) S + P + CCT. b) A + S + A + P + CCL. c) CCT + P + CCM + CCL + A + S.

7. **Copiază enunțurile în caiet și subliniază cu albastru propozițiile afirmative, iar cu negru pe cele negative:**
a) „*Nu-l poți învăța pe om ceva. Îl poți doar ajuta să găsească acest ceva în sine însuși.*” (Galileo Galilei) b) „*Învățătura îi conferă omului demnitate.*” (Denis Diderot) c) „*Școala nu e anticamera vieții, ci unul din laboratoarele ei ocupate de copii.*” (Mircea Sântimbreanu)

CREEAZĂ!

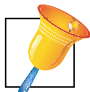
8. **Alege o afirmație de mai sus și comentează-o în tehnica** *6 De ce?*.

9. **Lucru în grup. Formați grupuri, în funcție de citatele alese. Citiți colegilor de echipă textul comentariului. Alegeți, de comun acord, varianta considerată cea mai reușită.**

10. **Construiește un dialog, împreună cu colegul de bancă, în care să fie utilizate propoziții afirmative și negative.**

11. **Elaborează un set de întrebări la care să poată răspunde afirmativ/negativ profesorul tău/profesoara ta.**

Propoziții enunțiative și propoziții interogative

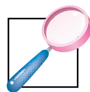

AMINTEȘTE-ȚI!

12. **Explică sensul verbelor:** *a enunța, a interoga*.

13. **Alcătuiește familii de cuvinte formate de la aceleași rădăcini ca verbele din exercițiul 1.**

14. **Ce cuvinte din șirurile obținute s-ar potrivi ca determinative pentru substantivul** *propoziție***?**

OBSERVĂ!

Îndrumar de gramatică

După ***scopul comunicării***, propozițiile sunt:
- **enunțiative**, care oferă o informație, exprimă o constatare;
- **interogative**, care cer o informație, formulează o întrebare.

Propozițiile enunțiative și interogative pot fi **exclamative**, atunci când exprimă atitudinea vorbitorului față de cele comunicate:

Primăvara a venit.	Primăvara a venit!
Primăvara a venit?	Primăvara a venit?!

15. **Citește propozițiile. Precizează tipul lor.**
a) „*A pus caii la brișcă.*” (I.L. Caragiale) b)„*Boierul acela cică era cam zgârcit.*” (Ion Creangă) c) „*Unde voi ajunge?*” (Zaharia Stancu)

16. **Formulează trei propoziții enunțiative și trei propoziții interogative pe tema:** *Vacanța de vară*.

17. **Fă schimb de propoziții cu colegul/colega. Formulează întrebări pentru propozițiile enunțiative și răspunde la întrebările formulate de el/ea.**

APLICĂ!

18. **Construiește propoziții cu cuvintele:** *cine, ce, când, unde, cum, cu cine*. **Ce fel de propoziții ai obținut? Ce semne de punctuație ai utilizat? De ce? Răspunde la fiecare dintre propozițiile redactate, astfel încât să ai și afirmații, și negații.**

19. **Pune, pe rând, toate semnele de punctuație care se potrivesc contextului. Argumentează.**

- *Zburau cocorii goniți de toamnă.*
- *Soarele apune.*
- *A fost odată un împărat.*
- *Bate vântul.*
- *Împărat al naturii e codrul.*
- *Mai bine e să fii pasăre.*

CREEAZĂ!

20. **Discută cu unul dintre profesorii/una dintre profesoarele la care ții mult, cerând câteva sfaturi pentru a reuși mai bine la disciplina pe care o predă. Ce fel de propoziții ai folosit în dialog? Dar profesorul/profesoara?**

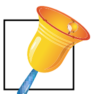
21. **Compune o scrisoare amicală, respectând formulele specifice și părțile componente. Folosește toate tipurile de propoziții învățate.**

22. **Alege una dintre propozițiile de mai jos și redactează, prin scriere liberă, timp de trei minute, un text coerent, pentru care această propoziție să servească drept început.**

- *Vedeți ce se întâmplă.*
- *Am așteptat destul de mult.*
- *De undeva răsună o melodie cunoscută.*

23. **Transformă aceeași propoziție în una interogativă și repetă exercițiul. Compară textele obținute. Ce ai observat?**

Propoziții simple și propoziții dezvoltate

AMINTEȘTE-ȚI!

24. **Citește secvențele de mai jos. Compară-le, după ce efectuezi analiza lor sintactică. Ce ai observat? Care sunt părțile de propoziție? Clasifică-le în principale și secundare.**

- *Profesorul citește. Profesorul de limba engleză citește un sonet de Shakespeare din manual.*
- *Calul era frumos. Calul lui era frumos și puternic.*
- *Matei lucra. Primăvara, Matei lucra mult în câmp.*

25. **Propune sinonime pentru antonimul cuvântului** *simplu*.

OBSERVĂ!

Îndrumar de gramatică

După ***alcătuire***, propozițiile sunt **simple** ori **dezvoltate**. Propoziția simplă este alcătuită numai din părți principale, iar cea dezvoltată este alcătuită din părți principale și părți secundare de propoziție.

26. **Ordonează cuvintele în propoziții. Precizează tipul lor.**

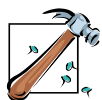
a) *De spus, băiatul, ceva, și, are, el.* b) *Era, și, frumoasă, toamna, bogată.* c) *Casei, se retrase, stăpâna, molcom.* d) *Ridica, își, căciula, el, mițoasă, cea.*

27. **Dezvoltă propozițiile. Comentează modificările operate.**

a) *Era lună.* b) *Se ridica soarele.* c) *Vântul bătea.* d) *Focul arde.* e) *Pisica toarce.*

28. **Restabilește partea principală lipsă.**

a) *… îmbobocește devreme.* b) *… au colaborat mult timp.* c) *Mașina nu … în niciun caz.* d) *Părinții … povești copiilor.*

APLICĂ!

29. **Construiește:**

a) O propoziție cu subiect simplu, cu predicat nominal, exclamativă, afirmativă.

b) O propoziție dezvoltată, interogativă, negativă.

c) O propoziție simplă, enunțiativă.

d) O propoziție doar cu predicat, dezvoltată, enunțiativă.

30. **Caracterizează propozițiile de mai jos, după cele trei criterii de clasificare învățate.**

a) „În copilărie, fusese crescut de un dascăl grec.” (Ion Bassarabescu)

b) „Oamenii se mirară de cutezanța lui.” (Ion Agârbiceanu)

c) Nu s-a zărit.

d) Trosneau stejarii!

e) Cine ți-a spus?

CREEAZĂ!

31. **Completează spațiile libere în următoarele proverbe.**

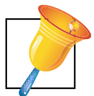
a) *Solului nu i se taie …* b) *Pentru … mare trebuie apă multă.* c) *Casa … oaspeți așteaptă.* d) *Adevărul … cu capul spart.*

32. **Alege un proverb dintre cele completate mai sus și dezvoltă-i mesajul prin tehnica** *6 De ce?*.

33. **Improvizează cu colegul/colega un dialog despre o vacanță memorabilă.**

TEXTUL ARGUMENTATIV (III)

Argumentarea pe baza unor versuri

AMINTEȘTE-ȚI!

1. Recitește poezia *Scrisoare* de Ana Blandiana. Care este scopul urmărit de eul liric?
2. Ce argumente aduce eul liric pentru a-l convinge pe *„mult stimatul astru auriu”*?
3. Cât de convingătoare sunt argumentele?

OBSERVĂ!

4. Identifică elementele de structură ale unei scrisori obișnuite, prezente în poezie.
5. Comentează expresia *„stăpân al vacanțelor școlărești”*.
6. De cine *„Depinde cu adevărat/ Vacanța și vara cât ține”*?

APLICĂ!

7. Să presupunem că ești de acord ca școala să înceapă mai târziu decât acum. Propune alte argumente în sprijinul acestei idei.
8. Lucru în grup. Faceți o listă comună a argumentelor pe care le-ați formulat mai sus. Analiza-ți-le: care dintre ele sunt cele mai pertinente? Alegeți trei-cinci dintre ele care vi se par cele mai convingătoare.
9. Documentează-te și prezintă o informație despre:
   a) începutul anului școlar în diferite țări;
   b) durata lui;
   c) durata vacanțelor.

   Ce tendințe predomină?

EXPRIMĂ-ȚI OPINIA!

10. Dacă ai fi ministrul Educației, ce schimbări ai promova în ceea ce privește:
    a) numărul de ani de studii în învățământul preuniversitar?
    b) numărul maxim de elevi într-o clasă?
    c) numărul disciplinelor studiate?
11. Argumentează fiecare dintre schimbările propuse, indicând motivele pentru care acestea ar fi necesare.

12. **Folosește-ți cunoștințele de la alte discipline școlare pentru a răspunde la următoarea întrebare:** *Ce s-ar întâmpla cu noi și cu natura dacă soarele ar mai sta „vreo două luni pe loc,/ Să rămână vara neschimbată"?*

CREEAZĂ!

13. **Lucru în grup. Împărțiți-vă în grupuri, conform indicațiilor profesorului/profesoarei. Pornind de la versurile „**...*și mai grozav ar fi – știi cum? – / Să țină vacanța-acum vreo zece ani...*", **structurați argumente** *pro* **și** *contra* **afirmației: „***E bine ca vacanța să țină vreo zece ani***".**

14. **Lucru în perechi. Împreună cu colegul/colega, discutați oportunitățile existente în localitatea voastră/în Republica Moldova/peste hotare pentru a avea o vacanță de neuitat. Includeți-le într-un tabel:**

Oportunități pentru o vacanță de neuitat	**Detalii**
...	...

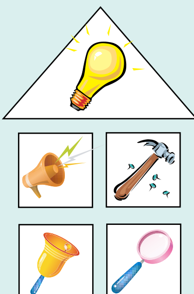

15. **Lucru individual. Gândește-te bine și alcătuiește-ți un plan minim de vacanță, în care să combini odihna activă cu activitatea intelectuală. Încearcă să estimezi ce vei reuși să faci, realmente (joc, lecturi, vizite etc.). Scrie-ți planul sub formă de obiective măsurabile. De exemplu:**

Până la sfârșitul vacanței:
- voi viziona cel puțin două filme noi;
- voi citi cel puțin trei cărți pe diverse teme;
- îmi voi vizita neapărat bunicii (rudele, prietenii);
- etc.

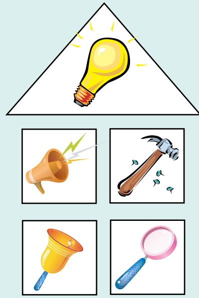
Încearcă să-ți pui planul în aplicare. După vacanță, vei analiza ce ai făcut și ce nu ai făcut, acordând atenție motivelor pentru care nu ți-a reușit ceva. Vei avea ocazia să discuți aceste rezultate cu colegii, la începutul următorului an școlar.

Mult succes!

Revista mea. Noutăți

- **Pagina de noutăți ar putea conține informații despre:**
  - ▹ cele mai noi apariții editoriale;
  - ▹ un film de ficțiune făcut pe baza unei cărți;
  - ▹ un desen animat făcut pe baza unei povești;
  - ▹ cel mai recent laureat al Premiului Nobel pentru literatură;
  - ▹ săptămâna limbii și literaturii române în gimnaziul/liceul vostru;
  - ▹ altceva...
- **Alege unul dintre aceste posibile subiecte de noutăți și documentează-te, folosind resursele disponibile:**
  - ▹ internet;
  - ▹ reviste de specialitate;
  - ▹ persoane informate asupra subiectului;
  - ▹ etc.
- **Redactează un scurt articol informativ după ce te-ai documentat.**
- **Găsește ilustrații adecvate pentru subiectul abordat, finalizând pagina de noutăți.**

Revista mea. Finalizarea proiectului

- **Finalizează proiectul:**
  - ▹ Revezi lucrările elaborate în cadrul proiectului.
  - ▹ Dacă este nevoie, le poți aranja într-o altă ordine decât cea a elaborării.
  - ▹ Revenind la ideile inițiale, finalizează ilustrarea copertelor și a paginilor, prin desene proprii sau alte ilustrații, fotografii.
  - ▹ Adaugă o pagină la început, pentru cuprins, și una la sfârșit, pentru aprecierile și comentariile colegilor.
  - ▹ Numerotează paginile.
  - ▹ Alcătuiește cuprinsul.
  - ▹ Semnează coperta.
  - ▹ Unește paginile într-un singur tot.
- **Organizați prezentarea revistelor:**
  - ▹ Fiecare elev va avea un timp de prezentare, conform indicațiilor profesorului/profesoarei.
  - ▹ În prezentare, fiecare descrie succint:
    - ce a însemnat pentru el/ea această experiență;
    - ce a fost cel mai dificil de realizat;
    - ce a fost cel mai ușor de realizat;
    - ce a fost cel mai interesant.
  - ▹ Faceți o expoziție a revistelor.
  - ▹ Ia cunoștință de lucrările a cel puțin trei colegi, notând câteva cuvinte de apreciere pe ultima pagină.
- **Alege, dintre paginile elaborate, una sau două pe care le consideri cele mai reușite, pentru a fi incluse în revista colectivă a clasei.**

FELICITĂRI!
Și mult succes în alte proiecte!

